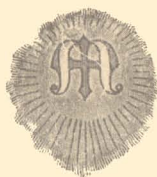

A
RATISBONNE ATYÁK
ÉS
NOTRE DAME DE SION

BUDAPEST
STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
1930.

RATISBONNE ATYÁK
ÉS
NOTRE DAME DE SION

BUDAPEST
STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
1930.

Nihil obstat.

Dr. Theophilus Can. Klinda
censorum praeses.

Nr. 405

Imprimatur.

Strigonii, die 8. Febr. 1929.

Dr. Julius Walter
el. episcopus, vic. gen.

ELŐSZÓ.

Sohasem dicsérhetjük eléggé az Istent, közreadva a csodákat, amelyeket szentjeiben művel és nehéz oly nagyokat találni, mint azokat, amelyek a két testvér: Ratisbonne Tivadar és Alfonz életét át- meg átszövik.

E két illusztris konvertita, akiket eddigelé oly kevesen ismernek, annak ellenére, hogy hajdan nevüket szárnyra kapta a hír, *«a XIX. század Egyháza történetének egy rendkívül tanulságos és megkapó fejezetét írták meg»*,¹ amelyet nem olvashatunk ama mély megindultság nélkül, mely a lelket elfogja, amikor az isteni kegyelem közvetlen hatásával minden pillanatban szembekerül.

Semmi sem lebilincselőbb, mint Isten e két nagy szolgájának mozgalmas és termékeny életpályája és semmi sem hatásosabb és csodálatosabb, mint az ő apostolkodásuk, amely maradandó gyümölcseiben még ma is dicsősége és vigasza az Egyháznak és Franciaországnak.

Strassburgban születtek mindketten ; az egyik 1802-ben, a másik 1814-ben, egy gazdag és jótékony zsidó család körében és mindkettő a keresztény igazságokhoz jut el, de különböző utakon : Tivadar hosszú és fáradtságos kutatások után, érett ésszel, — az elmélkedések csendjében — később a kiváló Humann Lujzától támogatva, akinek megadatott, hogy oly szent befolyással lehetett Bautainre és tanítványaira ; — Alfonzot pedig a kegyelem egy «valóságos és nagy csodája» téríti meg, amelynek

¹ Perraud bíborosnak, a Francia Akadémia tagjának, 1903. okt. 25-i leveléből.

hitelességét Róma csakhamar elismeri és évfordulóját még ma is pazar fénnnyel ünnepli meg és amelynek történetét a Szeplőtelen Szent Szűz Csodálatos Érmének zsolozsmájába is beiktatta.¹

«Nem tudok alkalmasabb eszközt a jóhiszemű zsidók megvilágosítására és megindítására — írja Perraud² — mint e két fivérnek megtérését, akik oly őszintén ragaszkodtak a zsidóság tradícióihoz, s akik oly utakon és oly körülmények között jutottak el a tökéletes világossághoz, amelyek közül nem egy a kegyelem teljességének ama működésére emlékeztet, mely a buzgó farizeusból, az Egyház kérlelhetetlen üldözőjéből, a Szent István halálában részes Saulból egy pillanat alatt a nagy szent Pált, Jézus Krisztus evangéliumának rettenthetetlen és fáradhatatlan apostolát formálta.»

Anélkül, hogy szükséges volna szövegek fölött vitába elegyedni, maguk ezek a tények, amelyeknek a megtörténtét kétségbevonni nem lehet, döntő és megragadó érvek a kereszténység isteni eredete mellett.

Bár csak Tivadar és Alfonz régi hitsorsosai közül sokan megkísérelnék saját javukra azt a módszert, amely minden jóakarató lélek számára oly könnyen hozzáférhető. Nem hiszem, hogy végigolvasva a két életrajzot, amelyek oly szorosan egybefonódtak, ne kiáltana fel az olvasó Dáviddal: «Az Úrtól lett ez, és csodálatos a mi szemünk előtt».³

A két Ratisbonne-fivérnek ugyanaz a hivatás jutott osztályrészül: imával, odaadással, önfeláldozással elősegíteni és siettetni a zsidó népnek a kereszténység nagy családjába való belépését. Ez az apostolkodás, az egyéni megtérések előmozdítása mellett, előkészítője annak az általános megtérésnek, amely megvalósíthatatlannak lát-

¹ Matutinum V. lecke.

² 1904. jún. 30-i levelében.

³ 117. zsoltár, 23. vers.

szik, de amelyet határozottan beje entett a zsidóságból megtért szent Pál, akit Isten méltán tett meg a nemzetek apostolává.

A két Ratisbonne-fivér működése párhuzamos irányú volt, de mindegyiké magán viselte elhivatásának sajátos bélyegét.

Mária-Alfonz atyáét a hirtelen megvilágosodás, a tüzes és spontán nekilendülés jellemzi. Fivérénél a csendes, megdönt, imával és Isten akaratának tanulmányozásával előkészített cselekvést találjuk. A *S. Andrea delle fratte* templomban csodával megtérített Alfonzot az égi Anyjának szívéből kiáradó lendület, Tivadar atyát a bölcs, határozott, türelmes irány jellemzi.

Mária-Alfonz atya nem hátrál meg a lehetetlenségek elől. Minden lépésénél, vállalkozásainál az égiek segítségét érzi. Ami másoknál vakmerőség lenne, nála egyszerű, bízó előrehaladás. Fivérének lelke folyton Isten felé fordulva, abból a derült magasságból, amelyben szárnyal, kutatja annak a jelentőségét, amelyet hivatva van előbbre vinni.

Mindkettőt különböző árnyalatú, de határtalan bizonalom élteti. Látják mindazokat a nehézségeket, amelyek az Istentől való művek megvalósulása elé tornyosulnak, de sohasem csüggednek, bátorságukat soha el nem vesztik.

Tivadar atya megtérésétől kezdve ötven évet töltött Isten és az Egyház szolgálatában, folytonos tevékenységben. Fáradhatatlan szónoka Isten és a felebarát szeretetének, bölcs és érdeme szerint méltányolt lelki vezető, aszketikus művek szerzője, amelyekben a kenetesség szilárdsággal párosul, igazgatója és szabályozója a Keresztény Anyák kiterjedt társulatának, végül mint alapító, olyan küldetést nyert, amely tárgyánál fogva minden mástól különbözik.

A szerzetes kongregációnak, amely igazgatása alatt majdnem tudtán kívül létesült, e bibliai szép nevet adta :

Notre Dame de Sion. E név pontosan jellemzi a kongregáció speciális célját: visszaterelni az akolba Izrael eltévedt juhait. De ha joggal mondhatták az alapítóról, hogy «univerzális apostol» volt, ugyanezt mondhatjuk az intézményről is, amely a maga sajátos célja, a regeneráció művén való odaadó munkálkodás mellett nem kevesebb buzgalommal szenteli magát mindazoknak a szeretetműveknek, amelyek sajátos küldetésével összhangban vannak. Tivadar atyának mindenekelőtt segítségére volt egy csoport nagyérdemű elzászi nő, akik hősies odaadással szentelték magukat a lemondás és áldozat művének, amelyre meghívta őket. Ezek között elsősorban megemlítendő Stouhlen Zsófia anyja, egy strassburgi katonai intendáns özvegye; Valentin Róza anyja, Strassburg egyik jólismert családjának legidősebb leánya, azután Lagarmitte Emilia anyja és sok más strassburgi nőt kell megemléstünk. Joggal mondhatta tehát egy alkalommal P. Ratisbonne Raess püspöknek: «Sion, méltóságos uram, Elzásznak leánya».

A 48 évig tartó német uralom ellenére Notre Dame de Sionban az elzászi elem mindig méltóan volt képviselve. Bárcsak ez az elem mindig megtartaná benne tradicionális helyzetét, sőt növekednék jelentőségben, hogy megfelelhessen az új idők követelményeinek! Tivadar atyának mindig nagy bánatára volt az a körülmény, hogy nem követhette leányait a tevékenységnek ama széles mezején, amely buzgalmuk előtt megnyílt. Mialatt ő a kongregáció központjában a kormányrudat tartja, fivére, Alfonz, magát teljesen a Szent Városnak szenteli, amely, hogy úgy mondjuk, öröksége volt.

1855-ben érkezik Jeruzsálembe és itt áldozatok jelzik minden lépését. Harminc évig küzd az akadályok ellen, amelyeknek se szeri, se száma. Hogy a hitetlenek kezéből kiragadjon Pilátus pretóriumjának romjait, hogy az eretnekek és szakadárok befolyása alól felszabadítsa a Szent-

föld szegény gyermekeit, számtalanszor bejárja Európát, segítséget kérve a tőle alapított jótékony intézmények számára. Fáradtságot nem ismert e kemény feladat végrehajtásában, de megvolt az a lelki vigasza, hogy fölállíthatta a Via Dolorosa-n a töviskoronás isteni király pompás bazilikáját és összegyűjthetett egy sereg gyermeket három árvaházában, amelyeknek lakóit az ott élvezett keresztény nevelés és tanítás még ma is megvédenek az életben rájuk leselkedő veszélyektől. A Ratisbonne atyák életének története olyan olvasmány, amely megvigasztal, megerősít. S kinek nincs szüksége vigasztalásra, megerősítésre? Kiterjedt levelezésük is ilyen, különösen Tivadar atyáé, finom, változatos, Isten és a felebarát szeretetétől túláradó.

Azoknak, akik a haza üdve fölött hajlandók lennének kétségbeesni, azt mondja: «Nem, Franciaország nem vész el! A rossz mellett, amelyért megbűnhődött, mennyi jót vitt végbe! Hány szeretetműnek lett a szülőanyja! Hány misszionáriust küldött a világ minden részébe! Istennek hány Franciaországban született leánya árasztja el a földet áldozatos lelkének csodáival!¹ Sohasem kell kétségbeesni sem az emberi szív, sem az isteni szív miatt! A jóakaratú emberben mérhetetlen erőforrások vannak és Istenben, az isteni akaratban pedig végtelen irgalmasság.

E két megingathatatlan igazságba kapaszkodva remélek; és remélek, mint Ábrahám, még a reménység ellenére is, és remélni fogok mint Jób, még halálomban is.»²

Ügylátszik *Pax és Gaudium* volt a szent papnak jel-szava. «Békés legyen szíve és mosolygó az arca — mondta leányai egyikének. A fájdalom ne okozzon szívének keserűséget és ne csaljon panaszszavakat ajkára. Legyen mint a fa, amely alkalmas időben meg tudja hajtani

¹ Az 1870-ben a Sion kápolnában tartott homéliáiból.

² 1853. jún. 23-i levele Achon abbéhoz, Strassburg vikáriusához.

ágait és amely azokra, akik kővel megdobják, virágait és illatos gyümölcsseit szórja.¹»

Csak Jézus Krisztus szeretete képes végrehajtani azokat a csodákat, amelyek Izrael e két apostolának életét átszövik. Cselekedeteik még inkább, mint szavaik, csak azt a gondolatot fejezték ki, amelyet Tivadar atya oly sokszor hangoztatott: «Isten csak azért adott nekünk mérhetetlen szívet, hogy szeressük és szerettségük meg azt, aki maga a mérhetetlen szeretet».

Páris, Jézus szent Szívének ünnepén 1919 július 27.

¹ Apró figyelmeztetések Lagarmitte Emiliának.

I. FEJEZET.

A C S A L Á D.

1727—1825.

Drusus régi városában, Strassburgban, amelynek neve oly kedves a franciák előtt, a XVIII. században élt egy gazdag és jótékony zsidó család, amelynek feje Cerfbeer Tivadar volt, akinek emlékét a nép hosszú ideig «Cerfbeer nagyapó» néven őrizte meg.

1727-ben Hollandiában születvén, Elzászban telepedett le, ahol kiváló tulajdonságaival kétségbevonhatatlan tekintélyt szerzett magának. Az 1770. éhínség alatt az országnak a legnagyobb szolgálatokat tette. Cselekvésbeli gyorsasága szívós kitartással párosult s eszközeinek megvalogatásában feltétlen becsületesség vezérelte.

A környező államok magas méltóságai a maguk kereskedelmi tanácsosává tették meg. XII. Lajos a hadsereg élelmezési főigazgatójává nevezte ki és nemességgel kitüntetvén őt, megadta neki a jogot arra, hogy a királyság egész területén bárhol birtokot szerezhessen.

De sem a gazdagság, sem tekintélyes pozíciója nem tudták elfelejtetni e kiváló emberrel hitsorsosainak szomorú sorsát. Gyárakat alapított, hogy számukra munkát és megélhetést biztosítson, ez azonban csak eszköz volt egy sokkal fontosabb cél eléréséhez, kiszabadítani a zsidóságot abból a helótasorsból, amelyben évszázadok óta sínylődött. Legyőzhetetlen kitartásának köszönhető, hogy a király 1787-ben megbízta Malesherbest, hogy a zsidók emancipációjának kérdését tanulmányozza és az erre

vonatkozó rendelet kiadatása már küszöbön állt, amikor a nagy forradalom kitört. Az ügy Mirabeau és a jakobinusok kezébe került és élénk vita után a rendelet 1791 dec. 21-én aláírást nyert.¹

«Nincs emberi hatalom — mondja Bossuet — amely akarata ellenére ne szolgálna más terveket, mint az övéi; egyedül Isten tud mindent a maga akarata alá vetni.» Isten az üdvösség művét a polgári emancipáció közép-pontjában kezdte meg. Itt választotta ki azt a két embert, akiket megbízott azzal, hogy előkészítsék testvéreiknek útját abba a társaságba, amelynek sarkköve Krisztus. Cerfbeer Tivadar nem élte túl annak az ügynek a diadalát, amelyért életének huszonöt évén át küzdött. 1793-ban halt meg, oly általánosan tisztelt nevet hagyva hátra, hogy nem egy templom bízta az ő gyermekeire a szent edények őrzését, hogy azokat a forradalom alatt a megszenteltségtelenítéstől megóvjá. Papok és szerzetesek kerestek házában biztos menedéket a terror idején. Ezt a nagylelkű vendégszeretetet Isten nagylelkűen megjutalmazta.

A XVIII. század folyamán egy másik, Ratisbonne nevezetű család telepedett meg Elzászban. E család két sarja a Cerfbeer-családból nősült s a két család együtt egy bankot alapított Strassburgban, amely közismert megbízhatósága folytán csakhamar nagy virágzásnak indult.

Ágoston felesége, Cerfbeer Adél úgy erkölcsi tulajdonságaival, mint egyéniségének bájával és szépségével tűnt ki. A hollandi nők kiváló rendszeretete mellett személyét elragadóvá tette páratlan jósága, amellyel mindenki iránt viseltetett.

Isten tíz gyermekkel áldotta meg. A második fiú, a későbbi Tivadar atya s a legifjabb Mária Alfonz atya,

¹ Lásd: Ratisbonne atya élete, Poussielgue, 1903, I. 11. és a következő lapok.

mindkettő az áldások ama teljét nyerte, amelyek mint Józsefnél, Jákob fiánál, «nagyban fölülmúlták azokat, amelyek atyáiknak jutottak osztályrészül».

Tivadar 1802 december 28-án született Strassburgban, a Szent Erzsébet-utca Müller-féle házában.

Édesanyja gyenge lévén ahhoz, hogy gyermekét maga táplálja, kénytelen volt őt egy Mey nevű, elzászi, szigorú protestáns asszonyra bízni, aki haláláig a család szolgálatában maradt. Tivadart különösen kedvelte. Szokása volt a gyermeket egy ballada hangjai mellett elringatni, ami elválaszthatatlanul egybeforrt Tivadar gyermekkori emlékeivel, aki szeretett megemlékezni e derék asszonyról és arról a megindultságról, amely elfogta, mikor később Tivadart papi ruhában meglátta. Megrökönyödve a papnövendék komolyságától, eleinte megszólalni sem mert, sőt ránézni is alig-alig. Tivadar, aki eleinte gyönyörködött zavarában, végre felkiáltott: «Mey» és kitérte karjait az öreg elzászi nő felé, aki sírva borult keblére.

Tivadar azt állította, hogy impressziói már a legkisebb gyermekkorban is öntudatosak voltak. Elbeszélte, miként iparkodott magának megmagyarázni azt, ami körülötte történik. Megemlékezett a gyengédségről, amely eltöltötte, mikor anyja bölcsője fölé hajolt s a csodálkozásról, amely elfogta, látván önmagát a dolgok közepette. Természete szelíd volt; jelleme nyugodtnak, megfontoltnak ígérkezett és élénk ellentétben állt fivéreinek és nővéreinek néha zajos élénkségével. A vidám gyermekcsoport semmit sem szeretett annyira, mintha egy üres szobát birtokba vehetett és színházat játszhatott. Ez a játék rendesen párbajjal végződött, hacsak Mey, aki ellensége volt az efféle játéknak, hirtelen meg nem jelent a színen. Ilyenkor általános menekülés következett, de az utolsók a menekülésben megszenvedtek a többiekért is.

Csakhamar azonban arra kellett gondolni, hogy az idősebbek abba a fölkapott intézetbe kerüljenek, ahol a

gazdag családok gyermekei naponta néhány órát töltöttek. Ide elkísérték a gyermekeket, akik egy kosárban az ábécés könyvüket, ozsonnájukat és kötésüket vitték magukkal. Az utóbbi a fiúkra nézve is kötelező volt, mert az iskolai program nem tett különbséget a fiúk és a leányok között. Mindkét nembeli ifjúság itt írás és olvasásnál egyebet nem tanult. Amint elsajátította e kettős tudományt, Tivadar otthagyta az iskolát.

A következő években úgy látszott, hogy nem sok örömét lelte a tanulásban. Lelke olyan dolgokba merült, amelyekről nem tudott magának számot adni. Körülbelül tizenkét éves volt, amikor az ilyen korú gyermekeknél szokatlan vágy fogta el, hogy a világtól elkülönüljön és elhagyja Strassburgot. Csak a citadelláig jutott el, ahol megállt, hogy a magával hozott eseségből vacsorát készítsen. A rögtönzött tűzhely lángja elárulta jelenlétét a citadella őrének. Tivadart visszavezették szüleihez, akik távolléte miatt már nagyon aggódtak.

Az «Emlékek»-ben, amelyet késő öregségében diktált le ezekről az évekről, a következőképpen emlékezik meg:

«Ha nem is a zsidó vallásban, de annak tradícióiban és erkölcsiben nevelkedtem. Különben sem kaptam más erkölcsi elveket, mint egy erényes anya példáját; más dogmatikai leckéket, mint a hitet egy Istenben, akit egyedül kell imádni és félni, amíg el nem jön a Messiás, aki elvezeti Judeába a mi diadalmas népünket. Gyermekei egyszerűségemben valóban reméltem ezt a Messiást és kívántam eljövetelét. De később nem tudván megérteni sem azt, hogy miért kell eljönnie, sem azt, hogy miért nem jött el s miután szülőházamban igen jól éreztem magamat, nem tulajdonítottam többé fontosságot ennek a dogmának».

Kikerülvén a strassburgi liceumból, Tivadart, aki ekkor tizenhárom vagy tizennégy éves lehetett, fivéreivel együtt szülei egy frankfurti intézetbe adták, ahol a leggazdagabb

zsidó családok gyermekei nevelkedtek. «Boldogtalan voltam — mondja Tivadar — ebben a fegyelmezetlen gyülekezetben. Kimondhatatlan honvágyat éreztem. Itt különben semmiféle vallási oktatásban nem részesültem; mindössze megtanultunk héberül olvasni, de Istenről szó sem volt. Mégis egy belső vonzalom elmélkedésre ösztönzött és áthatott az imádság szelleme...»

Körülbelül két évet töltött Tivadar Frankfurtban, amikor édesanyja visszavitte Strassburgba, ahol tanárokat fogadott melléje, hogy tanulmányait különórak segítségével befejezze. A következő évek folyamán a család vagyona és fényűzése nőttön-nőtt. Ebben az időben el is hagyták régi lakásukat, hogy egy szép és nagy házba költözzenek a Place d'Armes közelében, amely nagy fényűzéssel volt berendezve. A zsidó hitközség sem volt érzéketlen e fölfelé lendülés iránt, amely által jelentőséget és befolyást nyert az egész zsidóság.

Ami Tivadart illeti, ő közömbös maradt azok iránt a mesterséges élvezetek iránt, amelyeket a gazdagság és a nagyvilági összejövetelek nyújtanak. Többre becsülte a természetet, a nagy távlatokat, Svájc festői tájait, a hegyek kikutatását, a sziklákon való fölfelé haladást, amelyben csak a könnyű zerge tudta megelőzni. Miután a veszélyt megvetette, vakmerősége többször oly helyzetekbe sodorta, amelyekben életét veszthette volna, ha Isten ezt az életet különösképen nem őrzi.

Zsidó meggyőződése eközben nem erősödött. Csakhamar lerázta a vallásgyakorlatok igáját, másrészt pedig fáradt volt tanulmányaitól, ami következménye volt annak a tanításnak, amely okozatokat adott okok nélkül, eseményeket az indító okok és a cél megnevezése nélkül. Atyja ekkor elhatározta, hogy Párisba küldi a Fould-féle bankházba, hogy itt szakismereteket sajátítson el. «Fouldék szüleimnek régi barátai voltak — beszélte el Tivadar. — Úgy éltem közöttük, mintha a családhoz tartoznám.»

De maga a gondolat, hogy érdekből dolgozzék, ellen-szenves volt előtte. Különben bizonyos tekintetben korlátlan hitelt élvezett. «Sohasem éltem ezzel vissza — mondta — mert semmit sem adtam az élvezetekre. Szabad voltam, felügyelet, irányítás és vallás nélkül, de nem költöttem egyébre, mint tanárainmra, akik angol órákat és zeneleckéket adtak nekem. Kísértések vettek körül, de magam sem tudom miként, megmenekültem. Tévedek, ha azt mondom, hogy nem volt vallásom ; de igen, vallásom : édesanyám emléke volt.»

Ezt az anyát, aki számára az erkölcsi szép megtestesülése volt és akinek az intelligenciája, erényei, állandó gyengédsége lelkében kitörölhetetlen nyomokat hagytak, akinek az emléke a legbiztosabb pajzs volt számára, — csakhamar elragadta tőle a halál. Ratisbonne Ágostonné fiatalon, gyors lefolyású betegségben halt meg Strassburgban, 1818 dec. 8-án. Tivadar ekkor 16 éves volt. «Ez az a kor — írta jóval később — ahol a fiú csak kezdi megérteni, milyen érték egy édesanya ; mert, mint gyermek, ösztönszerűleg, de mint fiatalember, tudatosan szereti édesanyját s szeretetéhez különös tisztelet és határtalan bizalom járul.»

Fájdalma oly intenzív volt, hogy alig tudott magához térni a nagy csapás után. Azt veszítette el, aki a legdrágább volt neki s ekkor került először szembe a halál problémájával és azzal a bizonytalansággal, amely utána következik. Napok, hetek teltek így el a kétségbeesés keserűségében.

«Vigasztalhatatlan voltam — mondja — hogy senkim sincs, akit anyámnak nevezhetnék. Mennyire szükségem lett volna ekkor a vallás vigaszára ! De senkit sem ismertem, aki engem az isteni dolgokra oktathatott volna, sem könyvet nem találtam, amely ezzel foglalkozott volna. Ha valaki ekkor a kereszténységről beszél nekem, idegenkedéssel fordultam volna el tőle, mert a kereszténységet

előítéletből bálványozásnak tartottam. Ami a zsidó vallást illeti, ki voltam belőle ábrándulva, akadálnak tekintettem Isten és magam között.

Hogy enyhülést találjak, az az ideám támadt, hogy vallástanárt fogadok. Egy fiatal, modernizált zsidó rabbi járt kétszer vagy háromszor hetenkint hozzám, hogy úgy ahogy megmagyarázza a zsidó vallás szertartásait... Ezek az oktatások a legkisebb hatással sem voltak rám, hacsak nem számítom azt, hogy lelkiismeretem megnyugtatóására mindennap hosszú héber imákat olvastam édesanyámért.»

Két vagy három év telt így el, amikor Fould, nyugtalanítva a fiatal ember állandó szomorúságától, kötelességének tartotta atyjának azt tanácsolni, hogy hívja haza a fiát. Tivadar visszatért Strassburgba, nem sokkal több üzleti tudománnyal, mint amellyel elutazásakor rendelkezett. Az üzleti siker nem igen érdekelte. Miután azonban neki a bankszakmát szánták, családjának bankjába kellett lépnie. Csakhamar észrevette, hogy nagybátyja nem jó szemmel nézi s miután érezte a korlátokat, amelyek az önálló cselekvésben megakadályozzák, hogy kiragadja magát ebből az állapotból, az irodalomhoz fordult.

«Regényeket olvastam — mondja — verseket írtam, sőt egy tragédiát is kezdtem írni, amelynek harmadik felvonásáig jutottam el. Amily mértékben fokozódott lelkesedésem az irodalom iránt, annyira eltávolodtam az üzleti ügyektől. Nem tudnám megmondani sem azt, hogy hogyan, sem azt, hogy honnan támadt az az ellenszenv bennem, amelyet az arannyal és ezüsttel szemben mindig éreztem. Ebben a tekintetben sohasem voltam zsidó. Takarékoskodni csak azért szerettem, hogy adhassak a szegényeknek.»

Végre, képtelennek érezvén magát arra a jelentéktelen szerepre, amelyet neki juttattak, engedélyt kért atyjától és nagybátyjától, hogy kiléphessen a bankból. Szándéka

volt jogot tanulni, hogy ügyvéd lehessen. Az engedélyt kétkedő mosollyal adták meg neki.

Miután a gyönyör illúziója és a halál realitása közötti ellentét állandóan szeme előtt lebegett, arra a következtetésre jutott, hogy legmegfelelőbb élet a kemény, sztoikus élet s a magáét olyanná akarta formálni, aminőt a pogány filozófusok jónak hirdettek. Elhagyta tehát a várost s Robertsauba, egy Strassburg mellett fekvő, kicsiny, akkor még elrejtett faluba ment lakni egyedül, ahova az atyai ház egyik szolgája időről-időre elhozta számára az egy hétre való élelmet. Fivérei és barátai egymással szövetkeztek néha, hogy magányából előcsalják. Majd tréfás megrohanással próbálkoztak, majd éjjeli támadással reméltek benne félelmet gerjeszteni, hogy a körükbe való visszatérésre kényszerítsék, de Tivadar hajlíthatatlan maradt.

Szüntelen visszatérve az élet «miért»-jének kutatására, egy rejtett titkot kezdett sejteni. Beszélni hallott a szabadkőművességről és egy buzgó neofita jóhiszeműségével kérte fölvetését. De arra, amit tudni vágyott, feleletet nem kapott. «Mégis nagyon szorgalmas voltam a páholy látogatásában — írja — sőt még az a megtiszteltetés is ért, hogy e sötét gyülekezet őt fénypontja közé tartoztam.»

Miután a kiállott próbákról megállapította, hogy az egész szemfényvesztés, e szektával való érintkezésből végeredményben azt a tapasztalatot merítette, hogy igen gyakran veszik igénybe az erszényét. Most elhatározta, hogy kutatásait a filozófiára és a tudományra összpontosítja, amit ezentúl az egyetlen szükséges dolognak tekintett. Mohón kezdte olvasni Rousseaut, Lockeot, Voltairet, Volneyt és Bolingbroke-ot és ezek az olvasmányok elszáritották még a gyökereit is annak a tradicionális hitnek, amelynek maradványa még ott élt szívében.

«Untam magamat és hiú teoriáimat — írja később. — A jó és a rossz, valamint a mindenség problémája fölött

való okoskodások odavittek, hogy ha atheista nem is, de szkeptikus lettem a legnagyobb fokban. Milyen örvénybe kerültem bele!»

«Egy éjjel, amelyet a kertben töltöttem, hosszasan szemlélvén a csillagokat, csodálkozni kezdtem azon a föltevésen, hogy e csodálatos pompa önmagától jött létre; s fejem fölött látva e mozgásban lévő mérhetetlen sereget, megértettem azt, hogy egy hatalmas értelemnek kellett mindezeket megteremtenie és vezetnie összhangzó pályájukon. Ez a gondolat átfutott elmémen anélkül, hogy meggyőzött volna. És ebben a gondterhes pillanatban, gyermekkorom Istenét híván segítségül, lelkem egész keserűségével fölkiáltottam: Ó titokzatos lény, Teremtő, Úr, Adonai, ha létezel, könyörülj meg teremtményeden! Mutasd meg az utat, amely az igazsághoz vezet, s esküszöm neked, hogy annak szentelem életemet.»

Isten kétségkívül nem lehetett messze ettől az egyenes szívtől, amely Őt oly hévvel hívta.

Azonban e megzavarodások alatt Tivadar tanulmányai-ban nem haladt. Atyja beleegyezésével elhatározta tehát, hogy Párizsban folytatja azokat, remélvén, hogy a leg-híresebb tanárok tanításában megtalálja azt a világos-ságot, amelyre lelke oly mohón vágyott. Az 1822. év végén elhagyta Strassburgot és Párisban egy Quai-aux Fleurs-i szállodába ment lakni. Sajátmaga ura lévén és lelkesülvén a maga szabadelvű eszméiért, más diákokkal együtt gyakran eljárt a Théâtre Françaisba, amelyet neki mint a szavalás és szónoklás iskoláját ajánlottak, s úgy érezte, hogy a lehető legintenzívebb nagyvilági életet éli. Viselete azonban arról tanuskodott, hogy «hit nem léteben a megmaradt gyermeki jámborság a lelki-ismeretnek legbiztosabb őre».

Nem kevésbé fényes szórakozásokat nyújtott a zsidó társaság. «De elhagyván a szórakozásokat, amelyek nap-jaimat szertedarabolták — mondja — visszarogytam

önmagamba, az ürességbe és a legyőzhetetlen szomorúságba. Csakhamar különös nyughatatlanság vett rajtam erőt. Egy belső hang rendkívüli erővel ösztökélt : «El kell hagynod Párizst !» Erélyesen küzdöttem e különös ösztönzés ellen. Azokon az okokon kívül, melyek még nemrég arra bírtak, hogy Strassburgot elhagyjam, a hiúság is akadályozott a visszatérésben. Barátaim gúnyolódának állhatatlanságom fölött és nevetségessé tenném magam, ha oly hamar visszatérnék családomhoz, amelytől hosszú időre elbúcsúztam. Elvégre is semmi sem igazolta visszatérésemet, csak lelkiismeretem követelte parancsolólag. Minden ellenkezésemre egy hang engesztelhetetlenül felelt : «Strassburg».

«Az ösztönzés ellenállhatatlanná vált : elutaztam tehát és mondhatom, szégyenkeztem. De itt volt a pillanat, amikor a Gondviselés láthatólag kezébe vette életem irányítását. A szenvedések és csalódások hajlékonyabbá tettek ; és annak az embernek a kétségbeesett helyzetében voltam, aki, miután sokáig visszautasította azt a jótékony kezet, amely megmenteni akarta, most megragadja azt és hagyja, hogy kiszabadítsa a halál torkából.»

II. FEJEZET.

A VILÁGOSSÁG.

1797—1825.

«A nagy dolgok keletkezésénél majdnem mindig ott találjuk a nőt és rá lehetne mutatni a történelem minden nevezetesebb korszakában e kiváltságos lelkek egyikére, aki a világ színpadától való távolsága ellenére is igazgatja, eldönti, megakasztja vagy előbbre segíti a legnagyobb eseményeket.»¹

1766-ban, a szent Alacoque Margitnak tett kinyilatkoztatások után csaknem egy évszázaddal később, abban az időben, amikor a Szent Szív tisztelete Franciaország valamennyi egyházmegyéjében elterjedt, Fessenheimban (Alsó-Rajna) az Isteni Szív egy kiválasztott gyermeke született. Szeptember 29-ike szent Mihály arkangyalnak, Isten választott népe védelmezőjének ünnepe volt. A keresztségben Lujza-Magdolna nevet kapott. Atyja, Humann Jakab, egy kiváló keresztény férfiú a strassburgi vámnál szerény hivatalt viselt. A kis leány a legidősebb volt ama hét gyermek közül, akiknek egyikéből minden emberi számítás ellenére államférfiú, másikból pedig egyházfejedelm lett.²

Abban a patriárkális környezetben, amelybe Isten őt helyezte, Lujza csakhamar kiváló jelét adta gazdag elme-

¹ Ratisbonne T.: «Szent Bernát élete.»

² Humann György Lajos Fülöp alatt pénzügyminiszter, a másik: Mgr. Humann Mainz érseke lett.

és szívbeli képességeinek. Már három éves korában órák hosszat elnézegette a képes bibliát. Tanító nélkül kezdett tanulni és később öccsével és hugaival közölte azokat a fogalmakat, amelyeket elmélyedései által szerzett.

Gyengéd jámborsága folytán már kora ifjúságában engedélyt nyert az Oltáriszentség vételére s miután legfőbb gondja volt az isteni tudományokban való jártasság megszerzése, a trienti zsinaton megállapított katekizmus tanulmányozásába olyan alaposan belemélyedt, hogy a strassburgi kathedrálisban tartott vizsgán első díjat nyert. A családhoz járó protestánsokkal való érintkezés csak fokozta a katolikus hithez való ragaszkodását.

Megtanult latinul is és emberismeretre a történelem tanulmányozása által iparkodott szert tenni és megismerni azokat a mozgató erőket, amelyek az emberek cselekvését irányítják. «Bár kiváló képességekkel rendelkezett — írták róla később — kedvét lelte abban, hogy úgy dolgozzék mint bármely más asszony. Naponta elhagyta könyveit és tollát, hogy a tűhöz, vagy az orsóhoz nyuljon. Amikor tanulmányaival végzett, állandóan háztartási munkákkal foglalkozott és miként az előbbiben, úgy ebben is remekelt. Kicsiny és nagy dolgokban egyaránt csodálatos volt. Mély és nagy tudománya sohasem volt kárára jámborságának, amely épen úgy hitből és engedelmességből táplálkozott, mint az egyszerű asszonyoké. Legfárasztóbb kutatásai, legnehezebb olvasmányai után örömmel pihent meg rózsafüzérrel a kezében.»

Szíve, amely oly tiszta volt, elméje, amely oly magasan szárnyalt s szilárd akarata nem elégedhetett meg azzal, ami mulandó.

Elrejtett, imádságos életre vágyott és 1788-ban felvétette magát a Miasszonyunkról nevezett szerzetesnők rendjébe. Szerencsétlenségére, hat hónapi próbaidő után, egészsége annyira megrongálódott, hogy kénytelen volt visszatérni az atyai házba. Irányt vesztett életét ezentúl

céltalannak vélte, amikor egy felülről jött ösztönzés, amelynek hasztalanul állt ellent, ahhoz a lelki vezetőhöz vitte, akit Isten arra választott ki, hogy bátorságát ismét fölélessze és útját megvilágosítsa. Ez a lelki vezető, Colmar abbé, 1760-ban Strassburgban született és a Humann-családhoz rokoni kötelékek fűzték. Égve a buzgalomtól és az isteni szeretet középpontjából kiáradó világosság fényétől körülvéve, e szentéletű pap a lelkek vezetéséhez oly tapintattal és bölcseséggel rendelkezett, hogy a hívők rendkívül nagy tömege kereste föl gyóntatószékét. Ezek között csakhamar fölfedezte azt a kiváltságos lelket, amely Isten szándékai szerint különösen reá volt bízva.

Miután Lujza szomorúságát eloszlatta és a bizalom és béke teljességét visszaadta lelkének, más hölgyekkel összehozta őt, hogy velük együtt látogassa a betegeket, a szegényeket és a rabokat. Ez a misszió nem járt minden veszély nélkül. Ekkor tört ki a forradalom minden borzalmával. Humann Lujza, aki Colmár abbé karitatív vállalkozásainak csakhamar középpontjává lett, megosztotta vele a veszélyt, amikor a papság polgári alkotmányára való esküt megtagadván, a hősielekű pap elhatározta, hogy a halálveszedelem ellenére is hivatását Strassburgban titokban gyakorolni fogja.

Colmar abbét számtalan esetben csak természetfölötti beavatkozás mentette meg üldözői elől. Szigorú nyomozások folytán többször majdnem kézrekerült, de mintegy csoda következtében megmenekült és folytatta veszélyes vállalkozásait.

Ezekben a küzdelmes években Humann Lujza és Breck Teréz, egy mérnökkari tiszt özvegye, között szoros és szent barátság jött létre. Az utóbbi szintén Colmar abbé lelki gyermeke volt. Három gyermeke lévén, vágyott arra, hogy ezek is részesüljenek abból a lelki haszonból, amely a jámbor életű barátnőjével való érintkezésből fakadt, ezért felkérte Lujzát, hogy ossza meg vele lakását s ott gyer-

mekek számára iskolát nyisson, amelynek főcélja a keresztény életre való nevelés legyen.

A terv minden halogatás nélkül létrejött és a Szent Erzsébet-utcai ház az lett a hithű katolikusoknak, amik a katakombák voltak az első keresztényeknek.

A minden oldalról körülhálózott apostol itt talált menedéket. Az Egyház szertartásait itt ülték meg titokban. Igen sok fiatal leány végezhetett itt első szentáldozását, miután Humann Lujza előkészítette és tanította őket, aki, mint e szent magánynak őre, nem egyszer úgy mentette meg az oltár drága kincsét, hogy azt keblébe rejtette.

Ekkor fejlődtek ki csodálatos nevelő képességei és lett nyilvánvalóvá a lelkekre való nagy befolyása.

«Gyakran beszéltek nekem — mondja Lujza — állítólagos képességemről, amellyel az ifjúságot képezem és magamhoz vonzom . . . Mit tegyek, hogy ezt elérjem? Mi ez az állítólagos képesség? Ez abban áll, hogy szeressük Azt, aki maga a szeretet, beszéljünk Róla és vezessük Hozzá a lelkeket. Ime, ebben áll minden tudományom, tehetségem, ékesszólásom.»

Különben Isten vele, épúgy mint lelki vezetőjével, előre érezttette a kegyelmeknek azt az áradatát, amelynek készséges eszközeivé óhajtottak lenni, ha lecsillapodik a még mindig dühöngő vihar. Ez az előérzet bizonyos módon testet öltött egy emlékezetes alkalommal.

«1797 júniusának első napjaiban történt. Elhatározták, hogy Humann Lujza, Breckné és a gondjaikra bízott ifjúság Colmar abbéval, akinek nagy szüksége volt a pihe-
nésre, egy időre Türkensteinba mennek. A türkensteini birtok, amelyet Breckné megvásárolt, a Vosgesok egyik csúcsán, a Donon-on feküdt, nem messze Tramont községtől. Kis kápolnája azokhoz a sziklákhöz simult, amelyeken a kastély fölépült. Itt a gyermekek ideje ájtatossági gyakorlatokkal, tanulmányokkal és a hegyet borító erdőben való hosszú sétákkal telt el, míg Humann Lujza, Breckné

és Colmar abbé azokról a módozatokról tanácskoztak, amelyekkel a felülről jött indításoknak megfelelhettek. Így érkezett el Úrnapja, amelyet a világnak ez elrejtett helyén imával és örömeikkel ülték meg. Az oktavára következő napon volt Jézus Szíve ünnepe, amelyet Colmar abbé két lelkileányával a kápolnában való szentségimádással töltött el és este felé aláírták azt az egyezségokmányt, amely, mint a földbe vetett mag, Isten segítségével ágakat hajtó és gyümölcsöket termő fává növekedett.

A pap lelkigyermekéhez fordulva így kezdte beszédét :

«Éljen Jézus !

Önök úgy vélik, hogy saját üdvösségük eléréséhez és annak a sikeréhez, amire a mi jósaos Mesterünk dicsőségének előmozdítása céljából vállalkoztak, nem hiányzik más, mint az, hogy már e földön elválhatatlanul egyesüljenek, úgy, mint remélik, hogy egykor együtt lesznek az égben. Az Önök atyja ugyanezt a sugallatot nyerte Istentől . . . Nemcsak Önök között történik meg kedves gyermekeim ez az elválhatatlan egyesülés, hanem Önök és lelkiatyjuk között is, akit Isten eszközül választott ki arra, hogy az Ő szándékait Önökkel közölje és Önöket arra serkentse, hogy azokat szeretettel és hűséggel végrehajtsák. Így mindhármunk szíve eggyé lesz Istenben, amiről mindannyiszor megemlékezünk, valahányszor megcsókoljuk a feszületet, amelyet mindegyikünk szíve fölött fog hordani, miután azt megáldottam. Eddigelé más szándékom nincs, hacsak Isten ezt a szövetséget nem akarja fölhasználni a betegek könnyebbségére, különösen pedig a teljesen elhanyagolt ifjúság oktatására, amely még akkor is, ha gondolnak vele, igen ritkán kap a vallás tudományában szilárd alapot. Fáradalmainkban és bizonytalanságunkban Jézus isteni Szíve lesz menedékünk, amelynek érzelmeit az egész világgal megismertetni

akarjuk és amelynek ünnepét nagy fénnel üljük meg, hogy megnyerjük a szükséges kegyelmeket...»

A cél tehát, amelyért egyesültek, még nem volt határozottan megjelölve. Nem lehet azonban kételkedni abban, hogy Isten erre vonatkozólag Humann Lujzának bizonyos intuíciót adott, aki mielőtt Türkensteint elhagyta, egy imát írt, amely lényegében magában foglalja egész későbbi életében kifejtett speciális apostolkodását.

Ennek az imának a címe: «Litánia a jó Pásztorhoz». Szövegét a Szentírás különböző részeiből vette s ez a következőképen hangzik:

Jézus, jó Pásztor, aki a pásztorok fejedelme vagy,

Jézus, jó Pásztor, akit Isten támasztott egyedüli Pásztornak,

Jézus, jó Pásztor, aki Izrael elveszett juhaihoz küldettél,

Jézus, jó Pásztor, aki azért jöttél, hogy keresd és megtaláld az elveszetteket,

Irgalmazz nekünk!

Ily módon, tizennyolc évszázad megvetettsége után a zsidó nép egy sorsa fölött szánakozó könyörgés tárgya lett, amely visszhangja volt a kereszten elhaló imádságnak.

Ezt az elszigetelt könyörgést sok évvel később, a világ minden táján megismételték, Izrael megváltásáért, amely megváltás kiindulópontjául Isten a gyermekek vallásos nevelését jelölte meg.

Az 1800. év vége felé az üldöztetéseknek vége szakadt és az első konzul megnyitotta ismét a templomokat, de a strassburgi hívek kétségbeesése kimondhatatlan volt, mikor az ujságok Colmar abbénak Mainz püspökévé történt kineveztetését közölték. Humann Lujza és Breckné számára Colmar abbé távozása annál fájdalmasabb volt, mivel ez előreláthatólag a türkensteini egyezségeen alapuló tervek feláldozását vonta maga után. De a Gondviselés, amelyen az események távolról sem uralkodhatnak, ezeket saját szándékainak megvalósítására használta fel.

Humann Lujza, egy 1802-ben, Mainzban tett látogatása alkalmával hallotta, mennyire szükséges lenne ott egy keresztény nevelőintézet fölállítása. Minden akadály elsimulván, a két barátnő Mainzban fölállította intézetét, amelyet, tekintettel Napoleon első feleségének az intézmény iránt tanúsított jóindulatára, «Jozefin nevelőintézet»-nek nevezték el.

Mindannak a jónak, amely ez intézetben létrejött. Colmar érsek volt a lelke. Univerzális tudással rendelkezvén, erős befolyása folytán Humann Lujza intellektuális fejlődése is nagyobb lendületet vett. Ez a kiváló nő sok fontos művet látott el magyarázó jegyzetekkel és állandó összeköttetésben állt kora kiválóságaival, sőt héberül is megtanult. Mindamellett ereje fogyni kezdett és mikor 1818 december 15-én Colmar abbé meghalt, elhatározta, hogy más gondjaira bízza azt az intézetet, amelynek vezetése túlságosan fárasztotta.

Visszatérvén Strassburgba 1819 márciusában, nagy fájdalmat érzett amiatt, hogy nincs már senkije, akire kiáraszthatná a világosságnak és a tudománynak azokat a kincseit, amelyek tanulmányai és elmélkedései következtében szívét gazdagították. Mégis ezt írta lelki jegyzeteiben: «Ha földi létem hosszabbra nyúlik, ennek bizonyára célja van, amely vagy bennem, vagy kívülem található... Kevesebbet tudni és Téged jobban szeretni Istenem, ez szívem forró vágya... A Te műved szolgálatában lenni, vagy haszontalanná válni bármire... fiat.»

A lemondásnak ezen a fokán várja Isten a lelkeket, hogy örök terveinek megvalósítására használja fel őket.

A következő év őszén Humann Lujza, látszólag véletlenül, megismerkedett Bautain Lajossal, a tanárképző volt hallgatójával, aki 20 éves korában a strassburgi királyi akadémián a filozófia tanára volt.

Nagy sikerrel tanított, amikor még igen fiatalon teljes tétlenségre látta magát kárhoztatva annak a túlságos

kimerültségnek a következtében, amelynek oka a tanulmányaiban és tanításában kifejtett lankadatlan buzgósága volt. Baden fürdőbe ment tehát ugyanakkor, amikor Humann Lujza is ott tartózkodott.

«Hallottam — írja Bautain — Humann Lujza tudományáról és jámborságáról és egy kékharisnya-féle nőt vártam, akivel megismerkedni nem igen volt kedvem. De meglepetésemre egy igen egyszerű személyiséget találtam, aki modorában komoly, keveset beszél, de mindig nyugodtan, sok értelemmel és igen világosan.» Humann Lujza ekkor 55 éves volt. «Megjelenése kissé szigorú — írja tovább Bautain — és méltóságteljes magatartását sokan büszkeségnek vélték. Közte és egy 25 éves fiatalember között nem állhatott fönn semmiféle különösebb vonzalom, csak a filozófia volt az, amit eleinte benne megszerettem.»

«De csakhamar más is hozzá vonzott: a lelke, a legnemesebb lélek, amellyel valaha találkoztam, nagy intelligenciája, amely képes volt mindent megérteni, átható szelleme, amely a dolgok mélyére akart és tudott hatolni, világos esze, amely mindenfelé kereste és terjesztette a világosságot, anélkül, hogy valaha is eltévelyedett volna.»

«Ha csak filozófus lett volna, nem tudott volna megnyerni, mert vitatkozásba elegyedtem volna vele, ami nem hozza egymáshoz közelebb a lelkeket. Azután meg férfibüszkeségem tiltakozott volna az ellen, hogy egy nő uralkodjék rajtam. Miután azonban ő elsősorban keresztény nő volt, jósága megfogta a szívemet ugyanakkor, amikor értelme megvilágosította elmémet. A vonzalom, mely hozzá fűzött, megnyitotta előtte a lelkemet s ez csodálatosan képessé vált szavainak befogadására.» «Filozófiai beszélgetéseink során — folytatja Bautain — csakhamar a vallás terére jutottunk, mert az ő filozófiája a hitből merítette elveit s csak arra szolgált — legalább

a legmagasabb rétegeiben —, hogy megvilágosítsa a ki-nyilatkoztatott igazságokat, hogy azokat az értelemnek elfogadhatóbbá tegye és az akaratot ez igazságok gyakorlatba vételére serkentse.»

«Ezen az úton feléledt gyermekkorom hite, amely első áldozásomkor még élő hit volt, de a filozófiai előítéletek elfojtották bennem, bár ki nem oltották.»

«Végre arra a meggyőződésre jutottam, hogy a keresztény doktrína a filozófia koronája, vagy ha úgy tetszik, az utolsó szava . . .»

Két teljes évig foglalkozott Humann Lujza Bautainnel, szilárdan haladva előre a kegyelem útján. Két év múlva visszaadta fogadott fiát az Egyháznak és megérte azt az örömet, hogy a hitetlen filozófus gyakorlati kereszténnyé vált.¹

Meghallgatván hű szolgálóleányának könyörgését, Isten őáltala gyújtotta meg azt a fáklyát, amely képes volt a nyert világosságot más, még sötétségben élő, de az igazságot szomjazó lelkekre árasztani. Ez időtől kezdve Bautain Istennek, mint minden világosság kútfejének szentelte életét és minden tanítványában, akiket meghódított, Humann Lujza éleszti föl az isteni szeretet szikráját.

Miután a Bautain filozófiájában beállott változás lassankint nyilvánvalóvá lett, a keresztény szellemű tanár előadásait felfüggesztették, ugyanakkor, amikor a szkeptikus és racionalista tudósokat megtűrték. 1882 októberében meg is fosztották katedrájától.

Humann Lujza ekkor a Toussaint-utcában lakott Brecknével és ennek fiával, János-Máriával, akit együtt gondoztak betegségben eltöltött gyermekkorá alatt. Humann Lujza unokaöccse és tanítványa — Carl Adolf — csatlakozott hozzá és csakhamar melléjük szegődött Bautain is, akivel megosztották lakásukat. Alighogy el-

¹ Bautain élete, Régný abbétól.

helyezkedett, régi tanítványai kérésének engedve. magántanfolyamot nyitott, amely nem akadályozta meg abban, hogy két év múlva ismét nyilvános előadásokat tartson.

Ezek a dolgok abban az időben történtek, amikor Ratisbonne Tivadar ellenállhatatlan erőből üzetve elhagyta a fővárost, hogy Strassburgba visszatérjen. Épen a jogi fakultásra iratkozott be, amikor egy fiatalember, akit addig sohasem látott, azt ajánlotta neki, hogy hallgassa meg Bautain professzor rendkívüli filozófiai előadásait. «Bautain ebben az időben nagyon híres volt — írja Tivadar atya az ő Visszaemlékezéseiben — én csak látásból és hírből ismertem . . . Arról, aki nekem a fenti ajánlatot tette, nem tudtam, hogy *izraelita* és nem is sejtettem, hogy valamikor legbizalmasabb barátom, Jézus Krisztusban testvérem, paptársam lesz . . . Ez a fiatalember Level Gyula volt, abban az időben joghallgató, később apostoli protonotárius és a római francia Szent Lajos-intézet előljárója.»

«A felhívásnak azonnal eleget tettem, mert a filozófiát mindig a tudomány és az igazság egyedüli útjának tartottam . . . Az első tanfolyamon csak négyen voltunk: egy katolikus ír, egy görögkeleti orosz és mi ketten zsidók. Bautain akkortájtban tért meg. Tanítása nem volt olyan, mint más tanítás; a világosságnak, az élő víznek a kiömlése volt az, amely egy mély meggyőződésű szívből gazdagon áradt . . . Mi meghatottan, csodálattal hallgattuk rendszerének okfejtését, amely beavatott bennünket az ember és a természet misztériumába. Ezeknek a meleg és világosságot árasztó szavaknak az éltető lehellelte minden ellentállás nélkül szétoszlatta azokat a felhőket, amelyek egészségtelen olvasmányaim folyományaként elmém fölött tornyosultak. De nemcsak elmémet világosították meg, hanem örömet és békét hoztak lelkemnek, a hályog lehullott szemeimről és én megláttam az igazság ragyogó világosságát.

Ez a tanítás nem annyira theologiai formulákból állt, mint inkább maga volt a kereszténység felséges ideálja. Keresztény tanítások táplálták tehát lelkemet anélkül, hogy tudtam volna és nem is sejtettem, hogy ama filozófia ragyogó leple alatt, amelyet oly gyönyörrel élveztem, a keresztény hit rejlik. Ennek az isteni világosságnak a hajnala teljesen körülvelt és áthatott anélkül, hogy tudtam volna. Azt hiszem, *tudatosan* nem lett volna bátorságom a kereszténységgel szembekerülni.»

Annak a tanfolyamnak, amely 1823-ban kezdődött, a következő évben nagyszámú hallgatósa volt, köztük Tivadar egy barátja és hitsorsosa, Goschler Izidor, akit ő hozott oda, és aki csakhamar teljesen osztozott érzelmeiben. «Az, ami bennünket az Ön előadásában már kezdetben meglepett — mondta Tivadar később Bautainnek — az volt, hogy egész tanítását azokra a könyvekre alapította, amelyek szentek a zsidóság előtt is . . . Csodálatos dolog, hogy Ön békített ki bennünket Ábrahám, Izsák és Jákob Istenével . . . Ön mondotta nekünk nemrég: Legyenek jó izraeliták — és az igazság majd megteszi a többit.»

Az igazság megteszi a többit! Ezek a szavak meglepték a buzgó tanítványt és két barátját. Az az előérzetük volt, hogy a mester tudományos rendszere szoros összefüggésben van a keresztény hittel és rettegetek annak a gyakorlatba vételétől.

Tivadarnak gondja volt arra, hogy «jó izraelitává váljék», és először is a szombatot kezdte megtartani egész szigorúságában. Minden héten, családjának gúnyolódása ellenére, ott lehetett látni a zsinagógában. De úgy látszott, hogy igyekezetének, amelyet kifejtett, hogy atyai hitéhez szorosabban kapcsolódjék, eredménye az volt, hogy leküzdhetetlen idegenkedés fogta el vele szemben és tőle mindinkább távolodott.

«Ó — mondta később — hogyan fejezzem ki, mily

kemény harcokat vívtam gyermekkorom előítéleteivel, emlékeimmel és azzal a ragaszkodással, amellyel azzal a zavaros fogalommal szemben viseltetem, amelyet atyáim hitének neveztem . . . Nem voltam elég tanult ahhoz, hogy a judaizmus és a kereszténység azonosságát megérthettem volna . . . Azt hittem, hogy Ábrahám Istene nem a kereszténység Istene és féltem ebbe a kérdésbe mélyebben behatolni.»

«Ismétlem, — hangsúlyozta mesterünk, Bautain professzor — a keresztény vallás nem új vallás . . . Nincs és nem is lehet több, csak egy igaz és isteni vallás, mint ahogy csak egy Isten van. A kereszténység a zsidó vallás teljes kifejlődése, mint ahogy az épület folytatása kiegészítése az alapnak.»

E tanítás világosságánál a tanítvány tudtán kívül krisztianizálódott és nem tudta többé fölfogni «azoknak a lelkiismeretlenségét, akik hisznek s mégis a világ közterén játszanak, mint a gyermekek, elfelejtván azt, hogy a földi élet nem más, mint utazás, átmenet egy fenséges cél felé».

Isten egységének dogmája, amelyet gyermekkorában mélyen szívébe véstek, mégis összeegyeztethetetlennek látszott előtte a Szentháromság keresztény doktrínájával. Mestere azonban megmutatta neki, hogy az Ótestamentum szent könyveinek több szövege mint sejtetik az isteni személyek hármasságát.

És az óra elérkezett, amikor Tivadar végre fölkiálthatt: «Szívem mélyéből kiáltom és fogom kiáltani ezentúl életem minden napján: Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek».

1825 január 25-én Humann Lujza elvesztette jámbor-lelkű barátnőjét, Brecknét. «Meghívást kaptam a temetésére — mondja Tivadar. — Elmentem s ez volt az első eset, hogy átléptem egy templom küszöbét. A koporsó mögé elhelyezkedvén, úgy éreztem, hogy ez a lélek imád-

kozik értem.» A következő nyári szünetet Svájcban töltötte, s e kirándulást egy esemény tette nevezetessé, amelyet Emlékeiben a következőképen beszél el:

«Abban az időszakban, amikor ezt az utazást tettem, már erősen hittem Jézus Krisztusban és — különös dolog — mégsem tudtam magamat elhatározni arra, hogy Hozzá forduljak; még csak a nevét sem ejtettem ki, annyira gyűlöletes e szent név a zsidók előtt. Egy különös körülmény azonban próbára tette hitemet. Egy veszedelmes hegyi túra fáradalmai folytán megbetegedtem egy svájci szállodában s képzeletem sötét előérzettől zaklatva elhitette velem, hogy a halál küszöbén vagyok... Ebben az elhatározó pillanatban nem tudtam, hogy melyik Istent hívjam segítségül. Bensőm harctérre változott, ahol gyermekségem előítéletei és új hitem ütköztek keményen össze. Nem mertem imádkozni, félvén, hogy megsértem Ábrahám Istenét, ha a keresztények Istenét segítségül hívom... Heves volt ez a vihar, de a kegyelem győzött. Ajkamról és szívémből vészkiáltásként tört ki Jézus Krisztus neve. Este volt és másnap annyira helyreállt egészségem, hogy még aznap elhagyhattam Genfét.

Annyira jól esett az elmondott könyörgés, hogy folytatni akartam az imádkozást... Jézus neve meghonosodott ajkamon és én bizalommal ejtettem ki. Mertem segítségül hívni a szent Szület is. Édesanyám gyengeségének felejthetetlen emléke bizonyos tekintetben megértette velem Szűz Mária szeretetét. Jézus és Mária nevét nem tudtam elválasztani egymástól; ők képviselték előttem azt, ami a legvonzóbb égen és földön. Szerettem őket kimondhatatlanul.»

Ez a szeretet első lendülete volt annak a buzgóságnak, amelynek sok megpróbáltatást kellett kiállania, hogy az ifjú hitben megerősödjék.

III. FEJEZET.

A MEGTÉRÉS.

1825—1828.

Mialatt Tivadar vallásos meggyőződése átalakult, teljesen váratlan cselekvési teret ajánlottak föl neki. Atyja, a zsidó egyháztanács elnöke, azzal a tervvel foglalkozott, amit a zsidók regenerációjának neveztek.

Először is amaz ellentét fölött kezdtek keseregni, amely a zsidóság és ama társadalom között volt, amely 1791-ben, amikor egyenlő szabadságot adtak minden vallásnak, őket kebelébe fogadta. A tanult zsidóság szemében az oly nagyon óhajtott regeneráció nem állt másból, mint felületes művelődésből és ezt a célt iskolák alapításával akarták elérni. Ratisbonne Ágost azt kívánta, hogy fia vegye kezébe azoknak az iskoláknak a legfelsőbb igazgatását, amelyek Strassburgban nyíltak meg.

«Nehezemre esett ébredő hitemnek és régi önszeretetemnek — mondja Tivadar — hogy elvállaljam ezt a küldetést, amely engem összeköttetésbe hozott egy elhanyagolt néppel.» Bautain professzor bátorította: «Mily nemes életpálya nyílik meg Ön előtt — írta neki. Mily mérhetetlen sok jót tehet Ön, nemcsak néhány emberrel, hanem az egész nemzedékkel, több nemzedékkel».

«Ennek a jónak a perspektívája — folytatja Tivadar — de különösen az az égő vágyam, hogy terjesszem azt a világosságot, amelyet én kaptam, megnyertek engem ennek a jótékonyági műnek, amelynek ezentúl teljesen odaadtam magamat. Sem családomban, sem a világban

nem sejtette senki keresztény érzéseimet. Kitartónak láttak engem a jogi fakultáson, de a zsidó iskolákról való gondoskodásom majdnem teljesen lekötött. Barátaim csatlakoztak hozzám lankadatlan buzgalmukkal és az eredmény felülmuta minden várákozásomat.»

Tivadar ekkor érte el a huszonharmadik évét. Készült a doktorátusra, hogy felvehesse az ügyvédi talárt és családja komolyan gondolt az elhelyezésére. «Nem tudnám elszámolni azt a sok megismételt kísérletet, amelyeknek célja volt engem a világban lekötni... Bizonyos tekintetben akadályozva is voltam másra gondolni, mert amikor értekezésem tárgyának megállapítása céljából sorsot húztam, két címre akadtam a polgári perrendtartásból, amelyek a házasságot tárgyalták, úgy hogy már foglalkozásom is e tárgykörhöz kötött.»

Egy újabb ajánlat majdnem messze sodorta attól az útról, amelyen Isten őt tudtán kívül vezette. Egy fiatal leányt ajánlottak neki feleségül, akinek neve, vagyona és jótulajdonságai egyesítették mindazt, ami elkápráztatni képes. Naponta sürgették, hogy váltsa valóra azt, amit «az ő boldogsága»-nak neveztek. Ő azonban nem tudta magát elhatározni, mert fogva tartotta egy legyőzhetetlen erő. Bautain, akihez aggodalmában fordult, tiszteletben tartva egyéni szabadságát, nem adott tanácsot, csak azt mondta szent Pál szavait idézve: «Ha megnősül, jól cselekszik; de ha nem nőül, jobban cselekszik¹ és Tivadar bizonytalanságban maradt. Legnagyobb szorongatásában végre világosságot nyert. «Egy este — úgy mond — szükségem volt lélekzetet venni s mentem gépiesen anélkül, hogy tudtam volna, hova megyek. Menésközben imádkoztam magamban és fölemelvén szemeimet, hogy segedelmet kérjek, egy ragyogó csillagot vettem észre, amely az égboltozatról levált és lehullt

¹ Szent Pál Kor. I. 7. 38.

abban az irányban, amerre Humann Lujza lakott. Természeti tűnemény volt ez kétségen kívül, de rám természetfölötti útmutatásként hatott. Egy hirtelen sugallat Humann Lujzához vezetett. Abban a házban, amelyben ő lakott, gyülekeztünk barátaimmal Bautain filozófiai tanulmányainak céljából, de nem ismertük ezt az istenfélő hölgyet. Csak két-háromszor láttam, de nem beszéltem vele. Bevallom, hogy tiszteletreméltó és rokonszenves megjelenése, mély hatást tett reám. Dacára a szokatlan időnek, egyenesen Humann Lujzához mentem, aki kissé csodálkozni látszott egy nyugtalan, földúlt fiatalembernek ily késő időben tett látogatásán. Minden bevezetés nélkül, elfogulatlanul azt mondtam neki: «Eljöttem Önhöz tanácsot kérni. Sürgetnek, hogy utazzam el egy előnyös házasság megkötése céljából, de én nem tudom magamat elhatározni sem arra, hogy menjek, sem arra, hogy maradjak ; nem tudok dönten». »

«Nem a megzavarodás pillanatában kell határozni — válaszolt ő gyengéd érdeklődéssel a hangjában. — Kérjen három hónapi haladékot és amikor ismét megnyugodott, bölcsebben fog gondolkodni azon, hogy miként határozzon.»

Ezek a rövid és egyszerű szavak egy pillanat alatt eloszlattak minden vihart. Szívemet olyan béke árasztotta el, aminőt sohasem élveztem. Természetfölötti kapcsolat létesült ekkor szegény lelkem és e kiváltságos lélek között, ekkor kezdtem megérteni az Istenben való szeretet titkát... A házassági gondolatok eloszlottak, mint az esőfelhők a nap tüze elől.

Pontosan abban az órában, amikor egy bensőbb lelki vezetés szükségessége mutatkozott, Isten, aki Bautaint Tivadar elméjének felvilágosítására használta föl, útjába helyezte Humann Lujzát. Ő az, aki ezentúl fölötte öröklik, mint egy szent letét fölött, anyai befolyásának ellenállhatatlan ráhatásával formálván lelkét a keresztény élet és erkölcsök szellemében.

Tivadar elvégezte a jogot. 1826 január 26-án megkapta oklevelét és április 4-én a colmari királyi kúriánál letette az előírt esküt. Ekkor úgy érezte, hogy búcsút kell mondania az ügyvédi pályának, amelyre csak hiú világi célok vonzották és Bautain tanácsára barátaival együtt az orvosi tudományoknak adta át magát. Miután valamennyien meg voltak arról győződve, hogy a megvédendő ügyek mindig akadnak ügyvédre, bizonyos szeretetműnek óhajtották magukat szentelni. Egyikük sem gondolt még akkor valami magasabb hivatásra.

Tivadar újból megkezdte és két éven át folytatta részben tanulói életét. Ugyanakkor a keresztény hit világossága mind jobban és jobban áthatotta s ő kesergett helyzetének ama követelményei fölött, amelyek megakadályozták meggyőződésének hirdetésében. «Ó — így kiált föl — hogy reszkettem az örömtől, amikor titokban résztvettem az Egyháznak egy-egy ünnepségén. Sohasem felejttem el, mit éreztem, amikor először voltam egy ünnepélyes nagymisén . . . Amikor a templom háttéréből, ahol elrejtőztem, félénk tekintetemet fölemelve hirtelen megláttam a papot, aki az oltár fölött az Oltáriszentséget tette ki. Fehér fejét a tömjén füstje vette körül, aranyos ruhája lángokból látszott szöve . . . úgy tűnt föl előttem, mint egy égi lény . . . Amikor a templomot elhagytam, azt hittem, hogy a mennyországból szálltam le a földre . . .»

«Világosságról-világosságra haladtam — folytatja — képzeletem gyönyörködött a kereszténység szellemében és költészetében; elmém Bossuet műveiben lelte örömét és lelkem mélyén a szent evangéliumok szavait élveztem gyönyörrel. Türelmetlenül vágyódtam az isteni könyvek olvasására, de elhatároztam, hogy előbb nem fogok hozzájuk, amíg az ószövetség valamennyi könyvét el nem olvasom. Ah, emlékszem, este 9 óra volt, mikor az ószövetségi biblia utolsó sorait elolvastam és azonnal felnyitottam az újszövetségi szentírást. Olyannyira elmerültem ez

olvasmányba, hogy lehetetlen volt az éj egy részében abbahagynom. Egy hajtasra kiürítettem szent Máté evangéliuma élő vízzel telt serlegét. Ez történt velem szent János evangéliumának olvasásakor is és így két ízben csak akkor tudtam letenni a szent könyveket, amikor már végig olvastam . . .»

A fiatalember hite kezdte elveszíteni kizárólagosan spekulatív jellegét, hogy Humann Lujza vezetése mellett gyakorlati útra térjen. «Igazi anyát találtam — írja. — Azzal a csodálatos lelki szépségekkel rendelkezett, amelynek jellege szívembe vésődött, s amely az én szememben őt mindazon asszonyok fölé helyezte, akikkel addig találkoztam. Látása bizonyos tekintetben e világ fölé emelt és előre érezte velem a mennyország tökéletességeit. Szerettem ezt az anyát azzal a szeretettel, amely minden más szeretettől elvont és közelebb hozott Istenhez. Ő értette meg velem a szent Szűzet, és mennél jobban szerettem őt, annál jobban ragaszkodtam Jézus Krisztushoz, az igaz szeretet középpontjához.»

Annál az elvnél fogva, amely Tivadart is áthatotta, s amely szerint «Istenre kell bízni a cselekvést, amikor azokról a kötelékekről van szó, amelyek a lelkeket egybefűzik», Humann Lujza időt engedett arra, hogy Tivadar bizalma megszilárduljon s azután az egyszerű erények állandó gyakorlása, egy bölcs szabályzathoz való hűsége és állhatatos imádság által fokozatosan elvezette őt a keresztény élet küszöbéhez.

1825 óta a zsidó iskolák igazgatása idejének legnagyobb részét elfoglalta. Több mint száz gyermekről volt szó, akiknek az előmenetele, magatartása és viselete bizonyították az adott tanítás sikeres voltát.

«Magamra vállaltam, hogy előadom nekik atyáink történetét — mondta Tivadar — de a történelem elmondása csak mód arra, hogy a tiszta erkölcs elveit ültessük a gyermekek szívébe.» E mondásnak jótékony hatása elérte

magukat a szülőket is s e befolyás előmozdítására minden szombaton összejöveteleket rendeztek az iskola nagytermében. A szülők nagy készséggel mentek ezekre az összejövetelekre, hogy jelen legyenek az előző héten végzett munka vizsgálatán, de itt azt találták, amire nem számítottak: hit és erkölcs-tani oktatást! Egy, az iskola érdekeit előmozdító egyesület, az iskoláknak e szükséges kiegészítő része alakult csakhamar és gyors fejlődésnek indult. 1828-ban a városházán tartott ülésen, amelyen Tivadart előadásra szólították fel, a helyzet magaslatára emelkedett nemes veretű beszédével, amelyen a keresztény gondolat átcsillámlott már azon a fátýolon, amely még eltakarta.

«Ne essünk soha kétségbe a népek üdvössége fölött — fejezte be beszédét a szónok. — Az izraeliták, akiket az isteni jóság és igazságosság csodálatosan vezetett és megtartott minden időközön keresztül, nincsenek arra szánva, hogy nyomorultan és elhagyatva elvesszenek a világ végén. Mi azt mondjuk a filozófusok legnagyobbikával: «Hogyha a zsenge szent, az egész termés is az; és ha a gyökér szent, az ágak is azok».¹

Egy vallásos irányú folyóiratnak a szerkesztője beszámolván ez ülésről, a következőket fűzte hozzá: «Egy dolog különösnek tűnt föl előttünk, és ez az, hogy Ratisbonne Tivadar a filozófusok legnagyobbjából idézett... Hát e legnagyobb filozófus szent Pál... Talán ez az első eset, hogy szent Pált megkülönböztetett tisztelettel emlegették egy zsidó gyülekezetben, és ez a mérséklet és bölcsesség mutatja azt a jó szellemet, amely e fiatal ügyvédet áthatja».

Amikor Tivadar hitsorsosainak színe-java előtt így beszélt, már nemcsak lélekben és szellemben csatlakozott a kereszténységhez. Az előző nyár folyamán a kevéssel

¹ Róm. 11, 16.

azelőtt Strassburg püspöki székébe iktatott *Le Pape de Trévern* püspök összeköttetésbe került Humann Lujza családjával.

Bautain tanítványainak csoportja és maga Bautain is magukra vonták a főpap figyelmét, aki ismerte Tivadar kivételes helyzetét és méltányolta annak nehézségeit. Kétségkívül ez eredményezte azokat az intézkedéseket, amelyek megkereszteltetését megkönnyítették.

«Nem tudom — így olvassuk az Emlékekben — milyen elővigyázati intézkedéseket tettek, sem azt, hogy milyen közbelépések történtek, de egy napon levelet kaptam anyámtól,¹ amelyben arról tudósított, hogy megkereszteltetésem 1827 április 14-én lesz. Nagyszombat volt. Emlékszem, hogy amikor elhagytam az atyai házat, amelybe keresztényként kellett visszajönnöm, találkoztam idősebb fivéremmel, aki kezemet megszorítva kérdezte: «Hova mégy?» «A közeli szomszédba» — válaszoltam. Valóban csak egy lépést kellett tennem a zsidóságból az Egyházba, Mózesztől Jézus Krisztusig, a halálból az életbe.»

«Anyám fehér ruhában várt külön lakosztályában. Ő maga öntötte fejemre az újjászületés vizét, és szült a keresztény életre.»²

Egyszerű, szükségbeli keresztség volt ez titokban végrehajtva, tanuk nélkül, szertartás nélkül. Senki sem tudta azt, még Bautain és barátaim sem, amit egyedül Isten szeme látott. Keresztény voltam s ez nekem elég volt.»

Abban a pillanatban, amikor Tivadar meghajtott fejére az újjászületés vize hullott, a város harangjai megszólaltak s vidám zengéssel hirdették húsvét ünnepének eljövetelét. Kimondhatatlan meghatottságában Lujza nem tudta visszatartani könnyeit, a Gondviselés csodálatos

¹ H. Lujza, valóságos lelki anyja Tivadarnak.

² Mint láttuk, Trévern püspök a rendkívüli körülményekre való tekintettel felhatalmazta Humann Lujzát erre, bármilyen különös is volt ez.

intézkedése anyává tette őt Izraelben és minden azt sejtette vele, hogy e lelki nemzedék ez elsőszülöttje áltai Ábrahám, Izsák és Jákob gyermeke nagy számának fog megnyilni a szeme Krisztus világosságára, s miként ő is — Egyiptom szolgaságából eljutnak majd az igazi ígéret földjére.

Hallanunk kell az új keresztényt, amint boldogságáról beszél: «Végtelen gyönyörrel élveztem a keresztség érzékelhető hatásait, amelyek kimondhatatlanok. Szívesen hasonlítom ez érzéseket a vakon született megindultságához, mikor először látja meg a nap világosságát. Ő, valóban az élet volt az, amely áthatott... Az örömnak, a szabadságnak, a méltóságnak és a hálának kifejezhetetlen érzelmei töltöttek el. Úgy tetszett nekem, hogy az egész természet rám mosolyog, hogy a világot új világosság árasztja el. Mindent más nézőpontból láttam és afölött való örömem, hogy a kereszténység nagy családjához tartozom, olyan nagy volt, hogy vissza kellett magamat tartanom attól, hogy hangosan ne hirdessem örömömet azoknak, akikkel találkoztam».

- Ezek után a szent Eucharistia felé vitték vágyai. Erre azonban óvatossági okokból még sokáig kellett várnia. Az előző évben Bautain egy látogatót kapott, aki mély benyomást tett tanítványai lelkére, akik eddig még katolikus pappal nem érintkeztek. Ez a látogató Martin de Noirlieu volt, a Politechnikum volt lelkésze, akit segédnevelőnek hívtak meg a bordeauxi herceghez. Az 1827-i nagyszünetben Strassburgba tért vissza s Tivadar és Humann Lujza úgy határoztak, hogy ez alkalmat föl fogják használni arra, hogy megvalósítsák azt, ami eddig lehetetlen volt.

«Ez a derék pap, aki épen olyan jámbor, amilyen képzett volt — folytatja Tivadar — gyengéd szeretetet tanusított irányomban s följánlotta, hogy ő maga fog elkísérni Mainzba, hogy ott végezzem el titokban első

szentáldozásomat. Ezt a nagy kegyelmet valóban elnyertem a püspöki kápolnában, amelyet Colmar püspök emléke hatott át. Az egyházmegyét lelki anyám fivére, Humann abbé kormányozta, aki azután itt püspökké lett.»

Mielőtt Noirliu abbé a megtértet szentáldozáshoz bocsátotta volna, kiegészítette a keresztség szertartását. Tivadar kereszta pja Bautain, kereszta nyja Humann Lujza lett. Ez 1827 szeptember 12-én, Mária szent nevének ünnepén történt.

Ugyanezen alkalommal Goschler Izidor, aki néhány héttel Tivadar megkereszteltetése után részesült a keresztség szentségében, szintén magához vette a mi Urunk testét és vérét. Később mindketten felvették a bérmlás szentségét is. Ez alkalommal Tivadar az ő zsidó Simon nevéhez felvette az apostolok fejedelmének nevét is. Később szerette mondani: «Simon-Péter-Lajos-József-Mária-Tivadar a nevem».

A szeplőtelen Szűz és a zsidók apostolának nevéhez buzgó áhitattal fűzte a keresztségben nyert két pártfogójának a nevét, amelyeket Colmar Lajos József püspök emlékezetére nyert, aki kétségkívül láthatatlanul szeretetteljes áldását adta a türkensteini egyezmény ez értékes gyümölcsseire.

«Mainzból visszatérve — írja Régny abbé — nagy volt az öröm a Mindenszentek-utcai kis családban. De nyilvánvaló volt ezentúl, hogy komoly dolgok történtek és hogy Isten sokat követel azoktól, akik ily jelentős kegyelmeket nyertek.»

«Ezekhez a kegyelmekhez — mondja Tivadar — a papi hivatásom fölött való első gondolataim fűződtek . . . Nem találtam semmit sem szebbnek és tiszteletreméltóbbnak, mint a katolikus pap hivatását. Minden imámban a papi hivatás kegyelmét kértém; törekvéseim célja az volt, hogy falusi plébánossá legyek egykor és azt hittem, hogy orvosi tanulmányaim megkönnyítik majd életpályámat.»

Ilyen lelki állapotban folytatta orvosi tanulmányait, de a klinika betegeinek ágyánál később volt lelki vigaszt nyújtani, mint a bajokat és azok orvosságát megállapítani, mert, mint maga bevallotta, az orvosi tudományhoz, mint ilyenhez, nem volt kedve. Viszont Lujza az iskolákban kifejtett misszióban kezdetét látta annak az apostolkodásnak, amelyhez Tivadar nagy kedvet érzett és bátorította, amikor a zsidók részéről ellentállást kezdett tapasztalni.

Családja szintén nyugtalanul nézte azt, amit különcködésnek mondtak s keresztény hajlamokkal gyanúsították meg. E gyanu különben beigazolódtott jámbor meggondolatlanságok folytán. Sohasem mulasztotta el a kora reggel való templombamenést köpenyébe burkolódzva, de e köpenyt mindenki ismerte.

Egy napon, fiatalabb fivére, Alfonz, akit Tivadar szintén elvitt Bautainhez, látta, amikor bátyja keresztet vetett és magánkívül szaladt az atyai házba, hogy ezt elbeszélje.

«Atyám — mondja Tivadar — mindig nagyon szeretett; nagy hatalmat adott nekem az iskolák fölött; de már nem tudta, hogy örüljön-e a befolyásnak, amelyet gyakoroltam vagy keseregjen fölötte... Az egész hitközség körülöttem kezdett zsibongani, ostromolták atyámat, titkos érzéseim felől felvilágosítást kérvén. Egy családi esemény rábírta kollégámat, Goschler Izidort, hogy állását otthagyja. Ez volt számára a pillanat, hogy vágyait valóra váltsa... Minden köteléktől menten és fölülelmedve az emberi tekinteteken, a papnöveldebe lépett.

El lehet képzelni a hitközség megdöbbenését és méltatlankodását!...

Tudták, mily mértékben osztom barátom érzelmeit. Nem akarták többé gyermekeiket az én kezeimre bízni és követelték lemondásomat. Az egyháztanács elnöke volt az egyedüli hatalom, amely ezt tőlem kérhette és ez az

elnök édesatyám volt. Tudta, hogy lemondásom megnyitja előttem a szeminárium kapuját és ez az aggodalom elviselhetetlen volt számára...

Hogyan írhatnám le a fájdalmat, amelyet miattam szenvedett? Még fivéreim és nővéreim elérékenyülését is le kellett küzdenem. Ekkor fogtam fel Jézus e szavainak értelmét: «Kardot jöttem hozni a földre». Türelemmel és szelidséggel a neofitának sikerült a bizalmat újból megerősítenie. De ha az egyházközség meg is nyugodott, Ratisbonne Ágostonról ezt nem lehetett mondani. Egy napon Tivadart bizalmas megbeszélésre hívta fel.

«Elmentem — mondja ez — a fiú tiszteletteljes félelmével és az újdonsült keresztény bátorságával. Atyám bizalmas hangon beszélt velem s miután hivatkozott a bizalomnak arra a sok jelére, amelyeket irányomban tanusított, egyenesen megkérdezte tőlem, hogy keresztény vagyok-e. Igen — válaszoltam — keresztény vagyok; s a keresztény hitem az, ami arra vitt, hogy az élet kellemségeiről lemondjak, hogy véreim újjászületésének szenteljem magamat.» Atyám elrémülve hallgatott és én folytattam: «Keresztény vagyok, de ugyanazt az Istent imádom, akit atyáim imádtak, a háromszor szent Istent, Ábrahám, Izsák és Jákob Istenét és elismerem, hogy Jézus Krisztus a Messiás, Izrael Megváltója».

Atyám nem talált szavakat, hogy nekem feleljen; keservesen sírt és miután ez volt az első eset, hogy könnyeit ontani láttam, magam is forró könnyeket hullattam. Szívem megtört és tagjaimban nem éreztem erőt.

Atyám ekkor rám nézett, mintha kérdezné, hogy fia vagyok-e még. Végre azt mondta, hogy mindazon csapások között, amelyek őt életében érték, ez volt a legnagyobb és a leghelyrehozhatatlanabb. Felidézte anyámnak emlékéét és boldognak mondta őt, hogy a földet elhagyta, mielőtt e bánat érte volna. Végre a felháborodás és kétségbeesés indulataitól elragadtatva átkot készült zúdítani

rám, de erre nem volt ideje, mert sietve távoztam, hogy az imádságban való elmerülésből merítsek erőt és tanácsot. Megemlékeztem arról, hogy nem méltó Jézus Krisztushoz az, aki Nálánál jobban szeret bármit e világon.

«Csakhamar megírtam atyámnak mindazt, ami szeretőt, vigasztalót vele közölni akartam, de följáánlván neki, hogy a megkezdett művet folytatom s kerülöm a botrányt. Egyszersmind kijelentettem, hogy inkább az életről mondok le, mint hitemről. Kibékülésünk teljes volt és én néhány hetet szomorú nyugalomban töltöttem.»

A botrányt, amelytől a hit e nagylelkű bajnokának családja annyira félt, a zsidók idézték föl. Ismét megtámadták Ratisbonne Ágostont, követelték fia lemondását, Tivadart inzultálták az utcán, sőt az apai házban is. A mérték betelt, a dolognak véget kellett vetni.

Tivadar el lévén határozva, hogy nyíltan bevallja hitét, rendkívüli gyűlésre hívatta össze a konzisztórium tagjait, a tanácsot és a nép véneit.

«Atyám — mondta — elnökölt a gyűlésen, bár sejtette szándékaimat. Miután néhány szóval megemlítettem a missziót, amelynek magamat szenteltem, megkíséréltem, hogy megérttessem ezekkel a szegény izraelitákkal, hogy más regeneráció és más haladás kell nekik, mint aminőt egy mesterséges és felületes civilizáció adhat. Végre kértem az elnököt, hogy határozzon abban a kérdésben, hogy folytassam-e működésemet vagy ne. Atyám tanácskozott a gyülekezettel és egy jó öreg ember azt a kívánságot fejezte ki, hogy tartsanak meg, ha kötelezem magamat arra, hogy zsidó maradok.

Atyám felmentett a válaszáadás alól ; elfogadta lemondásomat. Ez ünnepélyes ülés után a zsinagóga diadalmaszkodott és családom bánatba merült. Még aznap este elhagytam az atyai házat, hogy abba a keresztény és vendégszerető hajlékba menjek lakni, ahol barátaim együtt voltak.»

Ez a hajlék Humann Lujza lakása volt. Itt alakult Bautain körül egy valóságos filozófiai és vallási központ, ahol minden közös volt: az eszmék, az érzések, az erszény és egyforma az életmód. Itt, lelki anyjának oltalma alatt, kellett Tivadarnak övéi és önmaga ellen való utolsó és legádázabb harcait megvívnia. A legcsábítóbb kísértések, mindenfajta könyörgések, nővéreinek könnyei naponta zaklatták.

Később, amikor már meghozott minden áldozatot, tapasztalásból mondhatta: «Elhagyni a világot — semmi; elhagyni szülőket és barátokat — ez már valami; elhagyni önmagunkat — ez sok, ez minden».

Ezek az események 1828 elején történtek. Ebben az időben az «Alsó-Rajnai Tudományos, Gazdasági és Művészeti Társulat» pályázatot hirdetett e kérdésre: «Miben áll a vallásos nevelés és miként adható az meg a társadalom különböző osztályaihoz tartozó embereknek».

Tivadar vállalkozott a feleletre, bebizonyítván, hogy egyedül az Egyház áll az ilyen küldetés magaslatán. Értekezése pályadíjat nyert és ezt meg is érdemelte az ítélőképességnek amaz érettsége folytán, amely benne megnyilatkozott s amelyet a zsidó iskolákban szerzett tapasztalatok csak mélyítettek.

A fiatal szerző atyjának ajánlotta művét: «Kedves atyám — mondta neki — szükségét éreztem annak, hogy hálámat kifejezzem nemes és valóban atyai magatartásáért, amelyet kényes körülmények között irántam tanúsított. Az a tiszteletreméltó siker, amelyet az imént elértem, erre szerencsés alkalom. Vajha szeretetemnek és gyermeki tiszteletemnek e záloga kárpótolná némely szenvedésért, amelyek — erről biztos vagyok — atyám számára nem maradnak gyümölcstelenül».

Ez mintegy határvonal volt a múlt között, amellyel a megtért annyi szenvedések árán szakított, és a jövő között, ahol útjaik többé nem találkoztak.

IV. FEJEZET.

AZ APOSTOLKODÁS KEZDETE.

Tivadar rokonainak ellentállása különösen arra irányult, hogy megakadályozzák a papi pályára való lépését, de minden igyekezetük megtört a buzgó konvertita erős akaratán, akit isteni vonzerő tartott fogva. «Ó, Istennek szent Egyháza — így kiált föl — milyen vágy volt valaha erősebb, mélyebb, hajlíthatatlanabb és állhatatosabb, mint az én vágyam, hogy téged szolgáljalak! Nem tudom, mikor alakult ki bennem, sem azt, hogy miként került a lelkembe; ma azt hiszem, hogy ez a vágy velem született. Emlékszem, hogy egy napon öreg nagybátyám a kétségbeesés egy pillanatában azt mondta nekem, hogy szívesebben látna ezer darabra szétszaggatva, mint papi talárban. Nagy nyugalommal ezt feleltem neki: Ebből nem lenne haszna, mert ha ezer darabra szétszaggatnának, minden részem pappá válnék és így egy talár helyett ezret találna.»

Ugyanezek a törekvések mutatkoztak Bautain tanítványainál egymásután, sőt magánál Bautainnál is. Le Pappe de Trévern püspök nagy buzgalmat tanusított abban, hogy megkönnyítse e kiváltságos embereknek a szemináriumba való lépést; és azok a remények, amelyeket hozzájuk fűzött, sietteték a nagyszeminárium megalapítását, melyet a püspök Molsheimban, saját falusi házában nyitott meg. Három év leforgása alatt felvették a papi rendeket. Tivadar 1828 október 28-án, szent Simon

és szent Judás napján elnyervén a kisebb rendeket, a következő év december 20-án alszerpappá szenteltette. Ez a kegyelem, amely őt visszavonhatatlanul Isten szolgálatába állította, túláradó örömmel és hálával töltötte el.

A nagyszemináriumban úgy, amint azt de Trévern püspök megtervezte, eleinte tízenkét papnövendék lakott. Kétségkívül kitüntetés volt ehhez a kiválasztott családhoz tartozni, amelynek előjögait a főpásztor gyakori látogatásaival tetézte. Azonban a növendékek kis száma mellett is a szervezetben bizonyos lazaság és könnyítések mutatkoztak, amelyeket a szemináriumok szigorúbb fegyelme nem tűr meg.

Tivadar a maga részéről őszintén sajnálta a szigorúbb nevelés hiányát és azt, hogy nem élnek nagyobb közösségben s nehezebbre esett, hogy bizonyos tekintetben idegen ama papság előtt, amelynek hivatta volt tagjává lenni.

«De Trévern püspök úr — mondja — rendkívüli jóindulatot tanúsított irányomban. Ez a szeild aggastyán az «ancien regime» egy relikviája volt. Természetes udvariasságához az a jó modor és előkelő föllépés járult, amely XIV. Lajos udvari papságát jellemezte. Miután a forradalom kiűzte Franciaországból, hosszú éveket töltött Angliában és 60 éves volt, amikor Strassburg püspökévé kinevezték. Ebbe az egyházmegyébe, amelyet egészen Róma szelleme hatott át, határozottan gallikán nézete hozott. A molsheimi könyvtár telve volt ilyen irányú művekkel.

De Tivadar megtanulta Humann Lujzától, hogy mindenekfölött ahhoz a megingathatatlan alaphoz ragaszkodjék, amelyen a kereszténység nyugszik. «Hála Istennek — írja később — mióta a papi pályára léptem, keresztény életem egyetlen szakában sem szüntem meg minden hívő atyjának alázatos gyermeke lenni. Hittem a csalatkoz-

hatatlanságában, mielőtt ezt az igazságot dogmaként kihirdették volna.»

A neofitát azonban másfajta szenvedések látogatták meg. Az elsők között volt, akik előtt ledőltek azok a korlátok, amelyek Izrael fiait oly hosszú ideig elválasztották a keresztény papi pályától.

«Társaim közül többen — írja — nem tudták nekem megbocsátani származásomat és atyáim vallását, pedig ez a származás közös volt az apostolokéval és az egész ősegyház tanítványaiéval.»

Nem a legkisebb megpróbáltatások közé tartozott az, hogy távol élt *anyjától*, akinek természetfölötti szeretete megvigasztalta volna a legkedvesebb családi kötelekek elszakadása folytán meggyötört szívét.

Időről-időre mégis sikerült neki néhány napot nála tölteni, hetenkint kétszer pedig Humann Lujának volt gondja arra, hogy a mindinkább ritkábbá váló látogatásokat leveleivel pótolja, melyekre Tivadar oly vágyva vágyott.

Semmi vagy majdnem semmi sem maradt meg ebből a nagyértékű levelezésből, amely 1849-ben semmisült meg.

«Azt hittem, hogy meg fogok halni kolerában — írja lelki fia — és tűzbe vettem több mint kétszáz levelet, amelyeket tiszteletreméltó anyám hozzám intézett. Nem sajnálom ezt az áldozatot; vannak dolgok, amelyek nem tartoznak a világra, csak az eget illetik.

A kívülről támadt harcokból szerencsésen megmenekülve — folytatja az e korszakról szóló megemlékezéseit — belsőleg kellett küzdenem önmagam ellen, szilaj természetem ellen, amely sohasem viselte a fegyelem jármát; a fékezhetetlen akarat ellen, amely parancsoláshoz szokott; egyszóval az ószövetség népének kemény nyakassága és önfejűsége volt bennem és ekkor megértettem azt, hogy mielőtt mások megjavításához fognék, először önmagamnak kell jobbra lennem.»

Szent Terézia és Bossuet műveinek olvasása, különösen a «Discours sur l'histoire universelle» volt lelkére és értelmére a leggyümölcsözőbb. De mégis azok a könyvek érdekelték őt legjobban, amelyek a zsidók megtérését tárgyalták. «Valamennyi egyházatya szent Pál után határozottan hirdette e csodálatos esemény bekövetkeztét — úgymond. — Hittem, hogy hivatásom ezt elősegíteni. Szívem szükségét érezte annak, hogy Izrael gyermekeire a békének, a világosságnak és a boldogságnak azt a bőségét árássa, amelyet én a keresztény kinyilatkoztatásból meríttem.»

A lelkek üdvösségeért való buzgalom nem csekélyebb gyakorlati eredményt ért el abban a központban, amelynek Humann Lujza volt a lelke. Lakása bizonyos tekintetben katekumenátussá alakult át. Az Egyház lelke élte ez új keresztényeket, akik a szeretet találékony-ságával nem szüntek meg egymáson segíteni azokban az üldöztetésekben, amelyekben részük volt, és a fiatal pap-növendék a nemrég megvívott harcokból olyan tapasztalatokat merített, amelyek alkalmasak voltak másokat a családjuk ellen való küzdelemben megerősíteni.

Tivadart az 1829. év decemberének kántorbőjtje idején szentelték szerpappá. Azonnal élt a prédikálás jogával és első beszédei a legszebb reményeket ébresztették föl. «Voltam Molsheimban, hogy meghallgassam Tivadart — mondta egy társa, Level Nestor — és nagy örömem volt benne. Azt hiszem, hogy a jó szónok kellékeivel rendelkezik. Telve van étellel és engem mélyen meghatott.»

Azonban a zsidók, akiket állhatatossága fölizgatott, arra törekedtek, hogy rászedjék, amennyiben hitét illetőleg rágalmakat terjesztettek fölé. «Szökní akar a keresztény táborból és arra gondol, hogy visszatérjen apai hitéhez» — mondták. Tivadar diadalmasan válaszolt e rágalmazó hírekre, de ellenségeinek szenvedélyes bosszúja csakhamar ismét megnyilatkozott. Tivadar ílymódon be-

széli el, ami történt: «Atyám halálos beteg volt. Látni akart engem, mert az Egyházba való belépésem nem gyengítette irántam való bizalmát és szeretetét. Többízben volt alkalmam vele beszélni vallásos meggyőződésemről, mielőtt a halál tölem elragadta. Engem azonban még előbb ragadtak el tőle és ez egyike volt a legkeserűbb válságoknak, melyeket elszenvedtem. Egy este hozzá hívtak. Haldokolva találtam, szólni már nem tudott. Ott álltam ágya fejénél és teljes szívemből az égiek segítségét esdekeltam le számára, amikor több zsidó, akiket a félhomályban nem ismertem meg, rám vetette magát. Borzasztó pillanatot volt ez! Térdreestem atyám ágya mellett; azt hittem, meggyilkolnak s védekeztem, kiáltván: Jézus, segíts! Ez a kiáltás megtört szívemből fakadt, amely megrázkódtatta szegény atyámat a halálos ágyán. Bárcsak ez az utolsó szó, amelyet az életből távozában hallott, lett volna az első az örökkévalóságban!» Ez 1830 október 30-án történt. Tivadar így elszakadni látta az utolsó földi szálakat akkor, amidőn a szentély utolsó lépcsőfokára készült lépni: december 18-án *de Trévern* püspök pappá szentelte. Az új áldozár azonban a szentelés után megbetegedett s így nem mutathatta be a szentmise-áldozatot. Csak január 6-án, Vízkereszt napján mondhatta el a strassburgi szent János-templomban első szentmiséjét. Humann Lujza jelen volt. Saját kezeivel készítette az albát, amelyet legkedvesebb gyermeke viselt és az oltár himzéselt. Bautain asszisztált Ábrahám fiának, aki pappá lett Melchisedek rendje szerint. Jézus Krisztusban testvérei, akik előtte léptek a szentek-szentjébe, vették őt körül és velük együtt a vele érző hívek tömege. Ennek a sűrű és ájtatos tömegnek a soraiban volt egy lélek, akit Isten arra jelölt ki, hogy az újmisést ötven éven át odaadó munkatársa legyen.¹

¹ Weywada Lujza Katalin.

Bautain és legrégibb tanítványai, Level Károly Gyula, Ratisbonne és Goschler, akiket nemsokára «szent Lajos papjai»-nak neveztek, készek voltak annak az igazságnak a szolgálatába szegődni, amelyet magukénak elfogadtak. Ezentúl az volt a vágyuk, hogy munkához lássanak anélkül, hogy szétszakítanák azokat a kötelékeket, amelyek őket eredetileg egymáshoz fűzték. Az isteni akarat nemsokára kívánságuknak megfelelően püspökük szava által nyilatkozott meg, aki nekik az egyházmegye kislemináriumának igazgatását ajánlotta föl.

Ennek az intézetnek az állapota legkevésbé sem volt virágzónak mondható, de anyagi tekintetek nem riasztották vissza sem Bautaint, sem társait. Elfogadták az ajánlatot egy föltétellel, hogy működésükért semmiféle díjazást nem fogadnak el. Különben is kezdtek segítő-társak is jelentkezni, akiknek működése egyaránt tevékeny és eredményes volt.

Ezek közé tartozott elsősorban Gratry Alfonz, a Politechnikum hallgatója, akit Noirlieu abbé hozott összeköttetésbe velük. «Semmi sem volt kiválóbb, mint ez a társaság» — írja később. Ezeknek a fiatal embereknek mindegyike szép jövőről mondott le; többen közülük gazdagok voltak, ami — mint ahogy később tapasztaltam — majdnem abszolút akadály az életnek teljes föláldozásában. De ők még a gazdagságot is legyőzték. Mind telve volt szellemmel és tudással és én sehol sem láttam olyan buzgalmat és nagylelkűséget, mint náluk. Odadták magukat feltétel nélkül, halálig, vérük hullásaig az igazságnak, Istennek... Lehetetlen azt a szeretetet, reménységet és a segédeszközök sokféleségét leírni, amelylyel e kis csoport rendelkezett és arról a mennyei atmoszféráról képet adni, amely az egész házat átlengette.»

Level Nestor, aki még izraelita volt, Szíriába követte a francia csapatokat katonaoorvosi minőségben. Visszatérvén az expedicióról és a kegyelem szavát követvén,

elhatározta, hogy fivérének nyomdokába lép, aki ekkor már felszentelt pap volt.

Néhány hónappal később Ratisbonne abbé ezeket írja: «Ön kétségkívül hallotta már, hogy új munkatársat kapunk. Bonnechose a besançoni törvényszék ügyésze volt, egy kiváló, vallásos és tehetséges fiatalember. Kilencnapos lelkigyakorlat után lemondott állásáról és most szemináriumunkban van papi ruhában.

Az 1831-ik évben ismét két taggal gyarapodott a buzgó társaság s e két tag Mertian Jakab és de Régny Jenő volt. Ez utóbbi lyoni családból származott, amely sokáig Olaszországban élt. Itáliában jogot végzett, azután Párisban a pénzügyi pályára lépett. A júliusi forradalom szerencsére elhárította azokat az akadályokat, amelyek őt egy magasabb hivatásra való törekvésében megakadályozták és Noirliu Márton felvette őt abba az áldott közösségbe, amelybe Humann Lujza szelid befolyása érvényesült.

Mertian Jakab, aki egy strassburgi régi, vallásos, katolikus család sarja volt, középiskolai és teológiai tanulmányait a jezsuitaatyáknál Strassburgban és Saint Acheulben végezte és itt szerzett tudományát és tapasztalatait vitte új otthonába.

E kiváltságos emberek tehetségének és jóakaratának megfelelőleg Bautainnek kellett a munkabeosztást megcsinálnia. Ennek az elvégzése épen annyi lemondást, mint odaadást követelt, mert a parancsoló modor és a főnök hajlíthatatlan akarata nem szolgált az alattvalók munkájának megkönnyítésére. Bautainnél az értelem uralkodott a szív fölött. Jóval később, Ratisbonne abbé Mertian abbéval fölidézvén a noviciátus nehéz idejét, azt mondta:

«A mi iskolánk nem volt az édességek iskolája, hanem a lemondások és az áldozatoké. Nagyon sok dolgunk volt, mert a tanítványok özöne mellett kevés volt a tanár. Tanítanunk kellett, azután felügyelnünk a tanulásra és a rekreációra, a sétákat rendeztük, éjjelenként felváltva

bejártuk a hálótermeket és végül a magunk tanulmányai-
val is foglalkoznunk kellett».

Ami valamennyiünkre nézve keserves volt, az, úgy
látszik, legnagyobb súllyal Ratisbonne abbéra nehezedett,
akinek titkos vágyai Bautainnél nem találtak vissz-
hangra. Az bizonyos, hogy a fiatal pap szent hivatása
legalárendeltebb teendőihez nagyobb kedvet érzett, mint
a tanításhoz.

Az a felfogásbeli lényeges különbség, amely e tekin-
tetben közte és Bautain között volt, magyarázza meg
az utóbbinak állhatatosságát abban, hogy Ratisbonne
abbénak csak szerény, másodrendű szerepet juttatott.
A nyolcadik osztályt kapta és még néhány órát két maga-
sabb osztályban.¹

«Ó, milyen nehéz volt nekem — mondja később Tivadar
abbé — aki égtem a lelkekért, de kénytelen voltam elfoj-
tani szívem hevét, hogy a kövek és osztályozásuk száraz
tanulmányozásába merüljek.»

Miután meg volt arról győződve, hogy sok ember tudat-
lanságának oka az az unalom, amely tanulmányaiban
végigkísérte, azért a fiatal tanár arra törekedett, hogy
tanítását kellemessé tegye.

«Örömöm telt abban, hogy a tanítási anyagot alle-
gorikus és mulatságos formában tollbamondjam, úgy, hogy
ezek a gyakorlatok nemhogy fárasztották volna a gyerme-
keket, hanem örültek, ha az idejük elérkezett.» Ezeket
a tollbamondott gyakorlatokat később összegyűjtötték a
következő cím alatt: «Allegoriák kicsiny és nagy gyerme-
kek számára». Ezt a gyűjteményt a megfigyelések finom-
sága, egyszerűség és bizonyos szatira jellemzik. A hibák
élénk színekkel vannak ecsetelve, de méltatlankodás és
keserűség nélkül. Eredetiség, báj, emelkedett világnézet,
megragadó igazságok rövid erkölcsi tanulságban olvad-

¹ Náluk a középiskola első osztálya.

nak föl bennük, amelyeket könnyű megérteni és a gyakorlatban alkalmazni.

A tanár szelid határozottsága és természetfölötti hatása mély benyomást gyakorolt a gyermekekre, amit Ratisbonne abbé arra használt föl, hogy Istenhez vezesse őket. Rövid idő múlva tanítványai annyira alázatosak voltak, hogy bármilyen szemrehányással illették őket, egy szót sem válaszoltak.

Azonban a lelkipásztori tevékenység iránt való hajlama — amely ellen Bautain harcolt — ugyanaz maradt, mint régen. A katedrális főpapja, Vion abbé, ismerve ezt a vágyát, megkérte *de Trévern* püspököt, hogy adja mellé vikáriusnak anélkül, hogy fölmentené a kisszemináriumban viselt állásától. 1831-ben Ratisbonne abbét beiktatták új hivatalába. Ettől kezdve legszívesebben azokkal a lelkekkel foglalkozott, akik a föld és önmaguk fölé emelkedve a lehető legnagyobb tökéletességgel iparkodnak a Megváltó példáját követni. Szeretete azonban legtöbbször az élet illúziói és megpróbáltatásai között vergődő lelkek felé vitte és Isten megnyitotta előtte a szívet, hogy bennük világosságot és reménységet gyujtson.

Egy alkalommal fiatalasszonyhoz hívták, akit egy ünnepegyen terített le a halálos kór és kétségbeesetten vergődött ágyában. Rajta volt még díszes ruhája, amelyet sehogy sem akart a halotti szemfedővel felcserélni, pedig a halál már nagy lépésekkel közeledett feléje. Meglátván Jézus Krisztus szolgáját és hallván meggyőző szavait, lázadó lelke lecsillapodik, hogy az Isten akaratában való teljes megnyugvásnak adjon helyet. Megnyugodva a haladókli lelkiállapota fölött, a pap távozik, érezvén, hogy ez a lélek természetfölötti erővel rendelkezik s telve van bizalommal és békével.

Másnap a kisszemináriumban, mialatt a déli Urangyalát mondta, hirtelen, az előtte levő nyitott ablak magasságában meglátta azt, akit a halálra előkészített s akinek elhunyt-

táról még nem értesült. Az asszony e szót ejtette ki: «Köszönöm» és eltűnt Tivadar abbé szemei elől, akit a jelenés megdöbbenett, de meg is nyugtatott e hálás lélek üdvössége felől. Érezvén annak a szükségességét, hogy a jámborságot komoly vallásos oktatással kell megalapozni, tervbe vette, hogy a *Saint-Sulpice-ben* folyó állandó hittani oktatás módjára a strassburgi fiatal leányok számára konferenciákat fog tartani. Szándéka, amely megértésre és helyeslésre talált a főpapnál, valóra vált és Isten megáldotta ezt a művet, amelynek eredményei a buzgó hittanár minden reményét túlszárnyalták.

E közben, négy év alatt a kisszeminárium Bautain abbé befolyása folytán nagyszerű tanulmányi eredményeket ért el. A legjobb családok gyermekei özönlöttek oda. *Szent Lajos* papjai fogadalmi kápolnát is emeltettek a szent Szűz tiszteletére és — megható összetalálkozása a dolgoknak — a szemináriumnak az a része, amelyet templommá alakítottak át, az első strassburgi izraelita ház volt, a Cerfbeereké. «Siettem — írja Ratisbonne abbé — az Újszövetség áldozatát bemutatni családom bölcsője fölött, amely az élő Isten oltárává alakult át.» — Ekkor jött a váratlan rendelet, amely a kisszeminárium igazgatását másra bízta.

Mi volt ennek az oka? Bautainnek voltak csodálói, de ellenségei is, akik állandóan figyelemmel kísérték filozófiai oktatását, hogy annak hiányos pontjait felfedezzék. A tanár, aki azelőtt a racionalizmus útvesztőjébe került, a túlságos reakció folytán a tradicionalizmusnak hódolt be.

Ez volt az oka a strassburgi püspök és Bautain között keletkezett viszálynak, amely lassanként mind jelentősebbé vált. Bautain az ész eltévelyedése és lázadása folytán nyert tapasztalatok után azt a szomorú megállapítást tette, hogy mennyi rossz jelzi a kevélység folytán eltévedt ész útját s ebből azt a következtetést vonta le, hogy a hit nélkül az ész tehetetlen a metafizika birodalmában.

De Trévern püspök elhatározta, hogy a vitának csattanós befejezést ad, ezért Bautaint és tanítványait megfosztotta a szeminárium igazgatásától. A lelki igazgatást is kivette a kezükből, csak épen hogy misézhettek. Azok, akiknek a filozófiai oktatásban nem volt részük — s ezek közé tartozott Ratisbonne abbé is — egyénileg kivonhatták volna magukat e rendelkezések alól, de ők jobbnak látták, hogy inkább szó nélkül engedelmeskedjenek, mintsem hogy testvéreik dolgától a magukét elválasszák.

Egyikük sem látta előre, mily hosszú ideig fog tartani megpróbáltatásuk, amely 1834 októberében kezdődött s csak 1840 szeptember 8-án ért véget.

Nem célunk e megpróbáltatások különböző fázisait követni, csak a végkifejlés eredményét adjuk. Bautain Bonnehose abbéval Rómába utazott és *«A kereszténység filozófiája»* című művét maga bocsátotta a pápa ítélete alá. XVI. Gergely a műben előforduló tévedéseket ezekkel a jóindulatú szavakkal jellemezte: *«Peccasti tantum excessu fidei»* — *«csak a hitben való túlzás által vétkeztél»*.

Ezek után Bautain csodálatos lelki nagysággal, amelyet inkább bámulni, mint utánozni lehet, minden alkalmat megragadott, hogy írásban és szóban önmagát megcáfolja. 1855-ben, egy szent Pált dicsőítő beszédében így kiáltott föl: *«Hogy Isten szavát jobban kiemeljem, az emberi ész értékének lebecsülésére vetemedtem, sőt életére törtem, mint azok az okatlan orvosok, akik a betegség ellen oly hevesen lépnek föl, hogy majdnem megölik magát a beteget. De az Egyház, amely mindig bölcsen cselekszik, mert a Szentlélek vezeti, nem enged meg semmiféle túlzást, még akkor sem, ha ez számára előnyt jelentene... és olyan szelidséggel — amelyért mélységes hálával vagyok eltelve iránta — helyreigazított egy helytelen törekvést, amely eltévelyedéssé válhatott volna»*.¹

¹ Régny : Bautain abbé élete.

Elhagyván a küsszemináriumot, *szent Lajos papjai* elhatározták, hogy közösségben fognak élni s csakis az imának és a tanulmányoknak adják át magukat. De Bautain hírneve és társainak érdeme oly nagy volt, hogy a strassburgi befolyásos családok nem éreztek kedvet arra, hogy gyermekeiket megfosszák attól az előnytől, amely a velük való érintkezés folytán reájuk háramlott. Bautain a szülők könyörgésének engedve és hogy tanítványai között az egységet fenntartsa, elhatározta, hogy a Toussaint-utcában középiskolás növendékek számára magánintézetet nyit. Ezzel egyidejűleg pedig a Zsidó-utca egyik házában néhány gyermeket összegyűjtött, akik még fiatalok voltak ahhoz, hogy középiskolába járjanak. A második évtől kezdve ebben az előkészítő osztályban már 130 növendék volt. Igazgatóján, Régný abbén kívül még Mertian és de Reinach tanítottak itt.

Csakhamar hasonló intézet létesült leányok számára is, ugyancsak a Zsidó-utcában. Az intézet vezetőjévé Humann Lujza Auburtin kisasszonyt tette meg, aki egy császári tisztnek a leánya és a tiszt leánynevelőintézet hajdani növendéke volt. Az elemi osztályt Stouhlen asszony vezette, egy vagyonos özvegy, aki Ratisbonne abbé tanácsára ez önfeláldozást kívánó missziónak szentelte magát. Egyetértés a tanítók szívében és akaratában, folytonosság a munkában és önmaguk megszentelése, ezek voltak a vállalt szeretetműveknek jellegzetes sajátosságai.

Humann Lujzának az volt a vágya, hogy a lelkek e szövetségét bizonyos szerződéssel pecsételje meg s ő ennek a tőle megszokott okossággal kifejezést is adott. Nem arról volt szó, hogy szerzetet alapítsanak, mint inkább arról, hogy egy szellemi családba tömörüljenek megformulázott kötelezettségek nélkül, szabadon, csak a szív szavát követve. A tervezetnek megfelelőleg egy papokból álló elöljáróság alakult Humann Lujza kívánsága szerint, melynek

tagjai Bautain abbé, Carl abbé, Colmar püspök unokaöccse és Ratisbonne abbé voltak.¹

Ezt a paktumot, melyet családi paktumnak neveztek, szent Lajos papjainak mindegyike aláírta 1832 március 16-án és az így létesült társaság azzal az egységes határozottsággal haladt útján előre, amely a sikert biztosítja.

De a tanári hivatás — mint láttuk — távolról sem felelt meg Tivadar abbé apostoli törekvéseinek. Az a váratlan csapás, amely oly hirtelen véget vetett lelkipásztori működésének, mély szomorúsággal töltötte el: «Igen jól megértettem — írja — a lemondásnak és az áldozatnak az elméletét, de milyen messze van az elmélet a gyakorlattól! Kétségkívül túlságosan sok természetes kielégülést találtam hivatásom gyakorlásában s jó volt nekem a lemondás útján előbbre haladnom. Nem tudtam, hogy Isten előkészített arra, hogy egy nagy szellemi család fejévé legyek. Bizonyára ennek a hivatásnak az érdekében akart lelkemből mindent kiirtani, ami új életemben akadályul szolgált volna... Ugy tűnik fel előttem, hogy akkor a teljes lemondás egy fázisán mentem keresztül... Nem találtam semmiféle megkönnyebbülést a Bautainnel való érintkezésben sem, akinek hideg természete élénk ellentétben állt azzal az expanzív hévvel, amely az én lelkemet fűtötte. Küzde nem kellett a csüggedés ellen, amelyet nem tudtam volna legyőzni, ha az isteni jóság nem adott volna egy anyát, aki megértette velem annak a szükségességét, hogy természetem keresztre feszítettessék».

Nemsokára elérkezett számára az óra, amikor még bőségesebb része jutott Krisztus kelyhéből s követhette Őt a Getsemani-kert kietlen magányába.

Humann Lujza elérte a hetvenedik esztendejét. Tizenöt

¹ E hármass bizottság mindegyike azokból a feszületekből örökölt egyet-egyet, amelyeket Colmar abbé áldott meg Turkensteinben. Colmar püspökét Carl abbé, Humann Lujzáét Bautain és Brecknéét Ratisbonne abbé kapta.

év óta kérlelhetetlen betegség gyötörte ; már 1836 tavaszán megírta végrendeletét és júliusban az utolsó kenet szentségét óhajtottá fölvenni. Semmi sem sejtette állapotának komolyságát. Olyan nyugalmat árasztott maga körül, hogy senki sem gondolta, hogy már oly közel a gyászos vég.

«Tiszteletreméltó anyánk utolsó napja 1836 szeptember 19-én érkezett el — írja Tivadar abbé. — Reggel 7 órakor adta vissza megtisztult és megszentelt lelkét Istennek. Abban az órában mondtam a székesegyházban szentmisémet. Nem beszélek a fájdalom töréről, amely átjárta lelkemet, amikor hazatérve a forrón szeretett anyának földi maradványait találtam. Vannak szenvedések, amelyeket kifejezni nem lehet.»

Valamennyi «testvér» közül csak Bautain volt mellette a végső percben. Kevéssel a halál előtt elmondta a Miatyánkot s az égre mutatott. «Igy halt meg a világtól ismeretlenül — mondta Bautain — egy asszony, aki szerény magányából többet tett a világért, mint bárki más, mert ő volt a forrása annak, amit életében és halála után lelki fiai Isten dicsőségére és az emberek üdvére cselekedtek.»

Humann Lujza halála alapján rendítette meg a kis család belső életét. A szellemi irányítást, mint a múltban is, Bautain végezte, akit szent Lajos papjai valamenynyien főnököknek ismertek el. Gratry abbé állítása szerint azonban a tanítványokat nem annyira mesterük, mint inkább Humann Lujza életszentsége hódította meg. Az utóbbi már régebben fölismerte a helyzetet. Előre látta a következményeket és Bautain abbénak megjósolta, hogy eljön egy nap, amikor — anélkül, hogy a tiszteletet megvonnák tőle — a testvérek legtöbbje nem fogja többé munkájában támogatni.

A «családi paktum» még meg tudta volna akadályozni az elszéledést, de Humann Lujza halála után Bautain abbé megváltoztatta a megállapított rendet, amennyiben Bonnechose abbét helyezte abba a tisztségbe, amelyet

addig Tivadar abbé töltött be. «Ezt az eljárást — írja az utóbbi — Bonnechose abbé értékes egyénisége igazolhatta; és ebből a szempontból megértettem, hogy a társaság csak nyert a cserével. Mégis nagyon sajnálkoztam ezen eljárás fölött, amely a bizalmamat megingatta, mert a mi paktumunk volt az egyedüli szabályzat, amely megerősítette a köztünk levő kapcsolatokat az Istentől megállapított rendben.»

A szeretetteljes összeköttetés Tivadar abbé és a jövőendő roueni érsek között nem szakadt meg; egy félszázadig tartó kölcsönös bizalom szentelte meg később ezt a viszonyt.

A helyettesítés következtében nem lazult meg az engedelmesség köteléke, amely Tivadart Bautainhez fűzte. Végezte mindennapi foglalkozását, napjait imádságban és kitartó munkában töltvén. A tanítványainak szentelt időn kívül gondja volt azokra a kiváltságos lelkekre is, akik szóban vagy írásban kérték tanácsait. Szent Lajos papjainak jótékony befolyása folytonosan érezte hatását a társadalomban. A hitehagyottak nagy száma, akiket ők irányítottak a város papjaihoz, hogy a szentségekben részesülhessenek, ennek a kis társaságnak köszönhetette azt a boldogságot, hogy visszatérhetett az Egyházba. Az ő példájukat követve Izrael számos gyermeke talált az igazi akolhoz vezető útra. «Sokszor megvolt az az örömem — írja Ratisbonne abbé — hogy tárgyalhattam izraelitákkal, akik keresztény tanításban óhajtottak részesülni. Ehhez a misszióhoz ragaszkodott legjobban a szívem, mert úgy éreztem, hogy arra vagyok főképp hivatva, hogy Jézus Krisztust megismertessem Izrael gyermekeivel.»

Ezalatt Bautain és tanítványainak lelkében egy gondolat kezdett mindinkább tért foglalni. Legjobb barátaiktól felbátorítva azt tervezték, hogy elhagyják Elzászt és Juillybe telepítik át ifjúsági intézményüket.

«A más helyeken való tartózkodás folytán sok előítélet foszlik széjjel — írja Lacordaire atya Bautain abbénak. —

Tudom, mi tartja Önt vissza . . . De azt hiszem, Isten abban a személyben, aki Önnek oly kedves volt, széttépte azt a köteléket, amely önt leginkább képes volt visszatartani. Én is nagyon nehéz utakon jártam, de éreztem, hogy kevés áldozattal mennyit lehet nyerni.

Ezt az áldozatot nem is haboztak meghozni, és abban az időben, amikor a *de Trévern* püspökkel való kiengesztelődés véglegesen megtörtént s amelynek folytán mindkét részről örömkönnyekeket hullattak, a Strassburgból való távozást véglegesen elhatározták.

V. FEJEZET.

A C S O D A.

1842 január 20.

1836-ban, abban az évben, amelyben Humann Lujza meghalt, alakult meg Párisban a «Győzedelmes Miasszonyunkról» (Notre Dame des Victoires) nevezett nagyhlrű vallásos társulat. Ratisbonne abbé megfosztva attól az anyai szlvtől, amelynek elvesztéseért semmi sem tudta kárpótolni, az emberek égi Anyjához simult szorosabban és 1839 május 20-án az említett társulat tagjai közé felvétette magát.

Mikor egy ízben rövid szünidei tartózkodásra Párizsba ment, a társulat igazgatójának, Dufriche-Desgenettesnek ajánlotta fel szolgálatait. Lemondott minden társas érintkezésről, látogatásokról, hogy azokra a levelekre feleljen, amelyek az igazgató hivatalába özönlöttek. Az újdonsült titkár örömében így kiáltott föl: «A jó plébános oly szíves volt és elfogadta szolgálataimat... Olyan kitüntetés ez, amelyet szűz Máriának köszönhetek. Ó mennyi vigasztalást érzek ennél az oltárnál!» Csak egy hetet szentelhetett akkor ennek a kedves levelezésnek. «Szerettem volna ennél a jó plébánosnál maradni, de nem mertem ezt a kitüntetést magamnak ambicionálni. Nem is sejtettem, hogy a Gondviselés egy napon részesíteni fog benne.»

Ez a nap elérkezett. Mialatt a jüillyi kollégiumnak az átadásáról folytak a tárgyalások de Salinis és szent Lajos papjai között, Desgenettes plébános többszörös kérésére

Bautain megengedte, hogy Ratisbonne abbé a társulat igazgatásában részt vegyen. 1840 szeptember 26-án Ratisbonne abbé Párisba érkezett, miután teljesen eltépte azokat a kötelékeket, amelyek családjához fűzték s amelyeket egy újabb keserűség még inkább meglazított. Egyik unokaöccse, bátyjának, Ágostonnak fia, súlyosan megbetegedett. Tudva azt, hogy a gyermek a föld számára elvesztett, Tivadar abbé legalább azt kívánta, hogy a keresztesség által neki a mennyet megnyissa. Talán meg is nyerte volna az atya beleegyezését, ha közbe nem lép fivére, Alfonz, aki fölháborodva a közbenjárás fölött, dühétől elragadtatva egy heves mozdulattal messzire lódította a haldokló ágya mellől Isten szolgáját, aki csendben eltávozott, készen arra, hogy Jézus Krisztus nevéért és övéi üdvéért még többet szenvedjen.

Szent büszkeség töltötte el mindig afölött, hogy Isten a Győzedelmes Miasszonyunk társulatában jelölte ki a helyét. Párisi tartózkodásának első napjaiban valaki azt a kérdést intézte hozzá, hogy milyen hivatalt visel s ő mosolyogva felelte: «A királynő udvari papja vagyok.»¹ És mikor a kérdező gratulált neki és tovább faggatta vajjon rangban az első vagy a második-e, azt felelte: «A második vagyok, de ez a királynő a Mennyei Királynéja».

Az aligazgatói hivatal anyagi jövedelme az volt, hogy a szentéletű plébános több mint szerény asztalánál étkezhetett. Azonfelül szent Lajos papjainak reá is vonatkozó egyezségokmánya alapján, mely szerint minden keresmény a főnöknek adandó át, Tivadar abbé gondosan ügyelt arra, hogy a prédikációkért kapott tiszteletdíjából semmit se tartson meg magának.

«Mondhatom — vallja be később — hogy életemnek ebben a szakában a szegénységnek minden nélkülözését megismertem.» De minél szomorúbb és fájdalmasabb volt

¹ Franciaország királynéja akkor a jámbor Mária Amália volt.

anyagi helyzete, lelke annál inkább megtelt örömmel és békével.

Isten láthatóan megáldotta tevékenységét és gyakran eszközül használta föl a bűnösök lelkében művelt csodák véghezvitelénél.

Többek között egy este egy még fiatalember megszólítja az aligazgatót és elfogulatlanul azt kérdi tőle: «Ez az a templom, ahol a bűnösök megtérnek?» Az igenlő válasza a fiatalember folytatja: «Aztán mit kell ehhez csinálni? «Semmi sem egyszerűbb — mondja Ratisbonne abbé és rámutatván a gyóntatószékre, hozzá teszi — menjen be, én is utána megyek.» A bűnbánó egyetemi tanár volt. Miután a jezsuitaatyáknál lelkigyakorlatot tartott, szemináriumban nyert felvételt és szentéletű pappá vált.

Még jelentősebb volt egy párisi ujságíró megtérése, aki, hogy a Győzedelmes Miasszonyunk (Notre Dame des Victoires) plébánosát nevetségessé tegye, vallástalan irányú lapjában azt a hírt tette közzé, hogy Desgenettes plébános a következő vasárnap este pontban 7 órakor csodát fog tenni.

Ez a hír sok kíváncsit vonzott a templomba, köztük magát az ujságírót is, hogy élvezze a hatást. De Balaamként jövendölt ő is. Abban a pillanatban, amikor a litániában azt énekelték: «Bűnösök menedéke, könyörögj éretünk», a szegény bűnös térdre esett, mellét verte és késlekedés nélkül gyónni kívánt.

Ezek a tények még fokozták Ratisbonne abbé buzgalmát és szívét határtalan bizalommal töltötték el. Ugyanabban az időben működési köre is tágulni kezdett. «Tizenkét napja már, hogy nem mehettem Juillybe — írja — Desgenettes plébános úr visszatart. A világ minden katolikus tájáról elárasztják levelekkel. A Notre Dame des Victoires sekrestyéje egy kis Róma, a kegyelmek életének egyik középpontja.»

December hónapjától kezdve megbízták egy vallástani-

tási kurzus megtartásával. Minden vasárnap a szószékről tartott előadást, amiről 1840-ben, november 25-én Stouhlen asszonynak ekként ír: «Ez a vállalkozás nagy fontossággal bír, és félelemmel tölt el. Kérem, imádkozzék és ajánlja fel szentáldozását a konferenciák sikeréért.

Szűz Mária ez apostola fenntartás nélkül adta át magát hivatásának, de önmaga iránt való túlságos bizalmatlansága folytán néha kételkedett munkája sikerében. A szent Szűz, hogy bátorítsa, megengedte, hogy néha ennek látható gyümölcseit élvezze. «Nagyon szomorú voltam tegnap, amikor a szószékről lejttem — írja tovább Ratisbonne abbé. A szavak nem ömlöttek könnyedén, soha oly gyenge szónoklatot nem tartottam. Mégis Mária Szíve meg akart vigasztalni, hálomba hal akadt. Bár már csaknem este tíz óra volt, meg kellett hallgatnom gyónását; csak az Isten tudja, mily örömet szerzett ez nekem! Csak reggel félnégykor feküdtem le... Megkaptam szent Bernátról írt művem kefelevonatait, ez tartott vissza ily sokáig a lefekvéstől, mert a nyomtatás előre halad s nem akarom, hogy az én hibám folytán megakadjon.»

És valóban, a híres clairvauxi apát életrajza, amelyet 1838-tól 1840-ig Strassburgban írt, ugyanezen év decemberében meg is jelent. Ez a kiváló mű, amelyet XVI. Gergely pápa levelével tüntetett ki s amely számos és kiváló szakember elismerésével találkozott, sok lélek megvilágítására szolgált, akiket az üdvösség útjára vezetett. Isten dicsőségén kívül ez volt az a cél, amelyet Ratisbonne abbé kitűzött magának.

A jullyi kollégium, miután azt szent Lajos papjai átvették, csakhamar virágzásnak indult. A főnöknék és tanítványainak szónoklatait a főváros intelligens közönsége annyira élvezte, hogy Bautain abbé, akit Bonnechose abbéval együtt gyakran Párizsba hívtak, szükségesnek tartotta, hogy ott is szerezzen lakást. A Vaneau-utcában kibérelt tehát egy emeletet abban a házban, amelyben az

Idegen Missziók plébánosa, Dumarsais és káplánjai laktak és elrendelte, hogy Ratisbonne abbé is itt lakják. E missziós plébánián töltött három év alatt ismerkedett meg Tivadar abbé azzal a két fiatal emberrel, akik két igen különböző életpályán váltak híressé. Az egyik a későbbi Gay püspök volt, Pie kardinális híres segítőtársa, a másik a kiváló zeneszerző, Gounod Károly. «Társaságuk a lehető legkellemesebb volt számomra — mondja később — de nem nyújtott vigasztalást azért, hogy a Notre-Dame des Victoires-tól távol kellett élnem.» Új elhelyezkedésének megvolt az a nagyon méltányolt előnye, hogy közösségekben élhetett, de a nagy utak, amelyeket hivatásának teljesítése közben napjában többször meg kellett tennie, nagy fáradsággal jártak.

Mindazonáltal egy újabb hivatalt vállalt magára. A Plumet-utcában (ma Oudinot-utca) ekkor egy leányárvaház állt, amelyet 1820-ban Desgenettes abbé alapított, aki akkor az Idegen Missziók plébánosa volt. Ez a «Gondviselés»-ről nevezett árvaház, amelyet X. Károly és az Angoulêmei hercegnő támogatott, a szent Vince-nővérek vezetése alatt állott. 1841-ben körülbelül kétszázötven növendéke volt. Tíz évvel ezelőtt azonban a forradalom a fenséges pártfogókat száműzetésbe kergette, így az árvaház nagyon elszegényedett, úgy, hogy nem állt módjában lelkipásztort tartani. Desgenettes igazgató felajánlotta ezt a hivatalt Ratisbonne abbénak, aki csakhamar ezt írta Stouhlen asszonynak: «Isten a kezembe helyezett egy intézményt, amelyben igen sok, különböző korú árva-leány nevelkedik. Nagy részüket én gyóntatom. Időről-időre prédikálok nekik és támogatom a kis betegeket s miután a «Gondviselés» új lakásom mellett van, itt mondom szentmisémet reggel öt órakor, kivéve a vasárnapot, amikor a Notre-Dame des Victoires-ban mutatom be 7 órakor. Nem írhatom le, mennyi vigasztalást nyerek e kedves házban».

«Attól a pillanattól kezdve, amikor az árvaház lelki gondozására szántam el magamat — írja Ratisbonne abbé az «Emlékek»-ben, belső örömeim túlszárnyalták minden gondomat. Ehhez a családhoz csatlakoztam, amelyet az enyémnek tekintettem és az atya és a lelkipásztor gondoskodásával örököttem fölötte. A «Gondviselés» iskola volt számomra, ahol megszerezhettem mindazokat a tapasztalatokat, amelyek még hiányoztak nálam. Különben is szerettem hivatásom boldogságos elrejtettségét, amelyet nem irigyelt senki és amely a szent Szűz áldása folytán mindinkább gyümölcsözővé vált.»

Ratisbonne abbé ekkor a negyvenedik életéhez közeledett. Emberileg szólva, nem volt kilátása arra, hogy kövesse azt a vágyát, amely arra ösztönözte, hogy közvetlenebbül szolgálja Izrael üdvét. Barátja Goschler abbé, ugyanettől a vágytól gyötörtetve azt mondta neki egy alkalommal: «Hány éve kérem a szent Szűzet családom megtéréseért és még semmit sem nyertem s ez kétségbeejt. Én meg közel húsz éve, hogy ezt kérem — válaszolta Tivadar abbé — és még nem nyertem semmit, de azért még mindig remélek. »

E hitvallás jutalma nem várathatott sokáig magára s ez a jutalom Ratisbonne abbé legfiatalabb öccsének csodálatos megtérése volt.

Alfonz, Ratisbonne Ágoston legfiatalabb fia, 1814 május 1-én Strassburgban született. Anyját már 4 éves korában elvesztette s így övéi annál több gyöngédséggel halmozták el. A Place d'Armes szélén, amelynek közelében családja lakott, egy öreg elzászi asszony játékosboltja volt. Alfonz nagyon szerette a játékarusnőt, de még inkább a játékait s ezért gyakran tett látogatást az üzletben.

De a sok játékszer között, amelyekre gyermeki vágya irányult, igen nagy zavarba jött, mikor a választásra került a sor. Nem lehetett megállapodásra jutni vele, annyi falovat, csigát és tekebábot akart elvinni filléréiért.

Jóval később Alfonz utánozhatatlan strassburgi kiejtéssel reprodukálni szeretne a párbeszédet, amelyek közte és a játékarusnő között lefolytak s hű emlékezőtehetségétől támogatva, adta elő azokat a tiszteletteljes formulákat, amelyeket az asszony ama határtalanul ambiciózus kis személyiséggel szemben használt.

Vallásos nevelése majdnem a semmivel volt egyenlő. Megtanult héberül olvasni, anélkül, hogy megértette volna, amit olvasott. Tanulmányait a strassburgi királyi kollégiumban végezte, majd egy protestáns iskolába került, ahol az előkelő elzászi családok gyermekeit nem annyira a tudományokra oktatták, mint inkább a nagyvilági életre és élvezetekre készítették elő.

Tizenhat éves korában elvesztette édesatyját, de miután nagybátyjának, a család fejének, nem volt gyermeke, minden szeretetét unokaöccseire pazarolta. Mikor Alfonz a jogot Párizsban elvégezte és felvette az ügyvédi talárt, nagybátyja, aki mint második atyja, igen bőkezű volt irányában, Strassburgba hívta, bankjának cégvezetőjévé tette és mindent elkövetett, hogy maga mellett megtarthassa. Csak egy dolgot kifogásolt nála: gyakori látogatásait Párizsban. «Túlságosan szereted a Champs-Élysées»t, mondta neki jósággal. Alfonz azt hitte, hogy azért vagyunk a világon, hogy azt élvezzük, mindamellett egy kortársa állítása szerint «szívét tisztán megőrizte, ezért kellett előbb vagy utóbb Istent meglátnia». A regényeknél jobban szerette a történelmet. Csípős és gúnyolódó természete ellenére modorában bizonyos hidegség és határozottság mutatkozott. Hitsorsosai helyzetének javításán fáradozott és a zsidó iskolák mellett létesült és azok érdekeit elősegítő társaság egyik legbuzgóbb tagja volt. Akkor nem tudta, hogy egy nép regenerációjának eléréséhez nem elég a pénz és a jótékony sorsjátékok. Dicsekedett azzal, hogy semmiféle vallása nincsen. «Zsidó voltam névleg, ez volt az egész — mondja — mert még Istenben sem hittem.

Sohasem vettem a kezembe vallásos könyvet és se nagybátyám házában, se testvéreimnél nem tartották meg a zsidó vallás legkisebb rendelkezéseit sem.»¹

Huszonhetedik évében volt, amikor a család egy unokanővérével való házasságát határozta el, miután a fiatalok kölcsönös vonzalmáról meggyőződött.² «Azt hittem — írja továbbá — hogy ezentúl semmi sem fog hiányozni boldogságomhoz. Az egész család boldogságban úszott s mondhatom, kevés helyen szerették úgy egymást a családtagok, mint nálunk . . . Csak egyik tagja a családnak volt előttem gyűlöletes s ez fivérem, Tivadar, volt . . . Ruházata visszariasztott, eszméin megütköztem, komoly, súlyos beszéde haragra ingerelt.

Miután a menyasszony csak tizenhat éves volt, jobbnak látták a házasságot elhalasztani. Addig is Alfonz kényszerű utazásra indult. 1841 november 17-én elhagyta Strassburgot, azzal a szándékkal, hogy megnézi Nápolyt, a telet Malta szigetén tölti és keleten át jön vissza. «Semmi kedvem sem volt Rómába menni», írja. Mégis elment oda s mintegy akaratlanul is ott maradt. Úgy látszott, mintha egy láthatatlan kéz vezette volna oda és tartotta volna ott. Ugyanaz az érthetetlen befolyás hozta össze fivérének barátjával, *de Bussierre* Tivadar báróval, aki a protestantizmust elhagyta, hogy katolikussá legyen s ez okból Alfonz mély ellenszenvet érzett iránta. Január 15-én, Rómából való elutazásának napján azt a kellemetlen kötelezettséget kellett Alfonznak teljesítenie, hogy a bárónál búcsúlátogatást tegyen. Miután egy óra hosszat szarkazmusának nyilait a katolicizmus ellen irányította, «egy rendkívüli gondolatom támadt — mondja *de Bussierre* báró — egy gondolatom, mely az Égből jött, mert a világ bölcsei bolondságnak minősítenék. «Miután ön olyan erős

¹ A Dufriche-Desgenetteshez 1842-ben intézett levélből.

² Ez az unokanővér Ratisbonne Flóra volt, később Singerné — idősebb bátyjának leánya.

lélek és annyira biztos önmaga felől — mondtam neki — ígérje meg nekem, hogy hordani fogja azt, amit most önnek adok . . .»

«Miről van szó?»

«Csak erről az éremről». És a Csodálatos Szűz érmét mutattam neki. Ő hátralépett, méltatlankodással vegyes meglepetéssel. «De hiszen az Ön elvei mellett, tettem hozzá hidegen, ez önnek teljesen közömbös lehet, nekem pedig igen nagy örömet szerezne». «Ó, ha csak erről van szó, — kiáltott föl Alfonz nevetve — legalább be akarom önnek bizonyítani, hogy nincs igazuk azoknak, akik a zsidókat makacssággal és legyőzhetetlen csökönyösséggel vádolják. Különben is Ön utinaplóm egy igen helyes fejezetéhez szolgáltat anyagot.» És tovább folytatta tréfálkozásait, amelyek nagy fájdalmat okoztak szívemnek. De én nyakába tettem a szalagot, amelyre leányaim fűzték az érmét.»

«Még egy nehezebb dolog volt hátra, azt akartam, hogy szent Bernát szép könyörgését, a Memorare-t, mondja el. Erre azonban egyelőre nem volt kapható. Szent Bernát neve — mondja Alfonz az ő saját följegyzéseiben — eszembe juttatta fivéremet, aki e szentnek az élettörténetét megírta s amely munkát sohasem óhajtottam elolvasni. Ez az emlék életre keltette minden neheztelemet.

«Egy belső erő ösztönzött azonban — folytatja Bussierre báró, aki az első találkozástól kezdve élénk érdeklődéssel viseltetett a fiatal izraelita iránt. — A többszöri visszatartás ellen az elkeseredettség egy nemével küzdöttem. Odanyújtottam az imát neki, nagyon kérve őt, hogy vigye magával és legyen olyan jó azt lemásolni, mert csak ebben az egy példányban van meg nekem.

Ekkor kedvetlenül és gúnyosan, mintegy hogy megszabaduljon alkalmatlankodásomtól, azt mondta: «Jól van, leírom, Önnek adom, amit lemásoltam s megtartom az Önét». És visszavonult, magában mormogva: «Micsoda egy tapintatlan különc! Szeretném tudni, mit mondana

ő, ha úgy zaklatnám, hogy elmondassam vele zsidó imáim egyikét.» «De — vallotta be azután — ilyen imám nem volt s nem is ismertem egyet sem.»

Ugyanebben az időben Bussierre báró Ratisbonne ügyét, amelyet annyira szíven hordott, barátainak imáiba ajánlotta. «Bízzék — írta neki Laferronnays gróf, ha a Memoraré elmondja — Ön elérte célját vele, de nemcsak vele, hanem általa másokkal is . . .»

Január 17-én este Laferronnays gróf, e nagystílű katolikus, meghalt, miután feleségének ezt mondta: «Ma a Memoraré száznál többször elmondtam».

Alfonz is elismételte. Miután leírta, elolvasta újból és újból, hogy megtalálja benne azt, ami olyan értékessé teszi. Azáltal, hogy folytonosan olvasta, megtanulta kívülről és minden pillanatban eszébe ötlött, mint azok a zenei reminiscenciák, amelyeket az ember akaratan kívül is szinte türelmetlenül dúdolgat magában.

Csütörtök volt, január 20-án. «Délben¹ — írja Alfonz — a Place d'Espagne egyik kávéházába mentem, hogy átfussam az ujságokat. Alig értem oda, amikor Humann Ödön, a pénzügyminiszter fia jött asztalomhoz. Vidáman beszélgettünk Párizsról, a művészetről és a politikáról. Csakhamar még egy barátunk csatlakozott hozzánk, egy protestáns, Lotzbeck Alfréd, akivel még haszontalanabb dolgokról társalogtam.

Ha ebben a pillanatban egy harmadik ember közeledett volna hozzám és azt mondta volna: «Alfonz, egy negyedóra múlva te imádni fogod Jézus Krisztust, a te Istenedet és Megváltódat és le fogsz mondani a világról s minden gyönyöréről és pompájáról, vagyonodról, reményeidről, jövődről s ha kell, lemondasz menyasszonyodról és családod szeretetéről . . .» Mondom, ha valamilyen próféta

¹ Ezek az idézetek abból a levélből valók, amelyeket Ratisbonne Alfonz 1842. ápr. 21-én Desgenetteshez, a Notre Dame des Victoires plébánosához intézett.

ezt jövendőlte volna nekem, csak egy embert tartottam volna bolondabbnak nála, azt, aki elhitte volna ezt a badarságot.»

A kávéházat elhagyva, a fiatal izraelita Bussierre báró kocsijával találkozott és annak meghívását elfogadván, beleült. Csakhamar a szent András *delle fratte* templom előtt voltak. Itt kellett Laferronnays grófért gyászistentiszteletet tartani és Bussierre báró azért jött, hogy az elhunyt családja számára helyet biztosítson. «Két percig fog tartani az egész» mondta Alfonznak, aki addig is a templom megtekintésére indult.

«Ez a templom szegény és kihalt — írja Alfonz — s azt hiszem, majdnem egyedül voltam benne. Nem volt benne műtárgy, amely figyelmemet felkeltette volna. Csakhamar semmit sem láttam, azaz inkább, ó Istenem, csak egyetlen dolgot láttam! Hogyan lehetséges ezt elmondani? Ó, nem, emberi szó nem kísérelheti meg az elmondhatatlannak az elmondását. Bármiféle leírás, ha még oly magasztos lenne is, csak profanizálná a kifejezhetetlen valóságot.»

«A templomba lépve — úgy beszélte el Bussierre — nem találtam ott Ratisbonnet, ahol elhagytam. Csakhamar fölfedeztem őt szent Mihály és szent Rafael arkangyalok kápolnája előtt, térdenállva, imába mélyen elmerülve. E látványra — amely csodát éreztetett velem — szent megrendülés járta át tagjaimat. Hozzámegyek, több ízben megrázom, de jelenlétemet nem veszi észre. Végre, fölemelvén hozzám könnytől ázott szemeit, összekulcsolja kezét s azt mondja nekem: «Ó, hogy imádkozott az az úr értem».

Azonnal megértettem, hogy az elhunyt Laferronnays grófról van szó. Támogattam, majdnem vittem őt a kocsimhoz, amelybe beleültünk. «Hova akar menni? — kérdeztem. — Vezessen oda, ahova akar. Az után, amit én láttam, engedelmeskedem.» Azután kijelentette, hogy

csak akkor fog beszélni, ha ezt egy pap megengedi, mert «amit én láttam, csak térdenállva mondhatom el».

Elvittem a jezsuitákhoz s miután ott P. de Villefort felszólította, hogy nyilatkozzék, Ratisbonne kivette az érmet, megcsókolta és felkiáltott: «Láttam őt, láttam őt!» Alighogy a templomban voltam, hirtelen kifejezhetetlen zavarodottság fogott el. Fölemeltem szemeimet s úgy tetszett nekem, mintha az egész épületet fátyol takarta volna el előlem; a fény mintha egyetlenegy kápolnában koncentrálódott volna és e fényözön közepette megjelent az oltáron állva, hatalmasan, tündöklőn, telve méltósággal és szelidséggel szűz Mária, úgy, amint az érmemen látható. Ellenállhatatlan erő vitt hozzá. A Szűz jelt adott, hogy térdeljek le. Mintha azt mondta volna: «Jól van». Nem beszélt hozzám, de mindent megértettem.

Alfonz a szent Szűz kezeiből kisugárzó világosság fényénél mindent megértett s a keresztség után vágyakozott. Isten új szívét teremtett benne. «Megtérése után — mondta P. Roothan — a hit fénye oly átható erővel járta át, hogy mindent megérzett, megértett és emlékezetébe vésett, amit előadtak neki, úgy, hogy rövid idő múlva teljesen elő volt készítve a szent keresztségre.» «El kell ismerni — tette hozzá P. de Villefort — hogy ebben Isten és a Boldogságos Szűz Mária különösen segítettek.» «Hogyan — mondta Alfonz azoknak, akik azt tanácsolták, hogy várjon — a zsidókat, akik az apostolokat hallgatták, azonnal megkeresztelték és Önök ezt elodázzák nálam, aki az apostolok Királynéját hallottam.»

Mikor azt kérdezték tőle, hogy mit érez arra nézve, kinek köszönheti megtérését, azt válaszolta: «A Boldogságos szent Szűznek, aki ezt a kegyelmet Istentől nyerte számomra és fivérem imáinak, aki a Notre-Dame des Victoires Társulat egyik igazgatója».

Január 31-én történt meg a keresztelés, a jezsuiták *Il Gesu* templomában. Patrizi kardinális, Őszentsége,

XVI. Gergely pápa vikáriusa, végezte a szent szertartást. Az oltár közelében egy tágas térség a római társaságnak és az előkelő idegeneknek volt fönntartva, akikhez nagyszámú érdeklődő csatlakozott. Mezzonfante kardinális, a katékuménok mestere atyai jósággal tanította mindenre, ami a szertartást illeti.

P. de Villefort és keresztatyjának, Bussierre bárónak a kíséretében Alfonzot a főkapu felé vezették. Hosszú fehér damaszt ruhába volt öltözve s kezei között rózsafüzért tartott, amelynek érmét több ízben hosszasan nézte. Először az exorcizmusra került a sor. E titokkal teljes szertartásnak isteni jellege úgy látszott, sohasem mutatkozott fenségesebben, mint ebben a magasztos jelenetben :

«Mit kérsz Isten Egyházától?»

«Hitet!»

«Ó — mondta egy szemtanú — hite már volt annak, akit a hajnal Csillagának sugarai megvilágítottak! Nem habozott a zsidók hűtlenségét borzalommal elítélni, épen úgy, mint ahogy nem vonakodott az exorcizmus végeztével leborulni és megcsókolni a földet, amit mint a föltétlen meghódolás jelét, kívánták tőle. Semmi habozás többé, az Egyház elfelejti a múlt istenkáromlásait, hogy ne lásson mást benne, mint szűz Mária kedvelt gyermekét. És, a főpaptól vezettetve, aki stólájának végét kezébe adta, a neofita az oltár felé megy egy óriási tömeg áldásának közepette, amely tisztelettel nyitott neki utat.»

Nevét kérdik: «Mária, válaszolja a szeretet és hála elragadtatásában».

«Mit kívánsz? — kérdi ismét a főpap.»

«A szent keresztséget».

«Hiszel-e Jézus Krisztusban?»

«Hiszek».

«Akarsz-e megkeresztelkedni?»

«Akarok!»

A kimondhatatlan boldogság sóhaja feszítette Ratis-

bonne Mária-Alfonz keblét s ajkán az üdvözöltek mosolyával emelte föl fejét, amelyen a keresztvíz fénye csillogott. Egy örvényt lépett át : keresztény volt.»

A kegyelmek ez áradatában vette föl azonnal a bér-málás szentségét. Azután Dupanloup abbé üdvözölte őt annak a nagy katolikus családnak a nevében, amely kebelébe fogadta. Nehéz szerepe volt, mert nem ejthette ki e szót : csoda, amelyről elsősorban az illetékes felsőbb-ségnek kellett nyilatkoznia.

«Imádlak és áldalak Uram, amikor örökkévalóságod mélységéből részvéttel és szeretettel tekintesz hatalmaságod legkisebb gyermekére ; amikor a próféta szavai szerint megmozgatod az eget és a földet és megsokasítod csodáidat, hogy megmentsd azokat, akik kedvesek neked, hogy meghódíts egyetlen lelket . . .

Ó, te, akin ebben a pillanatban minden szem kimondhatatlan megatotttsággal nyugszik és a leggyöngédebb szeretettel, mert Istent és az ő irgalmát szeretjük benned, mondd el nekünk magad, melyek voltak a gondolataid és örömeid . . . és milyen titkos irgalommal ment utánad az Úr és hozott vissza . . . Mert végre is, ki vagy te? . . . Mondd meg nekünk, mert jogunk van tudni, miért lépsz a mi javainkba, mint a te örökségedbe? . . . Ki vezetett hozzánk? . . .»

«Ó, én megmondok most mindent, mert tudom, milyen örömet okozok szívednek, ha beszélek nyomorúságodról és az égi irgalomról . . . Te nem szeretted az igazságot, de az igazság szeretett téged . . . Ó, Istenem, Te jó vagy, végtelenül jó . . . Ha magad nem jössz, elküldöd angyalaidat . . . De mit mondok ! Elküldöd angyalaidat? Melyik volt az? Nem mondhatom el, és mégsem hallgathatok . . .»

«Üdvözlégy, Mária ! Gyenge vagyok ahhoz, hogy szeretetreméltóságodat és nagyságodat zengjem, de boldogság nekem ennyi dicsőség alatt összeroskadnom ! Neved, ó Mária, örömmel tölti el az eget s hallatára gyönyörtől

reszket a föld és borzad a pokol tehetetlen haragjában. Nem, nincs olyan fölséges lény, sem olyan szerény, aki téged segítségül híván, a pusztulás útjára kerülne . . . »

Ó, Mária! Érezzük, hogy ismét el kell mondanunk azt az imát, amelynek talán a mai szent napnak örömét köszönjük.

«Emlékezzél meg, ó kegyes Szűz Mária, hogy még sohasem lehetett hallani, hogy Te valakit magára hagytál, aki oltalmadat kérte és segítségért hozzád könyörgött. Ilyen bizalomtól lelkesítve sietek hozzád, ó szűzek Szűze, jószágos Anyám, hozzád fordulok és színed előtt sóhajtván állok, én szegény bűnös.¹ Ó, örök Igének Anyja, emlékezzél meg a mi nyomorúságunkról és a Te irgalmadról . . . Nem azt mondom neked : Emlékezzél meg ez ifjúról, mert ő a Te gyermeked, szeretetednek édes és dicsőséges hódítása ; — de azt mondom neked : Emlékezzél azokról a drága lelkekről, akikért ma katolikus szívének minden imádságát felajánlja . . . Add őket neki vissza még ez életben, — és add őket neki az örökkévalóságban ! . . . »

A szentmise megkezdődött. Mária-Alfonz imában mélyen elmerülve hallgatta. Mikor az ünnepélyes pillanat elérkezett és a bíboros a felindulástól reszkető kézzel ajkára tette a szent ostyát, Mária-Alfonz, aki buzgóságában is megtartotta nyugalmát és uralkodott impresszióin, ez ismeretlen, soha nem érzett boldogság hatása alatt zokogásban tört ki . . . Végre a Te Deumot zengte minden szív . . . de ez nem volt a szokott komoly, mérsékelt ének, hanem egy szent lelkesedéstől áthatott tömeg örömujjongása.

Ratisbonne abbé tudott fivérének keletre való utazásáról, de miután nem állt levelezésben vele, nem volt tudomása hirtelen elhatározott római útjáról. Nem szűnt meg azonban imádkozni és imádkoztatni a drága lélekért, azzal

¹ Ez ima fordítása a Sík-Schütz imakönyvből való.

a buzgósággal, amelyet a keresztény lélek azok érdekében fejt ki, akik miatt szenvednie kellett.

Emlékeiben így ír : «1842 február elsején Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepének előestéje volt. Ez ünnep miatt sokáig ültem a gyóntatószékben, és hazaérvén az Idegen Missziók plébániájára, magamnak kellett vacsoráznom. Észrevettem, hogy több levél érkezett címemre és én siettem egyiket közülük félretenni, amelynek írása ismeretes volt előttem. Bussierre Tivadar báró írta, aki előzőleg megkért arra, hogy egy sajtó alatt lévő művét átnézzem. Levelére csak a többinek az elolvasása után került sor. Bussierre a következőket írta Ratisbonne abbénak : «Ön talán csodálkozott legutóbbi levelém lakonikus rövidségén ; de mindjárt meg fog érteni. El kell beszélnem Önnek a legcsodálatosabb történetet».

A január 20.-i esemény főbb körülményeinek ismertetése után az elbeszélő a következőképen fejezi be levelét : «Egész Róma a csodától visszhangzik és máris sok lélek megrendült . . . Minden azt mutatja, hogy ez a csodálatos megtérés sokat fog maga után vonni . . . Mária (mert az Ön fivérét már nem hívják Alfonznak) olyan örömben úszik, amely előfze a paradicsomnak. Önről kimondhatatlan szeretettel beszél».

Ezekhez a meghatott szavakhoz maga a boldog konvertita fűzött lángoló sorokat. Érezni ezekben a sorokban a megújhodott és természetfölötti szeretet mellett azt az égő vágyat, hogy elejét vegye minden emberi magyarázatnak, érezni azt a szükségességet, hogy minden szívben azáltal a hatalmas és irgalmas közbenjárás által élessze föl a hitet, amely őt legyőzte és meghódította.

«Nagyon kedves Testvérem, Isten megengedte, hogy egész életem, megtérésem percéig ne legyen más, mint a keresztényellenes cselekedetek sorozata. Isten megengedte nálam a körülményeknek olyan összetalálkozását, hogy lehetetlen bárkinek is ezt a hirtelen megtérést másként

magyarázni, mint amely isteni erő, csoda közbejöttével történt . . .»

Hogy mit érzett Ratisbonne abbé e sorok olvasására, azt leírni nem lehet.

«Másnap — írja — mint rendesen, a Gondviselés-árvaházba mentem, hogy misét mondjak. Szentbeszédet is kellett tartanom, mert Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe volt. De bármennyire is iparkodtam felinduláso-mat leküzdeni, meg voltam törve és könnyeim elárasztot-ták az oltárt. Éreztem, hogy a jelenlevők nyugtalankod-nak. Hogy megnyugtassam őket, elárultam nekik zavarom okát, és egyszerűen elbeszéltem a csodálatos megtérés történetét. Résztvevő figyelemmel hallgatták az elbeszé-lést, amikor a név, amelyet nem akartam kiejteni, ki-csúszott ajkamon. Zúgó morajlás futott ekkor végig a hallgatóságon, s az árvagyermek egy szívvel-lélekkel rázendítettek a *Magnificata*.

«Nem emlékezem meg a gyöngeségről, amelyet éreztem, mialatt szentmisémet befejeztem. Remélem, hogy Isten megbocsátotta nekem.»

A csodálatos megtérés híre csakhamar elterjedt és már az újságok is írtak róla. A következő vasárnapon Desge-nettes, a Notre-Dame des Victoires plébánosa azt kívánta Ratisbonne abbétól, hogy Isten dicsőségére és Szűz Mária tiszteletére a történetet a Győzedelmes Miasszonyunk Társulatban ismertesse.

Ez estén a templom egészen megtelt. «Amikor Ratis-bonne abbé — mondja Desgenettes plébános — e csodá-latos megtérés történetének elmondása után hozzátette : «És ez a megtért az én fivérem !» — egy elnyújtott kiáltás fejezte ki azt a csodálatot és örömet, amelyet a szívek nem tudtak magukba fojtani. Azt lehetett volna mondani, hogy villamos áram rezdült végig a nagyszámú hallgató-ságon. Jóleső könnyek hullottak. Egy év óta volt a neofita családja buzgó imák tárgya s csak nemrég a társulati

tagok imáiba ajánlotta őt fivére. Nem lehet leírni azt a lelkesedést, amellyel a sokaság a *Magnificat*ot zengte, s amely csakhamar a főváros egész keresztény lakosságánál visszhangra talált.

«Engem legjobban az hatott meg, — mondja Tivadar abbé — hogy ezáltal a zsidók megtérésének nagy kérdése élénk megvilágításba került. A szent Szűz látható közbenjárása a római esemény létrejöttében előjelnek tűnt föl nekem arra nézve, hogy e népre vonatkozó ígérek a közeljövőben teljesedésbe mennek. Ez a gondolat, amely meghívásom kezdetétől fogva uralkodott rajtam, magával ragadta fivéremet is a csoda pillanatától fogva.»

Mária-Alfonz március első napjaiban érkezett Párizsba. Könnyebb elképzelni, mint leírni a megindultságot, amellyel Ratisbonne abbé azt a testvért fogadta, akit Isten adott vissza papi szívének. Alig látta viszont az után a kínos jelenet után, mely őket elválasztotta egymástól, és most újra megtalálta őt, mint keresztényt, mintegy átváltozva az isteni világosság fényében.

«Óvakodtam attól, hogy a csoda és megtérése fölül kérdezősködjem, tudván azt, hogy a kegyelem misztériumai mennyire szeretik a csendet.»

Egyetlen esetben kísérelte meg Mária-Alfonz, hogy testvére óhaját megelőzván, elbeszélje a *St. André delle fratte*-beli felejthetetlen élményét. Ennek emléke azonban oly erővel rohanta meg, hogy a szó elhalt ajkán és a két testvér egymás karjába borult. Könnyeik összefolytak és szívük egyesült a hálaadásban. A félbeszakított elbeszélés újra elmondására sohasem került többé a sor.

Mária-Alfonznak nemsokára a látogatók tömegének lelkesedése ellen kellett védekeznie. A tiszteletnél, melyben része volt, többre becsülte a «Gondviselés» szegény intézetének elrejtettségét, ahol pusztá megjelenése szónoklatként hatott a gyermekek és a nővérek között. Családjá visszaadta teljes szabadságát, amelyet életével együtt

ezentúl, Szűz Mária pártfogása alatt, Isten és testvérei szolgálatára óhajtott szentelni. Tivadar abbé tanúsága szerint viselkedése ettől kezdve még csodálatosabb volt, mint megtérése. A régi keresztények evangéliumi élete volt ez, melyet a szerzetesi szabályok gyakorlása tett tökéletessé. «Minden azt mutatta — írja tovább Tivadar abbé — hogy el kell készülnöm fivéremnek a jezsuiták noviciátusába való belépésére.»

Egy ízben arra gondoltak a testvérek, hogy együtt mennek Jeruzsálembe, hogy a Megváltó sírjánál rójják le hálájuk adóját. Egyfelől azonban a fölülről kapott hívás, amelyet Alfonz tényleg meghallott, nem tűrt halasztást, másrésről Ratisbonne abbé elfoglaltsága mondott ellent annak, hogy a szent helyek meglátogatása folytán oly sokáig távol legyen működése terétől. Egyelőre az utóbbinak római útja vált esedékessé. Bautain engedélyével elhatározták, hogy Ratisbonne abbé Rómába kíséri Desgettes plébánost, akinek az utazása június 16-ára volt kitűzve. Ebben az időben kellett Mária-Alfonznak Toulouseba mennie, hogy ott töltse próbaidejét. Jézustársaságában, mint egy Cenaculumban keresett menedéket, hogy elkészüljön a nyert hivatásra, hogy majdan népének üdvén munkálkodjék.

Ratisbonne abbé nem jöhetett volna kedvezőbb körülmények között Rómába, mint ezen alkalommal. Épen akkor hirdették ki XVI. Gergely pápa jelenlétében a pápai dekrétumot, amely a csoda megtörténtét elismeri. Az ez alkalommal rendezett ünnepeken Tivadar-atyja is résztvett. Leírván a St. André delle fratte-templomban tartott triduumot, hozzáfűzte: «Hogyan fejezzem ki azt, amit éreztem, mikor *annál* az oltárnál mutattam be a szentáldozatot, körülvéve a Bussierre-családtól és sok más jámbor lélektől, akik velünk együtt óhajtottak áldozni. Mit mondjak arról a fogadtatásról, amelyben mindeütt részem van. Ó, mennyire zavarba ejtenek ezek a

tisztelet-nyilvánítások, melyekhez oly kevésbé vagyok szokva!»

Rómában egy fölséges gondolat ejtette hatalmába: «Nem, ez a megtérés január 20-án, melyért Isten csodát tett, nemcsak egy ember üdvözülését célozta. Az isteni irgalomnak ez a hívása egy egész népnek szólt. A cél, melyet az idősebb fivér már oly régóta megsejtett, már nem volt csupán elszigetelt vágya egy papi szívnek, amely aggódva iparkodik a nyert világosságot másokkal megismertetni. Ösztönzés volt az, amely Jézus szívéből áradt Szűz Mária szívére keresztül, s amelynek szerve Mária-Alfonz volt, végrehajtó eszköze pedig Mária-Tivadar készült lenni.

Ite potius ad oves quae perierunt domus Israel.¹ Ezeket a szavakat magától Jézus Krisztus helytartójától hallotta Tivadar abbé. A Vatikánban való első magánkihallgatása alkalmával épen letérdelni készült, hogy szokás szerint, égő hittel megcsókolja szent Péter utódának lábait, amikor a pápa, kitárván karjait, néhány pillanatra szívéhez szorította őt atyai gyengédséggel. Ez a fogadtatás fölbátorította Tivadar abbét s miután lelkét a főpaprak föltárta, határozott küldetést kért a zsidók megtérítésére.

Ünnepélyesen fölemelkedve helyéről, XVI. Gergely mindkét kezét Lévi ivadékanak fejére tette, aki testvéreinek üdvösségeért, az új törvény papjává lett. Azután hosszasan megáldotta, hogy mintegy felruhazza őt a reábízott apostoli munkának megfelelő kegyelmek teljességével. Tivadar minden vágyát elérte. Fölemelkedett, telve olyan bátorsággal, amelyet sem az ellentmondások, sem a megpróbáltatások nem ingathattak meg többé.

Miután a két fivér terve Rómában megnyerte a megerősítést, amely éltet s az áldást, amelynek nyomán termékenység fakad, Mária-Alfonz annak haladék nélkül

¹ Menjetek előbb Izrael házának elveszett juhaihoz. Mt. 10, 6.

való megvalósítását sürgette. Arról volt szó, hogy a csoda által nyert ösztönzésnek megfelelően, keresztény nevelést adjanak azoknak a zsidó gyermekeknek, akiket szüleik önként hoznak hozzájuk. Ratisbonne abbé Párisba visszatérvén, sokat és hosszasan imádkozott, ahhoz folyamodott, akinek közbenjárása folytán nyerünk segítséget. «Ha Te vagy az, Ó, Mária, aki ezt a gondolatot fivéremnek sugalmaztad, ismertesd meg velem Isten akaratát s adj egy jelet, amely által azt megtudjam. Azt kérem, hogy mielőtt a nagy munkához látnék, egy izraelita gyermeket hozzanak elélem, akit szülői beleegyezésével megkeresztelhetek.» «Reggel mondtam el ezt az imádságot — így folytatja — és mielőtt este lett, megkaptam a kívánt jelet. Egy levelet adtak át nekem, amelyet a lazaristák prokurátora intézett hozzám. Augusztus 8-án kelt és a következőképen hangzott: «Egy jó irgalmas nővér (aki nem volt más, mint a híres Rozália testvér,) két kisleányt fedezett fel, akiknek az édesanyja haldoklik, atyjuk pedig nem törődik velük. Izraeliták, mint atyjuk és anyjuk. A nővér a csodálatos éremmel ajándékozta meg őket, ezenkívül tudnak néhány imádságot is. A szülők szívesen átadnák őket, ha reménységük lehetne arra nézve, hogy a gyermekek oktatásban részesülnek. A nővér isteni sugallatnak vette azt, hogy első gondolata Ratisbonne abbéra irányult. Oly erősen reméli, hogy Ön a gyermekeket fölvéteti a Gondviselés árvaházba s hogy e jócselekedet után a megtérés következik, addig is egy jámbor hölgnél elhelyezte őket. Az egyik tizenégy, a másik tizenegy éves».

Hogy a hozzájárulás megtörténik, afelől nem lehetett kétség, mert — mint Tivadar abbé mondja — e levelet olvasván, «úgy tűnt fel nekem, mintha maga a szent Szűz válaszolt volna imádságomra. Nagy buzgalommal mondtam köszönetet és már másnap elmentünk Aladel úrral az izraelita Wurmser asszonyhoz, akiről szó volt». Nemsokára azután a szegény beteg, az isteni kegyelem szavára

hallgatva, az újjászületés szentségének fölvételét kérte, amelyben november 7-én részesült. A neofita keresztanyja Desjardins Klementina volt, a Győzedelmes Miasszonyunk Társulatának egy odaadó tagja, aki készségesen segítségére sietett az aligazgatónak jótékony tevékenységében. Az első szentáldozás másnapra volt kitűzve.

«Sohasem felejttem el e másnapot — folytatja Ratisbonne abbé. A szentáldozás után, amelyet rendkívüli buzgalommal végzett el, a betegnél maradtam. Ágya mellett álltam, amikor hirtelen férjét láttam belépni. Fanatikus magyar zsidó volt, aki velem szemben, az ágy másik oldalánál helyezkedett el. Mindenre el voltam készülve, nem minden félelem nélkül, de, megmagyarázhatatlan csoda! A szegény ember sírt, amikor feleségéhez beszélt. Engem nem látott, bár szemben voltam vele. Talán könnyei akadályozták meg abban, hogy engem észrevegyen, vagy Isten pillanatnyilag láthatatlanná tett? Minden oly rendkívüli volt e megtérésben, hogy még egy csoda sem lett volna meglepő.

«A helyzet meghatározó módon oldódott meg. Az új keresztény nő, komoly, nyugodt csendben maradt. Azután egy erélyes mozdulattal megragadta kezemet, férje kezébe helyezte és átható hangon azt mondta: «Ime gyermekeink pártfogója, aki megtartja őket, hogy nekik keresztény nevelést adjon. Esküdj meg halálos ágyamnál, hogy mindig tiszteletben fogod tartani anyjuk utolsó kívánságát.» A szegény izraelita zokogva mondta: «esküszöm» és esküjét mindvégig megtartotta.

«A megtért asszony úgy halt meg, mint egy szent — írta Ratisbonne abbé 1843 április 19-én Desjardins kisasszonynak Rómába. Halála által ő volt az a földbe vetett mag, amelyből a katekumenok új sarjadéka fakadt. Nem egészen hat hónap alatt ezeknek száma tízre szaporodott a «Gondviselés» intézetében. Ez apostolnak — amellett, hogy e gyermekek nevelését irányította — fivére tervének megvalósításán is gondolkoznia kellett. «Kell, hogy 1842 január

20-ának emlékére, a szent Szűz tiszteletére, szentély állíttasék föl a Gondviselés-árvaházban,» mondta Mária-Alfonz. És amikor hálája e fogadalmi szentélyének előmunkálatai kezdődtek, Tivadar abbé azt írta Toulouseba: «Azt hiszem, hogy a fölszentelés májusban lesz és ha az érsek őexcellenciája e szertartásra vállalkozni kegyeskedik, egyúttal föladhatja a bérmlást is azoknak a katekumeneknek, akik már a keresztség szentségét fölvtették.» Már nyolc kisleány volt erre elkészülve.

Hogyan gyűjtötte Isten ezeket össze? A Győzedelmes Miasszonyunk Társulata egyik tagjának közvetítése folytán az a füzet, amely Ratisbonne Alfonz csodálatos megtérését tárgyalta, egy Marx Mayer nevű izraelita nő kezébe került, aki olvasásra adta oda nővérének, Franckné asszonynak. Erre mindkét asszony gyermekei Wurmser Elizt és Annát követték a «Gondviselés» házába.

1843 május elsején Affre érsek Forbin-Janson püspök asszisztálása mellett felszentelte azt a kápolnát, amelyben még ma is naponta éneklik a Memoraret. Feladta a keresztség szentségét a katekumeneknek, akiket a legelőkelőbb közönség vett körül. Laferronnays gróf, Clermont-Tonnerre, Dampierre et Malicie őrgrófok, Melun és Villeneuve grófok, Barante bárónő, de Lorges hercegnő, a Laferronnays grófnő, de Gontaut-Biron, de Caraman, de Chastellux stb. nevek szerepelnek a naplóban a megjelentek között és e nevek megismétlődnek a keresztelési szertartás leírásánál, mint a gyermekek keresztszülőinek nevei. Mintha a keresztesvitézek ivadéakai megtiszteltetésnek vennék, hogy kezességet vállalhatnak ez évszázados megvetettség-től megváltott nép gyermekeiért.

Sietünk megjegyezni, hogy az újonnan megkereszteltek nem szegték meg ígéreteiket sohasem.¹

¹ Kettő közülük, Marx Mayer Lucia anyja és Frank Mária anyja a Notre-Dame de Sion kongregációjában, amelynek hatvan évnél hosszabb ideig voltak épülésére, különösen áldott emléket hagytak hátra.

Többen közülük a legtávolabbi vidékeken terjesztették hitüket. Mások, anélkül hogy elhagyták volna szülőföldjüket, ahol az isteni világosságot nyerték, szerzetesi ruhában, vagy a világi életben szünet nélkül azon munkálkodtak, hogy a Megváltót megismertessék és mindenkivel megszerettessék.

VI. FEJEZET.

A NOTRE-DAME DE SION INTÉZMÉNYE.

1843—1847.

Ratisbonne abbé és Bautain útjának a körülmények kényszere folytán lassankint szét kellett válnia. A hierarchikus függőséget azonban még semmi sem lazította meg, mikor 1842-ben Bautain, a juilly-i főnök, magához hívatta Tivadar abbét és felszólította, hogy készüljön el arra, hogy másnap a szent Lajos Társaság a többi papjaival együtt az örök fogadalmat letegye. E váratlan hírtől lesújtva, első ízben mert ellenszegülni felebbvalója akaratának, kérvén őt, hogy legalább annyi időt engedjen neki, hogy lelkigyakorlattal előkészülhessen. Érett megfontolás nélkül vállalhat-e olyan kötelességeket, amelyek talán összeférhetetlenek azzal, amit Isten tőle kíván? A lelkigyakorlatok, amelyeket azután végzett, még inkább meggyőzték őt arról, hogy tartózkodó álláspontot kell elfoglálnia. A tények csakhamar igazolták őt, mert az 1844—1850-ig tartó időszakban az alig megalakult Társaság teljesen föl bomlott. A közös élet hiányát Ratisbonne abbé azzal akarta pótolni, hogy mindjobban közeledett azokhoz a szentéletű papokhoz, akiknek életén akkor egész Páris épült. Két Társaság volt ez időben kedves az ő szívének. Az egyik Ségur abbé égisze alatt a Cassette-utcában létesült, a másikat P. Liebermann alapította és szent János evangélista oltalma alá helyezte. Tivadar abbé nagy buzgalommal csatlakozott az utóbbi sereghez, amelynek tagjai

kötelezték magukat arra, hogy istenes életet fognak élni és kötelességeik teljesítésében egymást imáikkal és lelki-beszélgetésekkel támogatják. Ratisbonne abbé mindamellett megtartotta teljes szabadságát annak a műnek a megvalósítására nézve, amelyet Isten reá bízott.

A katekumenok száma mindegyre növekedett, de egyúttal nyilvánvalóvá lett, hogy Tivadar abbé több időt, mint eddig, már nem szentelhet a Gondviselés árvaházának. Ezek a gyermekek azonban, akik csak nemrég születtek újra Jézus Krisztusban, különösebb gondozást igényeltek. Olyan lelkekre volt tehát szükség, akik ezt a feladatot teljes odaadással vállalják.

De hol kell e lelkeket keresni? A hajdan Loyolai szent Ignációtól alapított katekumenátuson kívül nem volt az Egyházban intézmény, amely ilyen célt tűzött volna ki magának és kétségkívül nem volt egy sem, amely ezt a célt szolgálta volna. Azonban, ami még nem volt, Isten létrehozhatta.

Eleven hitének sugallatára hallgatva, Ratisbonne abbé két kíváncsiságos lélekhez fordult, hogy velük Isten titkos szándékait közölje. Ezek Stouhlen Zsófia asszony és Weywada Katalin voltak, akik már évek óta álltak Tivadar abbéval összeköttetésben.

Stouhlen Zsófia Strassburgban született 1789 május 31-én, a mélyen vallásos Laquiente-családból, amelynek tagjai a közéletben és a hadseregben jelentős szerepet játszottak. Egyetlen leány volt és Stouhlen alhadbiztos-hoz ment nőül. Özvegyen maradván és gyermektelenül, anyjához ment vissza, aki szintén elvesztette férjét.

Mikor Ratisbonne abbéval megismerkedett, beteges és szomorú volt és nem volt sem foglalkozása, sem semminemű szórakozása. A világ szelleme sohasem hatolt be hajlékába, amelynek légköre azonban sötét és komor volt.

Miután szent Lajos papjait nem helyezték vissza jogaikba, Ratisbonne abbé nem volt gyóntatója Stouhlen

asszonynak, hanem vigasztalója és vezetője. Amikor látta, hogy testileg eléggé megerősödött, a strassburgi iskolákban adott neki foglalkozást, hogy idejét, amely fölött rendelkezett, hasznosan töltsse el és másokkal foglalkozván, elefelejtse önmagát. Stouhlen asszony erre az útra lépven, teljesen a jó ügynek szentelte magát, erélyesen ellentállva családjának, amely szemére hányta, hogy a reggeli misére való járással, de különösen a gyermekek tanításában való buzgóságával aláássa egészségét.

Nagy megpróbáltatás volt számára az, hogy Ratisbonne abbé elhagyta Elzászt. S mi több, Bautain, amikor Juilly birtokába lépett, elhatározta, hogy a hölgyek ama nagy részének, akik a strassburgi iskolákban működtek, követniök kell őt Párisba, hogy ott hasonló intézményeket létesítsenek.

Csaknem egyedül maradván, a jámbor özvegy folytatta előbbi, gazdag, munkába merült életét. «Biztosítom önt — írja vezetője — hogy lelkemben megérzem azt, ami az önében végbemegy . . . De okosak lennénk-e, ha panaszkodnánk? Leányom, maradjon hajlékony és megadó az Úr kezeiben. Ne mérlegelje a kereszt súlyát, hanem ölelje át és vigye, úgy, amint van . . . Kétségkívül vigasztalására előadhatnám azt, amit jövőjére nézve sejtek, de jobban szeretem, ha a tiszta hit útján jár, a sötét éjszakában, amelyből sohasem fog hiányozni a napkeleti bölcsek csillaga, ha ön el nem hagyja az ég útját, hogy a világ fiaiét kövesse.»¹ Távolról ellátta tanácsokkal s bátorította őt anélkül, hogy eltitkolta volna előtte, mily súlyos lemondásokat követel az Úr azoktól, akiknek küldetése a lelkek nevelése. A tökéletes engedelmesség útján iparkodott lelkében a tevékeny és az imádságos élet közötti összhangot megteremteni. A római csoda híre nagy megindultsággal töltötte el Stouhlen asszony szívét, amelynek

¹ Az 1841 jan. 14-i levélből.

örömeit még mindig élvezte, amikor tiszteletreméltó anyja szelid lelkét csendben visszaadta teremtmőjének. Ratisbonne abbé azonban az 1842. év végéig várt s csak akkor adta elő tervét, amelyet csendben érelt s amelynek valóra váltására nézve Stouhlen asszony látszott a régtől fogva kiválasztott eszköznek. «Bevallom — mondja később Stouhlen asszony — hogy első pillanatra szomorúságot okozott nekem a gondolat, hogy elhagyjam a nyáját, amelyet Strassburgban reám bízta . . . Fájdalmat okozott nekem az is, hogy el kell hagynom családomat, szűkebb hazámat, barátaimat . . . Az azonban eszembe sem jutott, hogy ellentmondjak a pap szavának, amely előttem Isten szava volt. Ó, hogy megjutalmazott az Úr áldozatomért ! Százszorososan visszaadta azt, amiről lemondtam !»

Ratisbonne abbé fölhívta, hogy az 1843. év májusának egy részét Párisban töltsen. Ez alkalommal megkérdezte Stouhlen asszonyt, hajlandó volna-e egy neki talán kevésbé vonzó feladat elvállalására, hajlandó volna-e szegény zsidóleánykák keresztény nevelésére?

Stouhlen asszony ekkor ötvennégy éves volt s amire elhatározta magát, vissza nem vonta többé. Kikötés nélkül adta át magát Istennek és csak azért akarta Elzászt viszontlátni, hogy az utolsó szálakat is széttépje, amelyek őt még a világhoz fűzték. Minden emberi tekintet fölé emelkedve, győzedelmeskedett azokon a hallatlan erőfeszítéseken, amelyekkel vissza akarták tartani és visszajött, hogy Párisban letelepedjék, miután vagyonát Ratisbonne abbé kívánsága szerint azoknak adta át, akiknek ehhez joguk volt.

Alázatos és erős, engedelmes és nagylelkű és épen olyan könyörületes, mint amilyen önmagáról lemondó ; ilyen volt az a csodálatos keresztény asszony, akit Isten kiválasztott arra, hogy a Notre-Dame de Sion szerzetesnőinek első anyja legyen. Mellette feltűnik egy egészen másfajta egyéniség : Weywada Lujza Katalin.

Strassburgban, 1811 november 25-én született, egy huszonötgyermekes családból, akik között ő volt a legidősebb. Ebben a patriarkális környezetben a hittől áthatott korszakokat jellemző egyszerűségben és nyíltszívűségben nevelkedett. A gyermeki és testvéri odaadás állandó gyakorlása által már jókor megszerezte azokat a tulajdonságokat és képességeket, amelyekről, mint az erős asszony jellemvonásairól a Szentlélek oly dicsérőleg nyilatkozik.

Lujza Katalin szüleivel a Szent János-plébánia területén lakott, amelynek templomában Ratisbonne abbé első szentmiséjét mondta. Katalin jelen volt e szentmisén és Isten, aki mindent a saját szándékainak szolgálatába állít, megengedte, hogy egy szerencsés tévedés folytán összeköttetésbe kerüljön az újmiséssel pappal. Önkéntelen válasz volt ez Ratisbonne abbé kérésére, amelyet papi pályája kezdetén ekként formulázott meg: «Istenem, engedd meg, hogy az a lélek, akivel először közölhetem a papi hivatásomból folyó kegyelmeket, szép lélek legyen!» A fiatal leány abban a hiszemben ment gyóntatószékébe, hogy ott rendes gyóntatóját találja. Amikor fölismerte tévedését, megkérdezte lelkiatyjától, hogy mitévő legyen. «Meg vagy elégedve Ratisbonne abbé tanácsaival?» kérdezte ez az igazi keresztény férfiú. Igenlő választ kapván rábírta leányát, hogy maradjon annak a papnak a vezetése alatt, akinek jámborságán és erényein egész Strassburg épült.

Ratisbonne abbé csakhamar felfedezte Lujza Katalin ítélőképességének határozottságát, gyakorlati érzékét, de mindenekelőtt szívének egyszerűségét és egyenességét. Csakhamar meggyőződött arról, hogy lelki leányának élete, amely a világi örömekben egyáltalán nem találta kedvét, céltalanná válik, mihelyt a családnak már nem lesz többé szüksége az ő odaadására. Szüleinek azt tanácsolta tehát, hogy elméjének kiművelésére hagyjanak neki időt, amelyet egyrészt saját ismereteinek gyarapítására, másrészt mások tanítására fordítana.

Miután e terv elfogadásra talált, Lujza Katalint Arboisba vitték, egy világi vezetés alatt álló keresztény intézetbe. Életének ez a korszaka volt kiindulópontja annak a levelezésnek, amelyet ötven éven át lelki vezetőjével folytatott s amely talán a legszebb része annak a gazdag gyűjteménynek, amelyet Ratisbonne abbénak köszönhetünk. Ezekben a levelekben nemcsak azok az eredmények mutatkoznak, amelyeket Weywada Lujza Katalinnak az arboisi intézetben töltött idejétől vártak, hanem előtűnik az is, hogy ő miként véli azokat felhasználni. A megszerzett tudomány alkalmasabbá tette őt arra, hogy szent Lajos papjainak munkatársai közé lépjen, ami 1837-ben a nagyszünet után meg is történt. Valamennyiüknek Stouhlen asszony háza volt a gyülekező helye, de Ratisbonne abbé azt kívánta, hogy a buzgó özvegy és Lujza Katalin között mélyebb kapcsolat jöjjön létre. Tudtukon és Ratisbonne abbé tudtán kívül Isten együtt vezette őket egy akkor még kikutathatatlan jövő felé.

Abban az időben, amikor azok az intézmények, amelyeknek évek óta teljes odaadással szentelte magát, Strassburgból áthelyezést nyertek, Weywada Lujza munkás életébe változást hozott egy közbejött eset.

Az intézet egyik igazgatónőjének, Verdier asszonynak az egészsége megkövetelte, hogy a telet enyhébb éghajlatú helyen töltsen s Lujza Katalint szólították fel, hogy őt Olaszországba kísérje. Ratisbonne abbé annál inkább beleegyezett ebbe az utazásba, mivel végcélja Róma volt. Kítűnő alkalomnak találta ezt lelki leánya számára, hogy magából a forrásból merítse azt az apostoli lelkületet, amelyről szerette volna, hogy az őt teljesen áthassa. Elhatározták, hogy visszatértekor csatlakozni fog azokhoz a hölgyekhez, akik már Párisban és Juillyben fejtettek ki tevékenységet.

A következő két év (1842—43) többféle tekintetben a külső és belső megpróbáltatások évei voltak. *De Vaux*

bárónő ösztönzésére lassanként olyan változások történtek, amelyek ellentétesek voltak azokkal az alapszabályokkal, amelyek szerint a Társaságot eredetileg igazgatták. A szerzetesi élet formái kezdtek kialakulni, fogadalomról beszéltek, de Weywada Katalin félt attól, hogy magát még jobban lekösse.

Mióta a csoda Rómában megtörtént, gondolatban sokat foglalkozott azokkal a művekkel, amelyeknek szükség-szerűen létre kell jönniük. Az első katekumeneknek tett apró szolgálatok még növelték készségét. Ratisbonne abbé azonban nem nyilatkozott. Csak azt ajánlotta neki, hogy «a hit útján járjon, mint Ábrahám, az áldozat szellemében, mint Izsák, Isten szolgálatában, mint Jákob, a szorongat-tatásokban, mint Dávid és alázatosságban, mint Mária».¹

A végleges határozat attól a pillanattól függött, amikor Stouhlen asszony a strassburgi iskolák jövőjét biztosította. Miután ezek átadását — amelynek érdekében a Keresztény Tanításról nevezett nővérekkel tárgyalt — *de Trévern* püspök utóda, Raess püspök jóváhagyta, már csak azt a művet kellett befejezni, amelynek fejlődési irányát maga Ratisbonne abbé jelölte meg. Erre vonatkozólag az utóbbi így ír: «Miután Bautain úrral, de Ravignan és Étienne atyával, a lazaristák főnökével, alaposan mérlegeltük terveinket, első gondolatomnál maradtam meg, mely szerint a kezdetnek olyan kicsinynek és olyan szerénynek kell lennie, aminő csak lehet. Két kis üres lakást béreltem abban a házban, amelynek ablakai a kápolnára nyílnak.² Mindkét lakás együttvéve kilencszáz frankba kerül évente, de én egyelőre csak három hónapra vettem ki őket».³

«1843 szeptember 5-én érkeztem Párisba — írja jegyzeteiben Stouhlen asszony s ugyanazon a napon, majdnem ugyanabban az órában érkezett meg Juillyből Weywada

¹ Az 1842 dec. 31-i levélből.

² A Gondviselés kápolnája.

³ A Stouhlen asszonyhoz címzett 1843 júl. 28-án kelt levélből.

Lujza. 10-én költöztünk a Plumet-utca 4. számú házban lévő lakásba.»

Csakhamar hozzájuk csatlakozott Doutrelepont Flóra, akinek működését odaadás és állhatatosság jellemezte. Hónapokkal ezelőtt Ratisbonne abbé bőjti szentbeszédei után annak vezetésére bízta magát.

Két éven keresztül abban merült ki buzgóságuk, hogy tizenkét bennlakó katekument neveltek, akiknek egy része továbbra is a Gondviselés-árvaházban lakott. Működésüket egyidejűleg ki kellett terjeszteniök a felnőttekre is, akik a kegyelem szavára hallgatva a keresztény hitben való oktatást és a szent keresztséget kérték.

Ekkor fölmerült annak a szükségessége, hogy az intézményt, annak célját, eszközeit és jelentőségét megismertessék azokkal a lelkekkel, akik annak óhajtják magukat szentelni. Tivadar abbé tollat ragadott, hogy nagy vonásokban vázolja a tervet a maga teljességében.

«A Ratisbonne Mária-Alfonz és fivére által alapított intézmény főcélja — úgymond — a zsidók megtérésén való munkálkodás... Miután azonban a szeretet, amely ez intézménynek alapját képezi, nem ismer határokat, igyekezni fog az eretnekek, szakadárok és hitetlenek megtérését is előmozdítani. Különböző más intézmények, amelyek ugyanezt a célt szolgálják, mint nevelőintézetek, műhelyek, csatlakozhatnak hozzá.» Az imádságot, mint az eredmény elérésének legbiztosabb eszközét ajánlja. Hogy pedig ennek hatását ellenállhatatlanná tegye, a neofiták és az anyák ajkaira a haldokló Jézus azon imáját adta, amely a kötelességét nem teljesítő Izraelért szállt az égbe: *«Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!»* Újból és újból elmondták ezt az imát halkan és azóta minden reggel a szentmise alatt éneklik, az Ürfölmutatás után.

A keresztelesek egymást követték, a gyermekek száma folyton növekedett. Ez okból Ratisbonne abbé kötelessé-

gének tartotta, hogy 1845 kezdetén Dupanloup párisi érseki helytartó engedélyével egy kis füzetet adjon ki e címmel: «A Notre Dame de Sion intézménye.» A szentírási szövegeken kívül e könyvecske csodálatos imákat tartalmazott a zsidók megtéréseért s bizonyos tekintetben a keresztény szeretet ítélőszéke előtt védelmébe vette ügyüket, a zsidók örök boldogságának szempontjából, amely már túlságosan feledésbe ment.

A zsidó sajtó erre a legnagyobb gyalázkodással felelt, de hiába iparkodott az alapítót megbélyegezni. «Mit jelent ez — kérdik — A Notre-Dame de Sion intézménye?» Szerintük semmi sem abnormisabb, mint e két fogalom egybefűzése!

Ennek a magyarázatát az alapító az *Emlékek*ben adja. Már kezdettől fogva gondot okozott neki, milyen nevet adjon kis családjának. «Nem akartam annak kitenni, hogy egy emberről vagy egy utcáról nevezzék el. Sokáig haboztam. Csak annyit tudtam, hogy az intézmény Szűz Máriáé és hogy neki kell szentelnünk. Egy napon, amikor korán reggel az irgalmas nővérekhez mentem misét mondani, a sekrestyebeli szekrényen, amely előtt letérdelni szoktam, hogy hálaadást végezzek, egy kis könyvet láttam, amelyet ösztönszerűleg kinyitottam. Az első szó, amely szemembe ötlött, a Sion volt. Rögtön megértettem, hogy ez a bibliai név, amelyet a zsoltárok annyiszor ismétlenek, a legpontosabban jellemezné azt az intézményt, amelynek célja Izrael juhainak az Egyház aklába való terelése . . . Sion Nagyasszonyának szenteltük tehát a hölgyeket és a neofitákat és csakhamar boldogan írtam első szentélyünk falára a zsoltáros szavait: «Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob».¹

1844-ben már arra kellett gondolni, hogy egy kevésbé szűk helyre telepítsék az ifjú családot, amely szemlato-

¹ «Szereti az Úr Sion kapuit Jákob minden hajléka fölött.»

mást folyton növekedőben volt. Sok kutatás után választásuk a Regard-utca 9—11. számú házára esett, amely több épületszárnyból, egy elég nagy udvarból és kertből állt. Később különböző újabb építmények csatlakoztak a régiekhez a fölmerült szükségletek szerint. Nem lehet leírni az örömet, amelyet a neofiták éreztek, mikor 1845 júniusában Tivadar abbé fölszentelte a házat, amely az övéké lett. Ő maga is, az Idegen Missziók plébániáját elhagyva, kis nyájának közvetlen szomszédságába ment lakni.

Affre érsek nemcsak azt engedte meg, hogy a szentséget a Tabernakulumban őrizték, hanem vásár- és ünnepnapokon, valamint a keresztelési szertartások alkalmával litániák tartását is engedélyezte, úgyhogy Stouhlen asszony elmondhatta: «A jogcím íme végérvényes, szentesítést nyert, az intézményt az egyházmegyei hatóság hallgatólagosan elismerte».

Visszatekintve a misszió ez első fázisára, Stouhlen asszony 1846-ban a következőképen ír: «Ma van három éve, hogy Weywada kisasszony és én Párisba, a Plumet-utcába érkeztünk. Néhány nap múlva két bennlakó katekumenünk volt. Azóta számuk harmincra növekedett és a külső megkeresztelendők száma elérte a nyolcvanát. Ó, bárcsak elküldené hozzánk Jézus és Mária Ábrahám minden gyermekét!»

Nemes rokonszenv vette körül a neofiták ez intézetét. Oltáránál a legelőkelőbb egyházi férfiak követték egymást, akiket az igazgató híre és az újjászületett lelkekre áradó kegyelmek teljessége vonzott oda. Fornari pápai nuncius is meglátogatta és mélyen meghatva attól, amit látott, ismerni akarta annak eredetét és célját. Ennek a kívánságnak megfelelően 1846 okt. 15-én Ratisbonne abbé átnyújtott neki egy memorandumot, amelynek címe volt: «Gondolatok a zsidók mai franciaországi állapota fölött.»¹

¹ Ezek a *Gondolatok* eleintè kiadatlanok maradtak, később kiadták, kevés módosítással e cím alatt: «A zsidó kérdés».

A gondolatok, amelyeket e memorandum tartalmazott, mindmegannyi mag volt, amely a pápa küldöttjének kezében nem maradt terméketlenül.

Azonban a lelki kegyelmek mellett anyagi nehézségek kezdtek mutatkozni. Nem is lehetett másként egy olyan intézetben, ahova ingyenesen vették föl a jelentkezőket és ahol a személyes munkát szeretetadományokkal kellett alátámasztani, hogy a mindennapi kenyér biztosítva legyen. Ezek a szerényen kért adományok nem voltak bőségesek. Elégtelenségük egyik oka az volt, hogy a külvilág nem tudott szűkölködésükről s ennek folytán a gondok a neofiták számának növekedése arányában fokozódtak. Az alapítónak azonban távolról sem volt szándékában a növendékek számát csökkenteni, sőt inkább fejleszteni óhajtotta az intézményt. «A kevés segítség, amely érkezik, nem csüggeszt el bennünket, — mondta — jó, hogy az Isten művei így tétessenek próbára.» Mindamellettt körülbelül ebben az időtájban Stouhlen asszony naplójában rendkívüli inségről ír: «Nincs pénzünk, hogy kifizessük a péket és hogy az élet legelemibb szükségleteit beszerezzük. Ó, bárcsak Sion királynője segítségünkre sietne!»

Hogy a közös terhet megkönnyítse, Ratisbonne abbé semmiből sem vonta ki magát. Novemberben elhagyta lakását és elhatározta, hogy a neofitátusba megy lakni, a kapuslak fölötti két alacsony, szűk szobába. Ebben a nehéz helyzetben úgy szellemileg, mint testileg még nagyobb munkát kellett kifejteniök. «Szerencsére a szent Szűz a mi pártfogónk — mondta Stouhlen asszony. Semmiféle vállalkozás nem jogosít föl nagyobb bizalomra, mint a miénk, mert ő maga sugalmazta kiválasztott fiai egyikeknek.»

Közel volt az a pillanat, amikor a neofitátusra, mint minden olyan intézményre, amely az Egyház javának előmozdítására szolgál, még nagyobb megpróbáltatások

nyomták bélyegüket, evvel biztosítva annak szilárdságát és tartósságát.

«Mikor a Regard-utcai házvétel megtörtént — beszéli el Ratisbonne abbé — egy közjegyzőhöz fordultam, aki jó keresztény hírében állott és akiben vakon bízam . . . Saját kezébe adtam az egész összeget, amely fölött rendelkeztem, hogy az ingatlan tulajdonosát kielégítse. Mily nagy volt azonban meglepetésem, mikor két év múlva megtudtam, hogy a kifizetés nem történt meg. A közjegyző mindent megtartott magának s nálam nem volt írás, amely bizonyította volna, hogy mennyi pénzt kapott. Rendkívüli zavarba kerültem, mert még sohasem volt bajom pénz-ügyekkel . . . Ez a közjegyző bukásával igen sok embert magával rántott. Bírószág elé került, ahol nekem is meg kellett jelennem, hogy a kért felvilágosításokat megadjam. Miután sem nyugta, sem másféle írás nem volt a kezemben, szerepem csak szánalmas lehetett ebben az ügyben.»

«Fájdalmamat betetőzte az, hogy minden segélyforrás nélkül meg voltam fosztva attól az eszköztől, amelyre szükségem volt, hogy a gyermekeknek, akiket adoptáltam, ellátását biztosítsam.»

Miután biztos volt Stouhlen asszony és Weywada Lujza megingathatatlan állhatatosságáról, Tivadar abbé ki akarta puhatozni társnőik lelkiállapotát is. Ezt azoknak a konferenciáknak az egyikén tette meg, amelyeket hetenként tartottak az ő elnöklete alatt. Először emlékezetükbe idézte De Paul Vince szavait, amelyeket a talált gyermekekkel foglalkozó hölgyekhez intézett: «Nos hölgyeim, e kis teremtmények élete az önök kezében van . . .» azután hozzátette, hogy hasonló szavakat kell a Sion hölgyeihez is intéznie, mert egy katasztrófa folytán saját és testvérének vagyona elveszett.

Abba kell-e tehát hagyni azt a szent vállalatot, amely oly gyümölcsözőnek ígérkezik? Ami őt magát illeti, semmiféle áldozattól nem riad vissza, csakhogy ez meg ne tör-

ténjék. Szentbeszédeiért a leggyakrabban nem fogadott el honoráriumot, vagy pedig azt a szegényeknek engedte át; a jövőben mindent elfogad, tekintettel gyermekeire és szükség esetén a kezeit is kinyújtja alamizsnáért értük. A kiadásokat csökkentették, ezután még inkább csökkenteni kell azokat. Különben is megvan az a bizonyossága, hogy az Istentől származó művek annál inkább erőre kapnak, minél inkább szűkölködnek földi javakban. Azonban nem akarta munkatársait is azoknak a nélkülözéseknek kitenni, amelyeket ő vállalni hajlandó és kijelentette, hogy szabadságukban áll visszalépni azoknak, akik úgy érzik, hogy nem kötelesek a nélkülözések terhére viselni.

Szavaira az az ígéret volt a válasz, hogy ki fognak tartani minden megpróbáltatásban. Egy-kettő kivételével a hölgyek hűek maradtak és a sokféle viszontagság volt az az elpusztíthatatlan anyag, amely e nagy lelkeket összeforrasztotta.

Ratisbonne abbé, akinek lelkében az első megdöbbenés után Sion hölgyeinek hűsége újjáélesztette a reményt, iettett fivéréhez, hogy a beállott helyzet folytán szükségesnek mutakozó teendőket vele megbeszélje. December 27-én elutazott tehát Lavalba. «Féltem előadni szerencsétlenségemet Mária fivéremnek, aki épen úgy érdeklődött a neofitatus iránt mint én. Sohasem felejttem el azt a nyugodt derűt, amellyel gyászos történetemet hallgatta. Oda-vezetett a jászolhoz, s rámutatván a szalmára, amel en a Gyermeke-Jézus feküdt, így szólt hozzám: «Ime a mi kincsünk.» Boldogabbnak látszott, mint bármikor, amikor megértette velem, hogy Notre-Dame de Sionnak n m kell anyagi forrásokra támaszkodnia és miután a szent Szűz maga hozta létre, az ő anyai kezeibe kell helyezni a jelent és a jövőt.»

«Miután még arról a szegény közjegyzőről beszéltünk, — írta Mária testvér Stouhlen asszonynak — elmentünk meglátogatni a Gyermeke-Jézust, akinek alig volt taka-

rója. Nagy belső vigasztalások között köszöntük meg neki, hogy megfosztván anyagi javaktól, mindinkább hasonlónak tesz önmagához. Különösen abban igyekezzünk hozzá hasonlítani, hogy akaratunkat teljesen a mennyei Atya akaratának vessük alá. Kiváló fivérem biztosított arról, hogy Ön nyugodt és szilárd volt, amin épenséggel nem csodálkoztam. Legyen meggyőződve arról, hogy minden Isten dicsőségére és Notre-Dame de Sion tiszteletére fog szolgálni. Ne felejtjük el, hogyha címerül a keresztet választottuk, e kereszt alatt ott van a végtelen irgalom jelvénye.»¹

Visszatérvén Párisba, Ratisbonne abbé meggyőződhetett arról, hogy még nem ürítette ki fenéki a keserőségek kelyhét, amelyet oly bátran elfogadott. Az ingatlanra betáblázott tizennyolcezer franknak még abban a hónapban való lefizetését követelték tőle, «különbeni végrehajtás terhe alatt».

Az 1847. január 20-át megelőző délután történt ez és Ratisbonne abbé a nagy szükségben nem számíthatott arra, hogy oly rövid idő alatt folyósíthassa az összeget. De a csoda évfordulóján, amely Notre-Dame de Sion ünnepevé vált, miután Izrael tíz gyermekének föladta a keresztiséget, a közönség jelenlétében, amelyet a jelen viszontagságai még nagyobb számban vonzottak oda, mint bármikor, fölemelte szavát nyája érdekében. Miután elbeszélte a katasztrófát, hozzátette: «Lehetséges-e az, hogy egy ilyen szép intézmény, amelyre Mária nyomta bélyegét, azon a napon, amelynek évfordulóját ma ünnepeljük — lehetséges-e az, hogy ez az intézmény tönkremenjen? Itélik meg Önök! Nézzék ezeket a szegény gyermekeket, akik az oltárt körülveszik. Mindegyikük csodálatos utakon került ide. Lehetséges-e az, hogy ezek most

¹ Sion címere magában foglalja a Csodálatos érem hátlapján található jelvényt, az «M» betűt, fölötte a kereszttel.

visszatérjenek olyan környezetbe, ahol elvesztik a hitet, amelyet beljük oltottunk? Lehetséges-e az, hogy letép-jék szívünkről ezeket a gyermekeket, akik iránt szeretetet maga az Isten ébresztett szívünkben? ... Ó, kérem Önö-
ket, hogy ez ne történjék meg! ...»

Az ilyen beszédnek meg kellett hatnia a hallgatóságot, amely rá bőkezű adományokkal felelt. Miután hajlékuk így biztosítva volt, a neofitátus tovább működött, bár nagyon szegény körülmények között.

Arról a csapásról, amely nyugodt menedékhelyüket érte, a gyermekeknek is tudniok kellett. «Távoli emlékeink között — írja az egyik közülük — megindulással gondo-
lok arra a napra, amikor Atyánk (így nevezték valameny-nyien Ratisbonne abbét) összehívott bennünket és nagy szomorúsággal tudtunkra adta, hogy talán kénytelen lesz családját szélnek eresztetni és hogy imádkozni kell, hogy ez a szerencsétlenség ne érjen bennünket. Valamennyien megrémültünk, hiszen annyira szerettük a mi Sionunkat! Igaz, minden nagyon szegényes volt itt, az ételeket ugyan-
csak nem mondhattuk válogatottaknak; sokat kellett dolgoznunk és miután az elméleti oktatás csak kiegészít-
tője volt a nevelésnek, többször el kellett mulasztanunk a leckeórákat, ha a külső munka sürgetett. Mindazonáltal olyan boldogok voltunk ebben a családi körben, ahol annyi szeretet vett körül és ahol egy atyai szív támogatott és bátorított bennünket, hogy bármilyen nélkülözést is elviseltünk volna, csakhogy maradhassunk.»

Ekkor írta Mária testvér: «A nagy szerencsétlenségek, a nagy veszélyek, a nagy elhagyatottságok a Mindenható kezében biztos eszközök, határozott utak, amelyek nagy örömhöz, nagy áldásokhoz, nagy dicsőséghez vezet-
nek». Csakhamar meg is győződtek arról valóban, hogy az elvesztett földi javakért az ég ajándékai százszoros kár-
pótlást nyújtanak.

VII. FEJEZET.

AZ ELSŐ ZÁRDA.

1847—1850.

Az 1847-i nagy megpróbáltatással az intézmény világi pályája véget ért. A Notre-Dame de Sion Intézete megalkult.

Stouhlen asszony nagy gondjainak egyike, már kezdetől fogva a munkatársnők megválogatása volt. Igaz ugyan, hogy a Rómában történt csoda nagy vonzóerővel bírt a katekumenátusra nézve, de a nehéz kötelességekkel szemben hol az erkölcsi, hol a fizikai erő hiányzott. Az új munkatársak belépése majdnem mindig néhány régi tag kilépésével egyidejűleg történt, akiket elcsüggesztett a fejlődés lassú menete «annyira — mondja Ratisbonne abbé — hogy sohasem érték el a tizenkettős számot, ami törekvéseimnek csúcspontja volt. De ez a hiány nem zavarta őt meg, «mert — teszi hozzá — az Úr mielőtt szolgálait és szolgálóit kiválasztja, megrostálja őket ; a szalma elrepül, a mag megmarad».

Különben is arra nem gondolt, hogy a szó szoros értelmében vett szerzetet alapítson. «Sohasem jutott eszembe — mondja alázatosan — hogy kongregációt alapítsak ; és ha önhittségemben fölmerült volna ez a gondolat, visszautasítottam volna, mint megvalósíthatatlant.»

A szerzetesi élet után való vágy azonban a kegyelmek hatása alatt mind nagyobbá nőtt a hölgyek és a neofiták szívében. Az utóbbiak közül a két legidősebb a Boldogságos Szűz Máriának szentelte magát 1845 nov. 21-én. Az

egyik Wurmser Eliza volt, aki a keresztségben Alfonzina nevet kapott, a másik pedig Sámuel Ermance.

Az utóbbi egy buzgó strassburgi neofita leánya volt, akit férje gyermekeivel együtt elűzött házából, mikor megtéréséről értesült. Sámuel Márkné Stouhlen asszony mellett talált menedéket és ettől kezdve a katekumenátusnak szentelte életét.

Miután Ratisbonne abbé nem engedte meg, hogy fogadalmat tegyenek, a hölgyek engedélyt kértek arra, hogy felajánlás által tehessék szorosabbá az egymás közötti viszonyt, ami szövetkezésüknek állandóságát biztosítja. És a szerzetesi élet a maga hierarchikus fokozataival mintegy önmagától kialakult. A nevelésbeli különbség folytán már kezdetben két különböző kategória alakult. Istennek ebben a házában nem akartak fizetett személyzetet tartani; kellett tehát a háztartási munkák elvégzésére olyan társak, akik a vezetéssel és tanítással elfoglalt hölgyeknek segítségére voltak. Azután egyenruhát — bár világít — kezdtek viselni, amelyet a mellre függesztett feszület egészített ki.

1846 május 30-án, pünkösd vigiliáján a feszületek átadása megható szertartások között történt, amelyeknek végeztével Krisztus ez új serege a tabernákulum előtt megígérte, hogy a »lehető legnagyobb buzgalommal fog a zsidó nép megtérésén fáradozni, hogy idejét, szenvedését, egész életét föláldozza, hogy az Evangélium megismertetése által neki az üdvösséget megszerezze és más gondolatú, más mozgó erő nem fogja cselekvésüket irányítani, mint Isten szeretete és dicsősége».

«A szerzetesi szellem bizonyos tekintetben önmagától alakult ki e kiválasztott lelkekben — mondja igazgatójuk. El kellett ismernem, hogy az ösztönzés fölülről jött; kétségkívül a Szent Szűz akarta Sion e családját és többször tapasztaltam, hogy annál jobban ment minden, minél kevésbé avatkoztam magam a dolgokba.»

Néhány év elégséges volt annak a fölismerésére, hogy ingatag, szétszórt elemekre építeni nem lehet. A hölgyek azon a véleményen voltak, hogy minden megváltozik, ha a kis csoport zárdává alakul.

Ratisbonne abbé végre beleegyezett abba, hogy sorozatos konferenciákat fog számukra tartani, hogy beavassa őket a szerzetesi élet alapelveinek ismeretébe. Szemlét tartván az Egyház keletkezése óta alapított intézményeken, rámutatott arra, miként képviseli mindegyikük az Üdvözítő isteni erényeinek valamelyikét s miként van meg mindegyiknek az a sajátos jellege, amely a többitől megkülönbözteti. «Az önök sajátos jellege legyen Jézus könyörületes szeretete Izrael iránt és buzgalma, amellyel magához vonzotta, hogy megtérítse. Tartsák mindig szemek előtt, hogy Jézus ebből a népből származott; hogy a Boldogságos Szűz Mária e népnek a leánya, hogy a Szent Pétertől megtérített tízezer férfiú zsidó volt; hogy az apostolok, akik az Evangéliumot hirdették, zsidók voltak és hogy a zsidóságnak a kereszténységgel való egyesülése a jövődölések szerint az Egyház legszebb diadala lesz!

Pár nappal a párizsi közjegyző csalárd bukása után, amely végveszéllyel fenyegette a katekumenátust, Ratisbonne abbét kimondhatatlan öröm érte; IX. Pius pápa 1847 január 15-i kelettel egy brevét intézett hozzá. Ez a pápai irat, amely jámbor társulata akkori és jövődöbeli tagjainak nagy búcsúkat engedélyezett, tizenhat évvel később — mint elismerő okirat — siettetten ugyanennek a pápának a Notre-Dame de Sion intézményére és szabályzatára vonatkozó ünnepélyes approbációját.

Úgy az intézmény, mint a szabályzat ekkor még csak keletkezőben volt. Tivadar abbé csak ugyanezen év decemberében mutatta be a szabályzatot Affre érseknek, aki azt elismerte és így a Notre-Dame de Siont beiktatták az egyházmegyei Direktóriumba, a jóváhagyott szerzetek közé.

A nyert kegyelmeket betetőzte az, hogy az 1848 január 20-i ünnepen megjelent maga az érsek, aki boldognak mondotta magát, hogy ez évfordulón szentmisét mondhat a Regard-utcai kis kápolnában és maga ajánlkozott arra, hogy délután visszajön a keresztség szentségének kiszolgáltatására. Megható jele a főpap jóindulatának, aki oly rövid idő múlva a mártírok koronáját nyerte el!¹

Semmi sem állt tehát Stouhlen asszony és társnői hő vágyának útjában, amely arra irányult, hogy fogadalmmal kössék le magukat Isten szolgálatára. E fogadalmakat 1848 december 8-án tették le, tiszteletreméltó atyjuk kezébe, miután Pater de Ponlevoy vezetése mellett lelki gyakorlatokat tartottak.

Az ünnepélyes beöltözést, abban az alakban, mint az ma is szokásos, a következő évre határozták el. Ez már nem a zárda termében, hanem az oltár előtt történt meg, de mindig abban az egyszerűségben, melyet az alapító annyira kedvelt.

A fogadalmak időtartamának szabályozása 1850-ben történik meg. Egyedül Stouhlen Zsófia anya nyert engedélyt örök fogadalom tételére, a többi nővér vagy öt évre szóló fogadalmat tett, vagy évenként újíttotta azt meg.

Ugyanennek az évnek a vége felé atyjuk, *«Gyakorlati szabályzat»* címen kiadta bölcs rendelkezéseinek gyűjteményét, amely 1865-ig törvényerővel bírt. Ekkor helyébe a *Direktórium* lépett. Ez a *Direktórium* — írja egy 1872-ben keltezett előszóban — semmiféle újabb rendelkezéseket nem tartalmaz, csupán kifejlődése a kis *«Gyakorlati szabályzat»*-nak, amely húsz évig volt érvényben a Notre-Dame de Sionban akkor, amikor úgyszólván egyetlen írott szabálya nem volt. Mert a kongregáció első idejében az egyszerű engedelmisség helyettesítette a Direktóriumot és hála

¹ Affre érsek 1848. jún. 15-én a forradalmárok közé ment a barrikádokra, ahol békét hirdetett, de halálosan megsebesítették s így elnyerte a mártírok koronáját.

a főnöknőket átható jó szellemnek és a nővérek gyermeki engedelmisségének, tökéletes rend uralkodott az intézetben.

Az 1848-i megrázkódtatások szükségszerűleg visszahatással voltak a neofitatusra, annak anyagi ügyeit illetőleg, de nem akadályozták meg a szegénységben és csendben való fejlődését. Mialatt a növendékek imáikat ajánlották föl Franciaország pacifikálásáért, Ratisbonne abbé papi odaadással működött ennek elérésén. Hogy mily irányú volt apostolkodása, azt levelének egyik részéből könnyen lehet sejteni: «Képzelsen — úgymond — egy szegény papot a várakban letartóztatott vagy a száműzetésből visszajött emberek ezrei között, akire ezenkívül Notre-Dame de Sion lelki gondozása is reá van bízva. Azután meg a Stanislas-kollégium¹ és a Notre-Dame des Victoires, végre az adventi szentbeszédnek a Madeleine-templomban, amelyre megbízást kapott, hogy ne beszéljünk egyéb elfoglaltságról és az előre nem látott dolgokról.» Fivérének, aki Lavalba hívta őt pihenni, azt válaszolta: «Azt hiszem, ha a Victoires-téren álló XIV. Lajos lovasszobrának a lovát megsarkantyúznák, hamarabb elmozdulna a helyéből, mint én, annyira belekérgesedtem, beleékelődtem komoly teendőimbe».

A Párizsban pusztító kolera azonban, amelyben ő is komolyan megbetegedett, gátat vetett jámbor buzgóságának. Szenvedéseihez még az a rettenetes is járult, amellyel gyermekeit a veszélytől féltette. A járvány csak egy áldozatot követelt. A legrégibb neofiták egyike, aki jó és jámbor volt, de akivel a természet mostohán bánt el, egy nap leforgása alatt meghalt. Ratisbonne abbé, aki alig gyógyult föl maga is betegségéből, szentelte be a holttestet és ment egyszerű temetési menettel a temetőbe. Ez a hirtelen haláleset, amelynek okát ugyan el nem árulták, a kis nyájra igen kínos benyomást tett és a jó pásztor aggodalmait meg-

¹ Ratisbonne abbé ennek a kollégiumnak négy évig volt a telkésze, amikor barátja, Goschler lett ott az igazgató.

kettőztette. Miután a gyermekek nem szokták meg atyjuk arcán a fájdalom kifejezését, tekintetüket kérdőleg függesztették rá. Ő csak annyit felelt: «Ő, ti nem tudjátok, milyen egy papi és atyai szív!»

Az anyagi gondok még mindig nagyon nyomasztóak voltak. «A világ szelleme nem érti meg Izrael regenerációjának művét» — mondta Stouhlen Zsófia anyja. — «A legtöbbben, akiknek módjuk lenne, hogy rajtunk segítsenek, zárva tartják szívüket Isten régi népe iránt és nem tetszik nekik, hogy velük foglalkozzunk.» — Csodálkoztak azon, hogy a zsidók, sőt a katekumenok iránt való gyűlölség helyét a szeretet és a jóindulat foglalta el. «Isten műve ez — ismételte a főnöknő csodálatos hittel. — Mennél jobban hiányzik az emberi segítség, annál inkább segítségünkre jön a hatalmas Isten.» — Valóban kézzel fogható volt a fölülről jött segítség. A közösség, a szegénység és önmegtagadás életének hősieles elfogadásával készült apostoli munkájának jövő küzdelmeire. Bátorságuk meg nem ingott, bármilyen odaadást kívántak tőlük. A tanulmányok mellett a legalacsonyabb munkákat is végezték. Valamennyiüket szent öröm hatotta át és néhány résztvevő szív közbenjárásával a Gondviselés mindig segítségükre jött a nyomorúság napjaiban.

Bár a helyiségek szűkek voltak, néhány bennlakó növényt vettek föl, akik közé a neofitátus legértelmesebb növendékeit is besorozták. Ez a nevelőintézet más egyenruhát és szabályzatot kapott, mint amilyen a neofitátusé volt, a kiképzés is különböző volt, csak a szellem maradt ugyanaz.

«Igy helyezte el az Úr a jelzórúdákat az irgalmasság útján — írta Tivadar abbé. — Eljön majd az a pillanat, amikor Sion ágai mindenfelé kiterjeszkednek. Isten dolgai azonban nem haladnak olyan gyorsan, amint azt az emberi türelmetlenség megkívánná. Az ember mindig siet, mert élete rövid, Isten előtt azonban ott van az örökkévalóság!»

Az okosság bizonyos félelmet keltett az alapítóban művének gyors kiterjeszkedését illetőleg. Attól tartott, hogy ez az intézmény megszilárdulásának rovására menne. A Dijonból, Bordeauxból, Bayonneból, Bruxellesből, Amsterdamból, sőt a Tunisből és Algirből érkezett ajánlatok elintézését elhalasztotta, mivel a rendelkezésére álló személyzet számát és képzettségét nem találta megfelelőnek.

A várt jel, amelynek nyomán a terjeszkedés megindult, 1847-ben egy ajánlat formájában mutatkozott, amely sem kecsegtetőnek, sem fényesnek nem volt mondható. Tivadar abbé mégis elfogadta, miután ebben az elzászi zsidókkal való kapcsolat lehetőségét látta, akiknek javát úgy szerette volna előmozdítani. Egy gazdag, Kestner nevű nagyiparostól alapított iskola igazgatásáról volt szó, amelyet az illető a gyárában alkalmazott munkások gyermekei számára létesített és Ratisbonne abbétól két tanítónőt kért. Tivadar atya olyan szavakkal ajánlotta őket a strassburgi püspöknek figyelmébe, amelyek világosan rámutatnak a kitűzött célra: «Méltóságos Uram — írta — bátorkodom nagybecsű jóindulatába ajánlani két lelkileányomat, akik Thannba mennek, hogy egy ottani szeretetház vezetését átvegyék. Az egyik Weywada kisasszony Strassburgból, a másik Heumann Mária kisasszony, aki Párizsban nyert egyetemi képesítést. Ügylátszik, maga a Gondviselés nyitotta meg előttünk az utat Elzászba. Ki tudja, nem sarjad-e majd ki ebből a gyenge csirából az a fa, amely alatt Izrael sok gyermeke fog menedéket találni?»

Ez a kiküldetés volt a kezdete az elválások korszakának, amelyek csakhamar igen gyakoriak lettek Sion családjában. Weywada Lujza anya nagy áldozatot hozott, amikor a megbízatást vállalta, ő, aki annyi év óta vett részt szentéletű lelkiatyja munkájában. Ugyanolyan nehéz volt társnőjének helyzete, aki csak nemrég lett az Egyháznak és Sion közösségének tagja. Mindketten elhagyták a lelki javak bőségének helyét, ahol a keresztség szentségének

kiosztása oly vigasztalással töltötte el lelküket, hogy falusi magányba vonuljanak és elhanyagolt gyermekeket tanítsanak, akik oly kevéssé feleltek meg annak a gondoskodásnak, melyben részük volt.

De ezeket a lelkeket meg kellett menteni és amennyiben lehetséges, közömbösekké tenni az eretnokség és a szabad szellem ama befolyása ellen, amely épen azok részéről fenyegette őket, akik a gyermekek érdekében a katolikus áldozatkészséghez folyamodtak.

A gyárigazgató, bár protestáns volt, megértette azt, hogy a hittantanítást nem lehet az iskolai tanítástól elválasztani. Felesége azonban, aki katolikusként született, a vallást illetőleg *tabula rasat* csinált. Nem csekély nehézségbe került tehát az imádságokat, a bibliát és a kathekizmust a programba beiktatni. A munkásnép egyszerű és jólelkű volt, a misszió tehát fokozatosan állandósult. Türelemre azonban mindinkább nagyobb szükségük volt. A vallásos befolyás, amelyet a nővérek gyakoroltak, nem állt összhangban a gyárvezetők szándékaival, akik úgy találták, hogy a tanítónők túllépték hatáskörüket. Illetékes helyen épen azzal a gondolattal foglalkoztak, hogy felhagynak ezzel a kísérletezéssel, amikor egy olyan követelést támasztottak a nővérekkel szemben, amelyet nem teljesíthettek s így 1849-ben elhagyták Thannt.

Ekkor egy más cselekvési tér nyílt meg számukra.

Annat abbé, a Saint Merri-plébánia lelkésze Párizsban, azzal a kéréssel fordult Ratisbonne abbéhoz, hogy kerületében a középosztály gyermekei számára intézetet nyisson. Ez a terv olyan természetű volt, hogy nemcsak nem ellenkezett kitűzött céljukkal, hanem inkább kedvezett annak, mivel a Faubourg Saint Martin, ahol a plébánia volt, abban az időben a zsidók főhadiszállásának volt mondható.

Először egy már kész intézetet engedtek át a nővéreknek. Valentin Róza anya lett a főnöknő, aki 1816 nov. 9-én

született Strassburgban. Intelligencia és energia voltak főjellemvonásai, amelyekkel nagy cselekvési képességtől támogatott odaadás párosult. Édesanyjától, aki az erős asszony típusa volt, gyakorlati szellemet és szervező-képességet örökölt, ami szereplésének a Notre-Dame de Sion kiépítésében különös értéket adott. Körülbelül harminc éves volt, amikor szét tépve a kapcsolatokat, amelyek népes családjához fűzték, azokhoz a nagylelkű hölgyekhez csatlakozott, akik a katekumenátusban működtek és a buzgóságnak olyan lendületével állt a munkába, amelyet semmi sem csökkenthetett.

«Minden attól az alázatosságtól függ, amellyel működésüket megkezdik — mondta neki Tivadar abbé — amikor a Saint-Merriben létesítendő intézet alapításával megbízta. Előbb szervezze meg a lelkieket és a személyi dolgokat, csak később gondoljon az anyagiakra... A legértékesebb berendezési tárgyak a szentéletű, alázatos szerzetesnők.»

A kis kolónia 1849 szeptember 24-én hagyta el az anyaházat. A szentmise után a nővérek kocsira rakták ágyaikat, egy kis asztalt, kevés fehérneműt, néhány konyhaeszközt és olyan egyszerűen és szerényen távoztak, hogy atyjuk óhaja szerint «sem a Regard-utcában nem lehetett észrevenni, hogy elköltözködnek, sem a Saint Martin negyedben nem vették tudomásul odaköltözésüket». A főnöknő csak öt frankot vitt magával az első kiadásokra, de az isteni Gondviselésre való hagyatkozása csakhamar jutalmat nyert.

«Róza anya — mondta az egyik szerzetesnő — olyan ellenállhatatlan vonzóerővel bír, amellyel maga köré csoportosíthatna egy egész várost.»

A gyermekekre olyan hatással volt, hogy lassankint megnyerte a szülőket is és olyan bizalmat tudott ébresztetni, hogy már az első évben a növendékek száma harminchatról százra emelkedett. Három hónappal később Annat

abbé, aki elragadtatással tapasztalta a nagyszerű eredményt, Ratisbonne abbétól engedélyt nyert egy hasonló intézetnek a Pastourel-utcában való felállítására. De mikor ez a kiváló lelkipásztor meghalt, az életviszonyok megváltoztak és a nővérek, akik elvesztették lelki támaszukat, nem találván megfelelő lakást, kénytelenek voltak visszavonulni.

Hét évi munkájuk azonban nem volt eredménytelen. Több mint negyven izraelita családdal kerültek összeköttetésbe, amelynek eredménye nem kevesebb, mint huszonhat keresztelés volt.

Az externátusokkal való kísérletezés bevezetője volt az állandó, nagyobb fontosságú alapításoknak. Isten, aki Sion leányai apostoli buzgóságának távoli missziós tereket tartott fenn — alapítójuk óhaja szerint — itt töltötte el velük az inaskodás éveit. Azzal, hogy működési területet a neofitátuson túlra kiterjesztette, azt óhajtotta velük megérttetni, hogy a kongregációnak egyik hivatása a keresztény ifjúság nevelése.

Ebben az időben a nővérek és gyermekek száma a Regard-utcai intézetben napról-napra növekedett. Úgy az internátusban, mint a neofitátusban csakhamar helyszűke mutatkozott, ami gátat vetett a további fejlődésnek. Bár tágasabb helyiségek után néztek, igyekeztük nem járt eredménnyel, mivel az összeg, amelyet azokért tőlük kértek, nem állt arányban anyagi viszonyaikkal.

1850 júniusában a Jó Segítségről nevezett nővérek főnöknője közölte Stouhlen Zsófia anyával, hogy egy előkelő, gazdag ember egy birtokot ajánlott föl nekik Corbeil község mellett, azzal a föltétellel, hogy ott nevelőintézetet nyitnak és a vidék szegény gyermekei számára ingyenes iskolát létesítenek. Miután a Jó Segítségről nevezett nővérek a betegek ápolására szentelték magukat, visszaautasították az ajánlatot, de jóindulattal felhívták

a nemeslelkű adakozó figyelmét a Notre-Dame de Sion intézményére.

Ennek az ajánlatnak a folytatására nem is mertek gondolni, azonban Ratisbonne abbét egy napon egy vállalat igazgatója, Revenaz Elek kereste föl. «Sohasem láttam azelőtt — mondja az abbé — s nem is hallottam róla. Nagyvilági ember volt, akinek beszédéből nem lehetett gyakorlati vallásosságra következtetni, de egyenes, őszinte szívet árult el. Asztalomra egy papirlapot teregetett ki, amely birtokának alaprajza volt. Azt hittem, hogy áruba akarja bocsátani és megmondtam neki, hogy a zárda nem elég gazdag ahhoz, hogy nyaralót vehessen. «Nem is eladásról van szó, mondta a látogató, hanem ajándékról, amelyet fölajánlok Önöknek.» Egy ilynemű ajánlat annyira különösnek tűnt föl előttem, hogy magyarázatot kértem látogatómtól. Bizalmasan közölte velem, hogy szükségét érezvén annak, hogy elhunyt szeretett felesége emlékére egy jótékony intézményt létesítsen, elhatározta, hogy grandbourgi birtokát egy olyan zárdának adományozza, amelynek fönmaradása biztosítva van. Ez ügyben Sibour párizsi érsekhez fordult, akinek tanácsára — amely megegyezett a Jó Segítségről nevezett nővérekével — a Notre-Dame de Sionhoz fordult.»

Mélyen meghatva az elmondottaktól, Ratisbonne abbé felkérte Revenaz Eleket, hogy nézze meg az osztályokat és a munkatermeket. Már régóta kérték az Istent, hogy falusi házuk lehessen és épen ezen a napon is két gyertya égett e szándékra a nagyteremben, ahol a munka közben énekeltek és imádkoztak a gyermekek.

— Miért imádkoztok, gyermekeim? — kérdezte Ratisbonne abbé, amikor látogatójával belépett.

— Atyám — válaszolta az egyik leányka — azért, hogy az Isten egy falusi házat adjon nekünk.

— És miért még?

— Azokért, akik nekünk ezt adni fogják.

— Mindez nem volt előkészítve — mondja Stouhlen asszony, aki e részleteket följegyezte — és Revenaz úr nagy meglepéssel eltelve afölött, amit látott, igen meglepődött látogatásának és a megérkezése folytán félbeszakított ima tárgyának összefüggésén.

Június vége felé Ratisbonne abbé néhány szerzetesnővel Grandbourgba ment. Egy nagy, fallal körülvett földterületen régi kastély maradványai álltak, tanyai épületek, baromfiudvar, bevetett földek és kétoldalt befásított nagyszerű sétány, amelynek látása elragadta a látogatókat. A Szajná uraló fennsíkon feküdt az ősi birtok, amelynek látóhatára az egyik részen a jól megművelt földek messziségében veszett el, míg a másik oldalát a sénarti erdő határolja. A hely a maga egészében az ég nyugalma és derűjét tükrözteti vissza. «Isten szereti ezt a vidéket» — mondogatta Ratisbonne abbé, aki maga is megszerette és már első látogatása alkalmával kiválasztotta magának temetkező helyül.

Wejwada Lujza anyát nevezték ki az új alapítás főnöknőjévé, akinek szakértelme és okossága csodálatot keltett. Feladata annál nehezebb volt, mivel egyidejűleg egy másik intézetet kellett létesítenie olyan helyen, amelynek nem volt megfelelő összeköttetése a népes községekkel, ezenfelül pedig korlátolt anyagi eszközökkel mezőgazdaságot is kellett folytatniok.

«Ha proféta lennék — mondta Tivadar abbé — azt jövendőlném, hogy Grandbourg, amely az isteni Gondviseléstől született s a kereszt tartott fönn, nagy lendületet fog venni és bő gyümölcsöt fog teremni.» Ha szónoki teendői vagy távolabbi utazásai meg nem akadályozták, működése ezentúl Párizs és Grandbourg között oszlott meg.

1852 óta hány lelkigyakorlatot tartott a két intézetben működő leányainak! «Sohasem voltak szónoklatai szentebb ihlettől áthatva — mondják az akkori visszaemlékezések. — Szavai mély nyomokat hagytak a lelkekben

és e csendben eltöltött nyolc nap a megújulásnak és a boldogságnak a napjai voltak.»

Három évvel az alapítás után Isten azt a gondolatot keltette Revenaz szívében, hogy művének betetőzéseül a már szűkké vált ideiglenes szentély helyett egy kápolnát emeltesse szent Matild tiszteletére.¹ És amikor 1856-ban Lujza anya elhagyta Grandbourgot, hogy az áldozatos szeretetnek egy másik működési területére lépjen, a zárda huszonhárom nővért számlált, a nevelőintézetben több mint hatvan növendék volt és az eredeti épületek mellett egy új épület emelkedett s a zárdát általános tisztelet és bizalom övezte a külvilág részéről.

A hársfasétány végén a Szent Szűz egy szép szobra volt fölállítva, az örök hála jeléül és Ratisbonne abbé szokásba hozta, hogy a grandbourgi csodálatos alapítás emlékére leányai minden szombaton a szentmise után énekeljék vagy mondják el a Magnificatot «Mária tiszteletére és hálából az ő közbenjárása folytán elnyert kegyelmekért».

Az alapítás egyik kikötése volt az, hogy a nővérek ingyenes iskolát állítanak föl, azonkívül meglátogatják a község szegény betegeit. A távolság miatt Revenaz kérte, hogy az iskolát más helyiségbe költöztessék, amely a zárda és Evry községtől egyenlő távolságban van, és azt ajánlotta, hogy műhellyel kössék össze. Ez utóbbit csak később nyitotta meg leánya, Pastré Lucia asszony, aki még egy menhelyet is csatolt hozzá. Végre 1869-ben egy oratóriumot is építtetett s így a nővérek megnyerték azt a nagy kegyelmet, hogy az Oltáriszentséget közelükben bírhatták. Az előző évtől kezdve az evry-i kis misszióstelep elvált Grandbourgtól.

Miután ez az iskola az alapítás létezésének feltételei folytán Sionnak legszegényebb háza volt, az alapító gondoskodásának kiváltságos tárgyaként kezelte. «Ami szí-

¹ Feleségének Matildnak emlékére.

vemben változatlan, az a gyöngéd szeretet, amellyel Önök iránt viseltetem» — írta egyszer a kicsinyek és szegények e menedékhelyéhez ragaszkodó nővéreknek.

Mint e régmúlt időkben, később is ismétli: «Gondolataim és áldásom Önök fölött lebegnek mindig». És miként hajdan, úgy most is hű marad e jótékony szerzetescsalád annak a soha el nem lankadó szeretetnek a tradícióihoz, amelynek az a sok jó köszönhető, melyet annyiféle alakban árasztanak maguk körül Ratisbonne abbé hálás leányai.

VIII. FEJEZET.

APOSTOLI KORSZAK.

1842—1853.

Tökéletlenül rajzolnók meg Ratisbonne abbé tevékenységi körét, ha csak szerzetesi családja megalapításának történetét mondanók el. Az 1842-től 1853-ig terjedő időszakban azt látjuk, hogy sajátos missziója mellett még egy olyan irányú apostolkodást is fejt ki, amely maga is elég lett volna ahhoz, hogy minden erejét lekösse.

«Mielőtt Tivadar abbé rendalapító lett — írja egy magasztalója¹ — épen olyan fáradhatatlan, mint amilyen jelentékeny szónok volt. Isten ezt az elmét és szívet a legmagasztosabb doktrinák megismerésére tette képessé. Bizonyos tekintetben teljesen felfegyverkezve lépett a szószékre.» Beszéde a buzgó ima lángjánál gyúlt fel és róla el lehetett mondani: «Ahol a szeretet uralkodik, ott nemcsak világosság van az elmében és lángol a szív, hanem az egész ember élete nem más, mint a szeretet szimbóluma, annak ragyogó fénye».

Először a Notre-Dame des Victoires templomának szószékén tűnt föl. A Győzedelmes Miasszonyunk Társulatában vállalt teendői mellett advent és nagybőjt vasárnapjain prédikált ott s ezzel egyidejűleg más plébániák templomaiban is hirdette az Igét. Aki buzgalmának mérséklésére intette, annak azt felelte: «Ne kívánja azt, hogy a földön pihenést keressek, hanem azt, hogy a mennyországért

¹ Doublet arrasi püspök.

dolgozzam». Egész napokat töltött a gyóntatószékben, nem törődve a túlterheléssel, mert szerinte «a lélek öröme a test egészsége.» De vágyott az imára, amely megkönnyíti felelősségét.

Az 1842. évben tevékenységi köre jelentékenyen kitágul, amit nagyrészen a Rómában történt csoda idézett elő. A következő tíz évben nem kevesebb, mint tizenhat párizsi templomnak volt a szónokája: N. D. de Lorette, Saint-Merri, Saint-Philippe du Roule, Saint-Sulpice, Saint-Roch, Saint-Vincent de Paul, Saint-Etienne du Mont, a Madeleine és a Saint-Louis d'Antin templomokban többször szónokolt. «Ha fáradt vagyok, a szent Szűz megerősít. Igaz, hogyha tekintetbe veszem, mennyit dolgoznak más papok, elpirulok azon, hogy a «fáradtság» szót ki merem ejteni. A katonák, a munkások egész évben dolgoznak és nem panaszkodnak s mi gyáva szolgálai az Istennek, a legkisebb munkatöbbletnél már panaszkodunk.» És az, aki magát így lanyhasággal vádolta, rendszeres teendői mellett kilencedeket, nyolc- és háromnapos ájtatosságokat és lelkigyakorlatokat tartott, ehhez járultak még a szenteket dicsőítő és a felebaráti szeretet gyakorlására buzdító még nagyobb számú beszédei, nem beszélve azokról a szolgálatokról, amelyekre mindig kész volt a zárdák érdekében.

Toursba, majd Neversbe hívják. Az 1844-i adventi szentbeszédeket a dijoni szent Mihály templomban tartja. Az egyik ujság támad, a másik véd, a harmadik tömjénez és teljes egészében hozza beszédeimet; egész kis csata ez, amelynél én magam közömbös maradok.» A zsidók, akik tüntetően a hallgatóság közé vegyültek, nem kis mértékben járultak az egymásnak ellentmondó vélemények kialakulásához.

1845 bőjtjén Versaillesba megy s a következő évnek Mária hónapjában Raess strassburgi püspök hívja meg. Az előző évben ez a főpap azzal adta Ratisbonne abbé iránt való bizalmának és nagyrabecsülésének jelét, hogy

szülővárosának tiszteletbeli kanonokjává nevezte ki. A püspök tapintatos eljárásának volt különben köszönhető, hogy Tivadar abbé családjában helyreállt a szívek békéje.

Május hónapját abban az időben még nem szentelték mindenütt Máriának. Ratisbonne abbé volt az első, aki kivételes pompával óhajtotta megülni. «Szeretném, Méltóságos Uram — írja — ha székesegyházának királynője és pátronája ez alkalommal méltó hódolatban részesülne. A magam részéről minden buzgalmamat följánlom s ha kell, az életemet... Minden este szándékozom szentbeszédet tartani, kivéve a hét egyik napját. E vállalkozás sikerének elérése céljából nagyon számítok Méltóságodra, én magam túlságosan gyenge vagyok. Kell, hogy az ének, a virágok és a fényözön, amely elárasztja a szent Szűz szobrát, legalább annyi vonzóerőt gyakoroljanak, mint a szentbeszédek...»

Ratisbonne abbé, akit a püspök atyai szeretettel fogadott s aki fitymálást várt mások részéről, csak jóindulatú arcokkal találkozott. Még öreg nagybátyja is szeretetteljes tekintettel volt irányában. «Elkezdtém megismertetni családommal Notre-Dame de Sion intézményét — írja Tivadar abbé. Az a jó, amely ebből a mi kedves gyermekeinkre származik, meghatotta családomat. Fivéremnek, Alfonznak, az elhivatása lassankint megteszi a hatását. A fölháborodás lecsillapodott s nem maradt más, mint csodálat és csodálkozás a szívekben, amely olyan mértékben növekedik, amilyen mértékben az idő és a tények a csodát igazolják.»

«Adjanak hálát Istennek — írja leányainak május 10-én — Mária hónapja, úgy látszik, fölforgatja az egész várost.» Azután megnyugtatón óhajtván egy neofitát, aki féltette őt a zsidók ellenséges magatartásától, hozzáteszi: «Azt hitték tehát, hogy meg fognak kövezni! Ellenkezőleg, sokan hallgatják prédikációimat; és ha ez

így folytatódik, nem kétlem, hogy néhányat közülük megnyerünk Jézus Krisztusnak». Ez áldott hónap befejezése a lehető legnagyobb buzgóság jegyében folyt le. «Ideje, hogy elmenjek — írta a szónok, miután érzékeny búcsút vett — másként nem engednének többé vissza.» A régi neheztelések minden jele eltűnt Tivadar abbé önmagát adó szeretetével és amaz elragadó szeretetreméltósággal szemben, mely «Ratisbonne abbé apostolkodásának fő hatóereje volt.»¹

Az 1845. évet Bordeauxban fejezte be kivételes eredménnyel. A kathedrális szűknek bizonyult és a hallgatóság között százzszámra voltak a zsidók. «Most hallom, hogy a főrabbi nyilvánosan megtiltotta híveinek, hogy beszédeimet hallgassák — írja Tivadar abbé — azért remélem, hogy még nagyobb számmal fognak jönni, mint eddig.»²

Tény az, hogy minden városban bizonyos titokzatos mágnes vonzotta szószerékéhez azokat, akikhez valamikor ugyanannak a vallásnak a szájai fűzték. Azt lehetett mondani, hogy látni akarták őt szemekkel és hallani füleikkel, hogy meggyőződjenek arról, hogy az ember, aki annyi meggyőződéssel és szeretettel beszél Jézus Krisztus istenségéről, valóban ugyanaz, aki hajdan közöttük foglalta el az első helyet.

Bordeauxból való távozása előtt Donnet püspök ünnepeiesen beiktatta a székesegyház kanonoki stallumába Ratisbonne abbét, aki nehéz szívvel vált meg «annyi barátjától, annyi gyermekétől, annyi jámbor lélektől» és Salinis abbé vendégszerető hajlékától.

Két hónappal később Cambraiban prédikált. Sehol annyi ember nem jött gyóntatószékéhez, mint itt.

1851-ben Level, a franciák római szent Lajos-intézeté-

¹ Angely abbénak, Ratisbonne Tivadar fölött tartott emlékbeszédéből.

² A dec. 4-én Stouhlen asszonyhoz intézett levélből.

ek igazgatója, régi jóbarátja, meghívta őt Rómába, hogy ott bőjti szentbeszédeket tartson. Másodszor ment Tivadar atya ekkor Rómába, de IX. Pius pápát még nem ismerte. Mikor a hosszú és viszontagságos utazás után március elején odaérkezett, a pápa már megáldotta a vatikán tróntermében azt a 150 szónokot, akik szétoszolva az Örök városban, naponta szentbeszédeket tartottak minden nyelven.

Bár Ratisbonne abbé az áldásosztás alkalmával Level helyettesítette, ő mégis igényt tartott arra és a március 9-iki kihallgatás alkalmával el is nyerte IX. Pius áldását. Ezen a napon kezdődött a negyvennapos bőjti szentbeszéd sorozata, amelyek Tivadar abbé számára nem kecsgettettek annyi reménnyel, mint azok, amelyeket előzőleg Franciaországban tartott.

Római szokás szerint a francia szónok csak vasárnap és a hét két másik napján tartott szentbeszédet. Ratisbonne abbénak ez alkalommal nagy félelmet kellett leküzdenie. «Sohasem volt nagyobb szükségem segítségre, mint most — írja fivérének. — Prédikálnom kell olyan hallgatóság előtt, mely nem számra, hanem érdemre, tudományra és értékre nézve Európa legelőkelőbb közönsége. Megremültem feladatomtól és azt mondom a prófétával:¹ «A-a-a ego puer sum!»²

De a második héttől kezdve beszéde élénk lendületet nyert. A szép és tágas templomban a különböző állású és öltözetű hallgatóság csodálatosan változatos képet mutatott, akik között a szerzetesek különböző színű öltöneyei elvegyültek a megszálló csapatok tisztjeinek fényes egyenruhái közé. «De ez — mondta Tivadar abbé — csak futó pillantás a külsőségekre; a lényeg az a gyümölcs, amely a lelkekben megérlelődik.»

¹ Jeremiás.

² Gyermek vagyok, nem tudok beszélni.

Ez a gyümölcs a húsvéti lelkigyakorlatok folyamán és azoknak befejeztével mutatkozott. Az áldozók száma az előző évekhez képest megkétszereződött.

A szent András *delle fratte* oltáránál könyörgött világosságot és erőt a szónok és ritkán nyert több természetfölötti segítséget, mint itt. Itt imádkozott Sionért is és innen merített új reménységet Izrael megváltására nézve. Első kihallgatása alkalmával IX. Pius pápa hosszasan beszélt arról, hogy mit szándékozott tenni arra nézve, hogy ledöntse a korlátokat, amelyek a pápai államban a zsidókat a keresztény társadalomtól elválasztják. «De — tette hozzá a pápa — a nép, amely oly régóta kérte eme fölszabadulását, amikor elnyerte azt, már nem kért belőle.» Tény az, hogy a zsidók, amikor már szabad volt oda-költözködniök, ahova akartak, továbbra is a Gettóban tömörültek; sem ők, sem a rómaiak még nem értek meg az újításra.

Április 27-én Ratisbonne abbé az utolsó kihallgatáson pápai áldásban részesült, amelyhez a Szentatya bátorító szavakat fűzött. Ez újból megerősítette ama küldetésében amelyet XVI. Gergely pápától nyert.

Első római útja alkalmával a szent Szilveszter-rendet kapta, második római tartózkodásakor IX. Pius pápa önszántából felruházta őt az «apostoli misszionárius» címmel. Ez a kitüntetés akkor nagyon ritka volt és — mondta az Egyháznak e hú fia — «ez az egyedüli kitüntetés, amely izlésemmel, gondolataimmal és hivatással megegyezik». Egész életén át ez a kitüntetés volt számára a legkedvesebb, mert még szorosabban fűzte őt a Szentszékhez.

Legutolsó nagybőjti állomása Párison kívül Amiens volt, 1852-ben. Két hónapot tölteni Salinis⁷ püspök társaságában, aki őt tiszteletbeli általános püspöki helynyökké nevezte ki és Gerbel abbé, a későbbi perpignani püspök közelében, mindez kecsegtető kilátást nyújtott. Azonban ebben a nagyon keresztény városban, amelyben számos

zárda és jótékony intézmény volt és ahol előtte már Ravignan atya és Combalot abbé járt, könnyű dolga volt, már pedig Ratisbonne abbé szívesebben vállalkozott volna olyan helyek apostoli megmunkálására, ahol kedvezőtlenebbek voltak a viszonyok.

Dupont des Loges püspök 1848-ban meghívta őt Metzbe, hogy szűz Mária mennybemenetelének ünnepe alkalmából ott szent kilencedet tartson és egyúttal azt a kívánságát fejezte ki, hogy egyházmegyéjébe is átültesse Sion intézményét. Ott ugyanis a föltételek igen kedvezőek voltak, mivel a zsidó gyermekek a keresztény iskolákat látogatták.

Ratisbonne abbé azután sorra járt Boulogneban, Marseilleben, Nancyban, majd átment Belgiumba és számos konferenciát tartott Bruxellesben, Gandban, Namurben, Liègeben, Louvainben és más helyeken.

Irott szentbeszédeket nem hagyott hátra. A szív bőségéből beszélt, egy-egy főgondolatot kiemelve, amelyről előre elmélkedett, miként azt a hátrahagyott iratai között talált közel kétezer beszédtervezet bizonyítja. Isten lelkétől áthatva, égő vágya volt a lelkekben azt a tüzet felgyújtani, „amelyet Jézus Krisztus hozott a földre.» Isten minden művének indító oka — mondta Ratisbonne abbé — a szeretet, kell tehát, hogy minden emberi cselekedet rúgója is a szeretet legyen!»

A magányban és az elmélkedésben találta meg a maga lelki megerősödésének titkát s a szellemi kincseket, amelyeket azután pazar kézzel szórt széjjel. Majd papi lelkigyakorlatokon vett részt, Saint-Acheulben, Lavalban, N. D. de Liesseben, N. D. de Verdelaishen, majd egy trappista kolostorba vonul vissza, azzal a hiú reménnyel, hogy ott jobban izolálhatja magát és ismeretlen maradhat. Állandóan kéri a karmelita apácák, valamint saját leányainak imáit, ezt a támaszpontot, amelyre szüksége van, mert saját szavai szerint és ezzel az Istennek szentelt lelkek hivatását ugyan-
' csak magasra értékeli: «A szerzetesnők az ő imáikkal a

szónokkal szónokolnak, a katonával harcolnak, a tudóssal tanítanak és a vértanúval győzedelmeskednek.»¹

Keresztelések, áttérések, a katekumenok tanítása, világiai lelki vezetése, egészítik ki Párizsban tevékenységi körét. A kegyelmek ez éveiben az akkori irattárak tanúsága szerint, egész családok kérték az újjászületés szent-ségének fölvételét. E szertartásokat rendszerint Ratisbonne abbé végezte. Beszédeiben az isteni irgalom csodáit szerette kiemelni, amely különböző utakon vezet a lelkeket a Megváltó lábaihoz. Némelyek hosszú szenvedések után jutnak el Jézus Krisztushoz, mások pedig azon tapasztalatok után, melyeket a földi javak hiábavalóságáról szereztek.

A keresztelők között, amelyek a neofitátusban egymást követték, Foa asszonyé keltett nagy feltűnést az irodalmi világban, de egyiknek sem volt oly nagy visszhangja, mint Cohen Hermann zongoraművésze. 1847 aug. 28-án vette fel a szent keresztséget a Notre Dame de Sion kápolnájában és innen indult két évvel később a sarutlan karmeliták bordeauxi noviciátusába. Hermann megtérése az Oltáriszentség tiszteletére nézve azt jelentette, amit Ratisbonne Tivadaré a szent Szűz kultusza tekintetében. Jeladás volt a külső tisztelet mélyítésére. Csodálatos beosztása az isteni tervnek, amely Izrael két fiának az Egyházba való belépését ily módon jelölte meg.

A megtérés kegyelme nemcsak a zsidókra szorítkozott, szétáradt a protestánsokra és a szakadárokra is. Ratisbonne abbé nevétől és híretől vonzatra, nem egy kiváltságos szellem a vele való érintkezés és az ő példája által tanulta meg, miként kell az igazságnak megfelelnünk s milyen nagylelkűséggel kell magunkat neki szentelnünk. A legtöbbet ígérő győzelmek egyike, amelyet a tévely fölött aratott, volt Hetsch Albert doktornak, Hegel tanítványának, a tübingeni egyetem tanárának, megtérése.

¹ «Memorandum.»

Az orleansi szeminárium későbbi igazgatóját és Dupanloup püspök munkatársát egy gondviselészerű alkalom hozta összeköttetésbe Ratisbonne abbéval, akiben bölcs és türelmes lelkipezetőt talált, akire szüksége volt, hogy csüggedésében bátorítsa és ösztönözze akkor, amikor szellemének tunyasága akaratgyengességéhez társul szegődött. A fiatal protestáns, aki abban a hiú reményben ringatta magát, hogy katholikussá lesz, anélkül, hogy pályát vagy szívet cserélne, habozott abban, hogy megtérésének hat év óta húzódó ügyét az önfeláldozás szellemében befejezze. A válság óráiban lelkiatyja mindig imádkozni küldte őt a Saint-Sulpice-templomba, tudván azt, hogy a győzelem eldöntéséhez még maga a papi szó sem elég.

Végre megtörtént az áttérés, 1847 ápr. 16-án. Hetsch abbé életrajzírója a következőképen szól ez eseményről: «Párizs egyik, akkor csendes, majdnem elhagyatott kerületében, amelyet nagy kertek vettek körül, volt egy szegényes, deszkából összerótt, omladozó kis kápolna, amelyet azóta az idő letarolt, amely azonban sokaknak, mint Isten műveinek áldott bölcsője, igen kedves volt... Itt tette le a hitvallást Hetsch Albert Ratisbonne abbé kezeibe... minden egyszerűen ment végbe, majdnem titokzatosan».

A keresztelesek és áttérések ekként a nővéreket és a neofitákat annak a részeseivé tették, ami az ég angyalainak örömét képezi. Senkisem érezte azonban ezt az örömet jobban, mint atyjuk, bár az ő öröme nem volt zavartalan. Sokkal jobban ismerte a sátán csapdáit és azokat az üldöztetéseket, amelyekben azokat részesíti, akiket az isteni kegyelem átalakított, semhogy nyugtalanság nélkül nézte volna az akadályokat, amelyek különösen az izraeliták állhatatosságát tették próbára.

Másrésről a zsidó sajtó több ízben megbélyegezni igyekezett apostolkodását. «Aki semmitől sem riad vissza — írták — akit sem a nap, sem az eső, sem a sár meg nem állít útjában, akit semmi sem rettent vissza, sem a meg-

vettetés, sem az erőszak». Átlátszó célzásokban beszéltek az «aposztata vámpírról, aki telhetetlenül szaporítja a megteréseket, hogy a magáét elfelejttesse». Így írván, a legnagyobb szerűbb dícséretet zengték arról, akit becsmérelni akartak. A zsidó hitközség, amely leste az alkalmat, hogy működésében anyagot találjon a vádaskodásra és botrányral tegye őt magát és műveit lehetetlenné, kétszer törvény elé idéztette.¹ A pörből úgy került ki, mint Mestere: ártatlanul, de megostorozva. A szeretet nem gyanítja a rosszat; s az övével visszaéltek. Minden hibája az volt, hogy segítséget nyújtott egy jámbor vállalkozáshoz, amennyiben ingyen vett föl olyan növendékeket, akik méltatlanok voltak jótéteményeire.

Az ellenszenvvel szemben, amellyel üldözték, a sértésekkel szemben, amelyekkel elhalmozták, változatlanul szelíd maradt. «Ha a zsidók úgy viselkednek, mint ahogy tizennyolc évszázaddal ezelőtt viselkedtek — írja — nekünk úgy kell cselekednünk, mint ahogy az akkori apostolok cselekedtek, azaz áldani azokat, akik bennünket átkoznak, imádkozni azokért, akik káromkodnak és a rosszért jóval kell fizetnünk. Ki tudja, hátha egy szent Pál van azok között, akik bennünket megköveznek! Jobban kell tehát ismételnünk, mint bármikor: «Pater, dimitte illis!» «Atyám, bocsáss meg nekik!»

Egy napon — tíz-tizenöt hó múlva — az őt legjobban gyalázó újságok egyikének firkásza látogatta meg Tivadar abbét. Ez az ember ekkor már nem támadott, hanem könyörgött: «Uram — mondta a papnak — én sokat írtam Ön ellen és Ön ezt tudja. És mégis van bátorságom Önhöz folyamodni... Végszükségben vagyok... Esedezem, ne üzzön el.» Ratisbonne abbé kevéssel azelőtt kapott egy összeget, amelyet saját belátása szerint fordíthatott jótékony célra. Haladék nélkül csendben az egész összeget

¹ 1861-ben Douaiben és Riomban.

átadta ennek a családapának, aki elámult azon a lelki nagyságon, amely anélkül, hogy célzást tenne a multra, a jelen szerencsétlenségben csak alkalmat látott a jó-tékonykodásra. Az a tény, hogy a leányok számára alapított katekumenátus által a keresztelesek száma megsokszorozódott, még jókor arra bírta az alapítót és fivérét, hogy hasonló intézetet vegyenek tervbe fiúk részére. Ehhez a vállalkozáshoz azonban úgy az anyagi eszközök, mint a megfelelő személyzet is hiányoztak. Ezen a bajon úgy segítettek, hogy eleinte a szent Miklósról nevezett kis szemináriumba, majd más katolikus intézetekbe helyezték el a jelentkező fiúkat. Miután azonban ez az intézkedés túlságosan megterhelte az illető intézményeket, Ratisbonne abbé vallásos világi egyéneket keresett, akiket ugyanaz az áldozatkészség hevített, amely Sion első hölgyeit a Plumet-utcai intézetbe vitte. A szentéletű pap azt hitte, hogy megtalálta azt, amit keresett. Ekkor jött közbe a közjegyző bukása, melynek folytán Ratisbonne abbé anyagilag végszükségbe jutott, ami megbénított minden előrehaladást. Hogy a megkezdett munkát folytathassák, más segédeszközöket kellett keresni. De Barante bárónőnek *Salvandy* közoktatásügyi miniszternél tett közbenjárása azt a reményt ébresztette az érdekeltekben, hogy sikerülni fog egy állandó jellegű intézet létrehozása. A jó-akarat azonban itt is csődöt mondott a kilátásba helyezett anyagi támogatás elégtelensége miatt.

1847-ben Rómából jött a buzdítás, nemcsak a katekumenátus második ágára nézve, hanem, hogy létesíttessék egy olyan papi közösség, melynek tagjai különösen Jeruzsálemben a zsidók megtérítését tűzik ki célul. A cselekvés ideje azonban ekkor még nem érkezett el. A jeruzsálemi patriarkátusnak ugyanebben az évben való felújítása és az 1852-ben megalapított Keleti Társaság úgy látszott előfutárai voltak annak az ébredésnek, amely a Szentföldön az erőket munkába állította, megmozgatta és amely

munkából előbb-utóbb a Notre Dame de Sionnak is ki kellett vennie a maga részét. Ez volt a véleménye Mária-Alfonz atyának is, aki figyelmes szemmel kísérte a neofitátus fejlődését. Szerinte Jeruzsálem volt az a csúcspont, ahol Notre Dame de Sionnak sátort kell ütnie. Erre gondolt akkor is, amikor mint jezsuita novicius a következőket írta Stouhlen asszonynak: «Kérem az Istent, ha az az Ő szent akarata is, hogy az utolsó szolgája lehessen az Ön intézményének.»¹

Ez a hajlama még erősebbé vált pappá való szentelése után, amely 1848 szept. 23-án ment végbe. Úgy érezte, hogy a papságából folyó kegyelmek azt az intézményt illetik, amely az ő megtérése folytán jött létre és a szent Várost, ahova ellenállhatatlan vágya vonzotta. Eleinte úgy látszott, hogy az a munkakör, amelybe diszponálták, nem lesz összeférhetetlen szívének vágyával. Párizsba rendelték, a Sevres-utcában lakott és így bizonyos tekintetben részt vehetett a neofitátus vezetésében, sőt a leggyakrabban fivérét helyettesítette is, amikor azt szónoklatai gyakran távol tartották az intézettől. Segítségére volt a fiúinternátus fölállításában is, amely a Duguay-Trouin-utca 3. sz. házában létesült.

Az új hajlékot szent Péter pártfogása alá helyezték és 1852-ben Ratisbonne abbé két társával együtt elhagyhatta Regard-utcai kis lakását, hogy birtokba vegye azt a házat, amelyben azután ő és papjai 1880-ig laktak. Csak az angyalok tudnának számot adni azokról az erényekről, amelyeknek ez a ház volt a csendes tanuja és arról, hogy mennyi kegyelem áradt innen a lelkekre!

Az első gyermek, akit ide fölvettek Sámuel Alfonz volt, akit atyja egész fiatalon anyjával és nővérével együtt elűzött a háztól. Őt csakhamar egy, a harctéren elesett lengyel-zsidó ezredes két fia követte.

¹ Az 1845 szept. 26-án kelt levélből.

Ezalatt Mária-Alfonz atyát a vaugirardi kollégiumba tanárnak nevezték ki. Sorsának bizonytalansága, amelyet a körülmények csak növeltek, mindjobban aggasztotta. Föltárta tehát lelkét fivérének, kérve őt, hogy Isten előtt mérlegelje az érveket, amelyek egy, szerinte minél előbb megvalósítandó terv mellett és ellen szólnak. Miután több tapasztalt ember tanácsát kikérte, akik a megvalósítandó terv mellett nyilatkoztak, Ratisbonne abbé elhatározta, hogy Rómába megy, az ügyben szükséges világosság elnyeréseért. «Útra keltem, aggodalommal a szívemben, kérvén Istent, hogy inkább süllyesszen el a tengeren, semhogy olyan lépést tegyek, amely nem egyezik meg az Ő terveivel.»

A december 4-iki audiencián a pápa előtt kifejtette Sion apostolkodásáról való nézeteit és azt, amit az intézmény mindkét ágától várt. IX. Pius atyai jószággal fogadta e buzgóságtól lángoló szív megnyilatkozásait, azután megáldván bölcsőjében azt a pápi intézményt, amelynek létrejöttét a saját kívánsága is siettette, kiváltságos kegyként egy buzdító és dicsérő okirattal tüntette ki.

Ratisbonne abbé azután áttért a kérdés kényesebb pontjára, Mária-Alfonz atya ügyére. «Isten akaratát kell konstatálnunk mindebben — válaszolta a Szentatya, miután meghallgatta az előterjesztést — és azt emberi szempontokra való tekintet nélkül meg kell valósítani.» A két fivér csak ezt akarta. A Vatikánból a jezsuiták rendházába ment Ratisbonne abbé, ahol Roothan atyát inkább megszorította, mint meglepte a hallott hír, mert Mária-Alfonz atya a jezsuitarendben való tízéves tartózkodása alatt többször beszélt fellebbvalóinak arról a vágyáról, hogy régi hitsorsosait megtérítse.

Bármennyire sajnálkoztak is azon, hogy Mária atyát elvesztik, szent Ignác fiai belátták, hogy a buzgó szerzetes titkos vágyában egy felülről jött hívás nyilatkozik meg. Visszavonulása különben sem lesz szakítás a renddel s

nem fogja károsan befolyásolni azt a bizalmon és tiszteleten alapuló jó viszonyt, amely Jézus Társasága és Notre Dame de Sion között fennállt.

Megerősödve és megvigasztalódva, Ratisbonne abbé visszatért Franciaországba s magával hozta a jezsuita generális levelét, amely Mária-Alfonz atyának visszaadta szabadságát. Nagy volt a szerzetesnők öröme, amikor december 17-iki ülésükön megtudták, hogy a két fivér egyesülése folytán a zsidók megtérésének ügye nagyobb arányokban fog kibontakozni. Másnap korán reggel, Mária atya, nem érezvén elég erőt magában a búcsúzkodáshoz, elhagyta Vaugirard-t, mintha csak arról lett volna szó, hogy valamelyik szomszédos kápolnában misét mondjon. Mikor a Notre Dame de Sion Regard-utcai társalgójába belépett, könnyben úszó arcára szorította két kezét s azután fejét fölemelvén, azt mondta: «Sohasem lett volna elég erőm ahhoz, hogy Jézus-társaságát elhagyjam, ha nem szerettem volna annyira Siont». Ezt a kilépést, mint várni lehetett, különbözőképen ítélték meg.¹ Némelyek a kezdeményezést Ratisbonne abbénak tulajdonítják és reá hárítják a felelősséget. Úgy látszik azonban, hogy ő inkább ellene volt a dolognak és csak a közvetítő szerepét játszotta. Néhány nap múlva (1853 febr. 12-én) így ír egy barátjának: «Hála az Úrnak és hála a jezsuiták generálisának, akinek csak Isten nagyobb dicsősége lebeg szemei előtt, fivérem kollégám, munkatársam, sociusom lett... A világ ítéletével keveset törődöm. Azok, akik elítélték Mária atyát, hogy a jezsuitákhoz belépett, most azért szólják meg, mert őket elhagyta. De elég, hogy a jó Isten tudja azt, hogy miért vezette őt hozzájuk és vitte el tőlük».

Jézus-társaságának rokonszenvét már előre elnyerte az az intézmény, amely alapítója első apostoli törekvéseinek

¹ Lásd: Jézus-társasága Franciaországban. Egy század története, 1814—1914. Burnichon S. J.-tól. II. kötet 414 és a következő lapok. Beauchesne, 1916.

is tárgya volt. Tudjuk, hogy szent Ignác és társai eredetileg a Szentföldön akartak megtelepedni, hogy ott a zsidók és a hitetlenek megtérítésének szenteljék életüket. Ezt csak azért nem tették meg, mert megakadályozták őket benne. A jezsuiták csak örülhettek annak, hogy atyjuk gondolatát három évszázad múlva Sion társasága megvalósítja. Kétségkívül hozzájárultak annak kifejlesztéséhez azzal, hogy Mária atyát megtérése után azonnal ők nevelték a szerzetesi életre és még inkább azáltal, hogy Tivadar atyát, aki hozzájuk óhajtott belépni, nem vették föl a rendbe.

Notre Dame de Sion alapítójának a jezsuitarendhez való ragaszkodása sohasem szűnt meg. Mikor életének végéhez közeledett, az *Emlékek*-ben ezt írja: «Mióta a jezsuitákat ismerem, sohasem szüntem meg őket szeretni és csodálni. Hogyne szeretnők őket, ha szeretjük az Egyházat? Őket a világ ellenséges szelleme állandóan támadja, mert ők azok, akikről az Üdvözítő mondta: «Gyűlölnek titeket az én nevemért».

A Duguay-Trouin-utcai kis közösség kápolnáját 1853 június 29-én áldották meg. Négy fiatal neofita ekkor járult az első szentáldozáshoz és egy másik ezen a napon vette föl a szent keresztséget.

Két évi tökéletesedés és tapasztalatok után, miközben a munkatársak száma megnövekedett, Sibour párisi érsek elismerte az intézményt és a Notre Dame de Sion papjainak Társasága az 1857-iki egyházmegyei direktóriumba is fölvétetett.

Azt mondják az Egyházzal, hogy földi sorsa az, hogy mindent örökké újra kezdjen. Úgy látszik ez a sors jutott Tivadar atyának is osztályrészül, ami azoknak a papoknak a kiképzését illeti, akiknek munkatársaivá kellett lenniök. Harminc év nehéz munkája azonban nem tudta kedvét szegni, a kudarcok nem tudták bizalmát megingatni, buzgalma nem csökkent s hite meg nem ingott.

Célja felé rendületlenül haladt, végső pillanataig ismételvén: «Imádkozom, várok, remélek».¹

Első munkatársai elhagyták, emberi szempontok szerint mérlegelve a jövőt s mentegetvén magukat, mint az evangéliumi meghívottak. Tivadar atyát ez elszomorította, de el nem csüggesztette: «Kettős kegyelmet nyertem — írja — először is nem zúgolódtam egy pillanattig sem, azután meg belenyugodtam a jó Isten akaratába, anélkül, hogy megértettem volna. Mindenben csak ezt az akaratot keresem . . . Reményem erősebb, mint valaha.»²

Bátorítására szolgáltak egy szentéletű szerzetesnek eme szavai is: «Ha valamely intézmény gyümölcsei egyenes arányban állnak azokkal a megpróbáltatásokkal, amelyek azt megrázkódtatják, akkor a Notre Dame de Sion atyáitól sokat várhatunk».

A fiúk neofitátusa, idővel kis kollégiummá vált, amelynek két csoportra osztott ötven növendéke volt. Az egyik csoport Párisban maradt, míg a másikat Grandbourgba helyezték az ottani nővérek intézetének közelébe.³

A folyton ismétlődő csalódások következtében az a gondolat vetődött föl nem egyszer Tivadar atya lelkében, hogy azokkal a munkatársaival, akik hozzá hűek maradtak, egy már létező kongregációba lép be. István atya, a lazaristák főnöke, Roothan, a jezsuiták generálisa és más kiváló egyházi férfiak lebeszélték e tervéről és biztosították őt, hogy a tőle alapított papi intézményről az Isten áldása nem fog elmaradni. Ilyen értelemben nyilatkozott Barnabo kardinális is, a Propaganda prefektusa, amikor 1870-ben az augusztinusok generálisa Ratisbonne atyát Rómába hívta, miután a Notre Dame de Sion papjaival való szoros együttműködéstől várta rendjének Franciaországba való visszatelepítését. «Sion intézménye —

¹ 1859 júl. 14-i leveléből.

² 1819 júl. 10-i leveléből.

³ 1870-ben megszűnt.

mondta a kardinális — speciálisan a Szüzanya műve és Ő kívánja, hogy a papok társaságával kibővítsessék, akiknek hivatása az, hogy a mű sajátos szellemé és jellege megőriztessék . . . Missziója a zsidók megtérítése — Jézus Krisztus személyes missziója. A hithirdetőket a föld minden nemzetéhez küldötték, a zsidókhoz maga Jézus ment. Ez a misszió önöknek van fenntartva, önökre szállott. Ezért nem helyeslem azt, hogy más rendbe beleolvadjanak.»

Bízva a Gondviselésben, amely mindig idejében lépett közbe, Tivadar atya alázattal fogadta küzködéseinek eredménytelenségét «Isten szándékaiban talán a sírkövem lesz az alapzat — írja — amelyen a Notre Dame de Sion papjainak Társasága egy napon föl fog épülni, megerősödni és onnan elterjedni.»

Igy is történt és így fog ezután is történni. A vetés, amelyet a tiszteletreméltó Atya annyi szeretettel és reménységgel óvott mindvégig, az üldöztetések viharában kicsirázott; a kis család folyton növekedett, erősen megalapozódott, majd szárnyra kelt. Mert a szerzetesi seregek olyanok, mint a nyilak a vadász tegzében. Amikor majd az apostolok szava a világ végéig visszhangzik, megszaporodik azok serege, akik az Evangéliumot vannak hivatva hirdetni annak a népnek, amely a meghívottak elseje volt, de a választottak sorában az utolsó lesz.

IX. FEJEZET.

AZ ANYAHÁZ.

1863.

«A mi intézményünk csak egy más intézmény burka alatt fog kifejlődni» — írta Ratisbonne abbé 1851-ben. S valóban ez történt fokról-fokra. Tíz évi fennállás után a Társulat egy olyan átalakulási fázisba került, amelyben az eredeti cél felé más eszközökkel törekedtek.

Mielőtt azonban elhagynók a neofitátus bölcsőjét, amely az első anyáknak oly kedves volt, még egy tekintetet kell reá vetnünk. Mennyi akadályt kellett leküzdeniök, mennyi harcot megvívniök, imádsággal és türelemmel azoknak a választott lelkeknek, akik kezdettől fogva a neofitátusnak szentelték magukat.

«Követelődző szülőkkel van dolgunk — írja Stouhlen asszony naplójában — akiknek fogalmuk sincs a felebaráti szeretetről és azt hiszik, hogy rejtett érdek vezet bennünket gyermekeikhez.» Kétségkívül az érdek nagy volt, a lelkek üdvössége; és ez volt az, amit a zsidó családok megérteni nem tudtak és ezért nagyon résen kellett lenniök, hogy az elért eredményt ne kockáztassák.

A jelentkező katekumenok különböző korúak voltak és többen sem írni, sem olvasni nem tudtak. Nagy fáradtságba került a nevelés hiányainak pótlása és e földhöz tapadt lelkekben a természetfölötti érzék fölébresztése — különösen pedig az oly hosszú ideig fékezetlen akaratnak, az engedelmesség igájába való hajlítása. De a keresztség

szentsége folytán nyert kegyelmek a Szentlélek behatása révén gyors eredményt hoztak.

Különben is semmit el nem mulasztottak a nővérek, ami e lelkek fejlődésére üdvös lehetett. Alaposan vallásos nevelés, a szentségekhez való gyakori járulás, az évi lelki-gyakorlatok, mindezek megkönnyítették a jóra vezető úton való előrehaladást.

«Bennünket legelőször annak a papnak a méltóságteljes magatartása és szelídsége kapott meg, akit mi Atyánknak neveztünk» — írják az első neofiták naplójukban. «Nála az ember egészen eltűnt a pap szelíd és nyugodt méltóságában . . . A mi szemünkben ő egy kivételes lény volt, egy felsőbb lény, akinek az a rendeltetése, hogy bennünket szeressen, tanítson és vezessen. «Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket» — ismételte a Megváltó szavait. Ha jóságát emlegették: «Csak az Isten jó!» — válaszolta s hozzátette, hogy a papnak, aki naponta egyesül Jézus Krisztussal, szükségképen vissza kell tükröztetnie az Ő jóságának néhány sugarát.»

«Gondoskodása, melynek tárgyai voltunk, mindenre kiterjedt, támogatta előrehaladásunkat úgy a tudományban, mint a jó magaviseletben. Minden héten Atyánk elnökölt azon az ülésen, amelyen mindenki számot adott az előző hét eredményeiről. Elnéző volt, ha kis hibákról volt szó, de kérlelhetetlen a szeretet ellen való vétségekkel szemben. Az egyedüli büntetés, amelytől mindenki félt, az ő látogatásainak elmaradása volt . . . Mennyit kértük, mennyire igyekeztünk olyankor, hogy elnyerjük bocsánatát! Ki tudott nagyobb félelmet s egyúttal nagyobb gyermeki szeretetet ébreszteni, mint ez a tiszteletreméltó Atya? Ki tudta magasabb fokban egyesíteni a szelídséget és a szilárdságot?»

«Látogatásai ösztönzésünkre szolgáltak úgy a műhelyben, mint az iskolában. Ilyenkor mindenki kérdéseket intézhetett hozzá, amelyekre atyai leereszkedéssel válaszolt.

Gyermekei között egy sem volt előtte idegen ; olvasott a lelkükben és sokszor többek nagy bámulatára, legtitkosabb gondolataikra felelt.»

A tanítónőknek azt ajánlotta, hogy ébresszék föl tanítványaik lelkében a szent könyvek hasonlíthatatlan szépsége iránt való érdeklődést és szerette, ha ezekből részleteket szavaltak előtte. Azt tartotta, hogy ez a fölséges költészet, amikor a gondolatokat a magasba emeli, a lelket olyan tartalommal telíti meg, amely táplálja, megvilágosítja és megerősíti a lelki inség, küzdelmek és megpróbáltatások idején.

Ez a jó Atya mindenkinek mindene volt s a vezetést mindenkinek a korához és erényeihez mérte. Mikor vidéken tartott szónoklatokat, gyakran írt leveleket kis családjának, vagy együttesen, vagy külön-külön. Több levelet már előre megírt s olyan helyekről keletkezte, amelyek ismeretlenek e földön s útközben tette postára, hogy gyors megérkezésük arról tanuskodják, hogy bár testben távol van, lélekben családjánál maradt.

Azonban a neofitatusba való belépések olyan mértékben ritkultak, amilyen határozottsággal a zsidó hitközség a keresztény hitre való térítés ellen föllépett. Hogy a térítés munkáját megbénítsa, iskolákat állított föl, amelyeket gazdag zsidók tartottak fönns s amelyekkel szegény hitsorsosaik gyermekeit magukhoz vonzotta. Ez iskolák csakhamar benépesedtek, mert a csaknem legyőzhetetlen előítélethez még a zaklatásoktól való félelem is járult, amelyekben azok részesültek, akiknek választása a keresztény tanítás mellett döntött.

Hogy leányai bizalmát megerősítse, Tivadar atya azt mondta nekik : «Ábrahám nem látta meg saját szemeivel az isteni ígéretek beteljesedését ; de miután mindent elhagyott, lépésről-lépésre teljesítette Isten parancsait. Az bizonyos, hogy Isten irgalma Izrael maradéka fölött lebeg. Ha a Lélek működésbe jön, lesznek eszközök, amelyek

a kegyelem útját egyengetik ; és az előzetes szenvedések csak arra szolgálnak, hogy növeljék a jutalmat».

A nevelőintézeti növendékek száma azonban növekedett s ez még nagyobb mértékben történt volna, ha fejlődésének a helyszíke útját nem állja. A neofitátus túlságosan szűk épületeit kívülről nem lehetett megnagyobbítani és a telek sem volt alkalmas a további építkezésekre. Újból lakást kellett cserélni, ami az intézetre nézve életszükséglet volt. Amikor azonban e kérdés megoldásával szembe kerültek, nem lehetett másra számítaniok, mint a Gondviselésre.

Tivadar atya és fivére sok eredménytelen kísérletet tettek ez ügyben, mikor 1853 áprilisának egy reggelén, áthaladva a műtermekkel és villákkal teleszórt Notre Dame des Champs városrészen, szemükbe ötlött egy ingatlan, amely nekik igen megtetszett. Semmi sem jelezte, hogy eladó volna s tulajdonosa sem hagyta őket efelől kétségben.

«Mégis — így beszéli el Stouhlen asszony — egy érthetetlen vágytól, vagy jobban mondva a szent Szűz sugallatától ösztönöztetve, megkérték a tulajdonost, hogy az ingatlant megtekinthessék, amely tágas területen fekvő három, kertektől körülvett épületből állott. Sokáig tartott a szemle és a birtok mindjobban megtetszett a látogatóknak. Mária atya hirtelen elhatározásából vevőként lépnek föl és addig el nem mennek, amíg a tulajdonost, akit ez a hirtelen fordulat szerfölött meglepett, szándékának megváltoztatására nem bírták és az üzletet meg nem kötik.

Ez csak a bevezetés volt, mert mindenekelőtt a Regardutcai házat kellett eladniok. Az oratoriánus atyák boldogok voltak, hogy megvehették, mert számukra egy kedves emlék fűződött a neofitátus kápolnájához, ahol 1852-ben főnökük, Pététot atya, körülvéve első tanítványai kis seregétől, mondta a szentmisét a Szentlélek tiszteletére, mielőtt kongregációjuk végleg megalakult. Az átadás mindkét fél teljes megalégedésére ment végbe és 1853 augusztus

6-án Notre Dame de Sion egész családja utoljára vette körül a nekik oly kedves oltárt, ahol több mint kétszáz izraelita született újjá Krisztusban és ahol huszonkét, többnyire előkelő állású protestáns mondott ellent a tévelynek.

Sok könny hullott, amikor Tivadar atya felkiáltott: «Nem tudom, gyermekeim, szomorkodjunk-e vagy örüljünk. Bár a szomorúság és az öröm ellentétes érzelmek, mindkettő jogos és el nem választhatók egymástól. A vigasztalások mögött ebben az életben ott van a kereszt, vagy inkább a keresztben van a vigasztalás.»

«Keresztnek mondható tehát az, hogy elhagyjuk ez oltárt s ezeket a falakat, melyek oly igaz boldogságnak voltak a tanui; ezt a házat, amely észrevehetetlen pont a város rengetegében, amely azonban annyi barátot vonzott körénk. Mikor azonban a kísértés elfog, hogy elérzékenyedjem, Isten akaratára gondolok, amely mindent elrendez s azt mondom magamnak, azért kell ezt a helyet elhagynunk, mert szűknek bizonyult s amikor tekintetemet Sion új hajlékára emelem, elenyészik a jelen pillanat fájdalma. Meg van írva a királyok könyvében, hogy a frigyszekrény számos utat tett meg, mielőtt Jeruzsálemben, Sion ormán végleg elhelyezték. A szentkönyv írója megemlíti, hogy mindenütt ahol megálltak vele, égő- és hálááldozatokat mutattak be és örömenekeket zengtek. Nektek is áldozatokat kell bemutatnotok, mielőtt állandó lakóhelyet találtok; de én azt kívánom, hogy ezek az áldozatok hálától és örömtől illatozzanak.» És kívánságára a hála és öröm kifejezésére a *Magnificat*-ot zengték.

Mikor a neofitáknak már távozniuk kellett, ami nem minden megindultság nélkül ment végbe, ezzel a megrendítő áldással bocsátotta őket útra:

«Sion anyja, amely elhagyja e helyet, legyen társatok! Sion szelleme, a békének, szelídségnek és az áldozatkészségnek e szelleme legyen mindenütt veletek, bárhova is

vezet az isteni Gondviselés! A jámborság és a buzgóság, melyet e szentélyben merítettetek, maradjon mindig osztályrészetek! Minden jónak osztogatója vezessen benneteket az Új Sionba és virágozzatok ott az idők végéig!¹

Azon a területen, amelyen az anyaház épült, hajdan szentek jártak. Amikor szent Dénes szavára a pogányok nagy tömege kérte a kerestség szentségének föl vételét, a szent püspök Merkur templomát, amely a Lucotitius-hegy lábán épült (ma szent Genovéva hegye), átalakíttatta keresztény szentéllé és azt a szent Szűz pártfogása alá helyezte s annak a Szőlők Nagyasszonya nevet adta (Notre Dame des Vignes). Századok multak el és a tágas területek, amelyeket a gallok püspökének imái és szónoklatai szenteltek meg, viszonylagos elhagyatottságban maradtak. A hajdani szőlők helyét szántóföldek foglalták el és még a Szőlők Nagyasszonya (Notre Dame des Vignes) is a szántóföldek Nagyasszonyává (Notre Dame des Champs) változott. A környező tágas területen a bencések, a kartauziak és a karmelita-apácák osztozkodtak. Végre jöttek a forradalmi zavarok, a szerzeteseket vagy száműzték, vagy börtönbe, verpadra hurcolták és a Notre Dame des Champs név is feledésbe merült volna talán, ha a XVIII. században e névről el nem neveznek egy utcát a Luxembourg közelében, amelynek útvonala úgy látszik, a hajdani kartauzi-zárda területének nyugati határát jelöli meg.

A szerzetesek sírja fölött lassanként a mindennapi élet kezdett zajlani. Az imádságnak ez ősi helyén a művészet keresett csendet és árnyékot, a hírnév azonban, a tehetség nyomán átlépte e csendes rejtek küszöbét, hogy itt felkeresse Ivant, Signolt, Rosa Bonheurt, e kiváló festőket, akiknek műtermeit lassan-lassan Notre Dame de Sion zárdája foglalta el.

Az installáció fáradságos volt. Mialatt Tivadar atya a

¹ Az 1853-ban mondott kápolnai szentbeszédek gyűjteményéből.

belső élet szabályozásán munkálkodott, fivérének a külső rendezéssel kellett törődnie. Fáradozása folytán a régi Sion kertjének ékessége, szűz Mária szobra, az új intézet kertjében díszhelyre jutott és hála az ő nagyszerű érzékének és folytonos tevékenységének, ideiglenes kápolnát rendeztek be, «addig is — mondta Zsófia anyja — amíg atyáink jámborsága egy pompás szentély fölállításával kielégülést nem nyer.»¹

Ez újjászervezés alatt a Notre Dame de Sion intézménye nagy fejlődésnek indul: az anyaház a maga sajátos jellegével a missziós élet középpontja lesz, a noviciátus hivatásokat ébreszt, ami távoli alapításokat tesz lehetővé, a nevelőintézet pedig Lagarmitte Mária Emilia jótékony vezetése mellett csakhamar nagyobb arányokban kezd kibontakozni.

E célra egy újabban szerzett épületet szereltek föl. Emilia anyja lett az igazgatónő, míg a grandbourgi nevelőintézet vezetését Valentin Róza anyja vette át. Mindketten a rájuk bízott intézmény fejlődésére elhatározó befolyást gyakoroltak.

Elszázi volt úgy Emilia, mint Róza anyja, megáldva azzal a gyakorlati szellemmel és szervező képességgel, amely mindig megtalálja azt, ami hasznos és állandó jellegű. Nagyon fiatalon kikerülve az életbe, megismerték a világot s küszködve, szenvedve, egyformán nagy élettapasztalatra tettek szert. Mindketten magas és mélyenjáró intelligenciájukkal tűntek ki, amely Róza anyánál férfiasabb jellegű, Emilia anyánál pedig finomabb árnyalatú volt. Isten mindkettőt azzal a képességgel ruházta föl, hogy embertársaikra hatni tudtak, az előbbi akaratának erejével, az utóbbi pedig szellemének és szívbéli jóságának latbavetésével.

¹ A jelenlegi kápolna alapkövét 1864-ben jún. 29-én tették le és 1878-ban Daumet, az Institut tagjának vezetése alatt fejeződött be. Az anyaház végleges megépítése 1859-ben kezdődött.

Róza anyja, akinek nagyobb működési kör kínálkozott, csak öt évig vezette a grandbourgi nevelőintézetet. Amikor 1859-ben elhagyta, százötven növendéke volt, akik közeli-távolról, mintegy magnetikus erőből vonzatra keresték föl az intézetet.

Emilia anyja működésének eredménye Párizsban lassabban bontakozott ki. Nehéz volt annyi régi és jogosan kitűnőnek elismert nevelőintézet mellett előkelő helyet kivívni, mindazonáltal az anyaházban fenntartott nevelőintézet mindjobban fejlődésnek indult.

Tivadar atya, aki Strassburgban tíz évet töltött tanítással és igazgatással, kitűnően értett ahhoz, hogy leányaiban ébrentartsa a nevelői hivatásuk iránt való szeretetet és azt az igyekezetet, hogy azt jól betöltsék. «Valamennyi női hivatás között — mondta nekik — a legszebb, a legnemesebb a gyermeknevelés. Minden benn van ebben a szóban: *nevelni*, azaz arra az útra vezetni, amely az égbe visz. A világ félreérti e szó értelmét; de a vallás a legfölségesebb értelmet adja neki. Ez az a tevékenység, amelyet Jézus Krisztus magasztalt s mintegy megszentelt ezekkel a szavakkal: Amit egynek tesztek a legkisebbek közül, azt nekem teszitek.»

«Van felebaráti szeretet, amely sikerrel működik a különböző balsors okozta sebek és a nyomor enyhítésén; de ezek az áldott törekvések hatásaikban korlátozottak. Az az odaadás azonban, amely a gyermek javára működik, hatásaiban gyakran a legtávolabbi nemzedékekre is kiterjed. Itt nemcsak a testet gondozzák, hanem a lelket is nevelik, az értelmet megvilágosítják s ezáltal nemesítik a családot, védik a társadalmat, örömet nyújtanak az Egyháznak és gazdagítják az eget. Ezek a megfontolások elégségesek arra, hogy érdeme szerint méltányolják a nevelés munkájának fontosságát és szentségét.»

Milyennek kell lennie tehát Notre Dame de Sion nevelőintézetének, hogy Tivadar atya elgondolásának megfelelően?

Erre ő maga a következőleg felel meg: «Családnak kell lennie, amelyben a főnöknő az anya; a bölcsesség iskolájának kell lennie, ahol az egymással tökéletes egyetértésben élő és a felsőbbségnek engedelmeskedő nővérek vezetése mellett jámborságot és valódi erényeket ültetnek a lelkekbe; a tudomány szentélyének kell lennie, ahol semmit el nem hagynak, ami a legtökéletesebb programnak megfelel».

Szerinte Sion gyermekeinek, akik az igazi boldogság fogalmát megértik, ezt nem annyira szavakkal, mint például jukkal kell kifejezésre juttatniok. Így apostolkodást fejtenek ki, amelynek ellentállni nem lehet. Ahhoz ragaszkodott, hogy a jámborságot helyesen fogják föl, legyen az kedves és mosolygó és mindenkivel szemben elnéző.

Olvasván a Sion nevelőintézetekre vonatkozó szabályzatot, melyet Tivadar atya dolgozott ki, meglepődve látjuk, hogy abban büntetésekről nincsen szó. Nem mintha nem lehetett volna számítani esetekre, amelyek majd előfordulnak, hanem azért, mert Tivadar atya elvben azt akarta, hogy gyermekei mástól ne féljenek, mint attól, hogy Istent megbántják, vagy az előjárókat, akik Istent helyettesítik.

Anélkül, hogy leányai előtt titkolta volna hivatásuk nehézségét, arra a módra tanította meg őket, amellyel annak jól megfelelhetnek: «A nevelés eredményét a gyermekek iránti szeretet biztosítja; ennek a szeretetnek azonban önzetlennek kell lennie, nem szabad önmagunkra vonatkoztatnunk, mert a gyermekek lelke Istené, feléje kell fordítanunk a szíveket és a hála érzelmét. Fontos, hogy az önzetlenség tapintattal és türelemmel párosuljon, amelyek igen szükségesek a javítás és ösztönzés művészetének gyakorlásához és ahhoz, hogy mindenkitől csak annyit várjunk, amennyit produkálni képes... Bármit tanítanak, mindig alkalmuk van növendékeikkel határtalan jól cselekedni, mert az által, hogy fogalmat nyújtanak nekik a szerzetesi lemondásról, olyan benyomást keltenek bennük, amely el nem enyészik».

Saját tapasztalatából a következőket beszélte el: «Ismerem egy jelentéktelen papot,¹ aki nagyon fiatalon égett a vágytól, hogy apostoli működést fejtson ki. De, fájdalom, püspöke tanárnak nevezte ki a kis szeminárium egyik alsó osztályába. Kénytelen lévén reggeltől estig a görög és a latin nyelv elemeit tanítani, sőt szerencsétlenségének betetőzéséül még az ásványtant is, így kiáltott föl: «Jaj, Istenem, hát ezért végeztem én theologiai tanulmányokat? Én neked szenteltem magamat, hogy a lelkeket megmentsem és íme, köveket bízna reám!» És íme, ez történt. E szegény pap tanítványai közül többen kitűnő keresztény férfiakká váltak; némelyek a papi pályára léptek, mások szerzetesekké lettek. Egy napon szegényes ruházatú pap kereste őt föl, aki azt kérdezte tőle:

- Atyám, nem ismer?
- Nem, nem ismerem föl, kicsoda ön?
- Két évig tanítványa voltam, Kobesnek neveznek.
- És mit csinál most? Mivel foglalkozik?

Szétnyitván misszionárius köpenyét, megmutatta püspöki keresztjét a mellén. A szegény alsó osztály tanára letérdelvén a püspök lábaihoz, boldogan emlékezett meg az ásványtanról, amely hajdan úgy kétségbeejtette. Nagyon igaz az, hogy rendszerint legnehezebb foglalkozásaink azok, amelyeket Isten megtermékenyít és megáld.

Azonban tevékenységének legnagyobb részét a noviciátus igazgatása kötötte le és ebben a működésében Tivadar atya nem ismert mérsékletet. Azért a szerzetért, amelyet megalapítani szándékozott, céljánál és amaz eszközök-nél fogva, melyekkel azt elérni óhajtott, kettőzött buzgalommal kellett dolgoznia és imádkoznia. Az alapító úgy a tevékeny, mint a kontemplatív életből kereste ki azokat a vonásokat, amelyeknek a harmóniája adja meg Sion leányának típusát.

¹ Önmagáról beszél.

Ennek az ideálját a bethániai két nővér, Mártha és Mária személyében látta, akikben az Evangélium az apostoli lemondást, a szeretet elmélyülését, a semmitől vissza nem rettenő áldozatkészséget és az Istennel való egyesülés szent örömet személyesíti meg.

E szoros kapcsolatból folyó első feladat segítséget nyújtani annak a szerencsétlennek, akit a legkevésbé értenek meg és aki a legelhagyatottabb, Izraelnek, ennek a másik Lázárnak, akit csak a túlárado szeretet könnyei és imái tudnak halottaiból feltámasztani.

«Jézus Krisztus szavai el nem mulnak — mondta Tivadar atya. Ez isteni szavak között, amelyek mindig megmaradnak, mint egy örök vetés, vannak azok, amelyeket a kálvária útján Jeruzsálem leányaihoz intézett. Rájuk bízta, hogy sírjanak Izrael fölött és imádkozzanak érte. Mária társai osztották Mesterük szívének végső aggodalmait. Az ő szellemüknek és hivatásuknak örökösei Sion szerzetesnői, akiknek imái azok imájának visszhangja s akik visszahívják az akolba azokat, akikért Jézus Krisztus a keresztfán imádkozott.»

«Gondoljunk különben arra, hogy Izrael maradékai az idők viszontagságai között azért maradtak meg csodálatos módon, mert az Úr nagy és végső irgalmasságot akar gyakorolni velük. El kell jönnie annak az időnek, amikor Izrael maradékai lélekkel töltekeznek és új dicsőséget hoznak az Egyházra... Ez az apostolok és az egyházatyák tanítása.»

«De — kérdi az alapító leányaitól — azt jelenti-e ez, hogy önök tétlenségben megvárják azt, amíg Izrael szemeiről lehull a hályog, amely az igazságot eltakarja? Isten mentsen ettől! Isten az apostoloknak azt a speciális küldetést adta, hogy a zsidóknak az Evangéliumot hirdessék: *«Ite potius ad oves quae perierunt domus Israel»*. De ez a küldetés nem zárta ki a többi nemzetek evangélizálását sem. Sion intézménye elsősorban a zsidók megtérítését tűzte ki célul:

de nem kevesebb buzgalommal munkálkodik a szeretet más területein is, amelyek nem térítik el eredeti céljától.

Igy önök az isteni ígéretek megvalósulását nem várják tétlenül. Érdemszerző munkájukat folytonos könyörgésekkel kísérik. Áldozataiknak épúgy, mint imáiknak az a célja, hogy a megígért kegyelmeket az égből leedsdjék. Szabályzatuk ezért hatalmazza föl önöket, hogy nevelőintézeteket, szegény gyermekek számára iskolákat, árvaházakat, műhelyeket létesítsenek.» Ugyanezek a szabályzatok azonban tervbe vesznek egy tisztán kontemplatív zárdát is, azoknak a lelkeknek a számára, akik tisztán imádságos és bűnbánó élettel óhajtták a zsidók üdvét szolgálni.

Meg lehet érteni a felebaráti szeretetet, amely a gyermekek, a szegények és betegekkel szemben megnyilvánul — mondja Tivadar atya. Meg lehet érteni a misszionáriusok buzgóságát, akik a pogány népek közé viszik az Evangéliumot. A zsidókkal szemben való odaadás azonban Krisztus és a lélek titka, annak a különleges kinyilatkoztatásnak a gyümölcse, amely Jézus és a lélek között kiváltáságosan mély kapcsolatot teremt.

A világ szemében ez a hivatás rejtély, ha ugyan nem botrány. Ez az oka a kiválasztottak csekély számának. Milyen nagynak kell lennie azon lelkek buzgalmának, hűségének, szeretetének, akik a Mester szívére hajolva meghallották felhívását «testvérei» érdekében.

Nem csoda tehát, ha Tivadar atya Sion intézményének alapjául a szeretet erényét tette, amelyet szent Pál a legkiválóbbnak mondott valamennyi erény között. Ez hatja át a szabályzatot és ez volt beszélgetéseinek gyakori tárgya. «Akarom — mondta szigorú energiával — hogy a mi szerzetesi családunkban ezt az erényt hősi fokban gyakorolják. Akarom, hogy ebben fölülmulják önmagukat, akarom, hogy legyőzzék önmagukat, akarom, hogy elviseljék egymást, akarom, hogy szeressék egymást! Mennél jobban szeretik egymást, annál jobban szeretik a Mi Urunkat!

Bizonyásággal hívom erre az Urat! Inkább lássam egy pillanat alatt eltűnni a most alakuló család utolsó nyomát is, mintsem hogy lássam e mennyei erény, a szeretet, nélkül szűkölködni»

Valóban azt akarta, hogy a közösség egy család legyen, amelynek gyermekei szeretetben és engedelmességben élnek. Leányainak meghagyta a szükséges szabadságot, hogy kielégíthessék amaz esetleges vágyukat, amely bűnbánati cselekményekre ösztönözte őket, de mindenekelőtt arra hangolta szívüket, hogy örömet találjanak Isten szolgálatában, azt a szent örömet, amely kitágítja a szívet és megkönnyíti nekik az evangéliumi erények útján való haladást.

Wurmser Alfonzina anyja a katekumenátus alapításától kezdve a Gondviselés akaratából harminc éven át volt az ujoncmesternő. Isten és Sion iránt való szeretete lefoglalta szívének minden energiáját és ő mindkettőt lényének minden képességével szolgált. Elveinek az alapító szellemével való megegyezése folytán éber segítőtársa volt a hivatások tanulmányozásában és nevelésében és nélkülözhetetlen tényezővé vált a kongregáció kifejlődésében.

A noviciátusban, ezen a szent törekvésekkel bevetett területen, Stouhlen Zsófia anyja is anyai gyöngédséggel működött, amely magán viselte a Jézus szent Szíve iránt való szeretet bélyegét. Buzdításait akaratlanul is alátámasztotta a szeretetben, alázatosságban és a lemondásban való állandó példaadása.

A noviciátusban volt elhelyezve az a Mária-szobor, amely előtt Tivadar atya az intézmény megalapítására nézve elhatározó útmutatást kért, hogy látása a jelölteket erre emlékeztesse. Ugyanez az indító ok vezette őt abban, hogy a noviciák különös pártfogójául Keresztelő szent Jánost választotta és ezt a következő módon okadatolta meg:

«Szent János már születése előtt megtelt Szentlélekkel

szűz Mária látására és szűz Mária látása sugalmazta a mi intézményünknek is a gondolatát, a szellemét.»

«Szent Jánosnak az volt a hivatása, hogy a gyermekeket kibékítse atyjukkal... Ez az Önök hivatása is, visszavezetni az Egyházba a pátriarkák leszármazottjait.»

«Az Önök műve a világ minden részére kiterjed, mert Izrael maradékai szétszóródtak mindenfelé és Önöknek mindenütt készeknek kell lenniök arra, hogy összegyűjtsék, tanítsák őket és megnyissák nekik az Egyházba vezető utakat.»

«A fontos az, hogy a szerzetesnők az odaadásban és a lemondásban gyakorolják magukat — írta az alapító 1854-ben Lujza anyának. — Azt hiszem, hogy el fog érkezni az a pillanat, amikor komolyan gondolunk arra, hogy egy telepítést küldjünk a Szentföldre.»

Kelet felől ekkor valóban nagy reménységek támadtak.

Level Gyula, a franciák római szent Lajos intézetének főnöke zárandoklatott tervezet a Szentföldre és felhívta Tivadar atyát, hogy csatlakozzék hozzá. Ő azonban, lehetetlennek tartván két hónapra elhagyni népes családját, a következőképen válaszolt a főpapnak:

«Ha Ön is úgy akarja, fivérem, Mária, utazik el helyettem. Megtérésének napja óta ez a kedves testvér ösztönzést érez magában, hogy a Szentföldre menjen és meg van győződve arról, hogy Isten hívja őt oda, hogy Sion művének ott az utat előkészítse.»

A válasz Mária atya kívánságának megfelelőleg történt s az utazás napjául 1855 augusztus 27-ét jelölte meg.

X. FEJEZET.

JERUZSÁLEM ÉS KONSTANTI- NÁPOLY.

1856—1858.

Notre Dame de Sion és Jeruzsálem, ez volt Mária atya kiválasztott célja, egész életének mozgó rúgója.

Megérkezvén a szent városba, elhatározta, hogy itt letelepíti Sion leányait, akiknek hivatása gondviselés-szerű helyet biztosít számukra a Kálvária árnyékában. Valerga, a latin pátriárka, aki 1850-ben meglátogatta a neofitátust, felhatalmazta őt arra, hogy Sion szerzetesnőit telepítse le egyházmegyéjében, sőt följajnlotta vendégszeretetét saját házában, ami minden tekintetben megkönnyítette annak a kettős célnak az elérését, amelyet Izrael apostola kitűzött magának. Az egyik az volt, hogy ideiglenesen lakást béreljen a meghívandó csekélyszámú szerzetesnők részére, azután, ha lehetséges, meg akarta szerezni azoknak a romoknak az egyikét, amelyekhez a Passió emléke fűződik, hogy ott végleg megtelepedjenek. Miután azonban az anyagi eszközök hiányoztak, utánjárása eredménytelen maradt és Tivadar atya már azon a ponton volt, hogy visszahívja Franciaországba, amikor egy váratlanul érkezett segítség lehetővé tette számára egy kis háznak a jövő céljaira két évre való bérbevételét. A házacska a legkevésbé alkalmatlan volt azok között, amelyeket megnézett. «A mi küldetésünk — írja bátyjának — annyira magán viseli Isten bélyegét,

hogy a bizalom parancsoló törvénnyé lesz számunkra. Küldje el nekem Sion első munkásnőit, minden készen várja őket.»

Sürgető felhívása, amely 1856 április 4-én érkezett meg, nagy örömet okozott Párisban és azonnal négy nővért jelöltek ki, akiknek az utazását a hónap 21. napjára tűzték ki.

Az elutazás pillanatában búcsúzásra gyülekeztek a kápolnába. A boldogság és a hálaadás legyőzték az elválás nehézségeit és a kis sereg a Magnificat hangjai mellett kelt útra. Elöl ment Tivadar atya, aki őket kalauzolni akarta az utazás kezdetén. «Nem adatott meg nekem, hogy a Szentföldre menjek, ahova gyermekeimet kalauzolom — írta Marseillebe érkezve. Miként Mózes, a parton maradok és az ég felé emelem kezeimet.»

Miután mindvégig nem lehetett velük, jótanácsokkal és bátorításokkal látta el őket az utazás egyes állomásaira vonatkozólag. «Nemsokára — mondta nekik — szemlélhetik a Szentföldet, annyi zarándok vágyának tárgyát. A pátriarchák, próféták és apostolok nyomdokaiban fognak járni! Jézus és Mária hazájában fognak élni, ez a kilátás nyújtson támaszt és vigasztalást Önöknek! Mondják meg az Úrnak, hogy azért jöttek a Kálvária közelébe, hogy Sion hajdani leányaival szorosabb összeköttetésbe lépjenek, hogy nagylelkű példájukat kövessék, hogy Izrael megtérését kérjék... Helyezzék magukat szent József pártfogása alá, öneki mondatott: «Menj vissza Izraelbe a Gyermekekkel és Anyjával...» Nagy esemény a mi közösségünk számára Sion leányainak a Szentföldre való megérkezése. Egy új élet kezdete ez s vágyaink beteljesedése.»

Mária atya Jaffában várta a szerzetesnőket. «Álom-ez, vagy valóság — írja — nem tudom. Reszketek a felindulástól. Mily jó a Szűzanya! Milyen hatalmas! *Memorare, o piissima mater!*» Himnuszokat és zsoltárokat

zengtek a Jaffától Jeruzsálemig terjedő úton. Mikor Jeruzsálemet megpillantották, a nővérek leszálltak lovaikról és homlokukkal érintették a föld porát. Május hatodika volt. Huszonnyolc év múlva ugyanezen a napon hunyt el Mária atya.

Az ideiglenes hajlék, amelyben hat éven keresztül kellett a nővéreknek lakniok, a damaszkuszi kapu közelében, a bazárok szomszédságában állott és nagyon siralmas látványt nyújtott. A hat szoba egy igen kicsiny kertre nyílt, amelyben sáfrány termett és néhány ciprusfa állt. A falak csupaszok voltak, a szobák bútor nélkül szűkölködtek. Még akkor is, amikor a szükséges javításokat már elvégezték, messze voltak attól az egyszerű berendezéstől, amelyet még a legszigorúbb szegénység is megkövetelhet. «Szeretem azt, hogy Isten művei így kezdődnek — írta Tivadar atya. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ezen a hajdan tejjel és mézzel folyó földön a mi Urunknak nem volt birtokában egy kő sem, ahova fejét lehajtsa.»

Ebben az időben egy szék ritka fényűzési cikk volt Jeruzsálemben. Mikor a nővéreket értesítették a pátriárka látogatásáról, ezeknek mentegetniök kellett magukat, hogy nem ültethetik le, mert az egész házban nincsen szék. «Nem tesz semmit — mondta a főpap. — Misszionárius vagyok, majd leülök egy ládára.» Azután szemlét tartván bútorai fölött, elküldte nékik azt a négy széket, amelyekkel a patriarkátus rendelkezett.

A szent szegénység áldott uralmához fűződik minden alapítás hősi korszaka. Ez a szegénység előjele a későbbi bőségnak és előkészíti a lelkeket a megígért boldogságra. Ez a boldogság már akkor eltöltötte a nővérek szívét, amikor az első *Pater dimitte* elhangzott a főlavató misén, amelyet Mária atya mondott az oratóriumban. Az irgalomnak e felkiáltása fejezte ki a szent városban való tartózkodásuk célját és ebből a gondolatból fakadt boldogságuk

forrása. Engesztelés és újjáalkotás volt működésük célja. Engesztelés, ima és áldozatok által, újjáalkotás; a Palesztina gyermekeinek ingyen eszközölt tanításával, akik felé már a szakadárság és a tévely nyújtotta ki karjait. Biztos jövedelem és anélkül, hogy számítani lehetett volna a nagyon szegény lakosság anyagi támogatására, művüknek a szeretet művének kellett lennie, amelyet a szeretetből nyújtott adományok tartanak fenn. Ilyen kilátások mellett olyan hitre, olyan odaadásra volt szükség, amely emberileg szólva vakmerőnek nevezhető, de Isten bizonysgot tett szándékairól mindvégig tartó támogatásának csodájával.

«*A Notre Dame de Sion szentföldi története*» ennek minden részletéről beszámol. Elmondja, miként találta meg Mária atya az Isten akaratának megfelelő helyet, amely az engesztelés műve lelket uraló eszméjének megfelelt.

Jeruzsálembé való érkezése óta kegyeletének egyik legkedvesebb ténykedése volt a Kálvária azon útjának meglátogatása, amely a pretoriumtól a Golgothára vezet. «Sohasem felejtettem el — mondja — azt, amit Poncius Pilátus házának romjai előtt éreztem, ahol Jézus Krisztust halálra ítélték.»

«Semmiféle hely, a Kálvárián és a Szentsíron kívül nem hatott meg jobban . . .» Amint megtudta, hogy nem lehetetlenség a Passió e drága helyének keresztény kezekbe való juttatása, nem volt kétsége többé. «Az engesztelés művét ott kell megvalósítani, ahol Pilátus megmutatván a népnek azt, akinek az halálát kívánta, ünnepélyesen, jóslatszerűen mondta: «Ime, a ti királyotok.» Ott, ahol az isteni áldozat elítéltetésének okát a kereszten feltűntették, amelytől az azóta elválaszthatatlan: «Názáreti Jézus, a zsidók királya!» Ott, a Kálvária útján, ahol Jézus újból találkozott Sion leányaival, hogy megmondja nekik: «Sírjatok Izrael gyermekein!» Ott emelkedik majd az engesztelés szentélye, ahol Jézus Krisztus vére ismét

folyni fog, de nem hogy elvessen és elkárhoztasson, hanem hogy kegyelmet adjon és üdvözítsen.»

Mária atya azonnal megígérte Istennek, hogy addig nem nyugszik, míg meg nem valósítja azt az eszmét, amelyet elébe vetített a fölülről jött világosság. És mikor föl-emelkedett — bár semmiye sem volt, erősnek érezte magát minden akadály leküzdésére.

Ezek az akadályok nagy számban tornyosultak előtte. Elsősorban is a vételár 17.000 frankról 30.000, majd 70.000 frankra emelkedett.

Mária atya, aki az egész világot bejárta, hogy a szükséges összeget koldulással megszerezze, ekkor — és később még több alkalommal is — megismerte mindazokat a nehéz helyzeteket, amelyekbe az kerül, aki egy szent ügy megvalósításáért kezét kinyújtja, hogy azt előmozdítsa. De 1857 november 24-én a Prétorium romjai a Notre Dame de Sion kongregációjának birtokába kerültek. Csakhamar fölfedezték a törmelékek hegyében, amely a pusztulástól épségben megóvta azt az oldalívet, amely az Antonia-citadella és Pontius Pilátus palotája diadalívének vagy díszbejáratának részét képezte.¹

Első gondja volt Mária atyának ezt a szent helyet ideiglenes kőkerítéssel ellátni. «1858 január 20-ának előestéje volt — beszéli el az atya — s a nővérek arra kértek, hogy a nemrég fölfedezett ív alatt létesített oratóriumban e napon mondjam először a szentmisét.

«Reggel négy órakor Notre Dame de Sion nyolc nővére észrevétlenül elhagyta szegényes, ideiglenes zárdáját. Köténye alatt mindegyik a szentmiséhez szükséges tárgyakból egyet-egyet magával hozott. Elöttük mentem, lámpával a kezemben, miután még sötét éjjel volt, az utcák pedig

¹ Ez a szent hely, amelyhez az Egyház teljes búcsút engedélyezett, jelzi a Kálvária útjának, vagy a keresztútnak kezdetét. Lásd a Francis-kánus Atyák liturgikus könyvét, jeruzsálemi, 1865-ből származó kiadás 55. l.

göröngyösek. Nem találkoztunk egy lélekkel sem és baj nélkül megérkeztünk. Az ajtót magunk mögött gondosan bezártuk és a nővérek csakhamar előkészítettek mindent a szentmiséhez.

«Olyan volt mindez, mint az ősegyház életének egy jele-
nete. Úgy tűnt föl nekünk, hogy a római katakombák idejét éljük. Az átváltozás után a *«Pater dimitte illis»*-t csak halk hangon énekelték, *propter metum Judeorum*, és a szentáldozás pillanatában a nővéreknek az a gondolatuk támadt, hogy megújítsák fogadalmukat. Leírhatatlan áhítattal mondták el a fogadalom szövegét. És amikor a hálaadás után visszatértünk Notre Dame de Sionba, lelkünk még annyira telve volt azzal az égi vigasszal, amely a szentmise alatt elárasztott bennünket, hogy szinte különösnek tűnt föl, amikor ismét észrevettük a földi dolgokat.

Ugyanebben az évben, 1858-ban Mária atyát nagy ki-
tüntetés érte : őt jelölte ki a pátriárka, hogy nagypénteken a Kálvárián szentbeszédet tartson. Mialatt az ünnepélyes körmenet mögött haladtam egy óriási sűrű tömegben keresztül — írja — hirtelen éreztem, hogy egy apró kéz siklik a kezembe, egy kis zsidó fiúé, akinek két nővérét a Sion-nővérek nevelték. Megrémülve az egyedüllettől abban a nagy tolongásban, Mourad Ábrahámnak az a gondolata támadt, hogy védelmem alá helyezkedjék. Meghatva ettől a találkozástól, ezen a helyen és ilyen körülmények között, a kedves gyermek kezét egészen a Kálváriáig a kezemben tartottam s csak ott engedtem el, hogy a Keresztrefeszítés oltárához álljak . . . »

«Amaz örökké borzalmas nap óta, amikor a zsidók — az én őseim — a Kálvárián istengyilkos átkozódásaikat hallatták, soha Izrael gyermekének hangja itt nem visszahangzott. Mit tudtam hát mondani, remegve, könnyekkel telt szívvel? Mit mondhattam mást, mint : «Atyám, bocsáss meg nekik !» Beszédem nem volt hosszú és én csakhamar ismét kezembe vettem az én kis Ábrahámom kezét . . .

Azóta többször felszólítottak, hogy ez évfordulón beszéljek, de én mindig elhárítottam ezt a nekem oly súlyos megtiszteltetést. Úgy tűnt föl előttem, hogy egy szegény pap életében ez egyszer is elég».

A húsvéti ünnepek után Mária atya csakhamar ismét elhagyta Jeruzsálemet, hogy Párisba menjen. A Pretórium romjainak megszerzése «óriási lépést jelentett a szentföldi alapítás életében és jelentős esemény volt az egész kongregációra nézve», de bár sok dolog el volt intézve; azt is lehetett mondani, hogy még minden elintézetlen.

1856-ban, amely év a nővéreknek Jeruzsálembe való megérkezését jelzi, több más alapítási ajánlat is érkezett: az egyik Algirből, a másik Madridból, a harmadik pedig Konstantinápolyból. Mind a háromnak egyszerre nem lehetett megfelelni. De Konstantinápoly, a török birodalom fővárosa kívánatos hely volt és tekintettel a Jeruzsálem fölött való török uralomra, fontosnak látszott az ott való megtelepedés.

Igy vélte Tivadar atya, aki ebben Izrael üdvének más színhelyen való munkálásának eszközét is látta. «Egész községek vannak Konstantinápoly közelében — írja — amelyeket egészen zsidók laknak és azt mondják, könnyebben hozzáférhetők, mint a franciaországiak».

Ebben az időben a lazaristák és az irgalmas nővérek főnöke, István atya volt, aki elhatározta, hogy szent Vince művét abba a hatáskörbe fogja terelni, amelyet az alapító megjelölt és arra gondolt, hogy egy tanító-szerzetnek adja át azokat a leánynevelő intézeteket, amelyeket az irgalmas nővérek keleten vezetnek. A csodálatos éremhez és a Gondviselés kápolnájához fűződő emlékek gondolatait természetszerűleg Sion szervezetére terelték, amelynek alapítóját igen szerette.

A tárgyalások a kívánt eredményre vezettek és 1856 szeptember 8-án a *status domus*¹ felolvasása alkalmával,

¹ A rend állapota, azaz a személyek felsorolása, akik a különböző rendházakban szét vannak osztva.

ami az évi lelkigyakorlatok után szokott megtörténni, tizenkét nővért soroltak föl, akiket Lujza anya vezetése mellett Konstantinápolyba disponáltak.

Az ő vidám rettenthetetlenségük annyira meghatotta az ülésen jelen volt evry-i plébánost, hogy azonnal ajánlkozott Tivadar atyának az új alapítás lelkipásztori teendőinek végzésére. Egy jámbor és tudós pap részéről tett ilyen ajánlat sokkal több előnyt rejtett magában, semhogy el ne fogadták volna. Renard abbé személyében Isten Notre Dame de Sion családjának olyan férfiút adott, akinek odaadása, amilyen elismert, olyan hűséges volt és aki ötven évnél tovább szolgálta Sion ügyét.¹

Tivadar atya, áldván Istent leányainak szent bátorságáért, őket is el akarta Marseilleig kísérni. Csakhamar a szeptember 29-én történt hajóraszállást a következőképen beszéli el: «Ugyanaznap reggel szentmisét mondtam és atyai megindultsággal áldoztattam meg apostoli utasainkat. Délután kimentünk a kikötőbe, ahol egy büszke és méltóságteljes hajó várt reánk, amelyen aranybetűkkel e szavak csillogtak: «Le Sinai». Kötélzete, mint hatalmas gyökerek, tartották mozdulatlanul a vizen, de remegve bocsátott gőzgomolyokat az ég felé... Megáldottam a fülkéket és a fedélzeten maradtam az elutazás pillanatáig... Végre megadták a jelet; és elérkezett az elválás pillanata, a fájdalmas pillanat, amellyel semmiféle lemondás dacolni nem tud. A nővérek körülögnak, én főlemelem a kezemet, hogy megáldjam őket és gyorsan elhagyom a hajót»...

«Ott maradtam a parton, azon a helyen, amelyen álltam, amikor Jeruzsálembe mentek. Láttam a hatalmas hegyet, amint megrázkódik és lassan előrehalad, mintha szintén búcsút mondana Franciaország partjainak. Csakhamar merészen szelte a tenger hullámaait és eltűnt a látóhatár messzeségében. Ezer áldás kísérje útjában!»

¹ Renard atya 1911-ben júl. 12-én halt meg Saint Jean in Montanaban, 91 éves korában.

«Az áldozat nagy — írta azután Lujza anyának — de nagyobb az a szent szeretet, amellyel ezt az áldozatot meghoztuk: Ne gondoljunk fájdalmainkra, hanem Isten művére, Isten dicsőségére és Isten gondviselésére».¹

Az átkelés első napjai semmi kívánni valót nem hagytak hátra. Az október 3-tól 4-re virradó éjjel azonban rettenetes hajóösszeütközés történt. A hajó, amely a *Sinai*-nak nekiment, egy pillanat alatt elsüllyedt, anélkül, hogy segítségére lehetett volna sietni. Maga a *Sinai* is erősen megrongálódott és az utasok között leírhatatlan volt a rémület. Néhány istentelen ember a szerencsétlenséget annak tulajdonította, hogy apácák voltak a hajón, mások pedig, akik nagyobb számmal voltak, könnyezve ajánlották magukat imáikba.

A főnöknő nyugodtan imádkozta elő a lorettói litániát és a szent olvasót. A szorongattatások ez éjtszakája a Rózsafüzér vasárnapjára virradó éjjel volt. A veszély öt halálos órán át fenyegetett, de Istennek hála, a *Sinai* minden nagyobb katasztrófa nélkül megérkezett Konstantinápolyba.

Itt a nővéreket csalódás várta. Az érsek más működési teret akart nekik kijelölni, mint azt a nevelőintézetet, amelyet az irgalmas nővérek már felvirágoztattak. Tevékenységüket egy neofitátus megnyitására óhajtotta korlátozni, ami hosszú ideig tartó tétlenségre kárhoztatta volna őket. Mikor erről Tivadar atya értesült, azonnal Rómába utazott. «A megpróbáltatások — írta — kínosak abban a pillanatban, amikor fölmerülnek, de előjelei a későbbi bőséges gyümölcsözésnek. Kellett, hogy a kereszt előzze meg az Ég áldását».²

Barnabo kardinális a Propaganda prefektusa, nagy jószággal fogadta az alapítót. István atya, a lazaristák főnöke pedig a maga részéről kijelentette, hogy inkább be-

¹ Az 1856 okt. 4-i levélből.

² Az 1856 okt. 18-i levélből.

szünteti a nevelőintézetet, semhogy más kezekbe adja. Ratisbonne atya tehát november 21-én a következőket írhatta leányainak :

«Tegnap kaptam az örömteljes értesítést, amely véget vet első nehézségeiknek. Azt mondom, ezek az elsők voltak ; kétségkívül lesz még sok a jövőben, mert ez Isten műveivel jár ! De Az, aki Önöket egész mostanáig oly kíváloán támogatta, meg fogja adni ezután is a mindennapi segítséget, amelyre szükségük van. Az én bizalmam erősebb, mint valaha».

Az érsek valóban megadta magát és Sion szerzetesnői, hálával eltelve az irgalmas nővérek iránt, akik őket galatai házukban testvéri szeretettel fogadták, elhagyták szent Vince leányait, hogy átvegyék a nevelőintézetet, amely Pancaldi városrészben, a Szentlélekről nevezett katolikus templom szomszédságában feküdt.

Elsősorban is meg kellett nyerniök a növendékek szívét, akik érthető ragaszkodással csüngtek régi tanítónőiken. Lassan-lassan sikerült is ez nekik és az evangéliumi munkáshőkre az áldások bősége áradt. A nővérek csakhamar belátták, milyen okos dolog volt először a keresztény társadalomban gyökeret verni. A zsidókkal szemben való idegenkedés a társadalom részéről ugyanis olyan nagy volt, hogy kezdetben oktalanság lett volna még a kis kápolnában is a *Pater dimitte illis*-t énekelni. Különben is ez a tartózkodás nem tartott sokáig. «Ha reményeink nem is valószínűnek meg életünkben — mondta Tivadar atya — örökségül hagyjuk a mi szerény közösségünknek. Némelyek ültetnek és öntöznek, mások aratnak, de valamennyien ugyanabban a vigasztalásban és jutalomban részesülnek».

Ebben az időben Mária atya sürgette fivérét, hogy keleten működő zárdáikat látogassa meg és Tivadar atya erre vonatkozólag a következő sorokban nyújtott leányainak reménységet : «Szívem mélységes érzelmei sejtetik velem, hogy nem fogok sokáig ellentállni vágyamnak,

hogy Konstantinápolyba menjek». Mindazonáltal arra várt, hogy Mária atya, akinek Európába kellett jönnie, őt az anyaházban helyettesítse.

1858 augusztus 5-én Tivadar atya búcsút mondott gyermekeinek, akiket atyai tanításaival megvigasztalt és az isteni támogatásban bízva, útra kelt. Az első hírek, amelyeket Messinából keltezett, azt tükröztetik vissza, ami állomásról-állomásra fő gondja volt: «Leszállhatunk-e, hogy áldozunk? — Ez az ember szívének nagy szükséglete — írja — minden lehetséges bajnak orvossága s vigasztalása a szárazföldön és a tengeren».¹

Szűz Mária mennybevitelének előestéjén a hajó megérkezett Konstantinápoly kikötőjébe. A jó atya először az érseki palotába ment, hogy Mussabini érseknél tiszteletet tegye. «E látogatás után időm volt, hogy fölkeressem a nővéreket — folytatja. — Együtt voltak bájos kápolnájukban. Szívem hevesen dobogott, mikor az Úrangyalára szóló harangszó, az orgona és a Magnificat hangjainál beléptem. Nem tudtam beszélni, annyira meghatott, amikor Sion eme népes családját idegen földön megpillantottam. Mindegyik arc emlékeket idézett föl bennem; mindegyik lélek nagy áldozatokat hozott és valamennyien engedelmességük és szeretetük hősi bizonyosságát szolgáltatták a mi Urunknak. És ha seholsem tudom megindulás nélkül szemlélni a misszionáriusok gyülekezetét, elképzelhetik, mit éreztem ebben a kápolnában».²

«Rokonszenvet érzek *Izmael* gyermekei iránt — írja pár nappal később.³ De inkább Hágárhoz, mint Ábrahámhoz hasonlíttanak. Nem csekély dolog volna Mohammedtől elragadni őket, hogy Jézus Krisztuséi legyenek. Istennél azonban minden lehetséges. Imádkozunk Izmaelért és

¹ Az 1858 aug. 18-i levélből.

² Az anyaházba intézett 1858 aug. 16-i levélből.

³ Aug. 24-én.

Izraelért. Mily szomorú jelenség ennek a két népnek a bukása».

Tivadar atya lelkigyakorlatokat tartott először a növéreknél, azután a növendékeknek. «Ezek az élénk természetű keleti leányok csupa szem és fül voltak a tanítások alatt — így számol be róluk egy egykori jelentés. Mind-egyik megőrizte azoknak a kegyelmeknek az emlékét, melyeket annak a közbenjárása folytán nyert, aki Mesterének példája szerint menvén, *jót cselekedett.*»

Ratisbonne atya ezeket írja: «Vannak itt athéniek, oláhok, moldvaiak, samosiak smyrnaiak, Ohio szigetbeli bennszülöttek, nem beszélve a konstantinápolyiakról, olasz, angol és német leányokról. Mindezek azonban csak egy családot képeznek, telve szeretettel és gyakorolván az engedelmességet. Elliagyom őket nagyon hosszú időre, de ha olvasni tudnának a szívemben, meglepődnének az érzelmeken, amelyeket benne elfojtok!»

Október 1-én hajóra szállt utitársával, Renard atyával, hogy Palestinába utazzék. Smyrnát elhagyva, szerencsésen elértek Beyruthba, ahol három napot töltöttek. «Az út a Szentföldre hosszúnak tűnik föl előttem — mondta — és nem csodálkozom azoknak a türelmetlenségén, akiknél az negyven évig tartott.»

Végre, október 15-én Jaffába érkeztek és Tivadar atya felkiáltott: «Tizenhét évszázadig tartó távollét után végre visszajöttem hazámba! De milyen változások! Milyen zűrzavar!»

«Másnap reggel 4 órakor a oltárhoz léptem. Ez volt az első szentmisém a Szentföldön. Hogy mit éreztem, azt elmondani nem lehet. . . Magamban hordoztam egész Siont: az atyákat, a nővéreket, a gyermekeket, a barátokat, mindent, amit áldok, mindent, amit szeretek. . . Kértem a minden jó gondolat sugalmazóját, hogy méltó lelkülettel léphessek a szent városba, mert nem megbotrálni, hanem épülni akarok ott és ezt az épülést nem az emberekkel való érint-

kezésből akarom méríteni, mert az ember mindenütt ember, hanem a helyekből, az emlékekből és a reménységből. Elhatároztam, hogy az emberekben csak a jót fogom meglátni. Ha csalódom, Isten majd helyreigazítja véleményemet Jozafát völgyében, addig is mindenkit szeretni fogok, bármilyenek, mégha olyanok is, mint Gog és Magog gyermekei.¹

Hat órákor reggel, nagy hőségben kelt a karaván útra és este öt órákor pillantotta meg Jeruzsálem szürkés kupoláit. «Le akartam szállni, hogy «Isten lábai zsámolyánál» leboruljak, de lovam magával ragadott a szent város bejáratáig. Utitársaim messze mögöttem elmaradtak . . . Megelőztem őket Jaffa kapujánál, ahol nagyszámú zsidót találtam, arccal Betlehem felé fordulva. Mikor ennek okát kérdeztem, azt a felvilágosítást nyertem, hogy szokásuk minden este az úton összegyülekezni, hogy várják a Messiást, akinek a jóvendölések szerint Betlehemből kell jönnie. Szegény vakok! Mikor fordulnak már egyszer a Kálvária és a Szentsír felé? Milyen érthetetlen ez a csökönyös hit abban a megkövesedett vallásban!»²

A két zarándok a pátriárkátusra tért be. Másnap az Atya elment misézni az oratóriumba, ahol Sion szerzetesnői, arab és izraelita tanítványaiktól körülvéve, összegyülekeztek. A viszontlátásnak egy megható óráját töltötték együtt, melyről Tivadar atya később így nyilatkozott: «Az emberi szív túlságos mély megrendülésekre nincsen berendezve és az emberi nyelvnek nincs meg az a képessége, hogy azokat kifejezze».

Ezek a magasabbrendű megindulások, amelyeknek hite adta meg az intenzívitást, képtelenné tették őt arra, hogy az első napokban a szent helyeket meglátogassa. «Az egész város — mondta — nem más, mint egy csendes nekropolis, sírok fölhalmozódása a Sír körül, amelyből jött a föltáma-

¹ Az 1858. okt. 17-i levélből.

² Az 1858. okt. 17-én kelt levélből.

dás és az élet. Ez tűnik föl elsősorban és az első hang, amit az ember hall az, hogy : «Jeruzsálem már nincs a földön, ott fönnt van az !»

Amikor a szent városban már tájékozódni tudott, legtöbbször a Szentsírt kereste föl. «Maga a látása elég, hogy az embert szent borzongás hassa át és látván a tömeget a Golgotha körül topogni és annyi hívő lelket a Szentsírnál vetélkedve leborulni és látván őket, amint Jézus Krisztus lábanyomát csókolják, azt mondhatnók, hogy a vér még mindig folyik s hogy az ellentétek, ellentmondások és azok a különös tünemények, amelyekről az Evangélium beszél, örökké tartanak» .

Milyen szent félelemmel szemlélte Tivadar atya azokat a helyeket, amelyek Joel próféta eme jövendöléseire emlékeztetnek : «Mert íme ama napokban és azon időben egybegyűjtöm mind a nemzeteket és leviszem őket Jozafát völgyébe és ott ítéletet tartok felettök».

A halál szorongattatásainak eme völgye, ahol semmi sem mozdul, semmi sem lélekláz, annál a barlangnál kezdődik, ahol Jézus halálküzdelseit vívta és a Holttenger-nél végződik. «Egy magányos sétát akartam megkísérelni ezen az úton, de a beomlott sírok közt való egy órai menetelés után talpam alatt égni kezdett a föld. Nyugtalanán tett megindultságom és visszatértem súlyos léptekkel az élők földjére. Mégis, amint szorongva tekintettem jobbra-balra, mintegy keresvén a helyet, amelyet majd az utolsó napon elfoglalok, egy gondolatom támadt, amely a félénk lelket megnyugtatja és reménységgel tölti el. Ime a gondolat : Jozafát völgyének bejáratánál, a getsemani-barlang közvetlen közelében van a szent Szűz sírja. Azt mondtam magamban : ez a sír a kegyelmek trónja lesz az ítélet napján. Azok, akik a szent Szűzet szeretik és belé helyezik reménységüket, Mária gyermekei, nem pusztulnak el . . . gyengéd és hatalmas pártfogójuk lesz, aki védő pajzsát terjeszti följük . . . Kikerestem tehát a magam és sionbeli

családom helyét szűz Mária sirja mellett és vigasztalással telve értem haza»¹

«A zsinagóga tövében — amely már nem létezik, mondja másutt — egy gyászos látványban volt részem. Minden pénteken idejönnek a zsidók imádkozni és sírni. Mikor odamentem, hogy tanuja legyek ennek a tradíciónak, valami nevetséges dolgot vártam ; de megvallom, hogy megrendített ezeknek a szerencsétlen vakoknak a rendíthetetlen hite, türelmes és alázatos áhíttata. Férfiak, nők az utca közepén, némelyek a földön ülnek, mások a falakhoz támaszkodnak és valamennyien felkiáltanak az égre. Csókolják a falakat, odatámasztják a fejüket, belemélyeszti kezeiket a hasadékokba, topognak, mint a rossz gyermekek, akiket a haragvó apa kitett az ajtón s akik mindenáron vissza akarnak térni. Szegény zsidók ! Az ő Jeruzsálemben való lételük és az, hogy a csodák e földjén érzéketlenek maradtak, az emberiség történetének legmegfejthetlenebb ténye. Ó, bárcsak Jézus Krisztus vére nem átokként, hanem áldásként hullana Izrael gyermekeinek fejére !»

Ilyen gondolatok hatalmában Tivadar atya mély megindultságot érezhetett a Pretorium romjainál, amely Sion leányainak osztályrészévé lett. Milyen belső tűzzel mondhatta az imákat, mikor október 24-ének reggelén e felséges helyen mutatta be a legszentebb áldozatot ! A romok azonban még nem voltak lakhatók és így az apácák szerény oratoriumában keresztelt meg egy fiatal zsidóleányt a francia és spanyol konzul, a patriarkátus papjai, több ferencrendi szerzetes és a szent József-nővérek jelenlétében. Abban az időben csak a felsorolt rendek voltak találhatók Jeruzsálemben.

Mindenkinek mindene volt, még a hitehagyottakat sem zárta ki szeretetéből, de semmi sem tarthatta vissza a lelki gyakorlatoktól, amelyeket a Kálvárián akart végezni.

«Boldog a magányos lélek — úgy olvassuk egyik levelé-

¹ Az anyaházba intézett és 1858 nov. 8-án kelt levélből.

ben — aki éjjelre bezáratja magát a Szentsír templomának komor, tekintélyes boltívei alá! Az első pillanatokban alig mer lélekzeni és körülnézni. Elmerül a csendben, amely lassankint megelevenedik és csakhamar az Evangélium felséges jeleneteit vetíti a lélek elé... Nem tudja többé hol van és milyen korszakban él. Úgy tér vissza a világba, mintha a halálból támadt volna fel».

Eközben csaknem öt hét telt el. Tivadar atya csak akkor hagyta el a szent várost, amikor Betlehembe ment. Az elutazás napja közeledett. Szembe nézett a szenvedésekkel, amelyek itt a földön a legtisztább örömekkel is együtt járnak és arra gondolt, hogy az a boldogság, amelyet jeruzsálemi leányainak meglátogatása okozott, épen úgy elmúlik, mint minden boldogság ezen a földön, amelynek egy kikerülhetetlen «Isten hozzád» véget vet.

December 8-án Marseillebe ért és két nappal később már az Anyaház kápolnájában találta magát. Hiába kísérelte meg, hogy a szentmise előtt a hallgatósághoz beszédet intézzon. «Kedves gyermekeim — csak ennyit mondott — tíz napja, hogy nem mutattam be a szent áldozatot. Ebben a pillanatban semmi sem lebeg szemeim előtt, mint az az öröm, hogy az oltárhoz mehetek, ami a papnak élete. Később fogok csak arról az örömről beszélni, amelyet afölött érzek, hogy ismét köztetek vagyok.»

Később ekként ír: «Azok a benyomások, amelyeket Isten szerencsétlen városában nyertem, rám nézve felejthetetlenek. Szeretem Jeruzsálemet úgy, amint van, sirjaival, Kálváriájával, megszentelt romjaival és ha Isten a vigasztalások útját engedné járnom, ott szeretnék meghalni. Gondolatainkat azonban magasabbra kell emelnünk».

«Az apostolok is bizonyára erősen ragaszkodtak a Keresztúthoz, a Szentsírhoz, az Olajfák hegyéhez és mégis el kellett széledniök mindenfelé, hogy az Evangéliumot hirdessék mindenütt. Élünk mi is, mint ők, engedelmességből, odaadásból, szeretetből».

XI. FEJEZET.

ANGOLORSZÁG ÉS ROMÁNIA.

1860—1872.

«1837 október folyamán — mondja Desgenettes, a N. D. des Victoires plébánosa — egy tiszteletreméltó pap, Spencer György, hajdan az anglikán egyház pásztora, megkért, hogy imádkozzam az ő hazájáért. Beszéltem a N. D. des Victoires, a Győzedelmes Miasszonyunk Társulatáról, a kegyelmekről, amelyeket ez a Társulat már nyert és megígért, hogy jámbor óhajtságának eleget teszek».

«Ettől kezdve nem volt Franciaországban falu, ahol, ha a plébánia a Győzedelmes Miasszonyunk-Társulatához tartozott, hetenként a pap ne ismételte volna a híveknek: «Imádkozzunk Angolország megtéréseért».

Ratisbonne abbét, aki kevéssel azután segítőtársa lett a szentéletű plébánosnak, nagyon érdekelte e megtérés és a N. D. des Victoires művével kapcsolatban olyan szerencsés volt, hogy oly kiváló konvertitákkal került kapcsolatba, mint Newman, Faber és Manning, amely összeköttetést a katekumenátus alapítása sem szakította meg.

Az első alapítási ajánlatok 1852-ben Irlandból jöttek, de mivel Sion nővéreinek száma ekkor még csekély volt, nem felelhettek meg a meghívásnak. Később Wiseman kardinális fordult más tervvel Tivadar atyához, aki az újabb kéréseknek engedve, 1858-ban Angliába utazott, ahol nagy örömmel fogadták. «Londonban jöttem rá, hogy híresség vagyok — írja leányainak — és ezen a címen ünnepelnek. Ma a Kristálypalotába kaptam meghívást ebédre. Ezt a

meetinget a katolikus előkelőségek rendezték Wiseman bíbornok tiszteletére, aki mellett én foglaltam helyet. A bíboros négy toastot mondott, az elsőt a pápára, a másodikat a királynőre, a harmadikat a jelenlevő lordbiztosokra, a negyediket Ratisbonne abbéra. Nekem is kellett egy speechet mondanom; «Angolországra emeltem poharamat, katolikusokra és protestánsokra egyaránt. A katolikusokra, hogy az Úr őket a hitben reményben és szeretetben megerősítse és megsokasítsa, mint az ég csillagait, a protestánsokra, hogy visszatérjenek közénk és velünk együtt élvezzék az egyesülés szent örömeit».

«Nem tudom — folytatja — mikor hagyhatom el Londont. Figyelek, elmélkedem és mindent Isten kezébe helyezek. Idő kell ahhoz, hogy a dolgok megérjenek és elhatározottassanak. Én mindenben lépésről-lépésre akarom követni a fölülről nyert utasításokat.

A tárgyalásokat majdnem egy évre fölfüggesztették és akkor vették föl újra, mikor Mária atya körúton volt Angol-, Skót- és Írországbán, hogy szentföldi árvái számára könyöradományokat gyűjtsön. Jellemző összetalálkozása a dolgoknak, hogy dr. Manning, a későbbi angol prímás és kardinális, szentbeszédeinek első sorozatát a római angol kolónia számára a *S. Andrea delle fratte*-templomban tartotta. Itt és később a párizsi kölcsönös látogatások alkalmával szövődött az a viszony, amelyről sokkal később a kardinális ekként nyilatkozott Sion szerzetesnői előtt: «Meghitt ismeretségben voltam az önök két Atyjával és nagyon szerettem őket. Sok dologban volt egyforma nézetünk». «Meghat Manning kardinális rokonszenve — írta Tivadar atya 1860-ban. — Bevallom, hogy Isten ez emberének oltalma alatt szeretném Angliában kedves Sionunk megjelénését látni . . . Ha egyszer szerzetesnőink ott megtelepedtek és látni fogják, hogy az országban a hivatások szaporodnak, minden meghívásra kedvező választ fognak adni, amely intézményük szellemének megfelel.»

Isten úgy akarta, hogy az alapítás csak lassan fejlődjék tovább. Kétségkívül nagy erkölcsi támogatásban részesült, de hiányoztak az anyagi eszközök és az angol katolikusokra ebben a tekintetben nem lehetett számítani, akiknek a katolikus renaissance eme korszakában elsősorban az építendő templomokat és plébániákat kellett támogatniok. Londonban a Westmoreland-téren egy igen kicsiny és szerény házat béreltek Sion céljaira, Angyalos Mária temploma mellett. «Súlyt vetek arra, hogy március 19-én, szent József napján nyissák meg intézetüket — mondta Tivadar atya — még akkor is, hacsak egyetlen növendékük volna.»

Néhány hónappal később, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén maga Manning prelátus helyezte el az Oltáriszentséget az oratóriumban. «Ma — így szólt a szerzetesnőkhöz — az üdvösség költözött ebbe a hajlékba és megihletődve e névtől: «Sion», azokról az ígéretekéről és reményekről beszélt, amelyek különleges hivatásukhoz fűződnek.» Tivadar atya szándékát fejezte ki ekként, aki kevéssel később azt írja a főnöknőnek: «Őn ismeri az óhajtást, amely lelkemben nyugszik és önnek azt meg kell valósítania. Egy katekumenátus megalapításáról van szó, amelybe fiatal zsidó és protestáns leányokat kell felvennie. Nehéz feladat és kényes, megoldásához sok bölcsesség és szeretet kell, de Isten áldása jár vele — és kedves az Egyháznak. Imádkozni kell érte, gondolni kell reá és beszélni róla olyanoknak, akik képesek önt megérteni és segítséget nyújtani.»¹

«Az ön művének kezdete olyan, mint amilyen Isten legnagyobb műveié. A keresztnék és a kehelynek az alakja sohasem ugyanaz, de mindig velejár a megaláztatás és az önfeláldozás . . . Nem irigylem azokat a szerzeteket, amelyek gazdag alapon épülnek fel; az evangéliumi szegénység nagyobb bizalmat kelt bennem. A fontos az, hogy házukat jó szellem hassa át, a szerzetesi élet helyesen szabályozott

¹ Az 1861 febr. 20-i levélből.

legyen, hogy a növendékek jámbor és tanult hajadonokká váljanak és valamennyiük szívében szeretet lakozzék.»¹

Alig telt el egy év a londoni alapítás óta, amikor Grant püspök, Ratisbonne atya figyelmét felhívta a kis Worthing városkára, amely a tenger partján, Sussex grófságban fekszik. A városka közelében, az offingtoni kastélyban lakott Gaisford őrnagy, aki csak kevéssel azelőtt tért a katolikus hitre. Ennek a kitűnő embernek az a gondolata támadt, hogy Worthingban, melynek lakói protestánsok voltak, egy katolikus templomot építtet azok számára, akiket nyáron a hely szépsége oda vonz. A püspök úgy tervezte, hogy e templomot egy misszió középpontjává teszi, amelynek eredményes segítségére lehet egy tanítószerzet. Eközben Mária atya Franciaországba érkezett és bátyja őt bízta meg, hogy a helyszínen tanulmányozza, hogy milyen állást foglaljanak ez ügyben. Miután a jelentés kedvező volt, elhatározták, hogy közösen megveszik azt a területet, amelyen Gaisford őrnagy a templomot és a paplakot építtette meg, a nővérek pedig a zárdát, a nevelőintézetet és az iskolát. «Szent Teréziát választottuk az új Sion pártfogójának és remélem, hogy a beiktatás október 15-én meglehet, ha szent igyekezettel működünk.» Kívánsága beteljesedett, de nyilvánvaló volt, hogy ez az alapítás lassan és nehezen fog fejlődni. «A katolikus egyház csak háromszáz év múlva lépett ki a homályból — írta Tivadar atya a következő karácsonykor. Követni kell Jézus Krisztust és nem kell gyorsabban haladni. Ennek az igazságnak kell fölöttünk uralkodnia, amikor Sion gondviselészerű növekedéséről van szó. Úgy az intézményekre, mint a lelkekre nézve a nagyság föltétele az alázatosság. A virágzás csak a kikerülhetetlen megpróbáltatások után fog bekövetkezni.»

1863-ban Tivadar atya rövid látogatást tett Worthingban és május 4-én Southwark szentéletű püspöke helyezte

* Az 1860 márc. 27 és 1861 aug. 27-i levélből.

el nagy ünnepélyességgel a templom alapkövét. Katholikusok és protestánsok mély csendben álltak körül, érezvén annak a nagy jelentőségét, ami előttük végbemegy. Szent Monika ünnepe volt. Angliára alkalmazva azokat a szavakat, amelyeket hajdan egy szent püspök Ágostonról mondott, — a szerzetesnők egyike a következőket írta: «Lehetetlen, hogy egy nemzet, amely annyi buzgó könyörgés tárgya, ne lépjen teljes egészében az üdvösség útjára». Az angolországi házaknak, amelyeket Tivadar atya tanácsaival igazgatott, bátorító szavaival támogatott, nagy vigasztalására szolgált az 1867-ben tett látogatása. Már érezni lehetett a buzgó kitartás eredményét abban az országban, ahol minden intézménynek, mely sikert akar aratni, előbb mély gyökeret kell vernie.

Worthingban a nevelőintézet mellett — amelybe nehezen lehetett növendékeket kapni, miután a környezet protestáns volt — egy műhelyt létesítettek. Az apácák londoni házáat áthelyezték Colville Terraceba, ahol 1872-ig maradtak s ahol a szent Károlyról nevezett oblatus atyák jóakaratú támogatását élvezték.

Csodálatos rendszeresség uralkodott abban a csendes körben, ahol az imádság szelleme és a testvéri egyetértés a csekélyszámú nővéreket képesekké tette arra, hogy egyidejűleg különböző munkakörben sikeres működést fejtsenek ki, mint a megtértek tanítása, áttérések előkészítése, zsidó leányok megkereszteltetése, a künnlakó növendékeknek Mária-kongregációba való tömörítése, a növendékeknek három csoportba való osztása, az angolországi hármasszigorú kasztrendszernek megfelelően és végül a szegények támogatása buzgó katolikus nők segítségével. Ez volt a magva annak az intézménynek, amely később a Powis-Square-on továbbfejlődött és a *Chepstow-villasi* nagyszerű intézményben végleges formát öltött.

Tivadar atya boldog volt, amikor 1870-ben Grant püspököt és Manning érseket Rómában viszontlátta. Az előbbi

erejének végső megfeszítésével tudott csak útra kelni, miután azoknak, akik erről lebeszélni óhajtották, azt felelte: «Többet ér a Szentatyának engedelmeskedvén meghalni, mint az életet engedetlenség folytán meghosszabbítani». Június 1-én halt meg. Nyolc nappal előbb látni akarta Tivadar atyát, hogy vele elmondjon «három Ave Mariát Sionért».

Nem kevesebb rokonszenvet mutatott Manning érsek a kongregációval szemben az alapítóval folytatott tárgyalások folyamán és nem sokkal később érzelmeinek tettekben adott kifejezést, amikor Páris ostromzár alá került és az általános főnöknő Angliába távozni kényszerült. «Jöjjön, jöjjön — mondta az érsek, személyében megáldván a többi menekülteket is. «Sohasem lesznek túlsokan a szerzetesnők, bármennyien is jönnek egyházmegyémbé» — folytatta és csakhamar a Notre Dame de Sion apácáira bízta a Keens atyától Hollowayban alapított plébánia iskoláit.

Ez a városrész, amely London északi részén fekszik, nem tartozik a város előkelő negyedei közé. Itt jobbra a kereskedelemmel foglalkozó, szegénysorsú elem lakik. A szerzetesi ruha megjelenése ebben a külvárosban, ahol VIII. Henrik óta semmiféle zárda nem kapott engedélyt a letelepedésre, nem minden ellenségeskedéstől mentes meglepetést okozott. De Manning érsek meghívását a papság biztatása is támogatta: «Menjetek Hollowayba — mondták. — Jótétemény egy zárdára nézve, ha Keens atya működésével társul. Őt Isten és az emberek szeretik s bármihez fog, áldás van azon.» Tivadar atya hozzátette: «Mert Isten szeretve szereti önöket, azért kerültek ama tövises, bozotos helyre. Milyen privilégium egy apostoli lélek számára az, hogy egy ilyen földet megművelhet!»¹ Hollowayban tényleg minden időben sűrűn fordultak elő megtérések.

A szegénység, amelyet itt a nővérek gyakoroltak, semmi

¹ Az 1871 nov. 11-i levélből.

sem volt ahhoz képest, amely őket Drury Laneben várta, amikor Keens atya, ezt az újabb helyet birtokba véve, felszólította őket, hogy vegyék át a hajdan Faber atyától alapított iskolákat. Ezek az iskolák a «ragged schools», *rongyos iskoláknak* voltak a tipikus képviselői. Egy levegő nélküli vártoronyszerű épületben voltak az osztályok elhelyezve, amelybe 350, a legszegényebb néposztályhoz tartozó gyermek járt, akik oly nagy számban találhatók a metropolisban. A szerzetesnők, ameddig ezeket az iskolákat vezették, azaz 1892-ig, kényszerülve voltak hetenként két napot Hollowayben tölteni, hogy új erőre kapjanak és a szerzetesi közös életben megedződjenek.

Tivadar atya nagyon örült leányai ez elrejtett munkájának és a föld eme kitagadottjai között végzett lélekaratás nagyobb örömére szolgált hitből élő lelkének, mintha ezt a sikert fényes körökben aratták volna. Az ő buzditásaihoz Manning érsekei járultak, aki üdvözölte őket, hogy «az ördög birodalma e tekintélyes részének meghódítására vállalkoztak».

Harminc évvel később Dolan atya, aki Keens atya utóda lett Hollowayben, nem tudta, hogyan áldja Istent azokért a gyümölcsökért, amelyeket ebben a városrészben arattak, ahol tizenkét templom épült és mindegyiknek megvolt a maga zárdája és iskolái. Sion tört utat a később letelepedett kongregációknak. Igen sok lélek, a nővérek oktatása és előkészítése után tért vissza az igazi akolba. «Legyenek áldottak — mondta nekik Dolan atya — mert tudom, hogy a misszió fejlődésében milyen részük volt azoknak, akik buzgalmukkal sohasem fukarkodtak.»

Anglia után Románia hívta meg Ratisbonne atya leányait.

1864-ben Salandari József atyát, a minoriták konstantinápolyi főnökét, Moldva apostoli vizitátorává nevezték ki. A Pérában letelepedett N. D. de Sion-apácákkal való

összeköttetése folytán szerette volna, ha ők vezetik majd azokat az intézményeket, melyeket Jassyban és Galatzban, vikáriátusának e két főhelyén megalapítani szándékozott. Elvben nem volt másról szó, mint egy katolikus iskola megnyitásáról egy kolónia számára, amely nagyobb-részt németekből és németül beszélő lengyelekből állott. De Salandari előre látta, hogy a román arisztokrácia csakhamar egy nevelőintézet föllállítását fogja kérni, hogy leányai francia intézetben nyerjenek jó nevelést.

Moldva érintetlen ország — írta Tivadar atya 1865-ben Randon Teodorina anyának — egyetlen szerzetesház nincs benne s katolikus szerzetesnőket itt még nem láttak. Az Isten Sion zászlója alatt akarja őket itt letelepíteni. Telve vagyok reménységgel, Izrael gyermekei nagy számmal élnek ezen a vidéken... Jézus Krisztus szeretete, a lelkek evangelizálása, az Egyház intézményeinek kiterjesztése, Sion rendeltetése, — íme, ezek azok a gondolatok, amelyekkel foglalkoznunk kell és amelyekről szívünknek meg kell remegnie; «Delectare in domino et ipse faciet.»¹

A misszionáriusnőket, akik 1866 március 12-én utaztak el Konstantinápolyból, Salandari püspök fogadta Jassyban. «Ez volt az egyedüli vigasztalásom, amelyet Romániába való jövetelem óta éreztem», mondta ekkor Salandari. Buzgalmának új lendületet adott az a gondolat, hogy ez a kis közösség mennyi jónak lesz az eszközlője. Az iskola 21 katolikus növendékkel nyílt meg, de egy hónap múlva számuk megkétszereződött és az arcok kiderültek. «Nagy bizalmam van — írja Tivadar atya — de a bizalomnak mindig két testvére, az okosság és a türelem között kell haladnia. Nem mondom azt, hogy félni kell, vagy kételkedni, vagy hátrálni, csak azt mondom, hogy nem kell sietni.»²

¹ Örüljetek Istenben és ő cselekedni fog.

² Az 1866 jún. 2-i levélből.

Ezek az utóbbi szavak a nevelőintézetre vonatkoztak, amelynek a fölállítását csakhamar sürgették és amely rövid idő múlva a legnagyobb fejlődésnek indult. A nővérek feladata igen nehéz volt, mert a szülők bizalmát meg kellett nyerniök, akiknek azonban legnagyobb része görögkeleti volt. Emberi szempontból vállalkozásuk hálátlan mesterségnek mutatkozott, mert semmiféle eredményre nem volt kilátás, mint arra, amelyet a román leányok kiváló intelligenciája és művészi hajlama a tanítás terén nyújtott. Salandari vikárius azonban hitt a megújulásban, amely idővel az odaadásnak és a jó példának a hatása folytán el fog következni.

«A szerzetesi lelkek csak akkor válnak termékennyé — mondta Tivadar atya — ha önmagukról lemondanak és nagylelkűen feláldozzák az emberi vigasztalásokat. Az Úr százaszorosán tudja őket kárpótolni. Buzgalmunknak azonban okossággal kell párosulnia! Önök csak imádsággal és épületes példával apostolkodhatnak. Isten elvégzi a többit annak idejében. Propagandabeszédek csak akadályoznák munkájukat és tönkretennék az önök jövőjét. Kerüljék tehát a proselytismust; kétség esetén pedig forduljanak a püspökhöz.»

Nem kevésbbé védte azonban magát az elvet. «Nem helyeslek semmiféle csonka-katekizmust — válaszolta egy habozó álláspontot elfoglaló kérdésre. Csak annyit lehet megengedni a hitetleneknek és a szakadároknak, hogy azokon a leckéken ne vegyenek részt, melyek nekik nem tetszenek. Nem kell propagandát csinálni, de a tanításban koncessziókat sem szabad tenni. A világért sem akarnám, hogy Sion egy nevelőintézetét szakadárnak lehessen minősíteni. A szeretet engedékeny, de a katolikus hit hajlíthatatlan.»

Apostoli szívével a tisztelendő atya nagyon is megérezte, milyen áldozatokkal jár ez a helyzet, és azért így folytatja levelét: «Megérttem azt a szenvedést, amelyet

buzgalmuknak ez a visszafojtása Önöknek okoz : ez Jézus Krisztus szomjazása. De magától Jézus Krisztustól kell megtanulniok, hogy a kalásznak érnie kell, mielőtt learatják. Csodálom azt a harminc évet, amelyet a mi Urunk csendben, imádságban és munkában Názáretben eltöltött és még inkább csodálom azt a türelmet, amellyel az Evangélium gyümölcseinek megérlelését 2000 év óta várja. Ime, ezen kell szünet nélkül elmélkedni . . . A magvetők nem mindig azok, akik aratnak is, de mindnyájan ugyanazt a jutalmat nyerik el.»¹

1867 októberében az iskolai év kezdetén kétszáz gyermek jelentkezett a nevelőintézetbe és az iskolákba. Az utóbbiakat Valentin Elekta anya igazgatta, akinek a Szentföldet kellett elhagynia ezért, ahol tevékenysége tíz éven át Jeruzsálem és St. Jean in Montana között oszlott meg.

«Az igazi szeretet csak Jézus Krisztust akarja követni bármely úton — írta neki Tivadar atya. — Az ön Szentföldje most Románia, a jövőben pedig a mennyország lesz.»

Ezalatt azonban nem feledkeztek meg a galatzi alapításról sem. Ennek az új intézménynek a vezetésével Lagarmitte Jean-Baptiste anyát bízták meg, akit e célból szintén Jeruzsálemből rendeltek ide. «Isten érdekeit kell keresnünk — írta neki Tivadar atya — nem pedig a mi jámbor kedvteléseinket. A jó szerzetesnők Szentföldje a szent engedelmesség.» Aki másként gondolkodik, szerinte az jobban szereti a Szentföldet, mint a szentek Szentjét.

A szerzetesnőket Galatzban szívesen fogadták. Kereskedőváros lévén, sok zsidó lakott benne, akik hajlandók voltak leányaikat az alapítandó intézetbe küldeni. Franciaország, Ausztria és Olaszország konzuljai is telve voltak jóindulattal irántuk. Ezenkívül Salandari püspök az alapításhoz egy látható őrangyalt is rendelt Pietrobono minorita, galatzi plébános, személyében. «Jobban szeretnék egy

¹ Az 1867 szept. 2-i levélből.

egész kis házat a templom mellett, mint egy tágas intézetet kápolnával, de lelkész nélkül — mondta Tivadar atya. Ez a kérdés olyan fontos, hogy e tekintetben nem szabad bizonytalan ígéretekre támaszkodni . . . »

Az 1867—68. évek sok viszontagság között teltek el. Még az a hír is elterjedt, hogy a «francia nővérek azért jöttek, hogy politikai megbízást teljesítsenek», ami nem volt alkalmas eszköz arra, hogy bizalmat keltsen irántuk. De sem azok az akadályok, amelyeket az emberek idéztek elő, sem a földrengés nem csökkentették kitartásukat és miután a nagy megpróbáltatásokon keresztülmentek, missziójuk váratlanul nekilendült.

«Lassan haladjanak — írta mégis tiszteletreméltó atyjuk, ne vállaljanak több gondot, mint amennyit elbírnak. Különösen arra legyen gondjuk, hogy munkájuk, elfoglaltságuk ne ártson a szerzetesi szellemnek. Minél nagyobb rendszerességre törekedjenek, mert enélkül a szerzetesi szellem lázas kapkodásban merül ki. Tudom, hogy mindez nehéz, különösen az alapítással járó munkatorlódásban, azonban a zsolozsmára, elmélkedésre és egyéb ájtatosságra fordított idő sohasem elveszett idő, mert a többi kötelesség előmozdítására szolgál».

Telve aggodalommal azíránt, hogy mikép bírják ki leányaik az éghajlatot, hozzáteszi : «A hideg miatt sokat gondolok Önökre. Szeretném tudni, jól fel vannak-e öltözve és a fűtés megfelelő-e . . . Beszéljenek nekem Galatz klímájáról, a szellemről, amely az országban uralkodik, gyermekeikről és külső összeköttetéseikről. Az önmegtagadások, tudom, nem hiányoznak. Természetes érzéseim néha arra akarnak bírni, hogy sajnáljam Önöket nélkülözéseikért és szegénységükért, de magasabb szempontból örülni akarok ennek és üdvözölni Önöket mindezekért. Mindaz, amit megvonnak a természettől, nyereség a kegyelemre nézve és semmiféle áldozat nem marad jutalom nélkül».¹

¹ Az 1868 okt. 31-i levélből.

«Bátorság — fűzte hozzá — folytassák útjukat az ellentmondások és ellenkezések közepette, amelyek Isten műveinek velejárói. Két diadalmas fegyver van, amely soha el nem romlik ; és ezek az ima és a türelem. A türelem az időre támaszkodik, az ima pedig az örökkévalóságra.»¹

1869 márciusában Tivadar atya bejelentette leányainak, hogy legközelebb meglátogatja őket : «Ha látni fogják fehér hajamat, csodálkozni fognak vakmerő vállalkozásomon. Én azonban csak Istenben bízom. Nem tekintem a fáradságot, csak az esik nehezemre, hogy hosszú időre elhagyom a mi kedves tűzhelyünket. Mindazonáltal úgy érzem, hogy utazási tervemet meg kell valósítanom, Isten kezébe helyezve minden gondomat.»

Útközben viszontlátja Strassburgot, 24 évi távollét után. «Benyomásaim — mondja — olyanok, mint amilyeneket bárhol a világon szerezhetünk, csak az arányok mások. Öröm és szomorúság fog el, de az utóbbi nagyobb mértékben. A nemzedék, amelyet én ismertem, eltűnt s úgy érzem magam, mint idegenben. Csak a szép székesegyház áll még mindig régi fenségében s ez szolgál vigasztalásomra.»² Rokonságából csak egy fivérét és egy nővérét találja ott. «Családomnak ez a maradéka majdnem keresztény, de ez a «majdnem» az a korlát, amelytől szívem elszorul.»³

Münchenben a Szentháromság-templomban nagyszámú hallgatóság előtt prédikál. Végre megérkezik Jassyba. «Mennyi jót kellene tenni Romániában! — kiált föl csakhamar. — De itt kellene maradnom hónapokig, pedig nekem néhány nap múlva már el kell utaznom.» Nem elégszik meg azzal, hogy a nővéreknek lelkigyakorlatokat tart, ugyanebben részesíti a gyermekeket is. Többször beszél a plébániatemplomban, többek között nagypénteken is, amikor különös belső ösztönzésre az izraelita növendékek

¹ Az 1867 okt. 30-i levélből.

² Az 1869 ápr. 11-i levélből.

³ Az 1869 ápr. 16-i leveléből.

szülei megkérdeztették tőle, hogy «elmehegnének-e őt meghallgatni *e napon*». «Szeretném valamennyiüket meghívni, még ha megköveznének is» — írja.

Itt is, mint mindenütt, szeretete iparkodik azokat a távolságokat áthidalni, amelyeket a vélemények különbsége támaszt a lelkek között. Végre elutazik, boldogan attól, amit látott. «Szegény lelkemnek jobban kellett a pihenés, mint a testemnek — írja három nappal később — mert a búcsúzás, bár igen nyugodt és keresztényien egyszerű volt, szívem mélyén megtört, de mérsékeltem magam jobban, mint kellett volna. Csak, a jó Isten maga tudja, mit érez ilyen alkalmakkor egy atyai és lelkipásztori szív.»

«Ime, itt vagyok Galatzban, ahol minden emóció újból kezdődik: a nővérekkel való első találkozás a kápolnában, az üdvözlő ünnepek, a Sion új gyermekeivel való megismerkedés . . . A zsidók itt is fölkeltek érdeklődését. «Vándorló múmiák ezek. Megtérítésükhöz bírnunk kellene a holtak feltámasztásának hatalmával. Istennél azonban minden lehetséges és ők megtérnek. Máris rábízzák elragadó arcú leánykáikat Sionra . . . Mindenütt a kegyelem dolgozik és élleszt.»¹

Galatzból Konstantinápolyba megy a Fekete-tengeren keresztül. «Már előre Jónás helyzetébe képzeltem magamat és beléptem kabinomba, mint a hal gyomrába. De mily nagy volt örömem, mikor ebből a mélységből a Boszporusz partjára értem! . . . Valóban csodálkozom magamon, hogy elbírom ezeket az impressziókat, amelyek két hónap óta egymást követik. Hiába keményítettem meg magamat és tekintem magamat halottnak, szívem jegén a könnyek olvadását érzem és Istenhez fohászkodom, hogy mentsen meg az érzékenyedés kísértésétől.»

Tíz év telt el Tivadar atya első látogatása óta és most a konstantinápolyi intézetet a legnagyobb virágzásban ta-

¹ Az 1869 jún. 3-i levélből.

lálta. A nevelőintézetten kívül ingyenes iskolát és egy szintén ingyenes belső műhelyt tartottak fenn a nővérek, azonkívül összejöveteleket rendeztek a régi tanítványok számára, stb.

Brunoni apostoli delegátus kívánságára 1863-ban hasonló intézetet alapítottak Cadi-Keuiben (a régi Kalcedoniában), Ázsia partjain. Mayer Lucia anyát, az alapító egyik kiváltságos leányát, bízták meg a vezetésével.

«A mi ázsiai Sionunkról óhajtok Önnek beszámolni — írta neki az anya. — Már elmondták Önnek, hogy milyen elragadó a fekvése. A tenger és Konstantinápoly kikötőjének nagyszerűségéhez a táj elragadó bája járul. Bármerre tekintünk, csodáljuk e bűvös vidék szépségeit.»

A növendékek gyűjtése azonban csak lassan történhetett ebben a régi városból mezővárossá vedlett helyen. Azoknak a nővéreknek, akik gyorsabb fejlődést óhajtottak elérni, Tivadar atya azt mondta: «Semmiféle haladás nem tetszik olyan lassúnak, mint az, amelyet a türelem szabályoz és mégis, az Írás szerint, csak általa siethetünk az Úr útjain . . . «Milyen öröm — folytatja — Mária házat a hitetlenek földjén megalapítani. Legyen azonban igazi szerzetesház az, amelyben Isten szelleme uralkodik.»

Tanácsait követve a közösség, amely 1869-ben még csekélyszámú volt, legalább ébren tartotta az anyaház minden tradícióját.

Miután bátorításával ellátta és megáldotta a zárdát, Tivadar atya útrakelt.

«Nem, kedves gyermekeim — ismételte — én nem válok meg Önöktől. Visszatérek Sion tűzhelyéhez, ahol Isten székhelyemet kijelölte, visszatérek a központba, ahonnan kiindulnak a hatóerők és egybefutnak azok az éltető erek, amelyeken keresztül az Isten- és emberszeretet gyermekeim lelkébe árad.»

És Párizsba való visszaérkezése után pár nappal, sajnálkozván afölött, hogy levelezését még nem kezdhette meg

azt mondta : «Mindenkinek külön szeretnék írni. Ehhez azonban két dolog kellene : idő és szív. Időt Istentől kérek, mert a napok repülnek, anélkül, hogy nyugalmat hoznának, amelyre annyira vágyakozom. Ami pedig a szívemet illeti, ó, azt darabokban hagytam Konstantinápolyban, Galatzban és Jassyban.»¹

¹ Az 1869. aug. 19-én Valentin Róza anyához intézett levélből.

XII. FEJEZET.

A KERESZTÉNY ANYÁK TÁRSULATA.

1850 – 1867.

Ratisbonne abbé, aki a Gondviselés útmutatásai iránt mindig fogékony volt, csaknem akarata ellenére lett alapítója egy szerzetes kongregációnak, amely azóta az egész világon elterjedt. Csaknem egyidejűleg igazgatása alatt egy teljesen másfajta intézmény indult fejlődésnek, amely messze elágazott. E műről Guibert¹ érsek 1868-ban úgy nyilatkozott, hogy «teljesen megfelel a mai állapotoknak és leghatásosabb orvosságává lehet azoknak a bajoknak, amelyek a vallást kikezdték.»

1850-ben Tivadar atyát Boulogne-sur-Mer-be hívták, hogy ott szentkilencedet tartson. Működése itt különösen áldásos volt, de a hitszónok nem is sejtette, hogy ehhez az ideiglenes megbízatáshoz fűződik majd egy állandó intézmény eredete. Az isteni tervek célszerű berendezésében Ratisbonne atyának ez a missziója arra szolgált, hogy azzal a lélekkel találkozzék, amelyben a vele való érintkezés folytán egy termékeny gondolat vert gyökeret.

Josson de Bilhem Lujza asszony, akinek a neve bizonyos tekintetben a Keresztény Anyák Társulatát személyesíti meg, Párizsban, 1804-ben született. Ez a hölgy, aki szellemének emelkedettségével épen úgy, mint valódi jámborságá-

¹ Guibert érsek (később Párizs bíboros érseke) 1868 nov. 30-i leveléből.

val tűnt ki, gondos nevelésben részesült. Tizenhétéves korában ment férjhez és gyermekei anyjuknak köszönhatték vallásos elveiket és azt az állhatatosságot, amellyel azokhoz hűek maradtak. Férjének állása, aki elnöke volt a lille-i polgári törvényszéknek, ehhez a városhoz kötötte, ahol minden szeretetműnek ő volt a lelke.

Egy anyával való találkozása, aki fiának lelkihalálát siratta, azt a gondolatot érlelte meg benne, hogy egy buzgó imaközösségbe egyesíti azokat az anyákat, akik lelkükön viselik gyermekeik örök üdvét. Naponta összegyülekezett néhány anya, hogy közös imával kérjék e szándékra a Szepültelen Szűz áldását és a kis társaság, mely nem számított arra, hogy Lille-n túl is elterjedjen, a Fájdalmas Szűz-anya pártfogása alá helyezkedett.

Ekkor történt meg, a boulognei szent kilenced alatt, Josson asszony és a még akkor majdnem ismeretlen Notre Dame de Sion kongregációjának főnöke közötti találkozás. Jossonné Ratisbonne atyában vélte a szándékára vonatkozó isteni akarat tolmácsát fölfedezni, akit a kíséret nagyon érdekelt s odanyilatkozott, hogy «ez a kis mustármag növekedni fog és áldásos gyümölcsöket terem.» Igen — írta egy hónappal később Jossonnének — a Gondviselés nyilvánvaló tényét látom a mi találkozásunkban... de Istenre akarom bízni a gondot, hogy ő jelölje meg a módokat; fejlessze és gyümölcsöztesse az ő dicsőségére.¹

Nem sietett a Boulogneban szerzett összeköttetéseit szaporítani, sőt nem tudott megfelelni Jossonné azon meghívásának sem, hogy legalább egyszer tartson Lilleben szentbeszédet. Római utazásának előestéje lévén, nagyon szívesen határozta el magát arra, hogy az Anyák Társulata számára a Szentatya áldását fogja kérni. Válaszképen az elhangzott könyörgésre, IX. Pius pápa egy Rescriptumban² nagy szívbeli örömmel a Társulat tagjainak a holtakra is

¹ 1850 szept. 12-i leveléből.

² 1851 márc. 15-én kelt.

alkalmazható teljes bűcsút engedélyezett a Boldogságos szűz Mária születése napján, a Fájdalmas Szűzanya, szent József és szent Monika ünnepén, a szokásos feltételek mellett.» «A Fájdalmas Szűzanya ünnepe közeledett — írja később Josson asszony. A társulat negyven tagja szeretne volna egymást megismerni és szentmisét szolgáltatni, hogy Jézus és Mária szívébe helyezték gyermekeiket. A nagyértékű Rescriptum 1851 április 11-én, az ünnep előestéjén, érkezett meg Lillebe. Miután a kívánt összejövetelnek minden kedvezni látszott, másnapra összehívták a tagokat a Hétfájdalmú Szűz kápolnájába. Első ízben mondtak szentmisét az intézmény szándékára és a szentbeszéd után, amelyet egy jezsuita atya tartott, fölolvasták a Rómából jött Rescriptumot.¹

A Társulat, amelyet az egyházmegye feje elismert, csakhamar hatvan tagot számlált Valenciennesben, Cambrai e számot még túl is szárnyalta. Főreménységüket azonban Párisra helyezték, ahol az intézmény 1852-ben honosodott meg, amikor Josson de Bilhemet képviselővé választották és így saját és családja lakóhelyét kénytelen volt Párisba helyezni.

Szent Monika ünnepén az anyák, akik az új Társulatnak magvát képezték, Sibour érsek engedelmével Sion kápolnájában gyülekeztek össze, amely az intézmény székhelye, Ratisbonne atya pedig annak igazgatója lett. Jossonné, mint elnöknő, ezt a címet haláláig viselte.

A párisi tagok száma nem egészen három év alatt ezerszázra emelkedett.

«Minden összejövetelünkön — a szentmise után — mondta az elnöknő — igazgatónk buzdító szavakat intéz hozzánk és tanácsaival lát el bennünket, amelyek úgy a mi megszentelésünket, mint gyermekeink javát célozzák. Tanításai elárulják, mily nagy érdeklődéssel viselte-

¹ Az 1855 márc. 19-i jelentésből.

tik imaszövetségünk iránt. «Ez a Társulat — mondta nekünk — Jézus és Mária szívének nagy vigasztalására van». A novemberi összejövetelen a szentmisét az elhalt tagokért és gyermekekért mondták. Ez alkalommal Ratisbonne atya a szervezés néhány részletével is foglalkozott. Felhívta a hölgyeket, hogy írásban küldjenek jelentést a párisi Társulat elnöknőjének vagy igazgatójának az ima meghallgatásokról. Fontos, hogy ezekről, tudomást szerezzenek, hogy értük Istennek hálát adjanak, rajtuk a tagok épüljenek s általuk bizalmuk megerősödjék vagy növekedjék és hogy ezáltal a pápától újabb lelki kincseket nyerjenek».

E kincsek nem vártak magukra. 1856 március 11-én egy pápai brève a Társulatot, amely körülbelül négyszáz idegenben és Franciaországban alakult Társulatot egyesített, Főtársulattá emelte és a Notre Dame de Sion papjainak vezetése alá helyezte.

Nagy lépés volt ez egy egyesület életében, amely alig tekinthetett vissza öt-hat éves multra. A brève kihirdetése ennél fogva a lehető legnagyobb ünnepségek közepette történt meg. Maga Sibour érsek végezte a szertartásokat és Tivadar atya, mint igazgató, a távollevő tagokkal ismertette meg azokat az előnyöket, amelyek a Főtársulattá való emeléssel jártak: «Mennyi reménység fűződik ehhez a Főtársulathoz, — írta egy körlevélben. Ismerjük, mily hatalmas erő még az elszigetelt ima is. Milyen ellenállhatatlan hatást fog ezután Isten szívére gyakorolni, ha az oly gyengéd és buzgó keresztény anyák lesznek azok, akik egyesítik óhajaikat, könyörgéseiket, könnyeiket, hogy a KegyelmeK Királynéjának közbenjárását kérik! Ennek a Főtársulatnak a hatása máris csodálatos tényekben nyilvánkozott meg. De most, amikor a Szentszék elismerte, még bátrabban fog küzdeni a gonosz szellem ellen. A szeretettel párosult imádság az Evangélium szerint hatalmas fegyver és az egyedüli, amely a nő kezébe való, amely öt

győzelemre vezeti és mindenkor anyai örömeket és vígasztalásokat biztosít neki».¹

Ehhez a körlevélhez csatolták az alapszabályokat is, amelyeket Tivadar atya szerkesztett és az érsek jóváhagyott. Ez alapszabályok ismertetik a Főtársulat célját, székhelyét, tevékenységét, a felvétel feltételeit és lelki javakban való részesedést, az igazgatóság tagjait, a csatlakozás alaki feltételeit és végre az ünnepeket, melyekhez a Szentatya teljes búcsút engedélyezett. Az alapszabályokban feltűnő azoknak nagy egyszerűsége. Semmi megterhelés az áhitatgyakorlatokban; az okos igazgató azt akarja, hogy a keresztény anya a vallás magasabb értelméhez ragaszkodjék és tökéletesedését kötelességének nagylelkű elvégzésében keresse.

Az 1856. év végére érvén — amely a Társulat krónikáiban nevezetes helyet foglal el — Jossonné jelentésében Tivadar atya következő szavait idézi: «Ha látom ezt az egyesületet, amely oly szerény és olyan újkeletű és azt a bőséges áldást tekintem, amelyet nyert, nem csodálkozom, hogy Sion kápolnája ma már túlságosan szűk ahhoz, hogy a tagoknak a sokaságát befogadja. A Szentatya szava tette mindezt, az termékenyít meg mindent, aminek az Egyházban létre kell jönnie.»²

Ratisbonne atya húsz éven át volt épen olyan buzgó, mint amilyen elismert szónoka az anyáknak, akik hűségesen összegyűlekeztek N. D. de Sion tövében. Elnökölt gyűléseiken és ő tartott nekik lelkigyakorlatokat. Isten megadta neki azt az értelmi belátást, amellyel az anyák szükségleteit felismerte s különös kegyelmet nyert, hogy őket taníthassa, ösztönözze és bennük természetfölötti igényeket támasszon. Tanácsaiban azonban nem részesülhettek a vidéken vagy a távoli országokban lévő tagok, akik szerettek volna ezzel a szellemmel töltekezni. Ezért,

¹ Az 1856 május 1-i körlevélből.

² Az 1856 dec. 13-i jelentésből.

engedve a jogos kéréseknek, az igazgató 1859 elején egy könyvet bocsátott közre, melynek e találó nevet adta: «Keresztény anyák kézikönyve».¹

«Ratisbonne atya — mondta Melun vicomte — a «Keresztény anyák kézikönyvé»-nek kiadásával meg akarta tanítani az anyákat arra, hogyan töltsék be Istentől nyert küldetésüket... Ez az annyira szelíd és megható tanítás nem titkol el semmit ama kötelességekből és erőfeszítésekből, melyekkel az Evangélium szerinti anyaság jár; elmondja, mily nehéz az út, amelyet az anyának meg kell járnia, hogy tökéletességre jusson. De a «kézikönyv» minden oldalán egy gondolattal találkozunk, amely a Társulat jelszava lehet: «Isten még e földön megjutalmazza az anyának abbeli igyekezetét, hogy jobba váljék azáltal, hogy imáját, amelyet gyermekeiért végez, hathatósabbá teszi».²

Amennyire sokszoros elfoglaltsága megengedte, Tivadar atya a vidéki Társulatokban lelkigyakorlatok tartásával igyekezett átültetni az Anyatársulat szellemét. Keleten, valamint Romániában és Angolországban való utazásai folyamán megvolt az a vigasztalása, hogy előmozdíthatta az új fióktársulatok boldogulását, rájuk szórva papi lelkének kincseit.

A püspökök éppen úgy oltalmukba vették a Főtársulatot és előmozdították annak fejlődését, mint ahogy már kezdettől fogva megáldották azt a szerzetesi kongregációt, amely mellett amaz fölverte sátorát. Nem beszélve Sibour, Darboy és Morlot kardinális — párisi érsekről, akik összejöveteleiket jelenlétükkel tisztelték meg, Gerbet, Perpignan püspöke, Bonald kardinális, Gay és Mermillod püspökök is meglátogatták a jámbor Társulatot... Miután Ségur és Level püspökök több ízben szalézi szent Ferenc szellemé-

¹ 1914-ben 21. kiadást ért.

² A Journal de tout le monde (Mindenki Ujságja) 1859 május 28-i számából.

ben tartott szentbeszédekkel kitüntették a Társulatot, igen sok előkelő egyházi férfiú is hallatta ott szavát.

Az élet a Főtársulatban hatalmasan lüktetett és annak növekedése nem remélt arányokat öltött. Ebben az időben nem kevesebb, mint hatvanezer tagot számlált, ma pedig több mint kétmillió tagja van, kétezerhétszáz Társulatban felosztva. Ez az intézmény Tivadar atya papfiai tevékeny gondoskodásának tárgya, amelyet örökségül reájuk hagyott és mindenkor főnökük egyszersmind a Keresztény Anyák Főtársulatának is a főnöke.

Annak a számtalan kegyelemnek az emlékét, amelyet ez a könyörgő hadsereg kivívott, abban a kápolnában örökített meg, ahol ezekért a kegyelmekért folyamodtak. Jossonné 1868-ban a következőket írja: «Több vidéki társulati igazgató és sok idegen országbeli tag zárandokolt N. D. de Sion kápolnájába, hogy résztvegyen oly épületes összejöveteleinken. Olvasták aranybetűkkel márványba vésett hálanyilatkozatainkat. Milyen megható lenne, ha Sion szentélyének falai részben eltűnnének az anyai kegyelet e fogadalmi táblái alatt!»

A Társulat nem szűnt meg ez óhaj megvalósítására törekedni. Minden év új strófákat tűzött az imádság és a hálaadás e költeményéhez . . . A fogadalmi táblácska az anyai szív rejtett vágyait, könnyeknek ömlését, hálát, ismételt könyörgést, mindent szimbolizált.

Jossonné minden vágya az volt, hogy egy időszaki értesítőt adjanak ki, amely gyakori megjelenése által a fióktársulatokat a központtal hozná közelebbi érintkezésbe. Mikor ennek az ideje is elérkezett, a tiszteletreméltó igazgató az «Annales» összeállítását oly lelkiismeretes gondallal végezte, amelyet az apostolkodás ez új módja megérdemelt. A szerkesztés a lehető legegyszerűbb volt. A folyóirat a Párisban vagy a vidéki Társulatokban tartott, legjelentékenyebb beszédek közölte, néhány épületes epizód, társulati hírt hozott az elnöknő tollából, beszámolt

a halálesetekről s végül könyvismertetést adott. A nekrológok némelyikét Josson de Bilhem asszony írta, úgyszintén több, vallástól ihletett verset is közölt, amelyek szerzőjük finom ízléséről tesznek tanúságot.

Azonban a jámbor életű elnöknő apostolkodása nemcsak a Keresztény Anyák Társulatára terjedt ki. N. D. de Sion megalapítása óta gyakran hallatszottak sajnálkozó hangok afölött, hogy a neofitákkal nem tarthatnak föl olyan érintkezést, amellyel támogatnák őket a keresztény élet kezdetén. Ebben a tekintetben a felnőttek nem élvezték azokat az előnyöket, mint a katekumenátusban nevelt gyermekek.

«Senkisem kívánja jobban, mint én — mondta Tivadar atya 1849-ben — hogy jámbor és könyörületes lelkekből egy kis csoport alakuljon, amely gondviselésébe veszi a N. D. de Sionban új életre hívott katekumenokat. Ezek a pátriárkák fajából való új keresztények szétépnek minden családi köteléket és baráti szálakat, hogy az Egyházba léphessenek és régi hitsorsosaik ajtaja örökre bezárul előttük.

De ehhez a megpróbáltatáshoz egy még súlyosabb is járul, az, hogy minden vagyontól megfosztva azt látják, hogy a keresztények közül senkisem törődik velük. Senkisem támogatja őket és senkisem érdeklődik aziránt, vajjon ezek a lelkek, amelyeket Jézus Krisztus vére hódított és tisztított meg, nem vesznek-e el barátok nélkül, jó példa nélkül, szeretet nélkül».

»Nem így volt ez az Ősegyházban... Régóta gondolkodom és elmélkedem azon módok felett, amelyekkel néhány katolikus családnak figyelmét fel lehetne hívni az üdvösség e művére...»

Ez a gondolat adott létet 1855-ben a «Notre Dame de Sion Hölgyei» egyesületének, amelynek tagjait a Keresztény Anyák Társulata adta, és amelynek szintén Josson de Bilhem úrnő volt az elnöke.

«Nem szaporítom az önök áhítatgyakorlatait, sem imáit — mondta Tivadar atya. Egyelőre naponta elmondják az «Oltalmad alá futunk Istennek szent szülője» kezdetű imádságot és az Úrfelmutatásnál Sion szerzetesnőihez csatlakozva mondják : «*Pater, dimitte illis.*» «Atyám, bocsáss meg nekik!» «Szombatonként, heti összejöveteleik napján elmondják a Szeplőtelen Fogantatás kis zsolozsmáját, azután dolgoznak a katakumenek és a neofiták számára s közben lelki olvasmányt hallgatnak...»

1856 május havában egy szerzetesnőt bíztak meg ez üléseken való elnökléssel.¹ Tivadar atya ezekkel a szavakkal mutatta be őt a hölgyeknek : «Ő lesz az az élő gyűrű, amely Önöket a zárdához fűzi s ő lesz az a vezető, amely közvetíti a zárda szellemét. A kiválasztottak e csoportjában ritkán volt tíz-tizenkét tagnál több. Tizenkét apostollal — mondta Tivadar atya — Jézus Krisztus megtérítette a mindenséget. Kisebb területen és szerényebb arányokban mit nem tehet tizenkét valóban keresztény asszony!» E gondolattól föllekesülve kérdezte : «Keresztények vagyunk-e hát? Valóban Jézus Krisztus tanítványai vagyunk-e? Kétségkívül és talán gyakran is a szentségekhez járulunk és ott keringünk a kegyes szokások körében, amelyeknek összessége elkápráztat és illuziókat kelt. De vajjon evangéliumi erények fakadnak-e nyomukban?... A keresztény szellemet a világ szellemével akarjuk összeegyeztetni. Elfelejtjük, hogy a föld a számkivetés helye és itt keressük a paradicsomot... Napjainkban már nem ismerik a lemondást és az áldozatkészséget; sőt a papot, aki a szerzetesi hivatást előmozdítja, a család és a társadalom ellenségének tekintik.»

Ezeknek az asszonyoknak, akiket mindaz a kényelem vett körül, amelyet a vagyon tesz lehetővé, komoly tanácsokat adott gyermekeik nevelésére nézve. Rámutatott

¹ Ez a szerzetesnő Hibon Mária Pál anyja volt, aki 1885-ben a kongregáció negyedik általános főnöknője lett.

a példa ékesszólására és a nagy böjt elején olyan valóban keresztény életmódot ajánl nekik, amely szigorúságával hivatva van az első keresztények bűnbánati cselekményeit és böjtjeit pótolni. Tanításait imával támasztja alá, amely a kegyelmeket leedsi s így beigazolódik az, amit ez a jó atya összejöveteleik elején mondott: «Vannak szerzetesek, akik mint a nagy hajók, vihartól, hajótöréstől védetten horgonyt vetettek a kikötőben. Számtalan kis hajó közeledik feléje, hogy följánlja mindenfajta szolgálatait, hogy részesüljön a gazdag hajórakományban, amelyet amaz magával hozott. Önök, hölgyeim, úgy jönnek, mint azok a kis bárkák, Sion nagy hajójához és ragaszkodásukért, odaadó támogatásukért részesülnek annak lelki kincseiben. Igen Önök részt kértek Jézus Krisztus szolgálóinak imáiban, munkáiban és áldozataiban s igazuk van, amikor azt mondják, hogy több az, amit cserébe kapnak. Előre tehát! Fel a szent hegyre és ismételjék azokkal, akik ott laknak: «In Sion firmata sum!»

Kilenc év telt el, amióta Sion hölgyeinek egyesülete megalakult, amikor Jossonné elvesztette férjét. A jámbor özvegynek három gyermeke volt, valamennyien ellátva. Hajlama ekkor a szerzetesi élet felé vonzotta volna, ha Tivadar atya okossága vissza nem tartja. Úgy vélte, hogy az ilyen természetű hajlamot előbb megfontolással és imával ki kell próbálni és tudta, hogy mennyi jót tehetnek a világban azok a lelkek, akik a világról lemondottak. Jossonné osztva Tivadar atya véleményét, vagyonának felét gyermekeinek átadván, a Vavin-útra, N. D. de Sion kertjének tőszomszédságába ment lakni.

Hatvan éves volt ekkor és fényes lakosztályt hagyott el, hogy ezt a szerény lakást elfoglalja. Hogy élete minél hasonlóbb legyen a szerzetesi élethez, csak nőcselédeit tartotta meg és eddigi szokásaitól annyira eltérő új életét azaz kezdte meg, hogy az eddiginél nagyobb tevékenységet fejtett ki. Gyenge egészsége folytán ebbeli igyekezete még

érdemszerzőbb volt. Példája nyomán még két özvegy csatlakozott hozzá. A napirendet és az időbeosztást Tivadar atya állapította meg; imádság, szellemi- és kézimunka, szegénylátogatás és a nélkülözhetetlen séták képezték a napi programot. Minden szombaton a Vavin-út lakói összejöttek a Notre Dame de Sion hölgyeivel, akik állapotbeli kötelességeik miatt a világban éltek. Miután Jossonné és társai gyakoribb tanításban részesültek, őket jobban áthatotta az a szellem, amelynek terjesztése valamenynyüknek a feladata volt.

Különleges apostolkodásuk gyakorlására csakhamar alkalom kínálkozott. Összeköttetésbe kerültek egy izraelita családdal, amelyre nézve ez az érintkezés az üdvösség forrása lett. Két leány¹ volt az első a megtértek között, akiknek száma csakhamar megszorodott. Jossonné házában nagy gyengédséggel és előzékenységgel találkoztak a leányok, akik ott az Istenből táplálkozó szeretet olyan megnyilvánulásának voltak tanúi, amelyről eddig fogalmuk sem volt. Ez érdekes katekumenek tanítása, diadalmas belső harcaik, a katolikus igazsághoz való fokozatos közeledésük és végre megkereszteltetésük nagy öröme szolgált Jossonénak, aki mindvégig anyai gondoskodással viseltetett irántuk.

De mennél nagyobb igyekezetet fejtett ki Jossonné, hogy pártfogoltjait a keresztény tökéletesség útján vezesse, annál nagyobb vágyat érzett a szerzetesi élet után, amely már özvegysége kezdetén elfogta és azóta lelkében folyton növekedett. 1866-ban, alig gyógyulva fel egy fájdalmas betegségéből, újból előadta kérelmét Tivadar atyának, aki úgy érezte, hogy nem áll jogában többé őt visszatartani. Ő maga azonban nem óhajtott határozni, tekintettel arra, hogy a Keresztény Anyák Társulatának általános főnöknőjéről volt szó. Azt kívánta,

¹ A két Franck-leány.

hogy Jossonné adja elő szándékát Darboy párisi érseknek, aki azt alaposan megvizsgálván, teljes beleegyezését adta hozzá.

«Mit szólnak Önök hölgyeim ehhez az elhatározáshoz? — kérdezte Ratisbonne atya Sion hölgyeit. Talán azt gondolják, hogy én inspiráltam? Csalódnak, mert nekem ebben részem nincs, sőt küzdöttem ellene... A szerzetesi hivatás Istentől jön, azért a magam részéről senkit sem hívok szerzetbe. Nem kevésbbé igaz az is, hogy a pap, akire a lelkek vezetése van bízva, köteles Isten terveit elősegíteni, ha a lelkeket magasabb tökéletességre akarja vinni... A világ csodálkozni fog... a világ gáncsoskodni fog... És én csodálkozom ezeken a csodálkozásokon, amelyek csak azt bizonyítják, mily távol vagyunk a hitnek ama korszakától, amelyben — hogy messzire ne menjek — egy Szalézi szent Ferenc, egy szent Vince és annyi más nagy lélek lemondott az élet örömeiről, hogy a szegények személyében Jézus Krisztust szolgálja.»

Jossonné 1867 március 25-én lépett a N. D. de Sion noviciátusába. Távozása szükségszerűleg megváltoztatta a Vavin-úti kis kör életföltételeit. A szombati összejövetelek azonban megőrizték ennek a szellemét, amelyet egészen 1884-ig a keresztény nők szakadatlan láncolata eredeti lendületében ápolt tovább.

«Ritka eset — írja Hulst püspök¹ — hogy egy lélek, amelyet Isten arra hív meg, hogy egy intézménnyel gazdagítsa az Egyházat, ne tekintene túl azon a működési területen, amelyre cselekvése irányul. Isten ezáltal a buzgalom olyan állandó lendületében tartja, amely el nem lankad annak a jónak a véghezvitelében, amelyre őt kijelölte, addig is, míg mások megújult erővel külsőleg is megalósítják azt, ami lelkének legelrejtettebb titka volt.»

¹ «Mária Terézia anyja élete.»

XIII. FEJEZET.

A KONGREGÁCIÓ BELSŐ ÉLETE.

1856—1870.

Az 1856-ik év óta létesült alapítások jelentékenyen növelték Tivadar atya sokféle gondjait. A kongregáció egyetemes érdekein kívül részletkérdésekkel is kellett foglalkoznia, mióta Stouhlen Zsófia anya ereje hanyatlani kezdett. Az utóbbit meggyöngült látása megakadályozta a levelezések irányításában, ami pedig az igazgatásnak életbevágóan fontos kérdése. Minden vágya tehát az volt, hogy a kormányzás erősebb kezekbe kerüljön, ami lassankint meg is történt.

1859-ben Valentin Róza anyát, a konstantinápolyi főnöknőt, Lujza anya mellé adták asszisztensnek azzal, hogy nemsokára annak helyét kell elfoglalnia. «A jó Zsófia anya már nagyon öreg, írta neki az alapító, keze gyöngül, akkor, amikor a kongregáció növekedőben van és erőteljesebb irányítást kíván. Engem Sion Papjainak Társasága és egyéb munkálatok kötnek le. Egyszóval, nekünk egy olyan általános főnöknő kell, aki a zárdák látogatására, az adminisztráció összpontosítására képes és az egész család fölött anyai gonddal öröködik. A szavazatok egyhangúsága, amelyhez az enyém is csatlakozik, Lujza anyát hívja erre az állásra.»¹

A nővérek, akik 1860-ban Graudbourgban lelkigyakor-

¹ Az 1860 szept. 12-i levélből.

latokra gyülekeztek össze, azok befejezése után arról értesültek, hogy a «jó Anya», akit mindnyájan oly nagyon szerettek, megbízatását legidősebb leányának adta át. «Ez alkalommal csodálattal töltött el az a kitűnő szellem, amely a kongregációban uralkodik — mondta Tivadar atya. Több mint száz szerzetesnő gyűlt össze és egyetlen egy sem volt, aki ebben a fontos határozatban ne lett volna velem egy véleményen. Minden meg volt mondva, amikor kijelentettem, hogy ez az Isten akarata.»¹

Az állásáról lemondott alázatos Zsófia anya maga közölte ezt a szent akaratot azzal, aki őt a főnökségben követte. Levele így hangzott:

«Nagyon kedves Leányom!

Elérvén a 70. évet, már többször kértem Atyánkat, hogy mentsen föl a főnökség gondja alól, amely túlságosan nehéz már gyenge vállaimnak.

Szerzetescsaládunk, Istennek hála, nagy fejlődésnek indult, ennél fogva fiatalabb, tevékenyebb és értelmesebb főnöknőre van szüksége, mint amilyen én vagyok. Azt hiszem, hogy az én korommal kevésbé lehetek javára és sokkal jobban szeretem a kongregációt, semhogy ne szereznék neki olyan főnöknőt, aki még jobban elősegítheti jólétét. Atyánk meghallgatta kérésemet és a Tanács egyhangúlag Önt nevezte ki helyemre. Ön kétséggel igen nagy szolgálatokat fog tenni. A tapasztalat, amelyet szerzett és a helyes ítélőképesség, amely ténykedéseiben mindig vezette, jelölik ki Önt arra, hogy betöltse azt a hivatalt, amely napról-napra bonyolultabbá, következtetés-képen nehezebbé válik.

Mindazonáltal följajánlom Önnek szerény erőimet mind-
 abban, amiben hasznomat veheti, mert, amit magas korom
 folytán el nem vesztettem, az a szeretet az, amellyel a

¹ Az 1860 szept. 26-i levélből.

kongregáció és annak tagjai iránt viseltetem. Igyekezni fogok különösen imáimmal Önt támogatni, amelyek egy anyának az imái és remélem, hogy Istennél meghallgatásra találnak.

Remélem azt is, hogy legodaadóbb és legengedelmesebb leányainak egyike leszek. Fogadja tehát, kedves Anya, nagy szeretetemnek és hódolatomnak a kifejezését.

Mária-Zsófia nővér.»

Annak az oldala mellett, aki 1843 óta, épen úgy mint ő viselte a nap terhét és hevét, Zsófia anya maradt a szíve és a lelke annak a családnak, amelynek feje Lujza anya lett. «Én megmaradok anyjuknak ama szeretet által, amellyel Önök iránt viseltetem, írta a távoli zárdáknak. Atyánk biztosít, hogy az leszek az égben is, ahova elvárom önöket, nagyon szeretett kedves leányaim, hogy együtt szemléljük Jézust és Máriát.»¹

Tivadar atya lelkében ekkor mind nagyobb jelentőséggel lépett föl az a gondolat, hogy a Szentszéktől az intézmény elismertetését kérje. 1856 június 24-én a császári kormánytól már elnyerte a törvényes elismerést, de bölcs megfontolások bírták arra, hogy idő előtt ne folyamodjék ez irányban a Szentatyához. Miután a szabályzatot a Szentlélek útmutatása nyomán elméjében kidolgozta és imádságban megérlelte, mielőtt leírta volna, a gyakorlatban óhajtotta kipróbálni. Mikor azonban a kongregáció keleten és Angolországban elterjedni kezdett, szükségesnek mutatkozott annak alapját az Egyház megingathatatlan sziklájára helyezni. Ez okból Tivadar atya elhatározta, hogy az 1863. év kezdetétől kezdve ennek érdekében fog működni.

«Ime, nagykorúak vagyunk — írta Mária atyának, a csodás jelenés óta eltelt huszonegy évre célozva. A konsti-

¹ Az 1869 okt. 31. levélből.

tuciók nemsokára elkészülnek, Róma egy szavába kerül és Sion új lendületet nyer.»

Március 25-én az alapító az örök városba érkezett és mialatt kívánságára IX. Pius pápa Sion szabályzatát megvizsgálás végett a Propaganda Fide kongregációnak átadta, ő maga örömmel fogadta el Level püspök meghívását, hogy Mária hónapjában a Szent Lajos Intézetben tartson szentbeszédeket. Boldog volt, hogy a szent Szűzet dícsérheti, akinek anyai támogatását mindig érezte.

Ratisbonne atya, akit a pápa áldásával halmozott el, nem sejtette, hogy milyen approbációt fog elnyerni. Az egyházi elismerésnek ugyanis három fokozata van, amelyet az Egyház csak nagyobb időközökben ad egymás után. Az első egy brève, amely bátorítást és dícséretet foglal magában; a második dekrétum, amely elismeri az intézményt és annak célját, a harmadik pedig a szerzet szabályainak szankcionálása. A jó Tivadar atya megtudta, hogy nagy kiváltsággént az 1847-ben a kongregációnak juttatott dícsérő pápai brévet, amely az első búcsúkat engedélyezte, az egyházi szankció első fokozatának elismerik és Barnabo kardinális a Propaganda prefektusa megengedte, hogy a másik két fokozatot egyszerre kérje.

Az bizonyos, hogy az eljárás gyors lefolyásának mutatkozott, mégis igen sok formalitást kellett még elintézni. Bizonyos akadályok miatt a bíbornoki gyülekezetnek többször el kellett halasztania üléseit és ekkor Tivadar atya érezte az Írás eme szavainak igazságát: «A sokáig be nem teljesült remény elszomorítja a lelket». Türelmét Róma türelmével hozta összhangba és azt írta leányainak: «Úgy látszik, hogy az Úr nagy kegyelmeket készít elő nekünk, mert az előzetes megpróbáltatások hosszúak és kínosak; de egy kardinális sem kételkedik a mi ünnepélyes elismeretésünkben». A konstitúciók világosságukkal és egyszerűségükkel megnyerték Cossa kanonoknak, a Propaganda konzultorának tetszését, aki valóban Isten embere volt és

Rómában nagy tudománya, élettapasztalata és életszentsége folytán nagy tiszteletnek örvendett. A kardinálisok is valamennyien rokonszenvvvel kezelték az ügyet. Azonban teltek-multak a napok, a hetek, a hónapok. «Mikor jelenthetem elutazásomat?» — írja a kérvényező június 30-án. Ezt a kérdést intéztem Barnabo kardinálishoz, de ez a jó kardinális csak azt a feleletet adja, amit a többiek: «Türelem, türelem!» Ez a jelszava Rómának és ez a szó a római kúria minden bölcsességét, egész politikáját és egész erejét magában foglalja. Sohasem kételkedtem abban, hogy Róma a hitélet középpontja, hittem azt is, hogy a szeretetnek és a reménységnek a gócpontja. Most azt tanultam meg, hogy a türelemnek a magas iskolája; csak érettségim volt ebből az erényből s mint ennek doktora térek vissza».

Nagy vígasztalásokat nyert azonban Ratisbonne atya. «Sion egy paradicsom» — mondta neki a Szentatya, mielőtt még az annyira óhajtott szentesítést elnyerte volna. És, elbeszélvén ezt az emlékezetes audienciát, amelyben 1863 augusztus 18-án volt része, Tivadar atya ekként folytatja: «A Szentatya oly atyai jóindulatot tanúsított irántam, hogy hirtelen minden félelmem eloszlott. Első szavaira nem volt mit válaszolnom. Hogy megmagyarázza, amit mondott, ismételte: «Sionnak földi mennyországnak kell lennie.» Azt mondtam neki: «Szentatya, ezt a csodát a szeretet műveli . . .» Azután folytattam: «Szentatya, Isten művei nagyon lassan haladnak. Öt hónapja, hogy várom nagy ügyemnek befejezését, de nem panaszkodom, mert közélről láthattam Isten embereit, a Szentszék ügyvivőit és sokat tanultam». A pápa mosolygott, nem értette meg, hogy öt hónap miként tűnhet föl hosszúnak előttem és azt mondta: «Ó, mennyi türelemre van szükségük a franciáknak!» «Végre is — tettem hozzá — ügyem csakhamar befejezést nyer, hála a Propaganda bíbornokprefektusának és Panebianco kardinálisnak, ügyünk előadójának.» A pápának láthatólag jól esett, hogy panaszkodás helyett a

hála szavait hallja. «Ah, Panebianco az ügy előadója! — mondta. Nem csodálkozom, hogy hosszúnak találja a dolgot! Ez a jó Panebianco egy kissé skrupulózus, nagyon közlőről vizsgálja meg a dolgokat és azt akarja, hogy minden tökéletes legyen, tehát nem siet a befejezéssel.» «Bocsánatot kérek Szentatya, de ő már régen befejezte a dolgot. Jelentése, amelyet a Propaganda elé terjesztett, teljesen kedvező Sion intézményére nézve.»

A pápa elégedettnek látszott . . . «Adok önnek egy emléket Sion nővérei számára» — mondta. Átment egy tágas szobába, amely dolgozószobája mellett volt és ott sokáig keresgélt. Végre két nagyon szép kameára tette kezét, amelyekbe szent Péter és szent Pál arca volt bevésve. Átadva azokat nekem, biztosított arról, mily élénk érdeklődéssel viseltetik az igazgatásom alatt álló intézmények iránt. «De — tette hozzá — nem hiszem, hogy már itt lenne a zsidók megtérésének ideje.» «Szentatya, ha szabad lenne meghosszabbítanom ezt az audienciát, sok mondani valóm lenne erről a kérdésről.» A pápa így felelt: «Gondolhatja, mennyire érdekel e kérdés. Szent Péter és szent Pál szintén izraeliták voltak». «És a Szeplőtelen Szűz szintén, Szentatya!» Félttem, hogy visszaélek a nagy jószágával, azért térdre borultam, hogy megcsókoljam e nagy és szentéletű pápa lábát. Ekkor IX. Pius fejemre tette kezét és áldását adta rám, amely egész bensőmben megrázkódottatott.»

Az egyetemes gyűlés napja elérkezett. Augusztus 31-e volt. Miután a St. André delle fratte templomban hosszú időt töltött, Tivadar atya egyenesen a Propaganda palotájába sietett. «Ha csak az intézmény elismertetését kapnók meg, a célt már elértük és én meg lennék elégedve» — mondta. Barnabó bíboros azonnal fogadta őt és felolvasta neki a szent kongregáció határozatát, amely szerint Sion intézménye megerősítést és jóváhagyást nyert, úgyszintén a szabályzat is, amely utóbbinak jóváhagyásához azt az

engedélyt is fűzték, hogy tíz év múlva ismét bemutatathassák, hogy kérik az esetleges módosításokat, amelyek a tapasztalatok folytán szükségesnek mutatkoznak. A határozat olyan volt, amelyet maga a jó kardinális is kívánt.

«Milyen kegyelem, milyen áldás, milyen hármasság! — kiáltott föl Tivadar atya. — Egyszerre értük el a jóváhagyásnak mind a három fokozatát. A Szentszék approbációjának teljességét bírjuk».

És néhány nappal később, mikor a Propaganda határozatához a Szentatya is hozzájárult, Mária atyának az anyaházba a következőket táviratozta: «Roma locuta — Causa finita, laetitia magna. Sion fundata supra Petram. Magnificat!»¹

Mária atya azonnal válaszolt. «Soli Deo gloria! Memorare».²

A dekrétum szeptember 8-án nyert aláírást és e nap Sion számára mindörökre az öröm és a hálaadás napjává lett. Tivadar atya a vatikáni búcsúkihallgatás után, az elutazása előtti napon, szerencsés utazásának fődátumait a következőkben írta össze:

«A Párizsból való elutazás: Szent József napján».

«A Rómába való megérkezés: Gyümölcshordó Boldogasszony napján».

«A bíborosok első tanácskozása: Szűz Mária szent nevének ünnepén».

«És én holnap, Szűz Mária szent nevének oltalma alatt utazom haza».

«Máriával kezdődött, folytatódott és nyert befejezést az ügy. Mindig Mária! Mindenütt Mária, különösen Rómában!»

Két évvel később, a kongregáció első általános káptalanját Grandbourgban tartották meg. Csak 16 rendtagból

¹ Róma szólt — az ügy be van fejezve, az öröm nagy, Sion Péter szikláján. Magnificat!

² Egyedül Istennek dicsőség! Memorare!

állt, akiknek első ténykedése az volt, hogy Lujza anyának általános főnöknővé való megválasztatását — annak öt évi főnöknői ténykedése után — megerősítette. Azután egy központi Tanácsot szerveztek. Végre az ülések legnagyobb részét a Direktórium fölolvása foglalta el, amely az általános szabályoknak naponkinti gyakorlati alkalmazására vonatkozó rendelkezéseket foglalja magában.

«Nincs ennek a lelki törvénykönyvnek olyan kicsiny pontja, amelyet imádságos lélekkel ne mérlegeltünk, át meg át nem elméltünk volna s egyetértésben a mi Urunkkal, hogy úgy mondjam szílv a Szívvel meg ne tárgyaltunk volna . . . Merem mondani, hogy Isten sokat tett értünk. Most önökön van a sor, hogy életet öntsenek a szabályokba, azokat szílvük egész jóakaratával megtartván».¹

Semmi sem családisabb és egyúttal tekintélyesebb, mint az első Anyáknak ezek az ülései, akik Atyjuk és törvényhozójuk jelenlétében az egész szerzetescsalád lelki és anyagi érdekeit vitatták meg. Az ülések befejezése előtt Tivadar atya meggyőző szavakkal ecsetelte azt, hogy milyen szellemnek kell a kongregáció kormányzatában uralkodnia s a szerzetesházaknak milyen viszonyban kell lenniök a központi igazgatással: «A távolban is arra kell gondolniök, mi történik az Anyaházban s kétségekben hozzá kell fordulniök s úgy tekinteniök, mint Sion egységének állandó középpontját».

A közelgő vihar szelét azonban minden oldalról érezni lehetett. Tivadar atya a világkiállítás előkészületeire célozva azt írta 1866 október 25-én: «A válság a küszöbön van. Meglep egyrésről Bábel tornya, amely büszkén emelkedik a Mars mezőn s másfelől az Egyház mély megaláztatását látom. Ezt az ellentétet készlítk elő nekünk 1867-re jelentős kettős kiállítás. Ez lesz az a pillanat, amikor Isten is leadja az ő véleményét?» És valamivel

¹ A XVIII. ülés jegyzőkönyvéből.

később így folytatja : «A császár beszédjeiből megtudjuk, hogy Olaszország felügyel az Egyházi Államokra ; íme, az Egyház nyugodt lehet ! De ki fog vigyázni Párisra?»¹

Mégis megnyugtatta leányait, mondván : «Nem kell félni a jövőtől. Elég a jelen gondja. Nem biztosíthatjuk még a holnapot sem, amely még nem a mienk. Az Egyház szilárd léptekkel s útközben meg nem állva halad a sokféle nehézségek között. Tegyük mint ő, haladjunk előre, mintha az út veszélytelen volna. Elfogyna erőnk, ha a vihartól való félelmet hagynók uralkodni magunk fölött.»

A fölfordulás előestéjén — amely a harctéren és a polgárháború borzalmai között annyi emberéletet követelt — Stouhlen Zsófia asszony Istenhez térni készült csendesesen.

Harminc éve volt, hogy az isteni hívást követve elhagyta szülőföldjét és családját, hogy teljes szívvel működjék egy olyan műnek a megvalósításán, mely emberileg megvalósíthatatlannak látszott, miután célja a zsidók megtérítése volt. A gáncs és ellenvetésekkel szemben szilárd, a szegénység megpróbáltatásai között türelmes, természeténél fogva szelíd, félénk és szerény volt. Kezdeményezni csak a tökéletes engedelmesség alapján tudott s alázatossága oly nagy volt, hogy kiválasztott példaképnek látszott lenni mindazok számára, akik valamikor a kongregációba lépnek.

Midőn helyét átadta Lujza anyának, Valentin Róza anyához 1860 október 31-én a következő sorokat intézte : «Ott leszek a hegyen, mint Mózes, hogy imádkozzam drága gyermekeimért. De ne felejtsek el, hogy Mózes karjait támogatni kellett, máskülönben lehanyatlottak. Számítok tehát az Önök imáira, amelyekkel öreg anyjukat támogatják, hogy jól fejezze be zarándokútját és elnyerje Isten irgalmát, amikor az égi Sionba költözik».

A támogatást, amelyre szüksége volt, először is Tivadar

¹ Az 1867 febr. 15-én Renard atyához intézett levélből.

atyától nyerte meg, aki a következő szavakat intézte hozzá, mikor látása fokozatosan gyengült: «A földi dolgok nem érdemlik meg, hogy őket szemléljük. A fő az, hogy a lélek szeme legyen nyitva és szemlélje a halhatatlan valóságokat. Tóbiást ugyanez a megpróbáltatás érte; de türelme nagy volt s nagyszerű a jutalma... Én sohasem nyugodnám bele látásom elvesztésébe, ha a szemeimmel szeretném az Úr Jézust. De miután a szívünkkel szeretjük őt, őrizze gondosan a szívet s ha kell, a többitől mondjon le. A szív, amelyben Isten lakozik, nem szűkülökdi semmiben; az ilyen szív gazdag és boldog.»¹

A közösség egyik összejövetelén Tivadar atya a következőket mondta: «A Gondviselés megengedte, hogy a lemondás egy nagy példaképe ragyogjon szemeik előtt s ez az önök jó Anyja. Tanui voltak annak az alázatosságnak, amellyel lemondott hivataláról, hogy ezentúl az egyszerű szerzetesnő életét élje. Azóta akár Párisban, akár Grandbourghban van, semmit sem tesz előzetes engedély nélkül. Önök valamennyien épülnek rajta s ezáltal nemcsak hogy nem csökken tiszteletük és szeretetük, amellyel iránta viseltetnek, hanem mindegyikük szinte versengve egymással, elhalmozza őt tiszteletével és figyelmével».

«Ilyennek kell lenniök a többi főnöknőknek is. Senkise vegye megaláztatásnak vagy lebecsülésnek, hogyha hivatalát föl kell cserélnie, mert nincs olyan hely az Isten házában, amely kitüntető ne lenne. Nem érteném meg azt a szerzetesnőt, aki másként gondolkodnék.»²

Zsófia anya valamennyi leányát gyengéden szeretete s tudta őket megvigasztalni, bátorítani, erősíteni. Régi kiváltságaiból ez az egy maradt meg neki és ezzel élt is holta napjáig. Sohasem maradt tétlen. Majd valami jámbor olvasmányra figyelt, majd a rózsafüzérét mondta el, vagy kötött az őt gondozó testvér támogatása mellett.

¹ Az 1863 jún. 1-i és aug. 3-i leveleiből.

² Az 1862 szept. 17-i ősze.

Gyakran lehetett őt buzgó imában elmerülve látni, egy emelvényen térdepelve, amelyről szobájából szemlélhette a tabernákulumot. Ha a szerzetesnők valamelyike ilyenkor belépett hozzá, a szerető anya elhagyván Istent Istenért, sietve ment az elé, akinek szüksége volt öreá. Úgy látszott, hogy jótékony szeretete megkereste a szenvedést a szív legmélyebb redőiben is annál, aki azt előtte föltárta. Egy szó, amelyet Jézus szívéből merített, vagy amellyel ez imádandó szívhez vezetett valakit, volt a balzsam, amelyet minden sebre helyezett, hogy az békével és reménységgel töltekezzék.

Különös, hogy ennek az oly finom, oly nagylelkű, oly hűséges léleknek oly gyakran voltak kísértései a remény ellen. De egy szó Tivadar atya ajkáról elég volt ahhoz, hogy visszanyerje nyugalma és bizalmát és ebben a lelkiállapotban közeledett élete végéhez.

Már 1868-ban féltek attól, hogy ez az óra elérkezett és Mária atya, aki e jó anya iránt valódi fiúi szeretettel viseltetett, azt írta neki: «Tudtuk, hogy Ön beteg és imádkoztunk Önért szívünk minden erejével... Még nem akarjuk elengedni. Önnek látnia kell Siont Rómában is. Azután, ha megengedi, együtt megyünk. Szükségem van arra, hogy Ön mögé rejtőzzem, ha Isten hívni fog.»¹

Sem Zsófia anya, sem Mária atya nem lehettek tanui a római alapításnak, amely csak 1887-ben történt meg. De kedves kongregációjának a Szentszéktől való elismeretése óta elmondhatta a szent aggastyánnal: «Most bocsásd el Uram békében a te szolgálódat, mert látták szemei az üdvösség csodáit, amelyeket a Te népednek, Izraelnek tartottál fönn.»

Miután nyugtalanító tünetek mutatkoztak, azt akarták, hogy a drága beteg, aki a kor legvégső határáig elért, teljes öntudattal vegye föl a végső szentségeket és Lujza anya

¹ Az 1868 jún. 12-i levélből.

ajánlotta neki, hogy vegye föl az utolsó kenetet és a szent Útravalót. Ez 1870 január 5-én történt. Tivadar atya a szerzetesnők jelenlétében ellátta őt a szentségekkel. Uralkodva érzelmeiken és saját megindultságán, fölemelte szavát eképen : «Kedves leányom, Ön most Jézus Krisztus érdemei folytán nagy kegyelemben részesült, buzgó imával veszik Önt körül. Mit mondhatna mást, mint ismételten : «Köszönöm». Ismételje azt is : «Istenem, a Tied vagyok ! Hozzád megyek ! Fölaajánlom neked szívemet, életemet ! Fölaajánlom neked Sion egész családját !» Vigye el a lelkében e kedves család iránt való egész gondoskodó szeretetét. Azután mondjon köszönetet — mindvégig köszönetet !»

Január 14-én áldozott utoljára és 19-én, a Rómában történt csoda évfordulója előtt való napon, abban a pillanatban, amikor Tivadar atya az érte mondott szentmisében a holtak Mementójához ért, lelke az örökkévalóságba költözött.

A temetés estéjén, amely Grandbourban ment végbe, a tisztelendő atya a távoli missziókban szétszórta leányaihoz e sorokat intézte : «Keresem a mi jó Anyánkat az égből, körülvéve azoknak a nővéreknek a seregétől, akik őt megelőzték. A mi Üdvözítőnk azt mondta : «Akarom, hogy ahol én vagyok, ott legyenek tanítványaim is». És kik az Ő tanítványai, ha azok nem, akik megtagadták önmagukat és mindent elhagytak, hogy a Mester nyomdokait kövessék? A jó Anya Istenben él. Elvitte magával az égbe gyengéd szeretetét, szent gondolatait ; megőrzi misszióját és az égből fogja Sion alapjait megerősíteni. Vajha hozzá csatlakozhatnánk mi is egy napon !»

«Jó Anyánk emléke mindig drága és szent marad szívünknek» — mondta már régebben Mária atya. A tiszteletnek és hálának ugyanezzel az érzelmeivel valósítják meg Sion leányai mindenkor azt az óhajtatást, amelyet Atyjuk a Stouh-len Zsófia anyáról szóló tudósítás utolsó lapjára írt : «Emléke legyen mindig áldott és tisztelt Sion minden házában !»

XIV. FEJEZET.

A HÁBORÚ ÉS A KOMMUNIZMUS.

1870—1871.

A következő év áprilisában Ratisbonne atya utoljára járt Rómában, hogy kicsiny papi családjának az Ágoston-renddel való egyesítésének tervét tanulmányozza, amelyre felszólítást kapott, s amellyel a rend évszázados kiváltságaiiban való részesedést ajánlották föl.

A pápai város fényét ekkor nagyban emelte az a körülmény, hogy a világ minden tájáról összesereglettek a püspökök a vatikáni zsinatra. Alig érkezett meg Ratisbonne atya, Raess püspök sürgette őt, hogy foglalja el mellette Freppel hittudós helyét, akit akkor Angers püspökévé neveztek ki, de Tivadar atya visszautasította ezt a megtiszteltetést, Bonnechose kardinális szalonjában, ahol minden este a zsinati atyák nagy része megfordult, sok alkalma volt megismernie valamennyinek az egyéni véleményét a pápa csalhatatlanságáról. A magát 1869-ben egy «A pápa» című cikkben fejezte ki, amely egyszerű, tömör és határozott hitvallás volt Péter elsősége és tanításának csalhatatlansága mellett, amely utódainak örökös osztályrésze.

Visszatérvén Párizsba július 20-án, mielőtt az oltárhoz lépett, az anyaház szerzetesnői és növendékei előtt a következő beszédet mondotta: «Egyesítsék hálaadásukat azzal, amelyet most fogok bemutatni Istennek. A pápa csalhatatlanságát, amelyet napjainkban annyira támadtak s amelynek annyira ellene voltak — 18-án a vatikáni

zsinat ünnepélyesen kihirdette... Méltó dolog ez a följegyzésre, mert a pápai csalhatatlanság dogmáját az emberi hatalmak fenyegetésének és ellentállásának ellenére is kihirdették. És ebben az órában, amikor a trón inog, s a háború fergetege közeledik, amikor a népek megzavarodnak és föllázadnak, amikor semmiféle intézmény e világon nem látszik állandónak, az Egyház, amely élet-erősebb, egységesebb és erősebb mint valaha, megerősíti a pápának — aki isteni Alapítójának nevében kormányozza — öröktől való csalhatatlanságát.¹

Nagy megrázkódtatás érte Franciaországot avval, hogy Poroszországnak háborút izent, és a püspökök siettek vissza egyházmegyéikbe, amelyek közül már többet körülzárt az ellenség.

«Isten fölrázta az alvó keresztényeket, — írta ekkor Tivadar atya —, egy váratlan és borzasztó hang hívja őket a harcmezőre. A gyönyörök gyászba fulladnak, a földi szerencse vázai mindenfelől összeomlanak és általános a rémület. Isten kezét kell látnunk ezekben az eseményekben, s ez a kéz csak azért sujt, hogy gyógyítson. A mi kötelességünk, hogy imádkozzunk és reméljünk. Nekünk is lesz szenvedésünk, ha Isten úgy akarja.»²

A nemzeteket sujtó büntetések gyógyító hatásában való teljes hittel így folytatja: «Franciaország többet ér, mint azok, akik kormányozzák. Olyan katolikus élet-erőt rejt magában, amely a kereszt árnyékában készíti elő az Egyház számára a vigasztalást. Ez a szempont bírjon bennünket arra, hogy helyben maradjunk és szembenézzünk a bekövetkezendő viszontagságokkal.»³

A wissemburgi és a wörthi szomorú események megrendítették Franciaországot. Tivadar atya, nagyobb szerencsétlenségtől tartva, mindent megtett, hogy a szer-

¹ Az alkalmi beszédek gyűjteményéből.

² Az 1870 aug. 12-én Valentin Róza anyához írt levélből.

³ Az 1870 aug. 25-én a worthingi házba küldött levélből.

zetesnőknek menedékhelyet biztosítson. Az anyaház azonban megőrizte nyugalmát, és húsz jelölt és ujoncnő készült arra, hogy Nagyboldogasszony napján beöltöztessék, vagy fogadalmat tegyen. Ez a szertartás az utolsó napsugár volt egy borzalmas éjszaka előtt. A vándorlások másnap megkezdődtek, Angolországban vagy másutt levő miszsiók felé, vagy pedig Franciaország olyan részeibe, amelyek a hadszíntértől a legtávolabb estek. «A helyzet rettentő — írta a jó Atya. — Legnagyobb fájdalom az, hogy kedves juhaimnak el kell széledniök; mindegyikük elvitte szívem egy-egy részét, úgy, hogy szenvedek mint az a mártír, akit darabokra tépnek.» Mikor a fővárost az ellenség teljesen körülzárta, a közösség ötven tagra csökkent, akiknek mindegyike kész volt minden áldozatra.

Tivadar atya leányai sürgették őt, hogy helyezze önmagát biztonságba. Ő vonakodott ezt megtenni, mondván: «A jelen körülmények között kötelességem nem az, hogy meneküljek a veszélytől. Isten meg tud óvni, ha még hasznomat veheti. Nem akarom hinni, hogy életem értékesebb, mint annyi másé... Nem fogok elkövetni oktalanságot; egyszerűen megteszem mindennapi kötelességemet és számítok a szent Szűz pártfogására».¹

Arra azonban volt gondja, hogy a rend igazgatásában akadály ne merüljön föl, azért az általános főnöknő székhelyét ideiglenesen Londonba helyezte át. Lagarmitte Emilia anya vette át az anyaház vezetését, ahol felebaráti szeretetének és ügyességének csodálatos bizonyítékait adta: bizonyos számú bennlakó és külső növendék megmaradt, az iskola működött, azonkívül, a Val-de-Grâce kórház felügyelete-mellett katonai kórházat is létesítettek az intézetben. Tivadar atya a maga részéről csak asszisztensét és egy másik papot tartott meg papjai közül maga mellett.

¹ A Saint-Omerbe menekült nővérekhez 1870 szept. 15-én intézett levélből.

Az első és nem a legkevesebbé súlyos nélkülözések egyike az volt, hogy híreket nem hallottak. Az ostromlottaknak csak az egymást követő szerencsétlenségeket hozták tudomására. Október Strassburg átadásával kezdődött és Metz kapitulációjával fejeződött be. El lehet képzelni, milyen hatással voltak ezek a csapások Sion körében, ahol Elzászt és Lotharingiát többen, mint szülőföldjüket, gyengéden szerették! A postát léghajók segítségével irányították, majd postagalambokat állítottak be, de ezek a szárnyas postások nem hoztak magánközleményeket: «Egy papírszelet sem jöhet azon a vasövön keresztül, amely a fővárost körülveszi» mondta még november 3-án Tivadar atya.

De az ő befolyása alatt Párizs ostroma és a fegyverszünet közötti 132 nap sokak számára az üdvösség napjai voltak. A körülmények okozta nehéz helyzetben úgy a lelkieket, mint az anyagiakat illetően, teljes egyetértés uralkodott a közösségben. A jó atya, megáldván a konyha tűzhelyét, azt mondta: «Kérem a mi Urunkat, hogy Önök soha hiányt ne szenvedjenek abban, ami szükséges, mert ezt a szükségest meg kell osztaniuk azokkal, akik még szegényebbek, mint Önök.» És kívánságára a hetenkénti élelmiszerkiosztás nem szünetelt, még akkor sem, amikor mást nem oszthattak meg, csak fejenként adagolt fekete kenyérüket.

Ez volt az az idő, amikor meg kellett emlékezniük arról, hogy «nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Isten szájából jön és Tivadar atya bizonyos tekintetben szinte túlbőkezűen alkalmazta ezeket a szent szavakat. Az 1870. év szeptemberétől 1871 februárjáig több mint kétszáz beteget vettek fel Sion kórházába. «Gyermekeim — mondta nekik Emilia anya — Önök a házhoz tartoznak s így nincsenek kizárva a kápolnából sem.» Ez a közvetett meghívás egyszer s mindenkorra elég volt, és sokan meghallgatták a szentbeszédeket, amelyeket Tivadar atya csak a közösségnek és a növendékeknek

látszott tartani, és azután elrendezték Istennel való ügyüket. Tizenketten a legkeresztényibb érzelmek között haltak meg. Az egyik közülük, aki még nem érte el a huszonkettedik évét, boldognak vallotta magát és azt mondta, hogy «sohasem lenne ennyire elkészülve, hogy Isten előtt megjelenjen, mint ahogy most elkészült, sem nem kívánná jobban, hogy védelmet keressen mellette, saját gyengeségei ellen».

De Tivadar atya nyájának másik részét is épen ilyen éberséggel gondozta. A pusztító járványok visszahatással voltak a gyermekekre és a tanítókra. Alig három hónap leforgása alatt két szerzetesnő halt meg. A jó Atya lelki-erejétől támogatva a kitartásuk nem lankadt. «*Benedicam Domino in omni tempore!*» ismételte minden új csapásnál. Darboy érsek meglátogatta a kórházat és a zárdát. «Kedves leányaim — mondta a nővéreknek — az önök fegyvere az ima; kell, hogy sokat imádkozzanak! Mindannyian vétkeztünk, valamennyian nyomunk valamit az igazság mérlegén. Sajnos, nem a nagy bűnösök a bűnbánók. Tartsanak bűnbánatot azokért és magukért és könyörgésük meg ne szűnjék.»

A főpap megáldotta a gyülekezetet, megállt néhány pillanatig az iskolánál, azután gyorsan kocsijába szállt. Sion nem látta többé viszont.¹

Karácsony ünnepe az ég mosolyát jelentette számukra. Újévkor Tivadar atya a jelenlevő és a világban szétszórta élő gyermekeinek «hitüknek és az imádság szellemének bennük való növekedését» kívánta. «Az ágyúzás rettenetes volt a következő napokban. Több mint nyolcszáz tarackgránát érte egy nap alatt a város különböző pontjait. A lövedékek e záporának következtében az áldozatok száma Sion körül megsokszorozódott. Vagy a pincékben

¹ Darboy Györgyöt, Páris érsekét az 1871-i kommun alatt agyonlőtték.

kellett táborozni, vagy a fogadószobában, amelynek bolthajtásos falai nagyobb biztonságot nyújtottak. A január 11-től 12-re virradó éjjelen két nagy kaliberű bomba esett a szerzetesház ebédlőjébe, porrá zúzván a berendezést, megrendítvén és meghasítván a falakat, anélkül azonban, hogy bárkiben is kárt tettek volna. Egészen január 18-ig éltek e borzasztó körülmények között, amikor Sionra nézve óráról-órára beigazolódtak a zsoltáros szavai: Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur.¹

Zsófia anyja halálának évfordulóját és január 20-át úgy ünnepelték meg, mint ahogyan az üldözések idején a katókombákban ünnepeltek. «A pince bejáratánál — így beszéli el egy szerzetesnő — az oltár, csak hat gyertyával föl-ékesítve, egy pad, mint áldoztató rács, amely a papot a hívektől elválasztja, szemben a szerzetesnők, balra a gyermekek csoportja egy sírbolthoz hasonló üregben s az egész gyülekezetre egy tőkén álló lámpa veti titokzatos fényét. A pap és a ministráns hangja, a csengő, mely a szent áldozat legfenségebb részeit jelzi, a *Pater dimitte illis*, amelyet nem énekelnek, csak egész halkán mormolnak Úrfelmutatás után, ... a sok áldozó, a papi áldás ... és mindez a legnagyobb áhitatban a bombák robbanása ellenére: mindez együtt olyan benyomást gyakorolt a lélekre, amelyet leírni nem lehet. A halál közelsége volt érezhető és a fátyol, amely a másvilágot elrejtí, mintha meglebbent volna a szemek előtt.»

Távol élő gyermekeinek Tivadar atya a levegőn át küldött üzenetet, amelyekben szeretete különösen az aggodalmak eloszlatására törekszik: «Fájdalmamra van az Önök nyugtalansága ... Messziről a helyzet szomorúbbnak látszik, mint amilyen. A Gondviselés őriz minket és segít-

¹ Aki a Fölséges segítségében lakik a menny Istenének oltalmában marad. (90. zsoltár.)

ségének mértékét szükségleteinkhez szabja. Igaz, hogy bombáznak erre felénk. Mindent megtettünk, amit az okosság parancsol... és a szent Szűz fölöttünk lebeg.»

A kommun gyászos tetteinek előjátéka már megkezdődött. Tivadar atya arra törekedvén, hogy az aggodalmakat megelőzze, a következőket írja: «A kis lázadások, amelyek az ostromállapotot tarkítják, a városháza körül folynak le. A mi tájunkon nincsen visszhangjuk, minket a bombák védenek».

És a fegyverszünet után hozzáteszi: «Az Isten, aki megáláz, ugyanaz az Isten, aki fölemel. Nem, Franciaország nem vész el! A rossz mellett, amelyért megbűnhődött, mennyi jót vitt végbe! Hány szeretetműnek lett a szülőanya! Mennyi misszionáriust küldött a világ minden tájára! Istennek hány Franciaországban született szolgálóleánya árasztja el a földet áldozatos lelkének csodáival».

A posta csakhamar özönével hozta a leveleket Franciaországból és idegenből, amelyek arról szóltak, miként terjesztette ki pártfogását Sion Nagyasszonya azokra, akik magukat az Ő szolgálatára szentelték. Grandbourgba Tivadar atya öt hónappal azelőtt ment, hogy a házat és a benne lakó tizenkét nővért Zsófia anya védelmére bízta. Annak sírja elé állva, fennhangon ezt mondta neki: «Őn jelentkezni fog Isten trónjánál. Azt fogja mondani az Úrnak, hogy egyetlenegyszer sem szegte meg az engedelmességet azzal szemben, akit Önnek itt lenni a földön Atyjául adott, és kéri az Ő engedélyét, hogy a háború alatt teljes egészében véghezvihesse azt a megbízatást, amellyel Atyja ma felruházta». Soha megbízatást jobban nem teljesítettek. A zárda üresen hagyott lakóhelyektől körülvéve és német csapatoktól megszállva, minden veszedelemtől mentes volt. Decauville az evryi polgármester úgy örködött a kis zárda fölött, mintha családja lett volna. Az ő okos ösztönzésére a nővérek a szomszédos kastélyokban elhelyezett őt kör-

házban vállaltak szolgálatot, anélkül azonban, hogy a gyermekeket és a falu szegényeit elhanyagolták volna.

Grandbourg menedékhelyé vált azokban a rossz napokban, amelyeket azután el kellett viselni. Tivadar atya, aki rövid időre Saint Omerbe utazott, ahol a menekült nővéreknek egy virágzó intézményt ajánlottak fel, visszatérve a forradalmi elemeket teljes forrongásban találta. Szíve vérzett a dolgok ilyen állása miatt és így kiáltott föl: «Reméltük, hogy az ostromállapot nehézségei után a megnyugvás útjára lépünk és íme, az aggodalmak újra kezdődnek! Akarom hinni, hogy az igazságosságot követni fogja az irgalom. De jaj, mily messze vagyunk Istentől, messze a félreértett Üdvözítőtől, messze az Egyháztól!»

Biztonsági intézkedésekre kellett gondolni. Elhatározták, hogy a neofitákat, az újabban összegyűjtött néhány tanítványt és csaknem valamennyi nővért Grandbourgba küldik. De a legnagyobb és legalaposabb aggodalmat Tivadar atya miatt érezték. Az ostromállapot alatt volt néhány epizód, melyek azt mutatták, hogy a felekezeti gyűlölség még mindig ég ellene. Majd kémekek jöttek felvilágosítást kérni a kongregációról és intézményeiről, majd látogatók óhajtottak lelki megbeszélés ürügye alatt Tivadar atyával beszélni, akit az oltárnál pillantottak meg. Emilia anya lélekjelenléte azonban meggyűlöltette ezeket a kísérleteket. De november 22-én este olyasvalami történt, ami elárulta azt, hogy mit lehetett a jövőben várni.

Tivadar atya néhány pillanatra megjelent az ablaknál, remélve, hogy jelenléte hatni fog arra a «hazafi»-ra, aki erősen verte a kaput és kényszeríteni akarta a főnöknőt, hogy két gyanús külsejű nőszemélyt befogadjon. A vakmerő csendháborító visszavonult, de pontosan azt a helyet, ahol a pap állt, megjegyezte és néhány órával később durránás hallatszott. Miután hasonló robbanások nem voltak ritkák ebben a zavaros időben, nem is nyugtalankodtak volna e miatt sem, ha másnap föl nem fedez-

nek egy puszkagolyót a padlón. Áthatolt az ablaküvegen és a fal sarkában összelapult az imazsámoly fölött, amelyen Tivadar atya térdelt. Anélkül, hogy imádságát megszakította, vagy bárkinek is a figyelmét felkeltette volna, egyszerűen helyet cserélt. A lövés a szomszéd házból jött, de a Gondviselés megóvta azt, akire célozták. Tivadar atya ugyan beleegyezett abba, hogy az esetről a rendőrségnek jelentés tétessék, de nem engedte meg, hogy neve szerepeljen, vagy a dologról fecsegenek.

Emilia anya nem táplálván hiú reményeket Tivadar atya sorsa felől, amelyet a kommün neki szánt, mindenképen azon volt, hogy távozásra bírja. Csak a legvégső esetben egyezett bele a jó atya és március 31-én Grandbourgba érkezett, három nappal a tűzok elfogatása előtt. Fájdalmas hetek következtek ezután, amelyek alatt az a tudat, hogy leányai nagyrésze biztonságban van, volt az egyedüli enyhülése abban a keserűségben, amelyet a Párisban lejátszódó események okoztak.

«Azok, akik az utóbbi időben vásár- és ünnepnapokon dolgoztak — írja — arra jutottak, hogy húsvét vasárnapján ágyúlövésekkel egymást ölik. Innen halljuk a kartácsok zaját. Amikor megszűntek keresztények lenni, megszűntek emberek lenni... A jelen túlzások csak logikus következményei azoknak az eszméknek, amelyeket oly régóta hirdettek és támogattak. Miután lassankint Istent és az Egyházat megtagadták, el kellett jutniuk odáig, hogy minden felsőbbiséget megtagadjanak.»¹

Emilia anya, aki a tiszteletreméltó atyát Grandbourgba elkísérte, májusban visszajött, hogy elfoglalja helyét ama tizenegy nővér élén, akikre Grenier Mária Laura anyával együtt az anyaház őrzése volt bízva.² 16-án fölkelők jelentkeztek a portán s olyan szándékkal, amely iránt

¹ Az 1871 ápr. 9. és 10-én Weywada Lujza anyához intézett levélből.

² Grenier Mária Laura anya 1903-ban a kongregáció ötödik általános főnöknője lett.

kétség nem lehetett, kérdezték: «Hol van Ratisbonne atya?» A portásnővér hidegvére zavarba hozta őket s visszavonultak anélkül, hogy választ nyertek volna. Másnap a N. D. des Victoires templomát és a tiszteletreméltó Desgenettes plébános sírját megszenteltségtelenítették. Védőgátul a fenyegető csőcselék ellen, Emilia anya ekkor minden ajtóra Jézus Szíve képét függesztette e felírással: «Állj! Jézus Szíve van velünk!»

«22-én, hétfőn — Így beszéli el Emilia anya a Ratisbonne atyának küldött jelentésében — meghallottuk, hogy a versaillesi katonák a neuillyi és a chailloti kapun bejöttek Párisba.»

«Tíz órakor egy csapattest a nyugati pályaudvaron át a mi kerületünkbe érkezett és első védelmi állását a N. D. des Champs új templomában rendezte be. A lázadók egy szomszédos házban, a Boulevard Montparnasseon foglaltak állást. Mindkét részről megkezdtek a tüzelést és egy óra felé a harc a tetőpontján állott... Reggel óta minden templomban félreverték a harangokat. A barrikádok bizottsága szigorúbb rendszabályokat léptetett életbe és csaknem az egész közlekedés megakadt».

Este hét órakor dörömböléstől visszhangzott zárdánk kapuja. A lázadók nemzetőrségének tagjai voltak. Emilia anya ment a portához és kinyitotta a kaput. A lázadók vezére felindult állapotban volt és azt mondta, hogy a N. D. des Champs-utcából tüzelnek rájuk s követelte, hogy a zárdába bemehessen és onnan figyelje meg, hogy a lövések honnan jönnek. Emilia anya tiltakozott az erőszak ellen, hivatkozva elzászi voltára. A fölkelők haboztak egy pillanatig, de aztán tovább követelődöztek, mondván, hogy életükről van szó. «A mi házunk, uraim, a kommün zászlójának védelme alatt áll! Ide be nem léphetnek a kommün meghatalmazása nélkül.»¹ Erre elálltak

¹ Május 19-én Salvador Dániel, a kommün megbízottja, a zárdát egy kórház berendezésére kérte fel.

szándékuktól, elhatározván, hogy a szükséges fölhatalmazással ellátják magukat.

«Félkilenckor, épen mikor a kápolnába mentünk esti imánkat elvégezni, lármás hangok hallatszottak a 61. számú kapunk előtt. Négy ember lépett be a kapun, karjukon egy 14—15 éves halálosan sebesült munkásgyerekkel. A haldoklót a társalgószobában ágyba fektettük. Három-negyed óra múlva, anélkül, hogy eszméletét visszanyerte volna, meghalt.»

A következő nap újabb támadás a lázadó nemzetőrök részéről kapunk ellen, amely a bajonettek csapása alatt már-már engedett, mikor Emilia és Laura anyák megjelentek. A támadók most is ugyanazt az okot hozták föl, mint az előző napon. Házunkban akartak állást foglalni és a háztetőkről megfigyelni, hogy a versailles-i csapatok honnan támadnak. Emilia anyja újból előadta az előző nap kifogásait s hozzátette, hogy házunk a béke hajléka, nem pedig hadibástya, hogy az ő sebesültjeik fognak ide kerülni, s hogy egy közülük már meg is halt körünkben, s hogy a hadikórház mindenkor szent hely volt és hogy mi minden áron ellenszegülünk annak, hogy innen egyetlen lövést is leadjanak.

«Miután a feltételt, hogy házunkból löni nem fognak, elfogadták, Laura és Julianna anyák a vezetőket néhány emberrel fölvezették a felső emeletekre. Kívánságunk szerint elrejtették katonai jelvényeiket, nehogy házunk békéjét kockára tegyék. Az eredmény, úgy látszott, kielégítette őket s mi abban a reményben ringattuk magunkat, hogy minden abbamarad. Kertünkbe azonban öröket állítottak. Egy óra múlva más, szabadkőműves jelvényeket viselő vezetők jöttek. Ezek kevésbbé törődtek a mi véleményünkkel, nemkülönben Billard doktoréval, aki azért jött, hogy a rögtönzött hadikórház berendezésének munkálatait vezesse és aki erőlesen hangsúlyozta házunk sértetethetlenségét».

«Ezen idő alatt Bissey nevű szomszédunk háza előtt barrikádokat emeltek, amelyet a versaillesi csapatok már meg is támadtak. A kórházak tehát haladéktalanul be kellett rendeznünk. Az első sebesültet ajtónk elé dobták, amely fölött nem lengett még az internacionális zászló. Sok bajunk volt a 19 éves sebesülttel, aki «Párizs megbosszulói» közé tartozott, (ez a fölkelők egy új alakulata volt) és eleinte igen csökönyösnek mutatkozott. Emilia anyja kedves gondoskodásával azonban megnyugtatta és megnyerte őt. Rövid idő múlva a sebesülteket és a halottakat özönével hozták kórházunkba, közöttük fölismertük a legvadabb főkolomposokat, akik reggel nálunk jelentkeztek. A többek között behozták a vezetők egyikének rostává lőtt holttestét, amelyen még mindig a szabadkőműves-jelvény díszlett . . . Estére számuk 70—80-ra növekedett. A barrikádok védelmére két ágyú kellett volna, az egyik a Bréa-utca, a másik pedig a Vavin-utca sarkára. Ideszállításuk azonban nem volt lehetséges, miután a mellékutcákat szintén barrikádok zárták el. Követelték tehát, hogy az Assas-utca és a N. D. des Champs-utca közötti közlekedés a mi házunk bejáratán és az intézet kertjén át történjék. Ennek az erőszakoskodásnak mindjárt meglett az eredménye: pár pillanattal később az ágyú már a versaillesi csapat kezén volt. A fölkelők nem csüggedtek el. Hozták a második ágyút is és miután a ház kulcsait azonnal nem kapták meg, a vezető azt parancsolta, hogy vigyék az ambulancián keresztül. A lovak már a folyosón voltak, mikor Hubert nevű jó szomszédunk, aki reggel óta fáradhatatlanul segítségünkre volt, megnyitotta nekik a nevelőintézet kapuját. Két napon keresztül ezen át szállítottak mindenféle erősítést, emberekben és hadianyagban.»

»Az ambulanciára este 11 óráig hozták a holtakat és a sebesülteket. Az ajtón át — amelyet becsukni nem lehetett — csak úgy özönlött be az üldözött harcosok áradata, akik a biztos halál elől ide menekültek.»

«Egy Lisbonne nevű fölkelő ezredes és több más vezető az éj folyamán többször felkerestek bennünket, hogy szolgálatképen tudtunkra adják tervüket a luxembourgi lőporraktár fölrobbantására vonatkozólag, amelyet abban az esetben foganatosítanak, ha a barrikádokról leszorulnak. Ez a lőporraktár pár lépésnyire volt tőlünk. Éjfél felé Lisbonne ezredes sürgősen felszólított bennünket, hogy kövessük őt, ha a városnegyed pusztulásából menekülni akarunk. Azt válaszoltuk, hogy kötelességünk a sebesültek mellett maradni. E pillanattól kezdve az ő sebesültjeik legnagyobb részét elvitték tőlünk.»

«A Segítő Szűzanya ünnepe volt. Valamennyien a kápolnába mentünk és itt ugyancsak buzgón imádkoztunk! Egy óra múlva más fajta jelenetnek voltunk a tanui. A harci láрма erősödött. Szenvedélyes hangon követelték kapunk kinyitását. A halál elől menekülő emberek kétségbeesetten estek neki a kapunak. Egy felkelő ezredes az ambulancia előtt eléjük állt rájuk szegzett revolverrel fenyegetve meg őket azzal, hogy lelövi az elsőt, aki meghátrál. Az áradat viasszaszorult tehát és a lövöldözés folytatódott. Reggel felé újabb erősítés érkezett a barrikádra, amely már alig tartotta magát; az ágyú újból bömbölni kezdett, de mindegyik ember, aki a kanócot meggyújtotta, holtan, vagy súlyos sebesüléssel esett össze. Tárt kapunkon át egyiket a másik után hozták. Vérpatak jelezte útjukat...»

«Néhány óra múlva, a fölkélok látván, hogy állásukat már tovább tartani nem bírják, a kommün által előírt utolsó védelmi eszközhöz nyúltak, amely abból állt, hogy puskapor és petróleum segítségével a környező utcák sarkát felgyujtsák. Bennünket előre figyelmeztettek a készülő robbanásokra, úgyszintén az érdekelt házak lakóit is. Maguk a fölkélok az utóbbiaknak Siont jelölték meg, mint mentsvárat! Öregek, asszonyok, gyermekek megrémült tömege özönlötte el a kórházon keresztül a folyosókat és földszinti termeinket. A várakozásnak és szorongatgatásnak

milyen órája volt ez! Családonként csoportosultak, egymást átölelve. Emilia és Laura anyák a kápolnába mentek. Emilia anya magához vette az Oltáriszentséget és az apácák mind, Krisztus köré csoportosultak. Nem tudván fölmérni a veszedelem nagyságát, olyan erő és nyugalom fogott el bennünket, amely bizonyára nem belőlünk eredt.» «A házak egyike fölrobbant . . . a szomszédos házak ablakai szilánkokban repültek széjjel és a tűzvész, amelyet a petróleum táplált, két-három helyen egyszerre borzasztó irányokat öltött. Hirtelen kertünk vízmedencéjétől kezdődőleg óriási rajvonalba fejlődtek föl a harcosok. Ugyanakkor egy-egy kiáltás hangzott: «Itt vannak a Versaillesiak!» Ez a kiáltás, amely asszonyi ajkokról hangzott, adott alkalmat a körülöttünk tolongó tömeg lemeszárlására. A szorongatott fölkelők, akik kertünkön át menekültek, azt hitték, hogy mi árultuk el őket. Már reánk emelték fegyvereiket, amikor az isteni pártfogás és Billard doktor hidegvére megmentette életünket. A mi hős doktorunk az eszeveszett emberek elé vetette magát, kérve őket, hogy ne lőjjenek, hanem mentsék meg az életüket azzal, hogy házuknak a Vavin-útra nyíló nyitott kapuján elmenekülnek. Borzasztó pillanat volt ez! A fölkelők, félvén attól, hogy a versaillesi csapatok a N. D. des Champs-utca felőli kapun, amelyet már döngettek, betörnek, siettek Billard doktor tanácsát követni. A pince szelelőlyukain keresztül hallottuk a parancsnok szavát, aki rohamra vezényelt. Ami a felkelőket illeti, azok a luxembourgi löporraktár felé kanyarodtak.»

«Emilia anya csak ekkor nyitotta meg a kaput a versaillesi csapatoknak. Ezek a katonák azonnal fölismerték barátságos hajlamainkat, miután állandóan szerzetesi ruhában jártunk. Figyelmeztettük őket, hogyha észreveszik jelenlétüket a fölkelők, a luxembourgi löporraktárt a levegőbe röpítik. A parancsnok egy pillanatra megállt. Azután elszántan embereihez fordult: «Barátaim — mon-

dotta nekik — parancsaim határozottak. Bátorság, előre !» És Emilia anyához fordult : «Nővérem, imádkozzék értünk !» És a katonák ismételték : «Nővérem, imádkozzék értünk !» Ugyanekkor a Vavin-utcai középső falon csáskányokkal rést ütöttek, hogy a menekülteknek, akiknek háza összeomló félben volt, utat nyissanak. Ez a kiáltások és jajgatások közt folyó mentőmunka még nem volt befejezve, amikor egy borzasztó robbanás ereje mindenkit földhöz vágott. A Luxembourg löporraktárát fölrobbantották ! Körülbelül egy óra volt délután. A versaillesi kis csapatot észrevették.»

«Alighogy magunkhoz tértünk, összeszámláltuk magunkat. Mindannyian együtt voltunk. Senkisem sebesült meg. Nagy örömkre láttuk a kertből előjönni vitéz katonáink csapatját. «Nővérem — mondta a parancsnok Emilia anyának — mindannyian megmaradtunk. Csak húsz lépésnyire voltunk a löporraktártól. Embereim Istenben bíztak és Isten megóvta őket !»

«Ekkor a versaillesi csapatok sebesültjei foglalták el a fölkelők sebesültjeinek helyét, akiket elvittek tőlünk . . . Lassankint a menekültek is elszállingóztak. Csak néhány család maradt nálunk, amelynek semmije, még hajléka sem maradt. Alighogy a közlekedés megindult, hírt adtunk Courtade atyának, aki nagy veszedelemben volt. Érte jöttek a Duguay-Trouin-utkába. Rozália nővér nagy lélekjelenléttel megkínálta a hét-nyolc embert, aki jelentkezett, itallal. Ezalatt Courtade atyának sikerült a «Szegények kis Nővérei» szerzetesnőknél menedéket találni. Csak másnap este tudtuk meg, hogy megmenekült s azonnal eljött kórházunkba.»

«Ettől kezdve távolról szemléltük az eseményeket, amelyek Párizsban lejátszódtak. A puszkapor szaga, a sűrű füstoszlopok, a lángnyelvek, amelyek az égre rajzolódtak, mutatták nekünk, mely városrészek állnak lángban. A betegek ápolásával járó gondjainkhoz még az is járult,

hogy sürgősen helyre kellett pótolnunk azokat a jelentős károkat, amelyeket a löporraktár felrobbantása házunkban okozott. Nem volt rajta egy ép ablak, vagy ajtó sem... A nap minden órájában jöttek a lázadók hozzátartozói, hogy eltűnt atyjukat, fiukat rajtunk keressék. El lehet képzelni, mi történt velük! Nem egy fájdalmas jelenetnek voltunk szemtanúi...»

«A borzasztó viharból, amelyen átmentünk, megmaradt annak a föltétlen bizonyosságnak az emléke, hogy Isten sohasem hagyja el azokat, akik reá hagyatkoznak!»

Grandbourgban e borzalmas napok alatt a Gros-Caillou-i tölténygyár fölrobbanását hallották meg és látták a lángokat az épületek fölött. A pusztító tűzvész május 26-án egész nap lövellte lángjait, — aztán jött a mindennél gyászosabb hír: Párizs érsekének és a túszoznak a meggyilkolásáról!

Fájdalmának súlya alatt görnyedve, Tivadar atya a következőket írta távollevő leányainak: «Leírhatatlan fölindulásokon mentünk keresztül... Reszkettem nővéreinkért, Courtade atyáért és barátainkért. Sion szent Szűze valamennyit megoltalmazta. Különösen én menekültem meg mindentől. Ha Emilia anya nem sürget, hogy Grandbourgba kövessem az anyaház csaknem egész közösségét, akkor az én nevemet is olvasta volna a túszo listáján.¹ Nem hittem, hogy a papság véres üldöztetésnek lesz kitéve, elfelejtettem, hogy az első lövés, amelyet az ostrom elején papra intéztek, nekem volt szánva.² És hozzátette: «A mi érsekünk és a nagyszámú papok leróttak minden adósságot. Kellett, hogy ártatlan vér kiáltson az égre, annyi bűn és istentelenség közepette... Imádkozzunk és reméljünk! Isten megkezdette az újjászületés munkáját, amelynek messzire kiható jelentőségét mi nem látjuk. Ő azonban végbe tudja vinni...»

¹ A Weywada Lujzához, 1874 májusában intézett levélből.

² Az 1871 jún. 2-án, a jassyi házba intézett levélből.

A rend helyreállta és az utazás biztonsága csakhamar megengedték a száműzetésben élő nővéreknek a visszatérést, amelyre annyira vágyódtak. Az auvergnei hegyekből, a limousini és a normandiai kastélyokból, Bretagne pusztaságairól, Dorat, Bapaume, Esquermes zárdáiból, Svájc kantonjaiból, az Óceán és a Földközi-tenger partjairól jöttek vissza, hálával elteltlen azok iránt, akik nekik menedéket adtak, de ezerszer boldogan, hogy visszatérhettek Sion tűzhelyéhez. Valamennyien, az egyszerű ujoncokig és jelöltekig hűek maradtak hivatásukhoz.

Az isteni oltalomnak mennyei csodáját érezték. Tivadar atya azt óhajtotta, hogy ezeknek az emlékéért állandó hálanyilvánításokkal örökössé meg. «Szeretném látni — mondta a legnagyobb bajok közepette — az anyaházban a szent Szűz szobrát, a gyermek Jézussal ölében. Szeretném, ha ott olyan tiszteletben részesülne, mint Rómában a szent Ágoston templomban, ahova a hívők özönlenek, hogy megcsókolják a Madonna lábait.»

Kívánsága 1872 május 24-én teljesült. A vértanúságnak és a megszabadulásnak ezen az évfordulóján Tivadar atya az anyaház szerzetesnői, a gyermekek és azoknak a jelenlétében, akiknek a számára Sion védőbástya volt, fölszentelte a magaválasztott szobrot. A talapzatra, amelyen nyugszik, e szavak vannak vésve: «Accepimus eam in nostra» Sion leányai, akik azóta elhaladtak mellette, gyakran elismételték e szavakat s akik jönni fognak utánuk, szintén el fogják ismételni, hálával és szeretettel csókolván meg a győzedelmes lábat, amely a pokol kígyójának fejét eltaposta.

XV. FEJEZET.

A BELSŐ ÉS KÜLSŐ VIRÁGZÁS KORA.

1871—1883.

A lecsillapodás, amely az 1870—1871-i szerencsétlenséget követte, lehetővé tette szeptembertől kezdve az anyaház intézményeinek reorganizációját. Mindazonáltal az általános káptalan, amelynek ezt a korszakot meg kellett volna nyitnia, csak a következő évben ült össze.

Tizenkét éve volt már, hogy Lujza anya, aki ekkor hatvanharmadik évében volt, a szerzet kormányrúdját irányozta és mennyit dolgozott a bátor anya ezen idő előtt és alatt! Távoli és gyakori utai nem voltak egyszerű látogatások szétszórt leányainál. Néha egész hónapokon át részt kellett vennie azoknak nehéz munkájában, mint például Angliában és Romániában. A hűséges szerzetesnő megrongált egészsége ekkor pihenést követelt. «Lujza anya boldog lesz, ha leteheti a főnökség terhét» — mondta Tivadar atya. Magáról ítélte, mert — tette hozzá — ha olyan szerencsés lennék és találnék egy papot, aki átvenné hivatalomat, boldog lennék, ha valamelyik háznak lelkesze lehetnék, különösen Jeruzsálemben. De én nem válogatnék, odamennék, ahova küldenének, örülvén, hogy ismét engedelmeskedhetem.»¹

Róza anyának jutott az érdem, hogy bátor lélekkel vállalja a feladatot, amelyet a szerzetesnők szavazatuk

¹ A XII. káptalani ülésen 1872-ben.

leadásával reá bízta. Ő helyettesítette Lujza anyát Konstantinápolyban és utóda lett akkor, amikor az utóbbi, mint egyszerű szerzetesnő, Marseillebe ment, hogy bajok és ellentmondások között megalapítsa az ottani házat.

«Talán ismét nehéz óráknak nézünk elébe — mondta Tivadar atya, amikor a káptalan üléseit befejezte; a világ siralmas helyzetben van, az Isten iránti gyűlölet napról-napra növekedik. Jelenleg egy olyan bűnt követnek el, amelyet még nem láttunk: elszakítják a gyermekeket Istentől, hogy istentelenségben neveljék föl őket. Ez a bűnök bűne. Nincs bűn, mely jobban sértene Jézus szívét és nem hiszem, hogy ez a szörnyűség megrázkódtatás nélkül múlt el.»

«Mi jön még? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy ebből a válságból is úgy fogunk kikerülni, mint az előzőkből. Néhányan el fognak bukni talán... Miként Jézus tette, nekünk is szükségszerűleg föl kell ajánlanunk életünket és vérünket, hogy örökké tartó rendeltetésünket elérjük, megemlékezvén a Mester szavairól: «Ahol én leszek, ott lesznek enyéim is».

Azzal fejezte be beszédét, hogy a szent Szív tiszteletére buzdított, amely nem egypár ima-formula elmondásából áll, hanem amelyet szent Pál apostol eme szavakkal határozott meg: «Hogy ugyanaz az érzés legyen bennetek, mely a Krisztus Jézusban». (Filipp. II. 5.)

«A szent Szív tisztelete az Oltáriszentség tisztelete. A lelki életben, az imádság szellemében és azon erények gyakorlásában való kitartás, amelyekben az Üdvözítő szolgál példaképül, mondván: «Discite a me quia mitis sum et humilis corde». (Tanuljatok tőlem, mert szelíd és alázatos szívű vagyok.) A hívő lélekben annak a tűznek a lángja lobog, amelyet Krisztus hozott a földre, — az a titok rejtőzik, miként merlíthet az isteni Szívből — az a buzgalom hevül, amely Jézust arra ösztönözte, hogy Atyjának dicsőségét keresse — és az a mérhetetlen szeretet

uralkodik, amely Jézust Máriához, az Ő édesanyjához fűzte. Az ilyen lélek osztja Jézusnak a gyermekek iránt való szeretetét, végül arra törekszik, hogy izzó felebaráti szeretettel valósítsa meg az Üdvözítő legfőbb kívánságát : *«Sint unum !»*

Nyilvánvaló volt, hogy a Gondviselés inspirálta ezt a választást, amely Róza anyát helyezte a kongregáció élére. Benne Tivadar atya egy olyan főnöknőt talált, aki nagy cselekvőképessége mellett kitűnően értett az igazgatáshoz. Bár hangsúlyozta a jó atya, hogy bizonyos ideig még vezeti az ügyeket, hogy művét befejezze, ezentúl inkább szemmel kísérte a dolgokat, mintsem hogy azok igazgatásába közvetlenül belefolyt volna.

Tíz év telt el, mióta a Szabályzat az első approbációt megkapta. Itt volt az idő, hogy vagy átdolgozzák, vagy véglegesen elismertessék. Miután ehhez Tivadar atya személyes beavatkozása nem vált szükségessé, Róza anyára bízta a kérdés megoldását. Ehhez a kényes ügyhöz Hibon Mária-Pál anyát, a főtitkárt, adta melléje, aki iránt az egész kongregáció már régóta bizalommal és rokonszenvvel viseltetett és aki később tizennyolc éven keresztül kormányozta a rendet, teljes méltósággal és a lelkek iránt való nagy szeretettel.

1874-ben Rómába érkezvén, a főnöknő a Propaganda élén Franchi bíborost találta, aki őt jól ismerte és működését érdeme szerint méltányolta Konstantinápolyban. Barnabo kardinális utóda tehát szintén Sion barátja és pártfogója volt. Ő maga igyekezett azon, hogy a nővéreknek ne kelljen egy hónapnál tovább Rómában maradniok, és sürgette az ügynek elintézését, amely miatt Rómába jöttek. Szerencsére nem kellett semmiféle lényeges módosítást a Szabályzaton eszközölni. Bilio kardinális, a vizsgálat vezetője, a Szabályzatot «bölcshet, kitűnőnek és Istentől sugalmazottnak» mondta, és így az végleges approbációt nyert.

Kedves földadat volt a kérelmezők számára az, hogy hálás hódolatukat a Szentatya lábai elé helyezhették.

«Ah, Sion leányai — kiáltott föl IX. Pius, feljük közeledve. — Ratisbonne atya leányai! Amint látom, igen elégedettek. A Szabályzat megerősítést nyert. Most aztán jól meg kell tartani... A jó Ratisbonne atyák! — ismételte újból, leírhatatlan gyengédséggel és örömmel — Mondják meg nekik, hogy teljes szívémből megáldom őket.»

A Saint André del fratte templom magától értetődően vonzotta azokat, akik Sion leányai közül először lépték át ennek a szentélynek az áldott küszöbét. «Az elutazás napján — így jegyezte föl a főnöknő —, még egyszer kiöntöttük szívünket az irgalom és az üdvösség e trónjánál, amelyet a szent Szűz magának kiválasztott. Több ízben fölkeltünk, hogy távozzunk, de újból és újból letérdeltünk: mert még nem mondtunk el mindent.»¹

A végleges approbáció dátuma 1874 december 14. Ennek, valamint 1863 szeptember 8-ának évfordulóján, Sion minden házában a hála himnuszát éneklik. «Egyesülésnek Jézus Krisztus szerető szívében», mondta Tivadar atya a Szabályzat kihirdetésének évfordulóján. Szeressék kétszeresen megerősített Szabályzatukat, amely az erények megszilárdítására, a hivatás megoltalmazására és az égbe vezető útírány megjelölésére szolgál.»

Róza anya már az első napokban megmutatta, mit lehet várni kormányzásától, tekintettel kezdeményező erejére és tapasztaltságára, amelyeknek hatását a legtávolabb eső házak is megéreztek. A párizsi nevelőintézet folyton fokozódó virágzásnak indult és miután a hely a jelentkező gyermekek számára nem volt elég, a neofitátust áthelyezték Grandbourgba. Új épületeket emeltek és végre 1875-ben a kápolna befejezéséhez foghattak, amely olasz renaissance stílusban épült. Az alkotás, amely

¹ A római útinaplóból.

Daumet tehetségét dícséri, tágas, világos és derült, mint a hit, remény és szeretet, amelyeknek sugarai a lelkeket, különösen pedig Izrael népét vannak hivatva az igaz Egyházba vonzani. Isten megengedte, hogy 1877 április 14-én délben Notre Dame de Sion két és háromnegyed méter magas fehér szobrát fölállíthatták az oltár fölé arra a helyre, amely számára már el volt készítve. Ez a dátum és ez az óra Tivadar atya megkereszteltetésének ötvenedik évfordulóját jelezte.

Június 29-én megvolt az a vigasztalása, hogy fölszentelhette a kápolnát. Körülvéve Sion papjaitól, Tivadar atya elmondta a liturgikus imákat, azután a szentmiseáldozatot mutatta be. Ez nem történt megindulás nélkül, mert összehasonlítván a szentély szépségét Sion egyszerű és szegény eredetével — miként bevallotta — azt érezte «amit az ember akkor érez, amikor Isten nagy irgalmaságával szembekerül».

Guibert bíboros, Párizs érseke, aki néhány nap mulva a bérmlás szentségének kiosztása céljából odajött, azt mondta neki: «Szeretem azt a művet, amelyet Isten sugalmazása folytán Ön alapított. Szeretem azért a jóért, amelyet az Egyházban művel. Hivatásom gyakorlásában egyik legnagyobb örömöm az, hogy az elért eredményekben a kegyelmeknek azt a még nagyobb bőségét látom, melyet a jövő ígér».

«Az elmúlt év — írta Tivadar atya december 8-án — egyike volt a legáldásosabbaknak Sion történetében, mert az anyaház átalakulását látta. És most mit kívánhatunk még, hacsak azt nem, hogy a jó növekedjék és állandósuljon?» Ez a jó nemsokára átlépte azokat a határokat, amelyek között eddig működött, azon legtávolabb eső alapítás következtében, amelyre a kongregáció vállalkozott.

1877-ben Guardiának, Costa-Rica köztársaság elnökének neje két leányát a Notre Dame de Sion párizsi nevelőinté-

zetébe adta. Miután azzal a neveléssel, amelyet ott leányai nyertek, nagyon meg volt elégedve és az apácákat is igen megkedvelte, egy hasonló intézetet óhajtott létesíteni hazájában. Tervét rokonszenvvvel fogadták, és az apostoli delegátus és Costa-Rica kormánya között megindultak a tárgyalások. Miután Róma mindent helybenhagyott, megkezdődtek a különleges előkészületek, amelyeket ez az elutasítás megkívánt. Egy vitorláshajó vitte el előre az alapításhoz szükséges dolgokat, amelyeket Costa-Ricában nem lehetett volna beszerezni.

«Ebből a csírából gyümölcs fog fakadni — mondta Tivadar atya — és ki tudja, nem lesz-e később nagyszámú intézetünk Amerikában?»¹ Ez egy kissé messze van, az igaz. De ilyfajta nehézség nem tarthatja vissza a rettenthetetlen szerzetesnőket és misszionáriusokat, akik boldogok, hogy a mi Urunknak bebizonyíthatják áldozatkészségüket és szeretetüket.»

1878 október 20-án öt szerzetesnő és négy laikus nővér, élükön Barthélemy Rich anyával, elhagyták az anyaházat, hogy az Újvilág partjain tűzzék ki Notre Dame de Sion lobogóját. «Kedves gyermekeim! — írta nekik Tivadar atya egy levélben, amelyet a nyílt tengeren kellett elolvasniok — a mi szemünk előtt a mennyei kikötő lebeg. Az út nehéz, de a megérkezés gyönyörű lesz. Isten kezében vannak, ne féljenek semmitől. Hívják gyakran segítségül Amerika angyalait, hogy apostolkodásuknak tág tere nyíljon. Hívják segítségül a szent misszionáriusokat is, akik oly nagylelkűen és olyan boldogan haladtak azon az úton, amelyre Jézus Krisztus iránt való szeretetből léptek. Ez a szentek útja, — bár Önök is oly szentekké válnának, mint ők!»

¹ Ez az előérzet nemsokára beteljesedett. Néhány évvel Tivadar atya halála után Brazília, az Egyesült Államok és Canada nyitották meg kapuikat leányai előtt, akiknek házai azóta megsokszorozódtak Európában — egész Ausztráliáig.

Bordeauxtól Santanderig a vihar fölkorbácsolta a hullámokat, de azontúl a hajó gyorsan haladt előre és tizennégy nap múlva — amely idő alatt megállás nélkül mentek ég és víz között — november 6-án megpillantották az Amerika partjait jelző első szigeteket. Végre 18-án megérkeztek utuk végcéljához, Colonba a *Columbián*. «Azt lehetne mondani, Franciaországból léptünk az idegen földre — mondták a misszionárius nővérek — mert a hajó számunkra a hazát jelentette.» «Azért amikor 19-én a parancsnok, a hajóbiztos és a hajó személyzetétől kísérve, akik valamennyien nagy előzékenységgel és tisztelettel viseltettek irányunkban, a pályaudvarra mentünk, hogy Panamába utazzunk, megújulni éreztük azt az áldozatot, amelyet egyszer már meghoztunk.» Panamából Puntarénasba, Costa-Rica kikötőjébe a Csendes-óceánon való háromnapi hajóút után jutottak. Maga a hajó olyan lassú menetű volt, hogy sajnálkozás nélkül léptek Közép-Amerika vendégszerető partjára. Itt kezdődött meg utazásuk festői és valóban újszerű része. A még hátralevő úton igénybe kellett venniök az *sombrerosnak* nevezett panamakalapokat. «Ezek az *sombrerosok*, amelyeket fátyolunk fölé helyeztünk, a rajtuk lévő nagy fehér, *jaconas* (mousseline-féle) fátyollal együtt, nagyon jó szolgálatot tettek nekünk és megvédték a nap heve ellen» mondták a nővérek.

De milyen alkalmatossággal fognak tovább utazni? A francia ügynökség ökrösszekeret javasolt, Guardiáné pedig lovakat küldött elébük. Az utóbbi körülmény elhatározásra bírta a nővéreket, és másnap korán reggel nyeregbe ülni igyekeztek. Ez azonban nem volt olyan könnyű dolog egy szál gyertya pislákoló fényénél — és tekintettel arra, hogy tíz apáca közül csak egy tudott lovagolni!

A karaván útnak indult mialatt a nap fölkelte a tiszta égen. A homokos út egyfelől a tenger, másfelől fák és egy csendes folyó között vezetett el. Csakhamar rohanó hegyi

patakon keltek át kompon, amely a zúgó vizen le és föl himbálódzott. E tájék szépségét leírni nem lehet. Sűrű erdők, a mélységben zúgó folyók, amelyek a hegyek között rohantak a Csendes-óceán felé, váltották föl egymást. De a Puntarenasból Alajuelába vezető út is leírhatatlan volt. Sehol egy méternyi síma terület, mindenütt kavics és kerékvágások, amelyekre a ló remegő lábakkal lép... Sem egy falu, sem egy kunyhó, sem egyetlen lakó ezen az úton, amelyet három állomás oszt egyenlő részekre. Csak az erdő népes, majmok és e vidéken otthonos nagy fekete madarak lepik el.

A távíróvonalak azonban elárulták a civilizált hely közelségét és hírül adták a nővérek megérkezését. Az első állomásnál a köztársasági elnök jött eléjük. A beszélgetés rövid volt, miután az elnök franciául nem tudott, a nővérek pedig csak most kezdték el tanulni a spanyol nyelvet. A következő napon, december 6-án, három óra felé Guardiolaé, az elnök neje érkezett eléjük, leányával, Alajuela kormányzójával és több más előkelőséggel. Az út itt már járható volt. Több nővér kocsikban foglalt helyett, míg a többiek lóháton folytatták útjukat, negyven-ötven személy kíséretében.

Az éj leszállt már, de a hold csodálatos fénnel ragyogott, mikor megérkeztek Alajuelába és a katonazene hangjainál ideiglenes szállásukra vonultak. Csak rövid ideig pihenhettek, mert a lakosság a székesegyházban várta őket, ahol megérkezésükkor fölzengett a Te Deum, amelynek hangjaiba a város valamennyi harangjának csengése-bongása vegyült. Egy pap a szószékre lépett és Isten és Franciaország dicsőségének mondta a nővérek áldozatkészségét, amellyel elhagyták hazájukat, hogy örömmel terjesszék messze vidéken a keresztény nevelés áldásait.

Az a gond, amellyel Tivadar atya a közeli alapításokat körülvette, sejtetni engedi, mennyire a szívében feküdt Costa-Rica. «Azt lehetne mondani — írta Amerikába gyer-

mekeinek — hogy Isten az egész costaricai köztársaságot a szílvembe helyezte . . . Nem telik el nap, hogy ne imádkoznám missziójukért, amely annyi jó megtevésére van hivatva. Hogyne csodálnók Isten terveit, látván Sion leányainak működését egy majdnem civilizálatlan területen.¹

Bizonyos részein csakugyan civilizálatlan volt, és emberfeletti bátorsággal kellett bírnia Thiel püspöknek, hogy egyedül, vagy majdnem egyedül fölkeresse az indián területek lakóit, akiket a kaucsukszedők üldöztek s ezért menekültek minden európai elől. Gyakran a párizsi nevelőintézet volt növendékei amerikai társaikkal összeültek, hogy ruhákat készítsenek Thiel püspök neofitái számára, hogy az utóbbiaknak legyen mit fölvenniök, mielőtt a civilizált világba lépnek.

Tivadar atya egy erre vonatkozó tudósítás kapcsán a következőket írta: «A vadak királyának látogatásáról szóló hír, aki ingujjban tette tiszteletét nem kevésbé ünnepélyesen felöltözött feleségével, az egész noviciátust fölforgatta. Az ily fajta tudósítások, amelyekkel a nyájról szóló beszámolóikat fűszerezik, lánggra lobbantják az apostoli buzgalmat. Leveleik olvasása után a missziós vágyak valósággal kirobbannak . . . Magam is a nyolcvan évemmel szívesen lóra ülnék, hogy kövessem szentéletű püspöküket.»²

Ugyanez az apostoli buzgalom nyilatkozott meg az újabb franciaországi alapításoknál, amelyek miután az őshaza földjén jöttek létre, nagy mértékben részesültek a jó Atya támogatásában.

Milyen öröm fogta el, mikor Párizs ostromának megszünte után a saint-omeri árvaház Sion-zárdává alakult át. Itt találtak menedéket a nővérek az egész háború alatt, a Hibon asszonynál élvezett vendégszeretet után. Az

¹ Az 1880 május 1-i és az 1883 dec. 1-i levelekből.

² Az 1883 január 4-i levélből.

átalakulás fokozatosan történt meg Schaeffer Jozefin anyja okos és szelíd vezetése mellett, aki Ratisbonne atya legrégibb leányainak egyike volt. Azt lehetett mondani, hogy kezdetben csak a kezét kellett kinyújtani a hivatások összegyűjtésére. Folard kisasszony, az alapító, és társa, Hermant kisasszony, valamint Cornet d'Hunval asszony, e három előkelő lélekkel gazdagodott itt a kongregáció, akik ifjúságuktól fogva gyakorolták az áldozatkészséget és más szerzetesi erényeket s akik különösen kimeríthetetlen felebaráti szeretetükkel tűntek ki.

A marseillei lassan előrehaladó alapítás már 1869-ben megkezdődött. A Szent Szív és a Notre Dame de la Garde városát a két Ratisbonne atya Rómába és a keletre való utazásaik folyamán gyakran útba ejtették. Magnan-Audiffret és nejének baráti vendégszerető háza mintegy előiskolája lett Sion római és keleti misszióinak. A szerénység azonban annál helyénvalóbb volt velük szemben, miután áldozatkészségük, melyet igénybe kellett venni, határtalan volt. A hölgyek egyikének Pastré de Réguiz asszonynak az a gondolata támadt, hogy a Szent Margit külvárosban fekvő házáat följajánlja Tivadar atyának. A nehézségek, amelyekkel a nővérek letelepedésük alkalmával találkoztak, Tivadar atyát a következő nyilatkozatra bírták: «Drágán kell megfizetnünk a Gondviselés ajándékát s a marseillei Sion-zárdának fájdalmak között kell megszületnie. E zárdát, mint nélkülözhetetlen megszállóhelyet kell tekintenünk. Ha gyökeret vertünk a földben, amelyet a kereszt ásott föl, virágozni és gyümölcsözni fogunk... Különösen arra ügyeljünk, hogy senkire árnyékot ne borítsunk, akkor az előítéletek rokonszenvvé változnak át.¹

Ez a jóslat teljes egészében valóra vált. Maga a püspök rendelte el, hogy a Sainte Marguerite külvárosból a város

¹ Az 1869 okt. 14. és a nov. 16-i levelekből.

belsejébe költözzenek, ahol az intézmény nagyobb fejlődésre számíthatott. Az átköltözés 1878-ban történt meg. «Áldjuk a Gondviselést azért, amit velünk Marseilleben művelt — írta Tivadar atya — s miután Önöknek a Paradicsom-utcában készített hajlékot, éljenek úgy, hogy házuk mennyország legyen.»¹

Ebben az időszakban egy másik alapítás készült létrejönni az Óceán partján. Hárman a nővérek közül, akik a háború alatt elhagyták Párizst, összeköttetésbe kerültek Tomas-szal, La Rochelle püspökével, akinek atyai érdeklődését fölkellették.² «Itni fogok Atyjuknak — mondta — hogy Önöket itt hagyja. Úgy-e elfogadnak protestáns leányokat? Én majd küldök néhányat és magam részéről nővéreiket nagyon szívesen fogadom.»

Ez a gondolat mélyebb gyökeret vert Thomasban párizsi útja alkalmával és 1877-ben értesítette az általános főnöknőt, hogy sikerült a saintesi Gondviselésről nevezett nővérektől azok royani birtokát a Notre Dame de Sion kongregációja részére megvennie.

Royan fürdőhely, a szórakozások városa lett és itt a lelkek buzgalmát jobban mint bárhol, legyőzhetetlen állhatatossággal kellett ébren tartani.

A gyermekek rendes létszámán kívül, akik itt az iskolai éven át tanulmányaikat folytatták, a nagyszünet elején a párizsi intézet növendékeinek egész raja kereste föl Royant, hogy itt töltsék augusztus és szeptember hónapjait, a francia iskolák szünidejét. Ilyenkor még egy csoport bennlakó hölgy egészítette ki az internátus létszámát.omás püspök ugyanis üdvös eredményeket várt ezektől a nevelési lehetőségektől, ami többízben be is igazolódott.

1879-ben a Notre Dame templom felszentelése céljából Donnet bordeauxi érsek Royanba érkezett. A bíboros nem feledkezett meg arról, hogy Ratisbonne atya az ő székes-

¹ A ház a Paradicsom-utca 231. sz. alatt volt.

² Később rouen-i érsek lett.

egyházának a tiszteletbeli kanonokja s azért az apácákat e szavakkal üdvözölte: «Én az Atyának az atyja vagyok, önök tehát az én unokáim... Sion valóban az én családom».

Alig fejezték be a royani alapítást, máris egy másikhoz fogtak Párizsban, a Szeplőtelen Fogantatás plébániájának területén. Ez az intézet, amely kegyelmi életéről volt nevezetes s amelyben a keresztelesek és az áttérések egymást követték, csak rövid életű volt. 1900-ban ugyanis a zárda szomszédságában egy gyermekkórházat rendeztek be, amelyet Tivadar atya megáldott, de a nevelőintézetet be kellett zárni. A lelkekben elvetett mag azonban túléli az alapítást az idők végéig.

Ez volt az a vigasztaló gondolat, amelyet Sion leányainak nagy száma a lelkében magával vitt, amikor az 1904-i törvény száműzte őket a franciaországi kedves zárdákból, amelyeknek alapítását elbeszéltük. A Gondviselés ugyan más működési területet jelölt ki számukra, de lelkükben hazájuk szeretete mellett azt a reménységet is magukkal vitték, hogy buzgalmuk e művei egy napon újjászületnek, Máriának irgalmas keze által, aki a gyermekeik gyermekeinek Pátrónája lett.

Tivadar atya működése élete utolsó percéig gyümölcsöket termett. Isten megengedte neki, hogy még négy új intézetet áldhatott meg a Földközi- és az Adriai-tenger partjain: Smyrnában, Ramleh-Alexandriában, Tunisban és Triesztben.

Az első alapítás úgy jött létre, mint a konstantinápolyi, át kellett venniök Szent Vince leányainak intézetét. Valentin Elekta anya, aki húsz éven át kormányozta a szentföldi, a jassyi, a cadí-keuii házakat, 1876 augusztus 11-én jött Smyrnába és hála Spaccapietra érsek pártfogásának, Sion új intézete csakhamar virágzásnak indult. Az érsek jóindulatát azzal is kifejezte, hogy Tivadar atyát székesegyháza tiszteletbeli általános vikáriusává nevezte

ki, amely cím mindvégig nagyon kedves volt az Atya előtt, miután őt szent János evangelistához fűzte.

Mária atya is nagyon óhajtotta a smyrnai alapítást, és nem kevésbé támogatta a Keresztény Iskolatestvéreknek a Sion szerzetesnőihez intézett kérelmét egy Ramleh-ben, Alexandria mellett alapítandó leánynevelőintézet érdekében.

Ez a hely, amely a Marseille-Jeruzsálem útvonalnak egy fontos felfelvőállomása volt, kívánatosnak látszott az alapítás szempontjából is. Szerencsés véletlen folytán Mayer Lucia anya és társai 1880 áprilisában érkeztek meg, azon a napon, amelyről az egyházmegyei *Directorium* mint az «Egyiptomba való menekülés» évfordulójáról emlékezik meg — és ezt a körülményt a nővérek szerencsés előjelnek vették.

Az intézet normális fejlődésnek indult, mikor az 1882-i forradalom kitört, amelynek vége az országnak Angliától való megszállása volt. A nővéreknek Jeruzsálemben, Smyrnába, Párizsba kellett menekülniök. Amikor Ramlehbe visszatértek, a romok között egyetlen ép házat találtak, Sion intézetét, amely a véres összeütközések alatt a con-naughti hercegnek, az angol királynő fiának és vezérkarának volt a szállása. Itt is megnyilvánult az isteni pártfogás a legnagyobb balszerencse között.

1883 december 10-én, Tivadar atya, akinek az egyiptomi alapítás nagy öröme szolgált, még a következőket írta a főnöknőnek: «A hosszabb-rövidebb távolság nem választhat el bennünket. Már itt e földön megkezdjük az egyesülésnek azt az életét, amely a lemondásban, áldozatban és türelemben tökéletesedik és az örökkévalóságban is fennmarad».

Ugyanebben az időben a nővérek, akik egy másik afrikai alapításhoz fogtak, érezték ezt a vigasztaló igazságot.

Már a kongregáció kezdetén Pavy, az algeri püspök, tudatta Ratisbonne atyával, mennyi zsidó telepedett le

az afrikai partokon. 1871 október végén Lavigerie algeri érsek azt a kívánságát fejezte ki Ratisbonne atya előtt, hogy szertné, ha kivenné részét az afrikai apostolkodásból leányai által. Ismételt sürgetésére tíz év múlva a tunisi alapítást határozták el. A főnöknő a propagandától kért engedélyt a következőképpen okolta meg: «Tunis városában 20.000 zsidó van, akik a keresztények iránt rokonszenvvel viselkednek. Ez a tény vonzza oda Sion leányait, akik első-sorban is e nép megtérítését tűzték ki célul».

Mária Laura anyja, a gazdasági főnöknő, volt az intézet feje a beiktatás alkalmával és a növendékek száma csakhamar növekedett. «Azon a napon, amikor először énekel-tük a *Pater dimitte illis-t* — beszéli el az egyik nővér — egy helyes kis zsidóleány jelentkezett fölvetelre. Másnap jött a második s aztán jöttek egymásután a többiek, közöttük egy magasrangú tunisi állami hivatalnok három leánya.»

A szerzetesnők többször észrevették, hogy Lavigerie bíboros különös előszeretettel viseltetik intézetük iránt. A legnagyobb atyai jóindulatot tanusította s nem szünt meg őket bátorítani: «Én is, mint egy öreg pátriárka, Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének nevében áldalak meg titeket» — mondta a gyermekeknek. Ezek esténként hazatérve, nem mulasztották el családjukban elmondani, milyen jósággal van irántuk a bíboros, amire a szülők általában igen büszkék voltak. Tivadar atya résztvevett örömükben, de a nővéreknek ajánlotta, hogy tapintattal és okosan járjanak el az oly kényes feladatok véghezvitelében: «Ne szónokoljanak, csak jó példájuk beszéljen Önök helyett. Imádkozzanak sokat és várják be türelemmel Isten közbejöttét. A mag fejlődésnek indul, ha itt az ideje és önök örvendezve fogják learatni azt, amit fáradsággal vetettek». ¹

Alig erősödött meg a tunisi alapítás, amikor a nővéreket

¹ Az 1883 ápr. 13-i levélből.

Triesztbe hívták. Tivadar atya azonban nem kísérhette figyelemmel itt a földön ennek az új Sionnak a növekedését, amelynek születését még örömmel üdvözölte. Egy hónappal azután, hogy az intézményt ebben a városban megalapították, «ahol a vallások sokfélesége, a vallásos nevelés hiánya és az anyagi érdekek uralma» bő teret engedett leányai törekvésének, a tiszteletreméltó Atya elhagyta e földet.

XVI. FEJEZET.

MÁRIA ATYA MŰVEI.

1856—1878.

Huszonkét év mult el azóta, hogy Mária atya a kongregációt a Szentföldön megtelepítette és az ő alapításai kétségkívül egyik legszebb fejezetét alkotják annak a műnek, amelyet ő «Notre Dame de Sion csodálatos történetének» nevezett. «Az apostol vállalkozásai, tekintettel azokra a nehézségekre, amelyekkel meg kellett küzdenie, valóságos csodák, akárcsak maga a megtérése. Csakhogy a kettő között nagy különbség van. Megtérésénél Mária atyának csak hagynia kellett a szent Szűzet, hogy működjék, vállalkozásaiban azonban úgy látszott, hogy a szent Szűz hagyta, hogy Mária atya működjék, aki az első perctől az utolsóig, ennek egész lelkével meg is felelt».¹

Eltávolítani a romokat, amelyeknek a helyére az *Ecce Homo* szentélye került, a telket megnagyobbítani, a szentélyt fölépíteni, zárdát, árvaházat alapítani, utóbb még egyet építtetni *Saint Jean in Montana*-ban, egy tágas intézetet létesíteni fiúk számára, körülbelül négyszáz emberről gondoskodni, ez volt a program, amely Mária atya kivételesen munkás és önmegtagadó életét betöltötte és lassankint fölemésztette.

A szentély fölépítésének előmunkálatai a szerzetesnők zárdájának befejezése után 1864-ben kezdődtek meg és szakadatlanul folytatódtak. Miután a romokat eltakarított-

¹ A halotti beszédből, melyet Lecomte Mátyás O.S.D. Mária Alfonz atya felett 1884 május 15-én tartott.

ták, melyeknek törmelékei némely helyen a tizenöt méter magasságot is elérték, nekifogtak a tulajdonképeni munkának. A tervet Daumet műépítész, az Institut tagja készítette. «Akarom, hogy pompás legyen — mondta Mária atya, hogy az Urat királyt megillető nagy pompával tiszteljük meg ott, ahol oly méltatlan módon kifosztották és kegyetlenül meggyötörték — miattunk!»

Azt a helyet, ahol a szentély emelkedik, Mária atya határozta meg pontosan Pilátus palotája díszbejáratának leírásában. «Ecce adduco vobis foras!» Ime, kihozom nektek! — mondta a római kormányzó a néptömegnek. A Forum egy részét, ahol Jézust halálra ítélték és amelynek pompás kölapjait megtalálták, az *Ecce Homo* szentélyébe építették bele. Azért nevezik *Ecce Homo*-nak, mert a diadalív három árkádjának egyikéről Pilátus ezekkel a szavakkal szolgáltatta ki Isten ártatlan Bárányát a vérére szomjazó zsidóknak: «adjudicavit illis».

«Azokban a századokban, mikor Jeruzsálemben nem volt közrend, a város romhalmazzá vált. A tudatlan vagy fanatikus muzulmánok az omladékokból maguknak hajlékot óhajtván alkotni, a köztereket annyira elfoglalták, hogy az, ami azelőtt tágas tér volt, idővel szűk utcává változott. Ennek a bitorlásnak — amelyet gondviselés-szerűnek lehet hinni — köszönheti Sion, hogy a főív egy jelentős részét, következésképpen a keresztút egy jelentős részét bírja.»

«Mint láttuk, a kutatások ezenkívül — még mindig a szentély belsejében — a két mellékív egyikének felfedezéséhez vezettek, amely — hála a föléje tornyosult kőhalmaznak — teljes épségében megmaradt. A másik mellékív, amelynek helyén ma egy derviskolostor áll, már nem létezik.»

«Nem lehetne megállapítani, hogy a három ív melyikére állították Jézust, mikor királynak csúfolták. Biztos az, hogy a főív a császároknak és azok képviselőinek volt

fenntartva. A többi halandó a vár udvarára csak a mellékíveken át hatolhatott be. Meg kell jegyezni, hogy a főlv sokkal magasabb volt, semhogy Pilátus a zajongó néphez szólni akarván, arra a magaslatra állt volna, amikor olyan tribünökkel is rendelkezett, amelyeken sokkal közelebb volt azokhoz, akik a Forumon gyülekeztek.» Ez a szó «tribün» annál találóbb, mivel a szentélyben elhelyezett mellékívfölött határozottan észre lehet venni egy párkányt, amely a három személyt befogadni képes erkélyt tarthatta. «Talán elbizakodottság — fejezte be Mária atya — hogy a romhalmaz között csodálatos épségben fennmaradt mellékívet hisszük a Zsidók Királya piedesztáljának, de hisszük, hogy az isteni irgalom Sion leányai számára őrizte meg, tekintettel az engesztelés ama művére, amelynek életüket szentelik.»

Az *Ecce Homo* szentély oltára az említett ív előtt áll oly módon, hogy azon át a sekrestyébe lehet menni. Ezt az oltárt teljesen a Lithostrotos értékes kőlapjaiból állították össze. Előreszén három köralakú sík van, amelyen vörös alapon Izrael tizenkét törzsének neve áll. Az oltár alján e szavak olvashatók: *Corona tribulationis effloruit in coronam gloriae*. Az oltár mögött nem egészen egy méternyire áll a szent ív, áll már tizenkilenc évszázad óta, mint a Fájdalmak Férfiújának piedesztálja. Ezt az ívet, amelyet kikezdett már az idő, egy, a szentély falába ékelt oszlop köti össze a központi kapuívvel, amely a Via Dolorosa fölött emelkedik. A templomi ív fölött, amely négy méternyi magasságban emelkedik, egy öt méter mélységű félköralakú boltozat borul, értékes márvánnyal és drága mozaikokkal borítva, amelyen e szavak olvashatók: «Benedictus qui venit in nomine Domini». A kapuövet az *Ecce Homo* pompás szobra uralja, amely egy nagylelkű lengyel szobrászművész, Sosnowski gróf mesteri vésőjét dicséri. A szobor mellett két angyal áll. Az egyik, buzgó imába merülve az Egyházat

és annak gyermekeit szimbolizálja, akik szeretettel imádják Megváltójukat, a másik Notre Dame de Sion misszióját jelképezi és tolmácsolja. Ez Izrael angyala, összekulcsolt kezeit fájdalmában mereven előre szegezi s feje lehanyatlík a bánat súlya alatt. Az Ecce Homo lábánál királyi korona, mellette az ajándékok, amelyeket XIII. Leó és az egész világ katolikus hívei ajánlottak fel. Az oszlopon, amely az elégtétel koronáját hordozza, e szavak olvashatók: «Ave, Rex noster».¹ A kórus fölött egy faragott kővekből épült és tizenkét ablakkal ellátott kupola emelkedik, amely kívül rézzel fedett és rajta egy két méter magasságú kereszt emelkedik. A kórus egyik részén, amely a keresztút felé néz, egy szépművű rozettán át hatol be a világosság. Közepéből Jézus monogramja vetít sugarakat a vérzőnek látszó töviskoronára.

A zarándokok ezrei keresik föl évente e helyet s borulnak le a szent ív tövében. Szívesen keresik föl a Via Dolorosa-t, amelyen át Jézus kereszttel a vállán a Praetoriumból elindult, s amely a Lithostrotosig terjedt. Széles kőkockák, amelyek kétségtől a Passió idejéből származnak és még ma is teljes épségben megmaradtak, a zárda alsó folyosóit fedik, ahol a keresztények oly szívesen leborulnak Krisztus véres lábanyoma előtt.

A kutatások más fontos felfedezésekre is vezettek: több ciszternára akadtak Salamon király idejéből, egy igen jó állapotban lévő óriási alagutat is találtak, egy édesvízű csatornát, azonkívül a régi citadella egyik tornyának kapuját, régi falrészeket stb. . . . Ezek a felfedezések nagy izgalmat okoztak különösen a zsidók között, akik nagy tömegekben jöttek rabbijaik vezetése mellett, hogy a forrást megtekintsék és vizet vigyenek belőle.

A szentély körül — amely annyira megfelelt Mária atya

¹ A szentély díszítése csak 1903-ban, jóval Mária atya halála után fejeződött be.

forró vágyainak és amelyet 1868 április 3-án szentelt föl Bracco, jeruzsálemi pátriárka — egymásután különböző intézetek létesültek: árvaház, neofitátus, nevelőintézet, mohamedán iskola, dispensaire, ahol több mint kétszáz különböző vallású és felekezetű gyermek gyülekezett össze. Némelyek itt az igazi hitben nyertek megerősítést, mások azoktól a veszélyektől menekültek meg, amelyek keleten a gyermekeket fenyegetik és fölfegyverezték őket a jövő küzdelmekre, de valamennyien olyan erkölcsi nevelésben és lelket formáló tanításban részesültek, amely által az Evangélium ragyogó világossága és a házi erények kultusza e mostoha vidéken elterjedt.

1860-ban a drúzok török pártfogás mellett szörnyű mészárlást vittek végbe a damaszkuszi keresztények között és Szíria egyéb részeiben. A katolikusok ezrei szenvedtek mártírhalált, sokan eltűntek és számtalan elhagyatott gyermek bolyongott az utakon, éhségtől halálra váltan, kitéve minden veszélynek.

Mária atya a libanoni árvákat egy állandó jellegű intézetben akarván összegyűjteni, olyan helyet keresett, ahol a célnak különösen megfelelő hajlékot fölépíttethetné. Ez a hely St. Jean in Montana volt.

Az Ain Karimnak nevezett kis helység Jeruzsálemtől délre, hét kilométernyi távolságban fekszik és Keresztelő szent János hazája. Zakariás és Erzsébet házának a helyén a Ferenc-rendi szerzetesek temploma emelkedik. A faluval szemben egy másik templom áll, szűz Mária látogatásának emlékére. A hagyomány szerint ez az a hely, ahol Jézus Előhírnökének anyja, szűz Mária látogatását fogadta és itt hangzott el először a *Magnificat*.

Semmi sem olyan bájos, nyugodt és lebilincselő, mint ez a vidék. Mária atya legelőször is egy kis házat bérelt, ahova az *Ecce Homo* szerzetesnői és növendékei légváltásra jöttek néha, hogy a Palesztinában oly gyakori lázaktól megszabaduljanak. Egy napon, Mária atya az

ideiglenes hajlék terraszárol szemlélvén az eget, egy pompás szivárványt vett észre, amely néma válasz volt arra a kérdésre, amelyet a Szűzanyához, az alapítandó házat illetőleg intézett. A szivárvány széle egy domb lapos tetejéig ért, amelynek völgye nem volt messze Keresztelő szent János tiszteletére emelt templomtól. Szűz Mária pártfogoltjában szent sóvárgást ébresztett ez a fennsík s lassankint legyőzte a községben lakó félig vad mohamedánok ellenségeskedését, akik nemcsak a kívánt területet engedték át neki, hanem a szomszédos területekből is annyi ajánlottak föl, hogy az a birtok tizenkét hektárt tett ki.

Az árvaház alapkövét 1863 július 2-án tették le és 1865 május 1-én már el is foglalhatták. Mária atya mindig különös szeretettel viseltetett e kedves magány iránt, amely mintegy fiókja volt az *Ecce Homo*-nak. A Szent János-árvaházat a Szentföld központi árvaházává óhajtotta tenni, hogy minél nagyobb számú gyermeket mentsen meg a szakadárságtól és a tévelytől. Itt szerette megtartani minden év január 20-a körül évi lelkigyakorlatait és vezette Mária havának szép körmeneteit.

A zarándokok, akik ma a hegyen lévő Sion zárdát meglátogatják, fogalmat alkothatnak maguknak Mária atya szent szegénységéről, látván azt a kis házat, amelyben lakott. Egyszerű, földszintes ház, négy méter magas, homlokzata hét méter s hosszúsága 14·50 méter. Három szobára van osztva. Az egyikben vendégeket fogadott, a másikon átutazó papok szálltak meg, a harmadik szobát, az utolsót, ő maga lakta. Most családi ereklyetár, melyben minden tárgy az elköltözöttről beszél, akit mintha visszavárnának. Régi terítővel borított festett asztalkán kis sapkája, fényképalbumok és a szent Szűz szobra. A fogason egy sok részből álló burnusz, bő köpeny és egy bot van fölakasztva. Jobbra a szalmazsákból és lószőrpárnából álló szerény ágy, végül a bútortart kiegészítéseképpen egy mosdó, két szék és egy karosszék.

Mióta 1858-ban a Kálvária hegyén egy kis zsidófiú védelmet keresve Mária atya felé nyújtotta kezét, az utóbbi azt forgatta elméjében, hogy műveinek betetőzéseül ugyanolyan intézményt állít föl fiúk számára, mint amilyen a leányoké. Ez az intézet 1874 szeptember 8-án nyílt meg. Tizenöt arab, öt munkatárs és a szolgaszemélyzet alkották a Notre Dame de Sion körül alakult új családot. «A szentmise után — írta Mária atya — a fiatal növendékek bemutatták énekbeli tudásukat. Fűlszaggató volt!... A bárka elindult a kikötőből s a matrózfiúk éneke mellett evezett a nyílt tengerre. *Duc in altum!* Bárcsak a tenger csillaga vezérelne bennünket mindig!

Lassankint a növendékek mindig nagyobb számban jelentkeztek, de a misszionárius kevésbé örvendezett a körülötte gyülekező ötven gyermeknek, mint amilyen fájdalmas volt a felvételt folyton kérő háromszáznak azt mondania: «Nincs több helyünk!»

«Mily kimondhatatlan győtrelem ez az én szívemnek!» mondta Mária atya. Az anyagi eszközök hiányoznak... Ha rendelkeznék velük, találnék elég helyet számukra!... Ha végigmegyek Jeruzsálem utcáin, attól kell félnem, hogy megköveznek. Mindegyik szülő meg van győződve arról, hogy legalább még egy helynek, egy kis helynek kell lennie a gyermeke számára, de ami az anyagiakat illeti, ezek a derék emberek erre nem gondolnak. «Ratisbonne atya arannyal telt hordókból merit, amelyekkel pincéje telve van.» Senki sem sejtette, milyen lángoló felhívásokat, segélykiáltásokat intézett európai barátaihoz Mária atya — élete végéig.

Az új iskola öt éven át egy nem megfelelő helyiségben működött. Miután azonban Mária atya az intézetnek fennmaradását biztosítani akarta, olyan helyet keresett, amely alkalmasnak mutatkozott az építkezésre. Ezt a helyet 1876-ban találta meg, a szent várostól nyugatra, húsz percrenyire a jaffai kaputól. «Egy gondviselészerű

körülmény teszi ezt a területet becsesebbé. A hagyomány szerint Izaiás próféta e helyről hirdette ki a világnak az ég és föld legnagyobb csodáját: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium*. (Ime, a Szűz méhében fogan és fiat szül!) ... Erősen remélhetem tehát, hogy szűz Mária és az Ő isteni Fia meg fogják áldani azt a tevékenységet, amelyet e helyen ki kell fejtenem.» Hogy e tevékenységét megkezdhesse, tervre és pénzre volt szüksége. A tervet ismét Daumet műépítésztlől kérte, pénzért pedig a keresztény szeretet nevében könyörgött, és meg is kapta, amire szüksége volt. A központi épületet 1879-ben fejezték be, a két oldalszárnynak fölépítését Mária atya már nem érte meg.

Saint-Pierre de Sion intézet volt az új alapítás neve. Terraszáról gyönyörű kilátás nyílt a környező vidékre. A főhomlokzat a jaffai kapu, Dávid erősségének tornyai és Sion hegyének örmény alapításai felé néz. «Balról tőlünk — írta Mária atya — a porosz diakonisszák háza áll, távolabb a hatalmas orosz intézetek. Jobbról egy újkeletű városrész terül el s majdnem kizárólag zsidók lakják... Házunk fekvése oly szép, hogy uralkodik majdnem az egész vidék fölött. A látókör a Holt-tengerig terjed. A Jordán folyó és Moab hegyei előttünk terülnek el. A Samariába, Jerichoba, Jaffába, Betlehembe és Saint Jeanba vezető utak szemeink előtt kigyóznak... Oly pompás ez!...»

Mária atya, aki az arab árvák számára nyitott azilumot, magától értetődőleg mindig nagy előszeretettel vette föl Izrael gyermekeit. Nagyon szerette őket, és miként az Üdvözítő, ő is szárnyai alá szerette volna őket összegyűjteni és valamennyiük lelkét a technikai ismeretek és alapos erkölcsi kiképzés mellett az igaz hit mindennél szükségesebb világosságának befogadására képessé tenni. Ilyenmő igyekezete sokaknál sikerrel járt, és utódai, N. D. de Sion papjai, ezt az apostolkodást mindig úgy tekintették, mint a tőle maradt örökség legbecsebb részét.

A Szent Péter-intézet alapítójának elgondolása szerint művészeti és ipariskola volt. A növendékek idejük legnagyobb részében kézimunkával foglalkoztak. Képességeik és kívánságuk szerint négy műhelybe voltak beosztva, és asztalosokká, szobrászokká, cipészekké vagy szabókká képezték ki őket. E nevelés célja az volt, hogy a fiúkkal megszerettessék a munkát és képesekké tegyék őket tisztességes módon megkeresni kenyerüket. Lassan-lassan azonban a korszak törekvéseinek megfelelőleg a francia és arabnyelvű tanulmányok mindig nagyobb tért hódítottak, úgy hogy Palesztinában, Európában és a világ többi részében is lehetett találni régi növendékeket, akik büszkék voltak arra, hogy a Szent Péter-intézetben nevelkedtek. A legtöbben szerény körülmények között éltek, némelyek az intézetben nyert ismeretek és elvek segítségével magasabb társadalmi állásba jutottak, többeket pedig a Gondviselés papi vagy szerzetesi pályára hívott meg.

Mikor azt kérdezték Mária atyától, hogyan tudott annyi művet létrehozni, azt válaszolta: «Nem tudom — én sohasem számígtattam. A Szent Szűzre hárul minden feladat». És a misszionárius hallgatott arról, hogy programjának megvalósításában mily hallatlan nehézségekkel találkozott, hány gyűjtést kellett rendeznie, hány-szor törte a fáradság, gyötörték a betegségek, amelyek többször a sír szélére vonszolták, hány nagy európai útra vállalkozott az év minden szakában. S mindehhez még hallatlanul kiterjedt levelezésének gondjai is járultak.

Néha a legodaadóbb és leggyöngédebb, lelket erősítő barátság jeleivel találkozott, mint például Belgiumban és Marseilleben ahol olyan összeköttetéseket szerzett, amelyeknek nyomait missziója fejlődésének minden fázisában meg lehet találni, s ilyenkor felkiáltott: «A dolgok a leg-szebben haladnak előre, Anyánk jobban mint valaha, Sion királynőjeként és mint szerető anyánk mutatkozik».

Néha utazásai sikertelenek voltak, s fáradozásai meddők. Rágalmak, megaláztatások érték, láz gyötörte, és annyira kimerült, hogy a «requiem aeternam» nyugalmaát kívánta meg — de egy hang folyton azt kiáltotta feléje: «Előre, előre!» «Hol lesz megszállva?» kérdezték egyszer utazásának előestéjén. «A vonaton» felelte komolyan. Néha egy kastély fogadta be, máskor egy szegény falusi plébánia; majd nagy előzékenységgel fogadták, majd egy széken volt kénytelen tölteni az éjszakát, boldogan, hogy miszsiójáért szenvedhet, és beigazolván azt, amit róla Tivadar atya mondott: «Mária atya tízezer darabra vágatná magát Sionért!»

Mária atya utazásainak eredményét szélesebb körre kiterjeszteni és állandósítani igyekezett, s ezért egy folyóiratot adott ki e címmel: «A Szentföldi Notre Dame de Sion évkönyve», amely telve étellel és szellemmel a buzgóság élesztésére és a Mária atyától tervezett bizottságok munkájának előmozdítására voltak hivatva. Tivadar atyával egyetértőleg külön egy megható körlevelet intézett a Keresztény Anyák Társulatához, amelynek helyi szervezeteit a maga apostoli és civilizáló működéséhez óhajtotta kapcsolni. Ez volt az «Anyai örökbefogadás» eredete. Szemük elé állítván az anyáknak az árvákat, akik feléjük tárták karjaikat, azt mondta nekik: «Ime, a gyermekek, akiket az Úr Önökre bíz, ne tagadják meg tőlük anyai szeretetük támogatását», a gyermekeknek pedig beszélt a Keresztény Anyák Társulatáról, mondván: «Ime, a ti anyáitok, imádkozzatok értük».

1878 elején Mária atya viszontlátta Rómát, ahol 1842 óta nem volt. Január 26-án, mélyen meghatva lépett be a *Saint André delle fratte* templomba, amely telve volt hívőkkel, s föl volt díszítve, mint minden évben, amikor a csoda évfordulóját ünnepelték. Az ünnepségeket követő negyvenórás szentségimádás ideje volt. Miután fölkereste azt a helyet, ahol harminchat évvel ezelőtt Bussierre

báró térdre borulva találta őt és miután a főoltáron kitett Oltáriszentség előtt hódolatát bemutatta, a sekrestyébe lépett. «Lehetséges holnap reggel félnyolckor itt misét mondanom?» kérdezte egy szerzetestől. «Ó igen, mondhat misét» volt a válasz. «Köszönöm, tisztelendő Atyám.» «Akarja a *Madonna di Ratisbonna* oltárnál mondani?» «Igen, igen, nagyon örülnék, ha ennél az oltárnál mondhatnám.» «De, honnan jön Ön? Melyik misszióhoz tartozik?» «A jeruzsálemihez.» «Akkor ismeri Ratisbonnet?» «Természetesen, tisztelendő Atyám, igen jól ismerem őt, sőt a misét is érte mondom.» «*Va benet!* Bár IX. Pius ekkor már igen gyöngé volt és sokat szenvedett, mégis fogadni akarta a megtért zsidót, aki testvéreinek apostola lett. 1878 február 1-én volt az audiencia, hat nappal a pápa halála előtt, aki elhalmozta áldásával úgy őt, mint Sion kongregációját és intézményeit, atyai jóindulattal érdeklődve felőlük. 1842-ben ugyanezen a napon kapta XVI. Gergely pápa áldását, amelyből a később nyert áldások fakadtak. A pápa, úgy látszik, megemlékezett e dátumról, mert egy elefántcsontképet nyújtott át Mária atyának, amely Szűz Máriát a gyermek Jézussal és Keresztelő szent Jánossal ábrázolta és e szavakat mondta: XVI. Gergely fészületet adott Önnek, IX. Pius a szent Szűzet adja.

«Nagy szükségét éreztem annak, hogy Sion Királynőjének és Anyjának köszönetet mondjak, azért a nap többi részét majdnem egészen a Saint André templomban, egy pompás rejtékhelyen töltöttem. Nem tudok szóbeli imákat elmondani. Ezerszer kezdem a «Memorare»-t, de nem tudom befejezni. Itt állok lelkendezve, sírva, mosolyogva, erre is, arra is gondolva, könyörögvén, reménykedvén, néha mintegy megsemmisülten. Szeretem hinni, hogy a mennyország örömeit élvezve, nem érzünk semmit abból, amit fájdalomnak, tehetetlenségnek neveznek; ó, mennyire lesujtanak itt lenni ezek!»

Mária atya erkölcsi valójának valódi szépségét és nagy-

ságát alkotó főjellemvonása a hitnek az a szelleme volt, amely ezt a munkás és megpróbáltatásokkal teljes apostoli életet majdnem negyven éven át lelkesítette, támogatta, kormányozta. A hit szemén keresztül tanulta meg értékelni a szenvedés fölséges misztériumát és így kelt szívében az az égő vágy, hogy mindig hasonlóbb legyen a tövissel megkoronázott Krisztushoz, akinek fájdalmas és erőt adó emlékezetét szüntelenül felidézte előtte az *Ecce Homo* szentélye. Természetének vidámsága és társalgási módja megtéveszthette azokat, akikkel csak futólag érintkezett, de azok, akik jobban ismerték, arról tanuskodnak, hogy titkos vonzódásának a tárgya a megfeszített, elhagyatott, gyalázatokkal tetézt Krisztus volt. Hosszú utazásai alatt bőven aratott megaláztatásokat és szenvedéseket; azért amikor Krisztus szenvedéséről beszélt, érezni lehetett, hogy egy olyan pap beszél, aki gyakran ivott Krisztus kelyhéből. Erőt merített ebből s erre ösztönzött másokat is, teljes határozottsággal ismételvén: «A Kálváriáról csak egy lépés a mennyország».

Mély hitéből fakadt az a lelkiismeretes gondosság is, amellyel a keresztény szeretet adományait kezelte. Tudván azt, hogy a szegények fillérei nagy szerepet játszanak közöttük, azt akarta, hogy a pénzt a szegénység szellemében használják föl, azaz kerüljenek minden kiadást, amely nem föltétlenül szükséges.

Hitéből fakadt őszinte alázatossága is. A föld nagyjainak társaságánál jobban szerette a szegényekét, az elhagyatottakét. Ha a hibák feddésében, vagy gondolatainak kinyilvánításában heves természete a tökéletes türelem rovására néha elragadta, nem habozott efölött megalázkodni azonnal. Elfogadta, hogy mások oly kevésbé becsüljék, mint amennyire ő becsülte önmagát, és szokása volt mélyen meghajolni, mikor a Lorettói Litánia éneklésekor e könyörgéshez jutottak: «Refugium peccatorum, ora pro nobis». (Bűnösök menedéke, könyörögj érettünk.)

A kegyelmek Anyja nevének pusztá felemlítése is mélyen meghatotta. Ezt a nevet, amely pajzsa volt, önmagának kisajátította s más nevet nem is akart használni. «Az Alfonz név nem az, amelyet a keresztségben nyertem — válaszolta, ha e név ünnepén felköszöntették. 1842 január 12-én nem tudtam más nevet fölvenni, mint Máriáét.»¹

Amikor égi Anyjáról beszélt, érezni lehetett, hogy sokkal jobban szereti, semhogy ezt emberi szóval kifejezni tudná. Nyelve ilyenkor fölmondta a szolgálatot és tekintetét, amelyet hajdan háromszor kellett lesütnie a Szeplőtelen Szűz kezéből kiáradó fénysugarak hatása alatt, mintha még mindig az a fény kápráztatná. Bár lehetetlen volt hallgatni, nem volt-e ékesen szószólóbb ilyenkor a csend? A csodálatos érmet, amely oly nagy szerepet játszott megtérésében, «legdrágább kincs»-ének nevezte. Egy napon azt hitte, hogy elvesztette. Bánata határtalan volt, mert úgy tűnt föl előtte, hogy az irgalmas Szűz elhagyta őt. Könnyei csak akkor apadtak ki, amikor ismét megtalálta «legdrágább kincs»-ét.

Mária volt a vigasztalása minden szenvedésében és reménysége a megpróbáltatások között. «Szűz Mária közbenjárását éreztem mindig — írta — aki nem más, mint Istennek egy keze, de nem az, amely bánatot, hanem amely kegyelmet oszt. Ennek köszönhetem, hogy bizalmam meg nem ingott, még a legnehezebb napokban sem.»²

Nyugodt bátorsággal telve a viszontagságok között, lelki erejének titkát e csodálatos hitvallás fejtí meg: «Hiszek a feltámadásban, az isteni irgalomban, Mária szeretetében és az örök életben».

¹ Az 1876 aug. 10-én Weywada Lujza anyához intézett leveléből.

² A Grenier Laura anyához intézett leveléből.

XVII. FEJEZET.

UTOLSÓ ÉVEK.

1873 – 1881.

Az 1870-i háború alatt szenvedett nélkülözések komoly kihatással voltak Tivadar atya egészségére. Mikor tehát újból prédikálni kezdett, nagy kimerültség vett rajta erőt úgyhogy rövid pihenőre kellett mennie. Arra határozta el magát, hogy 1873-ban egy szezont Cauteretsben tölt, itt azonban sem a megkívánt csendet nem találta meg, sem meg nem őrizhette inkognitóját. «Cauteretsi üdülés-missziós tevékenységgé vált — írta néhány nap múlva. — Az orvostól előírt kúrán kívül egész nap látogatókat fogadok. A Szent Szív ünnepén beszélni fogok, fölkertek egy beszéd tartására és arra, hogy hívjam össze a Keresztény Anyák Társulatának gyűlését.»¹ Egyetlen kérést sem utasított vissza és naponta két órát a gyóntatószékben kellett töltenie.

Hazautaztában kiszállt Lourdesban, ahol szentmisét mondott és egyetlen napon három szentbeszédet tartott.

Bár szakadatlanul tevékenykedett, érezte, hogy ereje, amelyet csaknem ötven éven keresztül Isten és a lelkek szolgálatába állított, lassanként hanyatlani kezd. Ekkor írta leányai egyikének: «Elvesztem látásomat, olyanná válok, mint ősszel a lombjavesztett fa. Mennél beljebb húzódik azonban életerőm, szívem annál jobban szereti Istentől reámbízott gyermekeimet. Joggal hihetem tehát,

¹ Az 1873 júl. 8-i levélből.

hogy terméketlenné vált személyemben szívem nem halt meg, sőt ellenkezőleg, életerősebb, mint valaha, mert jobban szeretem gyermekeimet, mint valaha».¹

Utolsó lelkigyakorlatait — Sionban végzett apostolkodásán kívül — a saint-denisi tiszti leánynevelőintézetben, szent Saturnin szegényeinek Toursban, a katonaiskolában, az éjjeli szentségimádóknak Aquinoi szent Tamás templomában és végül a Szűz Mária szívéről nevezett zárdában tartotta. Mindig nagy készséggel teljesítette a szerzetesházak kérését. A templebeli bencésnővérek, a boisi apátság, az amiensi Sacré Coeur-zárda és a karmelitanővérek voltak különös lelkipásztori gondoskodásának tárgyai. Saját évi lelkigyakorlatai folytán belső összeköttetésbe került majd a Saint-Sulpice papjaival, majd egyes szerzetesházakkal, mint pl. a Port du Salut és Mortagne trappistakolostoraival, a betharrami Jézus-Szíve atyákkal, a clamarti rendházzal, amelyet a jezsuitaatyák lelkigyakorlatos háznak rendeztek be. Innen írta 1875-ben: «Ha tudni akarja, hogy miről elmélkedem, szívesen megmondom: Az Úr ama három kérdésére gondolok, amelyeket szent Péterhez intézett: «Péter, szeretsz-e engem?» Aztán az apostol három feleletét ismétlem és levonom a következőtetést: «Pasce agnos meos».² (Legeltesd az én bárányaimat.)

Ezután a kimeríthetetlen elmélkedési anyag után csakhamar egy másik kínálkozott neki. A mi Urunk megmutatván szolgáljának a fájdalmak útját, amelyen haladni fog a sír felé, mintegy azt is mondta neki: «Amikor fiatal voltál, magad övezted föl magadat s mentél, ahova vágyad vitt; de ha öreg leszel, kiterjeszted karjaidat és más övez fel.»

Az 1876. év hamvazószerdáján az anyaház szerzetesnőit és növendékeit hamvazta meg és arra készült, hogy az egész nagybőjt szentbeszédeit ő fogja tartani; Isten azonban másként határozott.

¹ Az 1874 szept. 22-én Lagarmitte anyához intézett levélből.

² A párizsi és a grandbourgi anyákhoz aug. 18-án intézett levélből.

Március 6-án a jó atya sokáig éjjelezett, hogy el ne mulassza a Keletre induló levélpóstát. Másnap délután sokáig ült a gyóntatószékben, kitéve a kápolna hideg levegőjének. Visszatérvén szobájába, föl akart venni egy levelet, amely írásátla mellé esett. Lehajolván elcsúszott, de fölemelkedni már nem volt képes, balkarja és ballába megbénult. Amikor Courtade atya belépett hozzá, a földön elterülve találta. Akadozva beszélt, de teljes öntudatánál volt. A tiszteletreméltó atya nyugodt volt és mosolygott, mikor fölemelték. Közepes erejű bénulás érte, amely az orvosok szerint nem ismétlődik és az életet közvetlenül nem fenyegeti. Abban a nyugalanságban és rémületben, amely a legtávolabbi misszióig is elterjedt, ez az orvosi vélemény volt az Isten segedelmében való bizalom mellett a reménységnek egyetlen sugara.

Isten azonban mindenekelőtt irgalmas. Lehet-e azon csodálkozni, hogy a jó Mester hű tanítványához azokat a szavakat intézte, amelyeket az apostolok is hallottak: «Jöjjetek és pihenjetelek egy kissé». Tivadar atya eddigi tevékenysége kettős elv alapján nyugodott. Egyrészt azt hirdette, hogy «nem szabad saját vigasztalásunkra fölhasználni azokat az órákat, amelyek Istenéi», másrészt «ha az Ő szolgálatáról van szó, bőven fordítsunk időt a dolgokra általában és az egyes dolgokra külön-külön».

Napja reggel öt órakor kezdődött és elmélkedés, breviárium és a szentmisére való előkészület foglalta le az első két órát. Húsz éven át az anyaház oltáránál mutatta be naponta szentmiséjét és előtte gyakran szentbeszédet mondott. Úgy az első anyák, mint a későbbiek tanúsága szerint, magatartása olyan volt, mint egy szenté. Utána hosszú hálaadást tartott, «a szeretet forrásánál enyhítve szomját», mint ahogy maga is mondta s mikor fölkelt, telve volt erővel és világossággal és égett a vágytól, hogy a szeretet áradatát a lélekbe bocsássa.

A szentmise után gyakran a noviciátusba ment tanítani

vagy a központi tanács egy fontos ülésén elnökölt. Azután lakására ment, ahol terjedelmes postája várta és sokan, akiket fogadnia kellett. Kihallgatást kértek buzgó keresztények, világfiak, protestánsok és izraeliták, papok és szerzetesek, akik mind tanácsért jöttek hozzá. Keresztényellenes előítéletek szétfoszlottak a vele való érintkezés folytán, tiszteletet parancsoló egyénisége lefegyverezte az embereket.

A délután legnagyobb részét azoknak a kapcsolatoknak szentelte, amelyek az udvariasság vagy a felebaráti szeretet jegyében jöttek létre. Különösen azokat ápolta, amelyek a papot a szomorúakhoz és a betegekhez fűzték. Kevesen tudtak jobban «Istentől leszállni mindenhova, és mindenhol felemelkedni Istenhez», mint ő. A szerzetesnők heti gyűlése minden csütörtökön este az anyaházba szólította. Itt töltötte szombat délutánját is, amikor a Sionhoz csatlakozott hölgyek gyülekeztek ott össze. Ilyenkor egy félórát neofitátusbeli kedves gyermekeinek szentelt, amíg azok ott laktak.

Addig, míg meg nem betegedett, ő volt az igazgatója a nevelőintézet Mária-kongregációjának is.

Néha, amikor az anyaházban való jelenléte összeesett a gyermekek üdülési idejével, látni lehetett őt, amint egy tanítónő kíséretében a gyermekek felé közeledett. Körülvéve a kicsinyektől és követve a nagyoktól, elvezette őket arra a helyre, amelyet legjobban szeretett, szűz Mária szobrához. «Elmondta velük az angyali üdvözlést és azután — beszélte el az egyik növendék — amennyire ideje megengedte, beszélt nekünk Mária erényeiről. Ott tolongtunk körülötte, hogy halljuk beszédét és a szelid pátriárka a feltáruult szívekbe hintette igéit, amelyek annyi év után még mindig működnek bennünk. Gyengéden szerette Máriát és velünk is megszerettette. «Azt akarom, hogy mindegyik leányom hozzá hasonlítson» — mondta. És fürkésző tekintetét reánk függesztette, mintha megbizo-

nyosodni akart volna arról, hogy egyikünk sem fog ezen atyai kívánságnak ellentmondani.»

«Szép volt ez a szentéletű ember — folytatta ugyanaz az elbeszélő — de egyszerűségében önmagát elfelejtette. Hatalmas intelligencia sugárzott széles homlokáról. Szemei emelkedett gondolkodást, de még inkább szelidséget és felebaráti szeretetet tükröztek vissza. Az alsó ajkáról mindkét oldalon lehuzódó vonal arról a határozottságról tanuskodott, amely cselekvésében megnyilvánult.»

Bő köpenyét sohasem tette le. Hullámos fűrtjei glóriaként vették körül fejét és meglepték a szemlélőt. Ezek a fűrtök működésbe hozták a képzeletet és valamennyi szentet csak a jó Ratisbonne atyán keresztül tudtuk elképzelni. Ő, valóban, az ő életszentsége nem az értelmében vagy méltóságteljes magatartásában rejlett, neki szíve volt, papi szíve, amely minden bajon megkönyörül. Boldogok azok, akik ismerték, szerették, tisztelték és megőrizték annak a keresztnak a nyomát, amellyel homlokukat megjelölte.»¹

Vacsora előtt az atyákkal lelki olvasmányra gyűlt össze. A rekreáció után együtt mondták el az esti imádságot. A pihenés ideje azonban Tivadar atya számára akkor még nem érkezett el. Ha rendes napi munkájához hozzávesszük még a kereszteleseket, áttéréseket, a beöltözések és fogadalomtételek ünnepélyes szertartásait, a kánoni vizsgálatokat, a lelkigyakorlatokat, az első szentáldozási ünnepségeket, a Mária-kongregációban való elfoglaltságát, a Keresztény Anyák gyűlésein való részvételét, amelyeket havonként kétszer tartottak egészen 1870-ig, mindezeket a szertartásokat, amely alkalmakkor rendszerint ő tartotta a szentbeszédeket, végre bizonyos bizottságokban való részvételét² és a másutt tartott szentbeszédeket, meg lehet érteni, hogy kevés ideje maradt azoknak a leveleknek a

¹ Mária Gyermekének 1900 május 21-i jelentéséből.

² A Keleti Iskolabizottság, az érsekség Tanulmányi Tanácsa.

megválaszolására, amelyek mint nagy hópolyhek halomban gyűltek össze íróasztalán».

Éjjelének egy részét tehát levélírássra szentelte és csak miután ennek a kötelességének is megfelelt és a breviárium elvégzésével lelke az Istennel való társalgásba még egyszer elmerült, tért pihenőre.

A betegség, amely váratlanul tétlenségre kárhoztatta, szükségszerűleg lényeges változtatást hozott napirendjébe. Teljesen átadva magát az isteni akaratnak, nem annyira a saját szenvedéseivel foglalkozott, mint inkább azzal a hatással, amelyet az különösen legtávolabb élő leányai szívére gyakorolt és azt akarta, hogy őket azonnal megnyugtassák. Mikor nyolc nap múlva bénult oldala eléggé rugalmassá vált arra, hogy néhány lépést megtehessen, e szavakat mondta tollba: «Az élet és a halál mesgyéje közt jártam és az élet mesgyéjén találtam szerencsésen kivezető utat».

Meghatva a valamennyi zárdából érkező vigasztaló hírektől, örömmel mondogatta, hogy «sohasem járult hozzá jobban nagy családjá buzgóságának élesztéséhez, mint most».

Mikor Mária atya meghallotta, hogy Tivadar atya milyen veszélyben forgott, első gondolata az volt, hogy Párizsba utazik. Utazását elhalasztani kényszerülván, a következő ígéretet tette neki: «Minden reggel, egészen addig a napig, amíg ismét szentmisét mutathatsz be, méltatlan testvéred fogja érted, nevedben és a te különös szándékodra vagy az Ecce-Homo engesztelő szentélyében, vagy N. D. de Sion in Montanában, vagy a Szent Péter-intézet kápolnájában bemutatni. Te rendelkezel szentmisémmel, kezeimmal, sőt szívemmel... Nem hagyom addig abba, míg «állj!»-t nem mondasz».¹

Szeptember 8-án, félévi nélkülözés után Tivadar atyának ismét osztályrészéül jutott az a boldogság, hogy be-

¹ Az 1876 jún. 19-i levélből.

mutathatta a legszentebb áldozatot hálaadásul, «melynek csak a gondolata is — mondta — olyan hatást vált ki belőle, mint első szentmiséje».

Június óta Grandbourgban lévén, idejét nem foglalták le annyira a látogatások, mint Párizsban s így lelke szorosabban egyesülhetett Istennel. «A természet Grandbourgban — ismételte többször — hasonlított egy lombokkal díszített oltárhoz. Szélesen hömpölyög az ima hulláma a park fasorai között... Minden fa egy-egy szónok s minden fűszál csodákat regél. Gyakran egy-egy napsugaras tájon eltöltött pihenő után az osztályok valamelyikébe vezettette magát, ahol a gyermekek az örömtől már akkor megremegtek, amikor tiszteletreméltó feje a távolban feltűnt. Azután lakására ment, fölbontotta a leveleket, amelyek a vigasztalások mellett töviseket is hoztak. A felekezeti ellenségeskedés névtelen levelekben halmozta el szidalmakkal. Egy napon, miután egy ilyen gyalázatos förmedvényt átolvasott, azt szó nélkül átnyújtotta egy jelenlevőnek. Azután összetépte és derülten mondotta: «Gyakran kapok hasonlókat».

A válaszok egy részét tollba mondta, de hányat írt sajátkezűleg, mennyi leleményes türelemmel. Semmi sem befolyásolhatta szeretetét, amikor arról volt szó, hogy valakivel jót tegyen vagy valakinek örömet szerezzen. Később a leveleket egy-egy képpel helyettesítette, amelyekre elég volt egy-egy szót írnia, hogy nyomában béke és világosság támadjon. Minden lélek, amely kapcsolatban volt vele, mindvégig szellemi támogatásban részesült szükségleteinek és annak a bizalomnak az arányában, amellyel felé közeledett.

Mária atya csak 1877 októberében érkezett Párizsba. Tivadar atya akkor alighogy fölépült tüdőgyulladásából, amely a sir szélére vitte. «Csak árnyék már — írta a miszcionárius a viszontlátás izgalmainak hatása alatt — de szíve, úgy látszik, mindig nagyobbá lesz és magasabbra tör.

Nyilvánvaló, hogy Isten e kínos megpróbáltatásokkal alkalmat nyújt neki, hogy nagy szentté váljék.»¹

Tíz hónapot töltött ekkor Mária atya fivére mellett, de e tíz hónapot megszakították azok a vándorlások, amelyekre a szentföldi intézmények fenntartásához szükséges adományok összegyűjtése céljából vállalkozott. Senki sem kételkedett abban, hogy az augusztusra egybehívott harmadik káptalanon részt fog venni: «Hogyan is tudnék megválni Atyántól?» — kérdezte. De a válasz már megérlelődött lelkében. Július 1-én reggel, szentmiséje után elment Grandbourgból, mintha csak egy rövid távollétről lett volna szó. Tivadar atya éppen a sekrestyéből lépett ki, hogy az oltárhoz menjen, amikor utoljára látta életében.

«Kiméletesen készítsék elő atyánkat elutazásom hírére — írta három nappal később Mária atya. — Azt hiszem, ő sem kívánta a válás szívszaggató gyötrelmeit átélni.» «Jól tudtam, hogy Mária atya búcsú nélkül fog távozni — csak ennyit mondott Tivadar atya — de nem hittem, hogy ez így hamar következik be. Csodálom azt a lelki erőt, amellyel a kegyelem szavára hallgat.»

1878-ban, Nagyboldogasszony napján az alapító nyitotta meg az anyaházba összehívott káptalant. Válságos állapota után, amelynek következtében a halál majdnem elragadta lelki családja köréből, ez a találkozás mindkét részről mély benyomást keltett. «Uralkodnom kell megindultságomon — mondta leányainak — hogy ezen alkalommal Istennek tetsző nyugalommal beszéljek önökhez. Hogyan köszönjük meg Neki eléggé, hogy így összegyűjtött bennünket és mennyire el kell ismernünk azt, hogy mily nagy szeretettel szeret az Isten bennünket! Önöket mind megőrizte, engem pedig a halál küszöbéről hozott vissza. Életünk kétségkívül az Ő kezében van, de én hiszem, hogy szándékában van az enyémet némileg meghosszabbítani.»

¹ Az 1877 okt. 14. Weywada Lujza anyához intézett levélből.

Az Istentől nyert éveket arra akarta fordítani, hogy kifejlessze és megerősítse Sion sajátos szellemét. Izrael megtérése maradt az ő felfogása szerint a tárgy, amelyre minden cselekvésnek irányulnia kell, végső célja mindazoknak a műveknek, amelyeket élete folyamán alkotott.

Tivadar atya betegsége alkalmul szolgált régi hitsorsosai közül még azoknak a közeledésére is, akik különben nem osztották meggyőződését. Önkénytelenül is hatott rájuk papi mivolta, amelyből nagy jószág áradt. Nem egészen két év alatt családja nyolc tagját keresztelte meg. Az új generációt a régi vezette az Egyház kapujához, azonban, sajnos, maga nem gondolt arra, hogy kövesse is.

«Isten kegyelme nem apadt ki — írta a tiszteletreméltó atya egy régi neofitának. A katolikus hit több nagy zsidó családba behatolt. Mi azonban nem szeretjük ezeket a megtéréseket újra ütni. ... Elérkezik majd az idő, amikor nyilvánvalókká lesznek. Tegyük tehát csendben a jót, anélkül, hogy munkánk eredményét óhajtanók látni. Hatalmas biztatás már az is, hogy látjuk a hivatások meg-sokasodását és házaink terjeszkedését.»¹

Szem előtt tartván az aratást, amelyet legyőzhetetlen bizalommal üdvözölt, papjainak és néhány barátjának tanácsára következő című munkáját adta ki: *Feleletek korunk egy izraelitájának kérdéseire*. 1874-ben egy «Az igazság sugarai» — című művet adott ki, ezenkívül *Szent Bernát története* — című munkája ekkor érte el tizedik kiadását. Két évvel később állapította meg azon elmékedéseknek a végső alakját, amelyeket *Evangeliumi morzsák* címen adott ki és közölte az *Elmékedések a jelen és a jövő életéről* című művét. Ebből az időszakból való a *Szerzetesnőknek szánt három elmékedés* és a kongregációhoz intézett nagyszámú körlevél.

Lehetetlen lett volna számára a késő aggkorig és bénu-

Az 1880 nov. 24-én Benedick Barnabé anyához intézett levélből.

lása mellett annyi munkát egyidejűleg végezni, ha nincs egy hűséges írnoke, aki gyermeki szeretettel ragaszkodott hozzá. Tivadar atya *de Ligondès* Benedikta anyában találta meg már régóta azt a kiváltságos lelket, aki szerinte «képes volt mindenben segíteni». Még szerzetesi fogadalma előtt, amely 1857-re nyúlik vissza, Grandbourghban működött, előbb tanítónő volt ott, majd a nevelőintézet igazgatónője, később a főnöknő helyettese, utóbb főnöknő s 1865 óta a központi tanács tagja. A grandbourgi szép és nyugalmas tartózkodás alatt a munka óráiban diktálta le neki Tivadar atya az «Emlékek»-et és készítette elő vele együtt azt, amit «Sion szellemi táplálékának» nevezett. Senki jobban be nem hatolt gondolatainak és szívének titkába, mint ez a nagyon kedves leánya, kétségkívül megsejtette azt a különös hivatást, amelyet a Gondviselés Benedikta anyának fönntartott s ez az, hogy megismeresse az alapító életét a jövő nemzedékkel.¹

Tivadar atyát eme tevékenysége közben olyan kitüntetés érte, amelynek utána nem járt s amelyre nem is törekedett. Grasselli püspök beszámolván a pápának a konstantinápolyi apostoli vikáriátusról és a Szentföldön való tartózkodásáról, beszélt neki Sion zárdáiról, amelyeket közelről megismert és a kongregáció alapítójáról. Néhány nappal később Ratisbonne atya egy 1880 május 7-éről keltezett brevét kapott, amely tudatta vele apostoli protonotáriussá való kinevezését.

E kegynek híre, amelyen örömet keltett leányainál, olyan meglepetést okozott nála. Híven követve a Humann Lujzától megjelölt irányt, mindig tartózkodott attól, ami a szerzetesi élettel össze nem egyeztethető, olyannyira, hogy az Atyák Intézetének megalapításakor komolyan gondolt arra, hogy a szent Szilveszter-rendjelről lemond. «Ön szeretne számomra kitüntetésekét, mint a Zebedeusok

¹ Benedikta anya írta meg «Ratisbonne Márta Tivadar atya» című művet, amely 1903-ban két kötetben jelent meg.

anyja — írta leányai egyikének¹ — a Mi Urunk pedig azt kérdi tőlem: «Tudsz-e inni az én kelyhemből?» A kitüntetések nem szükségesek ahhoz, hogy jót tegyünk. Amikor Jézus Krisztus szolgálatába álltam, azt kértem tőle, hogy hagyjon szolgái között mindig a legutolsó sorban és ő meghallgatott. Ez azonban nem akadályozott meg abban, hogy az Ön atyjává és Sion atyjává legyek.

Ebben az esetben, amikor az újabb pápai kegy érte, csak háláját fejezhette ki a nagy Leó pápa előtt. «Az apostoli bréve — írta június 14-i levelében — az elé a kedves kötelesség elé állít, hogy hűségesküet tegyek a Szentséges Atyának. Teljes szívemből teszek eleget ebbeli kötelességemnek, amelyet, Istennek hála, sohasem szegtem meg, mióta az a boldogság ért, hogy a szent rendeket fölvehettem.»

Amikor viselnie kellett új méltóságának jeleit, azzal a szerénységgel burkolta azokat be, amely a nagy erényeknek és a nagy jellemeknek sajátja.

Bonnechese kardinális kedvesen panaszkodott a még vele szemben is alkalmazott titoktartás miatt, amikor három hónap múlva Tivadar atyának a következőket írta: «Kedves uram, teljes tudatlanságban voltam ama méltóságot illetően, amellyel a Szentatya Önt fölruházta. Kissé neheztelek Önre, hogy nem tudatta velem, hogy a tisztelgetnek és a jósnak milyen megható jeleiben volt része. Már régóta meg kellett győződnie arról, hogy semmi sem közömbös előttem, ami Önnel áll összefüggésben. Fogadja gratulációmát kedves Tivadarom!»

Az, amit a kardinális «jól megérdemelt kitüntetés»-nek nevez, bizonyos tekintetben az egész kongregációnak is szólt. Leányai ezután is a méltóságának kijáró cím mellőzésével atyjuknak nevezték, mert ez a megszólítás volt kedves szívüknek.

Az 1880. év, amelyben Sion pásztorát a pápai kitüntে-

¹ Az Alphonsina anyához 1863-ban intézett levélből.

tés érte, hozta meg a kongregációk ellen szóló március 29-iki jogtalan rendeletet, amelynek alkalmazása nem kímélte meg Sion papjait sem. Bármilyen csekély is volt a számuk, az engesztelhetetlen rosszindulat szemében hatalmas arányokat öltött. Az «Événement» című lap 1879-ben nem áttallotta azt állítani, hogy Tivadar atya egy 50.000 főből álló kongregációval rendelkezik. A tisztelendő atya várta a főntemlített rendelet végrehajtását, de az november 5-én következett be.

«Jelentős erőket vontak össze — írta később — hogy már korán reggel ránk törjenek. Még sötét volt a máskor oly csendes Duguay-Trouin-utcában, amikor azt körülvette és elárasztotta egy csoport rendőr két rendőrbiztos vezetése mellett, akikhez két csapat tűzoltó csatlakozott. Egész kis hadsereg volt, amelyben sem a fegyverek, sem a lámpák, sem a Júdások nem hiányoztak. Szobámban készültem szentmisére, amikor a rendőrbiztosok féltucat rendőr kíséretében kopogtatás nélkül szobámba léptek. Állva fogadtam őket, minden izgalom nélkül. A házban csak Courtade, Cormis és Alfonz atyák voltak. Ez a három atya azonnal körülvett engem. Nagyon nyugodtak voltunk. A szegény rendőrök ugyancsak zavartnak látszóttak kötelességük teljesítését illetőleg.

«Legelőször is azt kérdeztem tőlük, hogy zsidók-e vagy protestánsok, mire félénken azt felelték: «Katholikusok vagyunk». — Ah, maguk katolikusok! Akkor ismerniök kell az ítéletet, amelyet az Egyház azok ellen hoz, akik Krisztus szolgálát zaklatják. Nehezemre esnék a büntetést eszükbe juttatniok, mert sajnálom önöket.»

«A rendőrbiztosok siettek befejezni a dolgot. Csak nekem engedték meg, hogy a házban maradjak egy szolgálával, munkatársaimnak kiadták a parancsot a távozásra, ami a jogtalan eljárás fölött való tiltakozás után meg is történt.»¹

¹ Az 1880 november 16-i körlevélből.

Zavarukban azonban a rendőrök nem vették észre a kápolna bejáratát, amelyben, miután a bírósági pecsét nem volt az ajtón, néhányan szentmishallgatásra gyülekeztek. Tivadar atya csakhamar megjelent és a hívek felé fordult.

«Hálaadó misét fogok most bemutatni — mondta. — Köszönjük meg a szent Szűznek az üldöztetést és azt a vigasztalást, hogy a szentmisét bemutathatjuk. Imádkozunk a szegény rendőrökért, akik nem szívesen üztek ki ebből a házból, amely a miénk. Önök tudják, testvéreim, hogy az üldözők közül többen megtértek és szentekké lettek.»¹

Isten e szolgálja csendes visszavonultságban töltötte azt a két hónapot, amely papi jubileumától elválasztotta. Abban a reményben élt Sion, hogy ez alkalommal a világban szétszórta élő legrégebb leányai körülötte fognak gyülekezni, de a szerencsétlen körülmények ezt megakadályozták. Mária atya a távolból küldte a szentáldozat bemutatásához szükséges ostyákat betlehemi lisztből és Saint Jean in Montanán szüretelt bort.

1881 január 6-án a Notre Dame de Sion pazarul feldisztett és kivilágított kápolnájában igen sok egyházi férfiú is gyülekezett össze. Az új orgona hangjainál, amelyet akkor szólaltattak meg először a kápolnában, vonult be pompás miseruhában a tiszteletreméltó jubiláns Courtade és Dupuis atyák kíséretében. Az oltár elé lépve azonban olyan megindultság vett rajta erőt, hogy nem tudta befejezni a *Confiteor*-t és a három atya percekig némán állt az oltár előtt. «Istenem — mondta azután a jó atya, mintegy szelid panasszal szeretett Mesterének — tüzet kértem Tőled s Te könnyeket adtál!»

Az Evangéliumnál Cognat abbé, a N. D. des Champs plébánosa, egyszerű, de ékesen szóló beszédet mondott a

¹ Szemtanuk elbeszélése.

papi hivatásról. Miután Tivadar atya nagyon félt a személyét érintő dicséretektől, a szónok ez alázatból fakadó idegenkedésre való tekintettel csak tapintatos célzásokat tett az ünnepeltre.

A szentmise után az egyik társalgóban vették körül a tisztelendő atyát leghívebb barátai. Bautain hajdani társulata, a Saint-Sulpice, Jézustársasága, az Oratorianusok Pétetot atya személyében küldték képviselőiket. Közöttük volt Tivadar atya izraelita fivérei közül az egyetlen, aki még élt, Ratisbonne Achilles.

Humbourg abbé, aki valamikor a strassburgi szemináriumban Tivadar atya tanítványa volt, saját, ez alkalomra írt költeményét adta elő.

De a számtalan üdvözlés között, amelyek e napon Sion belső örömének fokozására szolgáltak, egyet sem méltányoltak úgy, mint azt, amelyet Jacobini bíboros államtitkár küldött a Szentatya nevében, akinek apostoli áldása kiterjedt az egész kongregációra.

Szent örömet visszasugározó levelében juttatja el Tivadar atya hálájának kifejezését a bíboroson keresztül a Szentatyának. «Valamennyien ugyanazzal a szívvel emeljük föl könyörgéseinket és hálaimainkat Istenhez szeretett pápánkért, XIII. Leóért és az Egyházért. Imádkozunk, kérünk és hálát adunk, mert reményseink Isten szavain nyugszanak, aki az üldöztetéseket és a győzelmet egyszerre jelentette be.»

XVIII. FEJEZET.

AZ ÁLDOZAT BETELJESEDÉSE.

1881—1884.

A Tivadar atya első miséjének ötvenedik évfordulóján rendezett ünnepségek a feje köré vont glóriát még tündöklőbbé tették. A szentéletű pap műveivel Istent dicsőítette, és ugyanezek a művek az ő dicsőségére váltak.

De mi volt az életpályáját jellemző cselekvőerőnek a titka?

Csodálatos hittel bízván, úgy látszott, hogy ezáltal Isten örök békéje lakott a szívében. Mindenütt Őt látta, mindenben Őt szerette. Nevét és szépségét ott látta a tágas égboltozaton, a látóhatár síkjain, a virágok változatosságában és a madarak csicsérgésében. Nem mehetett el szőlőtő mellett, hogy ne idézte volna ezt az evangéliumi szöveget: «Ego sum vitis, vos palmites».¹ A Szentírás, különösen az Evangélium volt elméjének és szívének legkedvesebb tápláléka. «Ez a könyv Isten könyve — mondta egy nővérnek. — Isten szellemével kell tehát olvasnunk s nem az emberével. Keresse benne azt a tudományt, amely szeretetre vezet, mert minden vallási tanítás arra irányul, hogy megérttesse velünk, mennyire szeret bennünket Isten és mennyire kell nekünk őt szeretnünk.»

Lelkét minden reggel Isten igéje gyújtotta lángra, szemlélődését csak azért szakította meg, hogy mindenütt és minden teremtménynek ismételje: «Isten csak azért

¹ «Én vagyok a szőlőtő, ti vagytok a szőlővesszők»

adott nekünk mérhetetlen szívet, hogy szeressük és szeretessük meg azt, aki maga a mérhetetlen szeretet».

Jézus Krisztus érzelmeitől oly mélyen áthatva, el tudta-e választani az Isten iránti szeretetet a felebaráti szeretettől? «A felebaráti szeretet nem különbözik az Isten iránt való szeretettől. Mindkét erény egy forrásból fakad, mint két patak, amelynek egyike Isten felé árad, a másik az Isten képére teremtett ember felé. Ha a patakok egyike kiszárad, a másik is kiapad ; egyiknek a szintje jelzi a másikat is.» «A felebaráti szeretet — mondta leányainak — kifogyhatatlan tárgya Üdvöztőnk tanításainak. Ne csodálkozzanak, ha ennek visszhangja vagyok, s ne unják meg a hallgatását.»

«Tiszteletreméltó atya, ki az, aki kifejezhetné nagy szívének gyengédségét és finomságát! — kiáltott föl egy szerzetes,¹ aki élete vége felé került közelébe. — Ön úgy szeretett, ahogyan csak igen kevesen tudnak szeretni! Ez Önben az örök szeretet Istenének különös ajándéka. Ön Istent érezteti velünk, az ember eltűnik, Ön mellett csak az Istennel töltekezett léleknek örvendünk.»

«Az ő lelke — mondja Doublet püspök — tiszta volt, mint egy gyermeké. Tiszteletreméltó megjelenésében, úgy, amint mi őt ismertük, magas kora ellenére is mindig kifejezésre jutott gyermeki nyíltszívűsége, amely a pap okosságával párosult.»

Bár egy gazdag bankár fia volt, néha megismerte a sanyarú szegénység szenvedéseit és oly módon kereste kenyerét, amely erejét felülmulta. «Az én földi javaim négy részre oszlanak — mondta mosolyogva — az első részt atyám tagadta meg tőlem, a másodikat nagybátyám. Egy közjegyző vitte el a harmadik részt, a negyediket én magam osztottam szét a szegények között.»

A földi javak iránt való közömbössége mellett jellemző

¹ Dorgues páter S. J.

az ő nagy egyszerűsége és az az alázatosság, amely saját szavai szerint «úgy az örömökre, mint a szenvedésekre mérséklőleg hat». Úgy látszik, önmagát jellemezte, mikor ezeket mondta: «Szándékainknak, cselekedeteinknek, vágyainknak és gondolatainknak abban a körben kell kifejlődni, melyeket a mennyei Atya akarata jelölt ki számunkra, és ha ezt a szent gyakorlatot életünk utolsó napjáig folytatjuk, a halál órájában bizalommal mondhatjuk: «Mindig igyekeztem azt cselekedni, ami kedves az én Atyám előtt».

Abban is hasonlított a tanítvány isteni Mesteréhez, hogy útja folyamán ivott Cédron vizéből és megismerte Gethsemani szorongattatásait. Abban az évben, amely aranymiséjét követte, átélte a szenvedések azon óráit, «amikor Isten jelenlétének érezhető jeleit megvonja a lélektől, amely a legkeserűbb nélkülözéseknek kitéve a legnagyobb rémület és vigasztalanság martaléka lesz.» Ezek az órák bevezetői a purgatórium szenvedéseinek, amelyek alatt «a lélek — szent Terézia szavai szerint — szomorúságának és elhagyatottságának paroxizmusában azt kérdezi önmagától: «Hol van a te Istened?» Tivadar atya egyedüli aggodalma az volt, hogy bizalmában megrendül és nem lesz képes megfelelni annak, amit másoknak oly buzgón ajánlott. Máriához, a kegyelmek osztogatójához fordult tehát. «Az Istenanya megkönyörül gyengeségeinken, gyarlóságunkon és szegény természetünk elesettségén. Kétségkívül nem akar bennünket a kereszttől elszakítani, de szenvedő gyermekei mellé áll, hogy enyhítse gyötrődésünket . . . Miként az Egyház, ő is egy Laetaret iktat a bűnbánat szigorú napjai közé.»

Végre fölszakadhatott a jó atya kebléből a megkönynyebbülés sóhaja: «A mi Urunk nem akart engem elhagyni abban a sötét alagútban. Növelvén türelmemet és bizalmamat, fenntartott engem. Jézusnak oly szerető Szívéhez fordultam, és ebben a Szívben föltaláltam az enyémet.»

Ugyanakkor érezte, hogy ez a «föltalált» szív mindig erősebbé válik. A Gondviselés megengedte ezt, hogy a jó atya bátran küzdhesse végig azt a két évet, amely neki a földön még adatott. Önmagától és az isteni vigasztalásoktól elszakadva, még csak az volt hátra, hogy elszakadjanak azok a kötelékek is, amelyek földi létét kedvesebbé tették.

Az első áldozatot ebben a tekintetben akkor hozta, amikor elhagyta azt a hajlékot, melyben huszonkilenc év óta lakott. 1881 november 29-én költözött egy, az anyaház közelében fekvő szerény lakásba (a N. D. des Champs-utca 75. sz. házába). Megfosztva kis oratoriumától, amelyben a szentségi Jézusnak örvendhetett, a következőképpen ír: Minden csak ideiglenes jellegű volt számomra, mint az utasnak, aki csak átutazóban van a földön. A végleges megtelepülés csak az égi Sionban lesz, ahol állandó hajlék készül számunkra.¹ Ez időben közvetlen közelében kopogtatott a halál.

1881 december 5-én Lagarmitte Emilia anya, aki oly méltó volt szeretetére, «ez az Isten szíve szerint való anya» — mint Tivadar atya mondta — Royanban elhunyt. «Jézus, neked élek, Jézus, neked halok, Jézus, tied vagyok élve és halva!» ezek voltak utolsó szavai.

1882 júliusában halt meg Marseilleban Wurmser Alfonzina anya. Kegyetlen betegség volt számára az «áldozat oltára», amelyen Jézussal egyesülve teljesen föláldozván magát csak annyit tudott mondani: «Jó Mesterem, Te szereted a szenvedést. Én... én is szeretem!»

Októberben Bonnechose bíboros távozott az élők sorából. «Elhagyta a földi élet kálváriáját — írta Tivadar atya — hogy elfoglalja a trónt, amelyet a mi Urunk készített számára.»

Végre 1883 december 21-én Josson de Bilhem asszony,

¹ Az 1881 november 13-i levélből.

akiből Krisztina anya lett, adta vissza lelkét Teremtőjének, áldván Őt a kegyelemért, hogy mint szerzetesnő halhat meg, és hálahimnusz e szavakkal zengett: *In Sion firmata sum!*

Ennyi egymást követő mennybemenetel, amelyeket ima és áldás kísért, Tivadar atyánál nem az elválás fájdalmát, hanem a közeli viszontlátás reményét ébresztette föl. Addig is megsokszorozta atyai gyengédségének jeleit azokkal szemben, akiktől válnia kellett, s ezek között első helyen állt kis papi családja, amelynek «megnyilatkozó életereje felélesztette erőimet» írja. «Október 28-án érkezik meg Chaumontel abbé, akiről sok jót mondanak.»¹ És örült az apostoli misszionáriusi okleveleknek, amelyekkel XIII. Leó pápa Courtade, Dupuis, de Cormis és Ledrappier tisztelendő atyákat kitüntette.

«A halál mint olyan, nem létezik ama lélek számára, aki az égből leszállt kenyérrel táplálkozik. Azért a halál az, amitől a legkevésbé kell félnünk, mert a halál megszabadulás, újjászületés az égben. Csak az féljen a haláltól, aki nem akar hazájába megtérni!» Az ő számára megérkezett a pillanat hogy beteljesedjék földi áldozata.

Földi élete befejezésének jellemzésére elég e néhány szó: «angyali nyugalom, mindvégig tartó gondoskodás övével szemben, «akik a világban éltek» és akiket «haláláig szeretett».

A jó atya egészsége egész decemberig nem remélt módon kedvező volt. «Isten előkészítette szolgáját a küzdelem órájára, meghagyván neki a szükséges erőt, hogy semmiféle gyöngeség el ne fogja az utolsó pillanatokban!»²

«Leányai szent János ünnepén látták még egyszer körükben. Az anyaházba jött szentmisét mondani és hogy egy irországi szerzetesnő első fogadalmait az ő kezébe le-

¹ Az 1883 október 28-án Grandbourgba Intézett levélből.

A következő idézetek azokból a följegyzésekből valók, amelyeket Hibon Mária Pál anya Tivadar atya halála után írt.

tehesse. A szertartás után nem tudták megakadályozni abban, hogy az újoncnőket maga köré csoportosítsa. Szíve telve van — azt mondta — és abból fakadtak a következő szavak, amelyek szeretetének mintegy végrendeletét képezik: «Egész életemen át hivatásomból fakadó legnagyobb örömem az volt, ha Jézus Krisztus mennyasszonyainak égi frigyére áldásomat adhattam. Ez a megható ünnepség mindig nagy vigasztalására volt szívemnek. Van-e szebb dolog annál, mint egyesíteni egy lelket a mi Urunkkal, eszközül szolgálni egy természetfölötti egyesülés megkötésénél? Ez a boldogság csak pap számára van fenntartva. Ma reggel valamennyiüket fölajánlottam Istennek, kérvén Őt, hogy adjon szívükbe olyan szeretetet, amely a szeretett tanítvány szívében égett! Szeretem Sion minden virágát csokorba kötni!... Összegyűjtöm kezeimbe e virágokat és ez óriási, pompás bokrétát Istennek ajánlom föl. E látványra, hogy megdobban az ég szíve! És magam is, ha ott leszek, milyen boldogan fogadom majd gyermekeimet! Mert mi találkozni fogunk ott fenn, a mi Urunknál, szűz Máriánál, szent Jánosnál.»

«Önök tudják, hogy Efezusban szent János oly öreg volt, mint én. A hívek gyülekezetébe vitték és itt, alig tudván már szólni, csak annyit mondott: «Fiacskáim, szeressétek egymást». Mikor egyszer megkérdezték tőle, miért ismétli mindig ugyanazt, azt válaszolta: «Ez elég.» Igen, ez elég. Vessék önök is tehát szívükbe a felebaráti szeretet e nagy parancsát: «Fiacskáim, szeressétek egymást». Különben nem is szükséges ezt önöknek mondanom, mert mindannyian szeretik egymást.»

Másnap, Aprószentek ünnepén, a jó atya nyolcvankettedik életévébe lépett. Szentmiséjét kis kápolnájában Sion gyermekeiért mutatta be. A következő napokon köhögni kezdett kissé, de munkáját folytatta, imádkozott, írt, sőt családjának és barátainak látogatását is fogadta. Január 1-én végső megerőltetésébe került szentmiséjének

a saját oratóriumában való bemutatása, amely az utolsó miséje volt . . . A légutakban fellépő komoly zavarok nagy nyugtalanságot keltettek . . . Háromnapig szenvedés után megtörve, azt mondta leányai egyikének : «Nagyon beteg vagyok. Helyzetem súlyos, érzem ; és ha valóban így van, meg kell azt nekem mondaniok, mert vannak még elvégzendő dolgom. Elsősorban is látni akarom Mária atyát. Meg kell ezt neki írniok anélkül, hogy megemlítenék betegségemet, nehogy nyugtalankodjék».

Miután 5-ére állapotja még rosszabbra fordult, gyónatója, Grandvaux, a Saint-Sulpice szemináriumából jönnek látta elhozni az Oltáriszentséget és az utolsó kenetet, amelyekre a jó atya már vágyakozott. Tivadar atya karoszekéjében ült. Nagy kinnal vette föl karingét és stóláját. De mit mondjunk méltóságteljes tartásáról és arcának szépségéről ! Nagy erőfeszítéssel sikerült csak megakadályozni, hogy az Oltáriszentség előtt térdre ne boruljon. Állandó öntudattal válaszolt az imákra és mikor a szertartás befejeződött, megköszönte és hangosan azt mondta : «Kérem Istentől ugyanezt a kegyelmet minden gyermekem számára».

Mikor gyónatója távozott, megérkezett Richard, Larisse érseke, párisi koadjutor, akit Guibert kardinális küldött, hogy a jó atyát megáldja. Aki nem látta e két szentéletű embert egymással szemben, e két, isten- és emberszeretettől ragyogó főt, valóban mennyei látványt mulasztott el ! Az érsek fölemelkedvén, a kardinális nevében erősen megölelte a beteget, akit ez oly boldoggá tett és annyira megvigasztalt, hogy ismételten mondotta : «Milyen jó volt hozzám a koadjutor !» És mikor megemlézték neki, hogy mindketten mennyire szeretik, azt válaszolta : «Annál jobb, legalább tovább is öröködnék Sion fölött».

A következő éjszaka nagyon nehéz volt. A tiszteletreméltó atya folyton szent miséjéről beszélt, kérvén, hogy öltöztessék föl, hogy misét mondhasson . . . Reggelre

azonban fájdalmai szünni kezdtek, sőt több órát fróasztalánál is tölthetett. Állapotának e váltakozása közepette egyszer azt mondták neki, hogy leányai kierőszakolják az Égtől, hogy visszatarthassák a földön. «Kedves gyermekek! — válaszolta. — Nem tudják azt a gondolatot megszokni, hogy meghalok!» És erős hangon a következő hitvallást tette: «Non moriar, sed vivam.»¹

Január 9-ike volt földi szentáldozásának utolsó napja. Kívánságának megfelelőleg asszisztense a hálaadás imáit latinul végezte és fölolvasta szent János Evangéliumból Jézus Krisztusnak az utolsó vacsora után mondott beszédét. Félvén, hogy fárasztja a beteget, abbahagyta, de az intett neki, hogy folytassa, azután mély álomba látszott merülni.

Mikor felnyitotta szemeit, legrégibb leányai közül kettőt, Mária Pál és Mária Benedikta anyákat látta ágya mellett ülni. Nagy erőfeszítéssel, miután a beszéd igen nehezeire esett, azt mondta nekik: «A jó Isten nem adhatott nagyobb vigasztalást, mint meghalni gyermekeim körében. Legyenek meggyőződve arról, hogyha Isten befogad az égi Sionba, mindörökké szeretni, bátorítani, vigasztalni és áldani fogom önöket».

Folyton fokozódó levertsége mellett a szent haldokló folytonosan jelet adott az imára. Boldognak látszott, amikor Courtade atya egy kis szűz Mária-képet helyezvén fejére, e szavakat mondta: «*Nos cum prole pia benedicat Virgo Maria!*»² Ő maga többször ismételte: «*Singulariter in spe, constituisti me.*»³ Majd gyakran ezeket a szavakat mondta: «*In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum!*»

Az utolsó éjszakán, amikor megkérdezték, hogy sokat szenved-e, igenlőleg intett, mellére mutatva, de azonnal hozzátette: «De mindig mondom szeretettel: fiat!»

¹ Nem halok meg, élni fogok!

² Áldjon meg minket a szűz Mária kegyes fiával.

³ Atyám, a Te kezeidbe ajánlom lelkemet!

Már nem lehetett arról szó, hogy ne fáraszák. Csütörtökön, január 10-én, táviratok mentek családjának tagjaihoz, akiknek szeretetnyilvánításai mélyen meghatották. Keresztények és izraeliták azonnal jöttek betegágyához és unokahuga, *de Broc* örgrófné homlokára rajzolt utoljára keresztet gyengülő kezével.

Az utolsó óra elérkezett'... A karosszéket, amelyben a tiszteletreméltó atyát hű szolgája, József támogatta, a szoba közepére helyezik. Egyik oldalán Sion papjai állnak, szemben vele Róza anya lesi legcsekélyebb kívánságát is. Misszionáriusnői keresztjét a haldokló térdére helyezi. Tivadar atya csak azért emeli föl tekintetét róla, hogy mindenkire egy utolsó pillantást vessen. Lábainál Mária Pál, Benedikta és Mária Laura anyák térdelnek. Gyónatója, Grandvaux, jámbor szavakat suttog, halkán mondják az utolsó imákat, a könnyek csendben folynak. Lassan emelkedik Tivadar atya keble és alig veszik észre, mikor az utolsó sóhaj elrepül.

A legcsekélyebb küzdelem nélkül ment a *halálból az életbe*; nem halál volt az, hanem megdicsőülés. Nyugodt arca mennyei kifejezést vett föl, amely átjárta a szíveket, minden más érzést háttérbe szorítván. Nem tudták a körülállók, hogy folytassák-e a haldoklók imáját vagy a megholtakért való könyörgést kezdjék-e el. Ebben a pillanatban lépett be Bieil, a Saint-Sulpice-szeminárium igazgatója és Sion hű barátja. Miután letérdelve imádkozott, fölkelt és elmondta a *Subvenite*-t. Azután végig tekintvén a fájdalomtól megnémult kis gyülekezeten, erős hangon mondta: «Nem a szomorúságnak, hanem az örömnek kell erőt vennie szívükön. Atyjuk Önökre hagyta szellemét, egyéniségének e legértékesebb részét. Őrizzék meg jól ezt a szellemet, hogy másokkal közölhessék».

Három óra volt... Az atyák átöltöztették az elhunytat papi ruháiba és az ágyra fektették. Feszülettel a keblén, kezeiben olvasóval, szép, nyugodt és sugárzó volt. Ajka

megőrizte legfinomabb mosolyát. Teljesen azokhoz az arcképekhez hasonlított, melyeket alig negyvenéves korában készítettek róla...

A temetést megelőző három napon át különböző korú látogatók, férfiak és nők özönlöttek a szent férfiú holttestéhez, hogy mellette imádkozzanak és hozzá kegytárgyakat értsenek. Mikor a holttestet koporsóba tették, mily nagy volt a jelenlevők csodálkozása, amikor a szoba hirtelen megtelt kis gyermekekkel, akik — nem tudni honnan — összesereglettek, hogy a jó atya mellett imádkozzanak. Nem volt-e helyénvaló, hogy ezekre az ártatlankra, akiket ő annyira szeretett, sugározzék utoljára arcának visszfénye?

Nem kevésbé jelentőségteljes mozzanat volt az, hogy a koporsó lezárta előtt, amikor a szent Szűz képét óhajtották beletenni, más nem volt kéznél, mint szűz Mária szent Szívének képe. A Szeplőtelen Szív tehát, amely fényes csillagként ragyogott, létének hajnalán újból föltűnt, hogy a sírba is elkísérje.

Vasárnap este az anyaház kápolnájába vitték, ahol másnap Courtade atya Sion többi papjának segédletével nagymisét mondott, amelyen az egész közösség és a gyermekek már jókor megjelentek. Ugy határozták, hogy mikor az összegyülekezett család szeretetének ez utolsó adóját lerója, külső emberek nem lesznek jelen. Kilenc órakor azonban megteltek a társalgószobák, előkelő emberek tódultak oda, hogy elkísérjék a holttestet a N. D. des Champs templomába, ahol a beszentelésnek kellett megtörténnie.

A koporsót borító lepel széléit Hulst püspök, általános helytartó, az érsek képviselője, Bieil, a Saint-Sulpice-szeminárium igazgatója, Charmetant atya, a Keleti Iskolák szeretetművének igazgatója és Mertian abbé, a Tivadar atya papi pályájának kezdetén Strassburgban alakult baráti egyesülés egyetlen életben levő tagja tartották.

Cognat abbé, a N. D. des Champs plébánosa, mondta a szentmisét, utána Hulst püspök adta meg az abszolúciót. A templom a szó szoros értelmében zsúfolásig megtelt, az elvonulás háromnegyed óráig tartott. A holttestet azután Grandbourgba vitték, ahol szintén ünnepélyesen fogadták. Itt jelölte ki harminc évvel azelőtt a tiszteletreméltó atya a helyet, ahol a föltámadás reményében, mint pátriárka gyermekei körében, óhajtott nyugodni.

«Nyugodjék békében! — írta egy szerzetes.¹ Nyugodjék békében az, aki annyira szerette a békét és úgy meg tudta azt őrizni szívében hosszú és termékeny életén át. Nyugodjék békében az, aki semmiféle áldozattól nem riadt vissza, hogy annyi léleknek békét szerezzen.»

«Notre Dame des Victoires, a Győzedelmes Miasszonyunk fogadja őt a mennyben! Saint André *delle fratte* asszonya mosolyogjon rá! Sion asszonya mondjon köszönetet neki!»

Mária atyát távirati úton tudósították fivére haláláról. E csapás, bár el volt készülve rá, szívéet megtörte és fájdalomnak csak az a remény nyújtott vigasztalást, hogy nem-sokára követni fogja őt. «Szeretett fivérem január 10-én meghalt — írja egy jötevőnek — nyolcvankétéves korában. Miután életét teljesen Istennek és az Egyháznak szentelte, remélhetjük, hogy azt a nagyszerű jutalmat nyerte el, amely a hű szolgáknak készítették. De nálunk, akik még a száműzetés helyén élünk, nagy ürt hagyott ez a távozás és égető fájdalmat okozott. Imádkozzék és imádkoztasson Sion műveért és a két testvérért, akiknek újból való egyesítésével már nem késhet soká az isteni akarat.»²

Levelek és táviratok hívták Franciaországba, de a féktelen elemek nem engedték útrakelni. «Később meglátjuk majd, miért nem engedett Isten elutazni.» Május 1-én Saint Jean in Montanában nagy láz tört ki rajta és már

¹ Estrat atya, betharrami jezsuita.

² Az 1884 június 20-i levélből.

másnap a tüdőgyulladás jelei mutatkoztak, amely már kezdettől fogva halálos végűnek ígérkezett: «Már régen kívántam — jegyezte meg a beteg — hogy abban a korban haljak meg, amelyben szűz Mária. Május 1-én tört rám a kór, születésem hetvenedik évfordulóján, ez jó jel. Kértem a Szűzanyát, hogy Saint Jean *in Montana*-ban halhassak meg és itt temessenek el. Minden vágyam teljesült.» Nyugodtan, mosolyogva várva a halált s elfelejtve önmagát azokért, akik betegágyához közeledtek, csodálatos derűvel és egyszerűséggel vette föl az utolsó szentségeket Mária atya. Azután azzal a méltósággal, amellyel az egyházi szertartásokat mindig végezte, megáldotta gyermekeit a keresztnek oly nagy jelével, amely, mintha átölelte volna az egész horizontot. Mikor tudtára adták, hogy négy kis zsidógyermeket vettek föl a Szent Péter-intézetbe, fölkiáltott: «Köszönöm, Istenem! Halál-tusámban szültem őket a keresztény életre. Isten a tanum, hogy életemet Izrael üdveért áldozom föl!»

Hatodikán 8 órakor este égi fény öntötte el a haladkló arcát. Szemeit felnyitotta és bennük élet és boldogság ragyogott. Előbb csodálkozást, majd elragadtatást fejeztek ki. Ez az extázis három percig tartott, azután becsukódtak szemei és szép lelkét visszaadta Teremtőjének.

Életében gyakran mondta: «Ha már a végső ponton leszek, csak annyit mondjanak: «Mária» és ez a név szívembe fog hatolni».

Mária atya Saint-Jean kis temetőjében jelölte meg helyét és már előre megáldotta, mert az ellen a gondolat ellen, hogy az engesztelő kápolna kriptájában nyugszónak, fellázadt alázatossága. «Hogyan! — mondta egy alkalommal — csak nem fogom megszentelteleníteni földi maradványaimmal az «Ecce Homo» szent földjét!» Azon a helyen, amellyel szemben a Magnificat hangzott el, az irgalom szárnyai alatt érezte magát.

Sírjának díszje szigorú egyszerűsége. Sem mauzoleum, sem másfajta síremlék, csak egy egyszerű, Sion címerével ékes kőlap fekszik rajta. «Síromra csak két szót írjanak — mondta annak idején az alázatos pap — azt, hogy Péter Mária.» Az első jelzi a bűnöst, aki voltam, a második a szent Szűznek hozzám való irgalmát. Ezt a kívánságát teljesítették, de a sír fölött a szeplőtelen Szűz szobra emelkedik, amelynek talapzatába e szavak vannak vésvé: «Ó Mária, emlékezzél meg a Te gyermekedről, aki szeretetnek édes és dicsőséges világmánya!»

1885 augusztus 25-én a sionbeli főnöknők és a negyedik általános káptalan tagjai benső ünnepségre, Tivadar atya síremlékének beszentelésére gyülekeztek össze Grandbourgen. Domborművű kereszt ékesíti a síremléket, amelynek két oldalán azok a mondásai vannak megörökítve, melyeket a Szentírásból vett és legtöbbször kifejtett: «Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam quotidie et sequatur me.»¹ A másik Jézus Krisztus ígéretét, amelyet tanítványainak tett, foglalja magában: «Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit».²

A *Pater dimitte illis* a sír mögött emelkedő Kálvária sziklájába van belevésve, a Fájdalmas Szűzanya és a szeretett tanítvány lábai alatt. A sír felé közeledve elül szembeötlik Sion kőbe vésett monogramma, fölötté az a felirat, amely az alapító és leányainak misszióját fejezi ki: «Ite postius ad oves quae perierunt domus Israel»³ Alatta ez egyszerű szavak:

¹ Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem. (Lukács XI, 23.)

² És mindaz, ki elhagyja házáat vagy atyjafleit, vagy nővéreit, vagy atyját, vagy anyját, vagy feleségét, vagy fiát az én nevemért, százannyit nyer és az örök életet fogja bírni. (Máté XIX. 29.)

³ Menjetek Izrael házának elveszett juhaihoz.

A mi jó Atyánk,
1802—1884.

és végül szent Pálnak a kolosszaiakhoz írt leveléből e rész,
amely lényegében magában foglalja Sion egész szellemét :

Super omnia caritatem habete,
Quod est vinculum perfectionis.

«Mindezek fölött pedig szeretettel legyetek, mely a töké-
letesség köteléke».
(Kolossz. III. 14.)

BEFEJEZÉS.

«Ha Isten befogad az égi Sionba — mondta Tivadar atya — mindörökké szeretni, biztosítani, vigasztalni és áldani fogom Önöket.»

Az alapító nem szegte meg ígétét. Kettős szerzetesi családjának fejlődése bizonyítja imáinak hathatóságát és állandó atyai gondoskodását.

Az Egyháztól ünnepélyesen elismert női szerzet félelem nélkül nézhetett a jövőbe, semmi meghatározni való nem maradt, mindenről gondoskodott a Szabály. Nem így állt azonban a dolog Sion Papjainak Társulatánál, amely alakulófélben maradt vissza.

A vetést, amelyet a tiszteletreméltó atya egészen haláláig annyi szeretettel és reménységgel óvott, vajjon szerte-hordja-e a szél?

Isteni befolyásra vezethetők vissza azok az események, amelyek minden emberi számítás ellenére létrehozták a Notre-Dame de Sion papjainak a «Petit Clercs de Saint Sulpice» közösségébe való beleolvadását. E társulat a XVII. században jött létre, hogy papi hivatásokat képezzen és fiatal levitákat neveljen. Háromszor szórta szét a forradalom szele (1789, 1830, 1871), de mindannyiszor újból megalakult és később a Saisseval grófnőtől alapított Jézus Irgalmas Szíve-Társulat jött támogatására, amelyet egy, a szeplőtelen Szűz szíve szerint való papi sereg egészített ki.

Courtade atya, akit 1886-ban annak rendje és módja szerint a két szerzet általános főnökévé választottak meg, sajnos, kevéssel utóbb meghalt. Utóda Ledrappier abbé lett.

Az egyesülés 1893-ban végleg megtörtént, amikor az

atyák Richárd párisi érsek kezébe fogadalmat tettek. Givelet atya lett ekkor az általános főnök. Az újonnan megválasztott főnök a reimsi egyházmegyéhez tartozott, akit Langénieux reimsi püspök csak nagynehezen engedett át a párisi egyházmegyének és ez alkalommal a következőket írta: «Amikor Isten szól, engedelmeskednünk kell. És ebben az esetben annál inkább engednem kell, mivel én voltam az első jeruzsálemi zarándokok egyike és szoros kötelékek fűztek Tivadar atyához. Az ő gyermekeinek imája fogja viszonzni azt, amit nagyon szeretett fiaimnak egyike Sionért tenni fog és ama forró kívánságomat, hogy sokasodjék meg amaz evangéliumi munkások száma, akik missziójukban segítségükre sietnek».¹

Tizennyolc éven át kormányozta Givelet atya a társulatot, amelynek az Istentől való művekkel járó megpróbáltatások és üldöztetések ugyancsak kijutottak.

1903-ban másodszor száműzte őket a törvény Franciaországból és az atyák fiatal növendékeikkel együtt Belgiumban kértek menedéket és egy bátor elzászi atya, Schaffner Jenő vezetése mellett mentek a számkivetésbe.

1914 augusztus 1-e teljes virágzásban találta őket Louvainben. Előtte való nap számos ifjút szenteltek pappá, ami legédesebb reményeiket váltotta valóra. A mozgósítás első napján tizenháromnak kellett bevonulnia és a Keleten levő zárdák feloszlatása után a kebelükből való katonák száma húszra növekedett, akiknek harmadrésze nem jött többé vissza. Ha elbeszélnek e martirváros felgyújtását, a főnökatyá fogságát, csodálatos megmenekülését és a veszedelmeket, amelyeken a többiek valamennyien átmentek, ez csak annak a bebizonyítására szolgálna, hogy ez a mű Isten akarata szerint való, aki újból kimentí azt a viszontagságok tömkelegéből. «Nem tudok már csupán *hinni* a Gondviselésben, mondta Jenő atya a

¹ Az 1887 április 22-én Hibon Mária Pál anyához intézett levélből.

borzasztó zaklatások után, miután *láttam* azt, *megbizonyosodtam* róla.»

Nem kevésbé volt érezhető az isteni segítség a szerzetesnők kongregációjában.

1856-ban Mária Pál anyát választották meg általános főnöknővé, aki ezt a tisztséget egész haláláig (1903 június 22.)¹ viselte. Kormányzásában előkelőségének bája, nagy jósága és Istentől nyert amaz adománya jutott kifejezésre, amellyel minden szívet megnyert. Gondoskodása folytán tizenegy fontos alapítás, közöttük a római is, vitte szét Sion szellemét a világ minden tájára.

E terjeszkedésben nagy segítségére volt Mária Laura anya, aki akkor vette át örökét, amikor a szerzetesi iskolák ellen hozott gyászos törvények romba döntöttek sok nemes törekvést. Az új általános főnöknő rendkívül tartózkodó modora mögött erélyes lélek rejtett, amely épen olyan tettekre volt, mint amilyen imádságban elmerülő. Mély alázattal eltelt lélek, megingathatatlanul bízó, akinek különös képességei voltak az ügyek vitelére és a fizikai és morális szenvedések kohójában megacélozódva nem rettent vissza semmiféle utánjárástól, semmiféle áldozattól, hogy az igazságnak és a jognak érvényt szerezzen.

Hála nagy intelligenciájának és a kongregáció megvédésében való állhatatosságának, azt «vegyes» kongregációnak ismerték el, az anyaház megmenekült, a noviciátust fenntarthatták és azokért az intézetekért, melyeket Franciaországban bezártak, a külföldi alapítások nyújtottak bizonyos tekintetben kárpótlást.

A jámbor életű Mária Laura anya 1910 december 14-én halt meg. Azután jött a világháború és nagy felfordulásokat is okozott. Tizenkét zárdát kórházzá alakítottak át, hármat közülök bombáztak, hármat elfoglaltak és elpusztítottak a törökök, a negyediket felgyújtották...

¹ Lásd : La Révérende Mère Marie Paul de Sion, Beauchesne, 1917.

Az *Ecce Homo* néhány különböző nemzetiségű apácára lett bízva. A Gondviselés nyilvánvaló közbenjárására szerencsésen sikerült nekik az intézet eltulajdonítása érdekében szőtt ármányt kijátszani.

Élénk és mély hála tölti el a kongregációt Isten iránt ezekért a kegyelmekért s örök hálával emlékeznek meg jószágáról, amellyel az ellenséges földön maradt növényeket megőrizte, akiknek érdekében újból leküldte azt az anyalát, aki Pétert a fogságból kiszabadította!...

És ma — a tegnapi száműzöttek visszatértek állomás-helyeikre. A kongregáció nemcsak Palesztinában, Törökországban, Angolországban, Romániában, Bulgáriában, Egyiptomban, Ausztriában, Magyarországon (1904) és a kis Costa-Rica köztársaságban terjedt el, hanem Belgium-épen úgy, mint Olaszország, Kanada úgy, mint az Egyesült-Államok, Brazília és a távoli Ausztrália befogadták misszionáriusaikat. Nevelőintézeteivel, árvaházaival, iskoláival, műhelyeivel, dispensairejeivel és lelkigyakorlatos házaival Notre Dame de Sion szívében mindenütt elvitte magával Isten szeretetét.

Az engesztelés templomát, melyet Mária atya a Via Dolorosa-n emelt, XIII. Leó pápa 1902-i brevéjével a kisebb bazilika rangjára emelte. Olyan ünnepeket rendeztek oltárának felszentelése alkalmából (1903 július 19.) és a bazilika fölavatásán (1904 január 20.), amelyek Mária atya szándékainak is megfeleltek volna.

Azóta ez a bazilika egy új intézménynek lett a székhelye s ez: «Imatársulat Izrael megtéréseért»,¹ amely a világban élő híveket Sion apostolkodásába bekapcsolja. Ez a társulat egy előkelő párisi pap jámbor kezdeményezésére alakult és miként a Keresztény Anyák Társulata, Sion papjainak vezetése alá került és első gyűlését 1905 január 25-én, az anyaház kápolnájában tartotta meg.

¹ Lásd Őszentsége X. Pius 1909. augusztus 24-én kelt brevéjét.

Eredetileg arról volt szó, hogy havonta egyszer szentmisére gyülekeznek össze, mely alatt valamennyien ismétlik az Üdvözítőnek a keresztfán mondott szavait: «Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek».

Buzgó lelkek csakhamar számos új központot alakítottak és a társulat oly gyorsasággal terjedt el, hogy két év múlva már harminckétezer tagot számlált Franciaországban és külföldön.

XIII. Leó, X. Pius és XV. Benedek pápák jelentős búcsúkat engedélyeztek a társulatnak s azóta az egész világon, családokban, iskolákban, zárdákban naponta elmondják Izrael megtéréseért a következő imát:

«Jóságos Isten, irgalom Atyja, esedezve kérünk, hogy szűz Mária szeplőtelen szívének, a pátriárkáknak és a szent apostoloknak közbenjárására tekints irgalmas szemmel Izrael maradékaira, hogy a mi egyetlen Megváltónk, Jézus Krisztusnak megismerésére jussanak és részük legyen a megváltás kegyelmeiben:

*Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.*¹

Igy válik lassan-lassan teljessé a jóvátételnek és az újjászületésnek az a műve, amely a Ratisbonne-atyákra bízott.

«Isten művei hasonlítanak a régi gót székesegyházakhoz — mondta egy alkalommal Tivadar atya — egy sincs befejezve. A földön minden csak kezdődik és csak az égben válik teljessé.»

¹ 300 napi búcsú.

TARTALOMJEGYZÉK.

Előszó	Oldal 3
---------------	------------

ELSŐ FEJEZET.

A család.

1727—1825.

Cerffbeer Tivadar és a zsidók emancipációja. — A konvent rendelete. — Isten előkészíti a belőle származó bajok orvoslását. — A Ratisbonne-család. — Első emlékek. — Tivadar Frankfurtban. — Első párisi tartózkodása. — Anyjának halála. — A válás mint életszükséglet. — Robertsau. — Páris és Strassburg	9
--	---

MÁSODIK FEJEZET.

A világoosság.

1797—1825.

Humann Lujza. — Colmar abbé és tevékenysége. — A turkensteini egyezségokmány. — Bautain és megtérése. — Filozófiai kurzus. — Első tanítványai. — Tivadar megtalálja az igazságot. — Jézus nevének első ízben való segítségül hívása...	19
--	----

HARMADIK FEJEZET.

A megtérés.

1825—1828.

A zsidó iskolák. — Tivadar és Humann Lujza. — Kereszttség és első szentáldozás. — A papi hivatás. — Szakítás a zsidó hitközséggel. — <i>L'essai sur l'éducation morale</i>	32
---	----

NEGYEDIK FEJEZET.

Az apostolkodás kezdete.

1828—1840.

A magasabb tudományok molsheimi iskolája. — Ratisbonne Ágoston halála. — Papszentelés és első szentmise. — A kis szeminá-	
---	--

Oldal

rium szent Lajos társasága. — Tivadar atya működése a székesegyházban. — Filozófiai ellentétek Bautain és a strassburgi püspök között. — A Toussaint-utcai kollégium. — Humann Lujza halála	45
--	----

ÖTÖDIK FEJEZET.

A csoda.

1842 január 20.

N. D. des Victoires. — <i>Szent Bernát története</i> . — A Gondviselésről nevezett árvaház. — Ratisbonne Alfonz ifjúsága. — Eljegyzése. — Római útja. — Bussierre báróval való találkozása. — A szent Szűz megjelenése. — Mária Alfonz Párisban. — Tivadar abbé első római útja. — A XVI. Gergely pápától nyert misszió. — A katekumenátus. — Az első keresztelesek... ..	61
---	----

HATODIK FEJEZET.

N. D. de Sion műve.

1843—1847.

Tivadar abbé elvállik Bautaintól. — Stouhlen Zsófia asszony. — Weywada Lujza. — A mű Plumet-utcai bölcsője. — Notre Dame de Sion. — Áthelyezése a Regard-utcába. — A zsidók jelenlegi helyzete Franciaországban. — A közjegyző bukása... ..	85
---	----

HETEDIK FEJEZET.

Az első zárda.

1847—1850.

A szerzetesi élet felé való törekvések. — Apostoli bréve. — Az Affre érsektől jóváhagyott szabályok. — Az első fogadalomtétel. — A kolera és az 1848-i forradalom. — Thann és a saint-merrii iskolák. — A grandbourgi alapítvány	100
---	-----

NYOLCADIK FEJEZET.

Apostoli korszak.

1842—1853.

A párisi és vidéki nagy intézetek. — Mária hónapja Strassburgban. — A böjti időszak Rómában. — Cohen Hermann megkereszteltetése. — Hetsch Albert áttérése. — A zsidók ellenségeskedése. — Fiúneofitátus alapítása. — Mária atya és Sion papjai... ..	114
--	-----

KILENCEDIK FEJEZET.

Az anyaház.

1863.

Tivadar atya hatása a neofitátusra. — Kiköltözés a Regard-
utcából. — Végleges megtelepedés a N. D. des Champs-utcá-
ban. — Az anyaházban létesített nevelőintézet. — Tivadar
atya nevelési elvei. — A noviciátus igazgatása. — Sion szel-
lemének sajátos jellege. 131

TIZEDIK FEJEZET.

Jeruzsálem és Konstantinápoly.

1856—1858.

Mária atya Jeruzsálemben. — Az első nővérek útrakelése. —
Poncius Pilátus praetoriumának romjai. — Az 1858 január
20-i szentmise. — Nagypéntek a Kálvárián. — Az irgalmas
nővérek konstantinápolyi nevelőintézete. — Az 1856-i *státus*
és Renard atya. — Az utazás veszélyei és a megérkezés nehé-
zségei. — Tivadar atya Konstantinápolyban és Jeruzsálemben.
— A szentsírnál, Jozafát völgyében és a könnyek falánál
nyert benyomásai. — Lelkigyakorlata a Kálvárián... .. 145

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Angolország és Románia.

1860—1872.

A katolikus mozgalom Angolországban. — Tivadar atya 1858-i
útja. — Manning püspökkel való viszonya. — A londoni első
letelepülés. — A worthingi, hallowayi, a druryi és lanei ala-
pítások. — Salandari püspök Jassyba hívja a nővéreket. —
A szakadárokkal szemben való viselkedés. — A galatzi zárda. —
Tivadar atya romániai és törökországi útja 161

TIZENKETEDIK FEJEZET.

A Keresztény Anyák Társulata.

1850—1867.

Josson de Bilhem asszony. — Pápai levél 1851-ben. — A tár-
sulat fölállítása. — A *Keresztény anyák kalauza*. — Az *ex*
voto-k. — A Notre Dame de Sionhoz csatlakozott hölgyek. —
A szombati összejövetelek. — Josson asszony a noviciátusba
lép 176

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A kongregáció belső élete.

1856—1870.

Stouhlen Zsófia anya lemondása. — Weywada Lujza veszi át a főnökséget. — Tivadar atya 1863-i római útja. — A kongregációnak és a szabályzatnak a Szentszéktől való elismeretése. — Az első általános káptalan. — A «jó anya» utolsó évei és halála 188

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A háború és a kommunizmus.

1870—1871.

Az utolsó római út. — A *pápa*. — Hadüzenet Poroszországnak. — A szerzetesnők szétszóródása. — Páris körülrázása. — Az anyaház mint tábori kórház. — Darboy érsek utolsó látogatása. — Veszedelmek. — Szentmise a föld alatt. — A fegyverszünet. — 1871 május 24-e. — Tivadar atya *ex voto*-ja 200

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Belső és külső virágzás kora.

1871—1883.

Az 1872-i káptalan. — Valentina Róza anya mint általános főnöknő. — A szabályzat végső elismertetése. — Az anyaház kápolnája. — A costa-ricai alapítás. — A franciaországi zárda. — Smyrna, Ramleh, Tunis és Trieszt 217

TIZENHATODIK FEJEZET.

Mária atya alapításai.

1856—1878.

Az *Ecce Homo*. — Az engesztelés temploma. — Nevelőintézetek és szeretetházak. — Saint-Jean in Montana. — Az árvaház és Mária atya lakása. — A szent Péter-intézet. — Mária atya útjai és gyűjtései. — *Notre Dame de Sion szentföldi Évkönyve*. — Anyai örökbefogadás. — Római zarándoklat. — Mária atya erkölcsei arcképe. — A szent Szűz iránt való szeretete ... 232

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Utolsó évek.

1873—1881.

- Utolsó prédikációk idegenben. — Az 1876. március 7-i eset. — Tivadar atya a bénulás előtti napi beosztásának vázolása. — A hosszú grandbourgi tartózkodás. — Utolsó viszontlátás Mária atyával. — A harmadik általános káptalan. — A zsidók érdekében folytatott apostolkodás. — Néhány munka átnézése és kiadása. — Az apostoli protonotáriusi méltóság. — A kiüzetési rendelet. — Papi jubileum 245

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Az áldozat beteljesülése.

1881—1884.

- Tivadar atya lelki élete ; hite, felebaráti szeretete. — Belső és külső lemondások. — Szent János evangélista ünnepe 1883-ban. — A szenvedések súlyosabbakká válnak. — Az utolsó kenet és Richard püspök látogatása. — Utolsó napok és utolsó percek. — A temetés. — Mária atya halála. — Isten két szolgájának sírjai 259
- Befejezés... .. 273

